

От автора на „Хладна кожа“

Алберт Санчес Пиньол

пандора в конго

роман

съвременна европейска проза

Clibri

АЛБЕРТ САНЧЕС ПИНЬОЛ ПАНДОРА В КОНГО

Превод: Мариана Китипова

chitanka.info

Алберт Санчес Пиньол (роден в Барселона, 1965 г.) е каталонски писател и антрополог. Неговият шедевър „Хладна кожа“ е преведен на 24 езика, включително на български. През 2003 г. романът получава престижната награда на Испанското национално радио „Критично око“ за литература и е първият каталонски роман, влязъл в списъците на най-продаваните книги в света. „Пандора в Конго“ е втората книга на каталонския писател Алберт Санчес Пиньол.

Англия, 1914-а година. Томас Томсън, начинаещ писател и „литературен негр“, получава поръчка да напише историята на затворник, който очаква да бъде съден за убийството на двама английски аристократи по време на безумна експедиция за диаманти в конгоанската джунгла. Така се ражда разказ за удивителното пътешествие към сърцето на мрака, където случаят и алчната им природа изправят героите пред непозната, враждебна раса. Авторът описва пътуването към една фантастична „долна земя“ с изключително майсторство, като ангажира всичките ни сетива и държи в напрежение до последната минута, за да ни поднесе напълно неочаквана развръзка. Книгата съчетава различни жанрови елементи — на класическия приключенски роман, на фантастиката и романа на ужасите, но също и на любовния и криминалния роман. И всичко това — поднесено със забележително чувство за хумор.

Конго. Да си представим площ, голяма колкото Англия, Франция и Испания, взети заедно. Сега да си представим цялата тази площ покрита с дървета, високи от шест до шейсет метра. А под дърветата — нищо.

* * *

Защо отново пиша същата книга, същата история? Написах я за пръв път преди повече от шейсет години. Тогава вдигна шум, пожъна успех, бе обсипана с похвали.

Вчера, след толкова време, отново я препрочетох. Аз бях авторът. Не се разпознавах обаче в младежа, който я беше написал. Тези страници бяха прекосили времето, целия ми живот. Не стигаха обаче до мен.

Трябва ли отново да обяснявам същата история, да пиша същата книга? Заради нея ли? Не знам. Може би заради нещо много по-важно от нея.

Когато всичко свърши, посветих ѝ едно стихотворение:

Любима Амгам:

Конго. Зелен океан. А под дърветата — нищо.

Ти — мъгла под пръстта.

Аз — къртица без крила.

Между теб и мен — всичките камъни на света.

Прекалено виждано:

Уинчестър&Смит&Уенсън,

конфитюр от зеници

и скарабеи, удавени

в бутилка шампанско.

Невиждано никога:

вертикални войни,

факли под дъжда

и топлината на кафеник

под бяла като сняг кожа.

Глупаво е, вече знам това. Ала сега няма да се придържаме към сценария. Сега ще си позволим всичко.

1

Тази история започна с три погребения и завърши с едно разбито сърце — моето. През пролетта на 1914 г. бях деветнайсетгодишен, полуастматик, полупацифист и полуписател. Полуастматик — кашлях наполовина колкото болните, но два пъти повече от здравите. Полупацифист — всъщност бях твърде мекушав, за да се боря против войните. Само бях против да участвам в тях. Полуписател — думата писател е претенциозна. Дори когато казвам „полуписател“, преувеличавам. Пишех книги по поръчка. С други думи, бях литературен негър. (В издателския бранш под „негър“ се разбира човек, който пише книги, подписани от други.)

Днес кой си спомня за доктор Лутър Флаг? Никой. Потънал е в забвение. Преди Голямата война обаче се радваше на известна популярност. Беше писател на евтини романчета. Действието на всичките истории на доктор Флаг (така и не узнах дали наистина е доктор) се развиваше в Африка и те бяха дълги точно осемдесет страници.

На гърба на предната корица винаги се мъдреше една и съща снимка на доктор Флаг — мъж с гъста бяла коса и правоъгълна брада, когото животът бе водил неизменно и неотклонно по пътя на мъдростта. Беше наведен над маса, на която бе разстлана голяма карта на Черния континент. С показалеца на едната ръка сочеше към някаква незнайна точка, а с другата придържаше монокъла пред дясното си око. Погледът му беше изпълнен със загадъчност.

Малко са местата, които предлагат такова разнообразие от повествователни елементи като черна Африка. Масаите, зулусите, бунтовните бури. Саваната, джунглата. Слонове, крокодили, хипопотами и лъвове, изследователи и ловци. Всичко това накуп. С такова количество примамливи съставки и богато въображение беше относително лесно да се напишат няколко елементарни истории. Доктор Флаг обаче се бе превърнал в най-плодовития английски автор. От двайсет години насам публикуваше по три романа седмично. И

понеже всеки от тях се състоеше от неизменните осемдесет страници, това означаваше, че той пише по двеста и четирийсет страници на седмица. Ако не греша в изчисленията, средно по 34,2 страници дневно. Никой обаче не е в състояние да пише по 34,2 страници всеки ден в продължение на двайсет последователни години. Никой.

По онова време се запознах с Франк Страб. Страб работеше като негър за доктор Лутър Флаг. Именно той ми предложи тази работа. Доктор Флаг му плащаше на страница и той беше заинтересуван да напише възможно най-много страници на ден. Страб беше женен, имаше три деца, а три деца са голям стимул, за да работиш извънредно. Всичко обаче си има граници.

След няколко месеца работа при доктор Флаг Страб беше на ръба на нервен срив. Познавахме се отскоро, но Страб беше от хората, с които човек се сближава лесно. Един ден ме покани на обяд в евтин и шумен ресторант в Северен Лондон, претъпкан с работници. Имаше толкова хора, че бяхме принудени да държим приборите с долепени до тялото ръце като крила на пилета в кокошарник. Шумът беше неопишуем и за да се чуем, трябваше да викаме като глашатаи, макар че седяхме един срещу друг.

— Виж, Томи — каза Страб след десерта, — ако продължа така, ще трябва да ме затворят в лудница. Старият Флаг обаче иска определен брой страници седмично. Ако не изпълня нормата, ще ме уволни. Тактиката му е такава. Експлоатира негъра, докато той грохне, и после си търси друг. Не мога да изгубя работата. Томи, имам три деца.

— По дяволите, ужасно е — съгласих се аз.

— Мислех си, че можеш да ми помогнеш. Ще ти плащам малко по-ниско от това, което ми плаща той. Ще печеля дребна комисиона за страниците, които ще пишеш. Влез ми в положението, имам три деца. Освен това си новак, нямаш никакъв литературен опит. Това си е риск от моя страна.

Колебаех се. Той бързаше да уреди въпроса.

— Не се безпокой, само трябва да спазваш литературните сценарии на стария. И запомни: точно осемдесет страници. Това е изискване на печатницата. Искаш ли първия си сценарий? — попита ме той, като ми намигна. — Разбира се, че го искаш, умираш от желание да пишеш. Вземи.

И той ми подаде два листа, написани на машина. Докато си бършеше устата със салфетката, вече се бе изправил.

— Келнер! Младежът ще плати сметката — после се обърна към мен: — Нали нямаш нищо против, Томи? В крайна сметка си намери добра работа. И нещо повече от работа: шанс да влезеш в Парнас. Тръгвам си. Не съм изпълнил нормата си за днес.

— За кога трябва да е готово? — попитах аз.

Страб се ухили.

— За кога? За вчера. Побързай.

Когато се прибрах вкъщи, прочетох листовете. Човек би казал, че Флаг е бързал дори когато е пишел сценариите си. Страниците бяха пълни с печатни грешки и с бележки, добавени мимоходом с червен молив. Сценарият се наричаше „Пандора в Конго“. Това беше първият ми досег с литературната индустрия. Предполагам, че именно затова още го пазя.

ПАНДОРА В КОНГО

ГЛАВА 1

— Обрисувайте портрета на млад пастор от Англиканската църква.

— Главният герой е призван да придружи неколцина висши духовници, които се връщат в мисията си в Африка.

(Запомнете, че героят ВИНАГИ трябва да е МЛАД И ПРИВЛЕКАТЕЛЕН и че за да опишем МЛАДОСТТА И КРАСОТАТА, имаме нужда от прилагателни. Вече ми е известно, че пренебрегвате напълно изкуството да използвате прилагателни. Започвам обаче да мисля, че интелектът Ви, между другото твърде ограничен, изобщо не познава понятията МЛАДОСТ И КРАСОТА.)

ВСИЧКО глава 1: 5 страници.

ГЛАВА 2

— Духовна битка в Мисията. Героят забелязва, че Вярата му започва да се огъва, когато пристига в Африка и

влиза в досег с коварствата на езичеството. А Черният континент лесно може да се превърне в кутия на Пандора, от която — след като се отвори — да излязат чудовища и призраци. (Разбирате ли сега смисъла на заглавието?)

— Героят се усамотява в джунглата и се отдава на размишление. Един Лъв иска да го Разкъса. Героят опитомява Лъва, когото Кръщава СИМБА.

— Героят и СИМБА (запомнете, опитоменият Лъв) се разхождат заедно из джунглата. Изгубват се. Откриват един римски каструм!!!

(БЕЛЕЖКА: „Каструм“ е римски военен лагер. Не че се съмнявам в общата Ви култура. Просто изяснявам значението на „каструм“, защото се съмнявам в способността Ви да намерите в речника дума с повече от една сричка.)

— В лагера сред джунглата живеят войници от римски легион, изгубил се през I век преди Христа, докато търсел изворите на Нил. Колонията постепенно намалявала и сега са останали само двама типажни легионери — много руси и много войнствени.

(Естествено, нямаме никакво приемливо обяснение на факта, че римски легионери са се плодили векове наред в джунглата, и то без съдействието на женски детероден орган. Както и да е, това е типичното непредвидено обстоятелство в повествованието, при което няма друг изход, освен да се прибегне към ТЕОРИЯТА НА СПОРИТЕ.)

— Двамата римски легионери водят битка с неизвестен изход с извънредно войнствените пигмейски племена от околностите, които са човекоядци и изсушават и смаляват човешки глави.

ВСИЧКО глава 2: 25 страници.

ГЛАВА 3

Главният герой се колебае дали да съобщи БЛАГАТА БОЖЕСТВЕНА ВЕСТ на двамата легионери (които не я

знаят, тъй като предците им са напуснали Римската империя през I век преди Христа, не забравяйте това). Понеже не знае дали е изгубил вярата, струва му се неуместно да евангелизира легионерите.

(Разбирате ли тази духовна тънкост??? Надявам се, че да.)

ВСИЧКО глава 3: 5 страници.

ГЛАВА 4

— Ожесточена битка между ордата от пигмеи човекоядци, които нападат лагера, и римските легионери, които я защитават. Главният герой участва активно в отбраната. Симба също.

— Главният герой провежда научен експеримент с 2-ма пигмеи, пленени по време на битката. Прави им публична трепанация и вивисекция и доказва, че НЕ принадлежат към човешкия род, за разлика от легионерите, които, както вече казах, са русокоси и говорят латински.

— Забравих да Ви кажа преди това, че двамата легионери са приютили една принцеса банту, много красива, но негърка, която също се изгубила и се натъкнала на лагера. Двамата братя я обичат много, но тъй като са целомъдрени, НЕ са я докосвали никога (НАБЛЕГНЕТЕ върху това). Нашият герой също се влюбва. Силна вътрешна борба между плътските желания и желанието за святост.

ВСИЧКО глава 4: 15 страници.

ГЛАВА 5

— Ново нападение на пигмеите, този път масово. Милиони пигмеи щурмуват ЛАГЕРА и въпреки героичната съпротива убиват двамата легионери. Не убиват, естествено, главния герой, защото в такъв случай романът би свършил. Само го пленяват. Раняват Симба в единия крак. При това положение главният герой го принуждава да

избяга въпреки съпротивата на верния Симба, който отказва да изостави господаря си. Накрая обаче Симба се подчинява и отива в джунглата.

Преди да се върнат в селището си, разположено по дърветата, пигмеите прекарват нощта в лагера. Главният герой и принцесата са вързани за съседни колове. Принцесата признава на нашия човек, че е лудо влюбена в него!!! Въжетата обаче му попречват да се поддаде на плътските страсти. (Ако подходим към епизода по този умел начин, избягваме вмъкването на непристойни сцени, които винаги са неудобни. Оценете разказваческото ми умение! Това, господине, си има име, което Вие не познавате в нито един от вариантите му: Т-А-Л-А-Н-Т).

— Пигмеите отвеждат главния герой като трофей. Принцесата банту остава в лагера с малък отряд пигмеи, натоварени да я продадат на арабските търговци на роби. Когато главният герой пристига в селището на пигмеите, организира се голямо празненство. (Живеят в колиби, построени между клоните на дърветата, опишете ги като маймуни с известен примитивен интелект.) Вдъхващ ужас нощен спектакъл. Пигмеи приготвят тенджерата, в която ще сготвят главния герой. Пигмеи пият кръв от черепите на загиналите в битката легионери. Вакханалия: милиони пигмеи танцуват и се съвкупяват навсякъде като рояци комари. (Вакханалия, наистина, но не прекалявайте с еротичните описания. От извратен тип като Вас може да се очаква всичко.)

ВСИЧКО глава 5: 10 страници.

ГЛАВА 6

— На сутринта пигмеите искат да сварят и изядат нашия човек. Той ги предупреждава, че ако се опитат, Слънцето ще угасне. (Естествено, става дума за слънчево затъмнение, което фигурира в астрономическия календар.) Ужас обхваща пигмеите, когато слънцето се скрива.

Верният Симба, който се е върнал да търси нашия човек, напада яростно пигмеите и внася допълнителен смут!

— Главният герой и Симба избягват.

ВСИЧКО глава 6: 15 страници.

ГЛАВА 7

— Главният герой и Симба убиват с дръзка лекота малобройните пигмеи, останали в лагера, за да охраняват принцесата. Тя е спасена триумфално.

— Събитията възвръщат вярата на героя в Бога. Огромно разочарование на принцесата, когато главният герой отхвърля предложението за женитба (изложете каквато искате смислена причина, но да НЕ се женят. Негърките не се омъжват за англичани. А и нещастната любов има повече успех в литературата, НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ НИКОГА ТОВА.) Принцесата банту, Симба и главният герой отиват в Англия. Водят със себе си един изключително нисък пигмей, тоест пигмей, страдащ от нанизъм, като научен трофей.

— Принцесата банту е много щастлива в манастира. Лъвът Симба е много щастлив в зоологическата градина. Пигмеят джудже е много щастлив в зоологическата градина. Главният герой ги посещава редовно и поддържа с тримата сърдечна дружба.

Главният герой си спомня за тази авантюра много години по-късно, когато е станал Кентърберийски епископ и се радва на изключителна репутация сред духовниците.

ВСИЧКО глава 7: 5 страници.

ВСИЧКО: 80 страници.

КРАЙ на „ПАНДОРА В КОНГО“.

НЕ СЕ ОТКЛОНЯВАЙТЕ ОТ СЦЕНАРИЯ!

НЕ СЕ СКЪПЕТЕ НА ПРИЛАГАТЕЛНИ!

НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ СРОКОВЕТЕ ЗА ПРЕДАВАНЕ!!!

Когато си припомням следващите дни, не мога да повярвам колко съм бил простодушен. Бях безкрайно млад. Фактът, че ще публикуват моя книга, ми вдъхваше благоговеен страх. Нямаше никакво значение, че името ми няма да фигурира, нито пък че кориците ще бъдат меки. Ако на доктор Флаг книгата не му харесаше, потърпевшите щяха да бъдат Франк Страб и трите му деца. А аз не исках с нехайството си да ощета едно бедно семейство. Що се отнася до сюжета, ще си спестя коментарите. „Пандора в Конго“ беше типичният буламач на доктор Лутър Флаг. Но вече казах, че това беше първата ми книга и, добра или лоша, бях готов да положа всички усилия. Отидох в една обществена библиотека, за да се подготвя добросъвестно.

На третия ден от проучванията бях стигнал до малко, но неопровержими заключения:

1. Пигмеите не са човекоядци.
2. В джунглата няма лъвове.
3. В какво, по дяволите, се състои Теорията на спорите?

В името на фантазията и с доста разтегливи литературни волности можех да приема, че главният герой опитомява лъв. Или пък че цял римски легион се изгубва по течението на Нил. Що се отнася до пигмеите, никога не си бях задавал въпроса дали принадлежат, или не, към човешкия род. Най-лошото от всичко беше, че етнографските свидетелства единодушно ги описваха като най-приветливата и анархистка човешка общност. Как можеше да се предположи, че ще изградят империя? Следователно пигмеите на Флаг не съществуваха. А без орди от пигмеи човекоядци нямахме книга. Въпреки това не смеех да променя сценарий на самия доктор Лутър Флаг. Така че още същата вечер отидох при Франк, за да му изложа проблема.

Беше много късно. Вече съжалявах, че съм натиснал звънеца, когато вратата се отвори. Франк ме посрещна по фланелка и по смешните долни гащи, които всички носехме преди Голямата война. В началото се усмихна. Когато обаче узна какъв е поводът за посещението ми, изражението на лицето му се промени.

— Мислех, че си дошъл да ми предадеш вече написания и завършен роман! — каза той, застанал на прага.

— В джунглата няма лъвове, Франк... — отвърнах аз смутено.

— Лъвове? Какви лъвове? Естествено, че в джунглата има лъвове! Щом доктор Флаг твърди, че в джунглата има лъвове, значи

има! По дяволите, Томи! Щом цял римски легион не е способен да намери обратния път, защо един скапан лъв да не може да се изгуби? Да не би лъвовете да имат компас?

— Но, Франк, пигмеите не са канибали...

— И на кого, по дяволите, му пука дали пигмеите са канибали, или вегетарианци! — прекъсна ме той. — Да не си полудял, Томи? Нима искаш Флаг да ме обеси? Способен е да ме даде под съд. Може да ме обвини в какво ли не, ако си го постави за цел. Дори за плагиатство!

В един прозорец блесна светлина. Франк я видя и се развълнува още повече.

— Виж какво направи! Децата се събудиха. Нима искаш да отидат да спят под някой мост? Нима искаш да съсипеш живота на цяло едно семейство? Това ли искаш, Томи?

— Не, Франк, разбира се, че не...

— Тогава се прибери вкъщи и напиши проклетия роман! Още три дни, Томи, три дни, и го искам напечатан на машина в три екземпляра. Сега се махай! Използвай нови ленти, иначе третият екземпляр няма да се чете добре.

Преди да затвори вратата, той снижи глас. Но дори и сега, шейсет години по-късно, още го чувам.

— Ти за какъв си се помислил, Томи? За учен? За философ? Сега си писател, Томи, един скапан писател!

Какво мислите, че направих? Върнах се вкъщи и написах „Пандора в Конго“ за три дни и две нощи. Страб не ми бе дал време дори да го попитам в какво се състои Теорията на спорите.

* * *

В началото казах, че тази история започна с три погребения, а мъртвците още не са се появили. Всъщност историята още не е започнала. Обяснявам всичко това единствено за да уточня истинското естество на работата ми. С други думи, ако някой си е мислил, че професията литературен негър притежава някакво обаяние, надявам се да съм го разочаровал.

След „Пандора в Конго“ последваха много подобни романчета. Всички бяха противни като този, дори повече. Знам, трудно е човек да повярва, но можеха да бъдат и по-лоши. Схемата винаги беше една и съща. Патриотична до безумие: британските пътешественици бяха велики; французите — педантични; италианците — превзети; португалците — жестоки. Библейски войнствена: по-голямата част от героите бяха или мисионери, или военни, понякога и двете наведнъж — военни свещеници. И пропита с реакционен дори за епохата расизъм. Всички африкански герои отговаряха на две категории: благородни диваци и диваци канибали. Първите можеха да се надяват да бъдат послушни слуги с интелект, който не надвишава интелекта на осемгодишно дете. За другите предпочитам да забравя. Що се отнася до приходите ми, нямах оплаквания.

Вярно е, че Франк ми плащаше малко, много малко. Старият Флаг експлоатираше нагло Франк. И понеже аз работех като негър на друг негър, бях двойно експлоатиран. Не възразявах, че Франк взема част от теоретичната ми печалба. От друга страна, можех да разбера положението му на баща на многобройно семейство. Един ден обаче Франк не дойде на срещата ни.

Обикновено се виждахме в една малка кръчма, където си разменяхме материалите. Аз му давах романа, който бях написал, а той — сценария на следващия. И двамата бяхме заинтересувани да бъдем точни, така че след три четвърти час се почувствах объркан. Отсъствието на Франк можеше да бъде обяснено единствено с причина от форсмажорен характер. Помислих, че може би е болен или че някое от децата му е пипнало варицела, или пък и трите едновременно. Накрая реших да отида у тях. Отвори ми една негърка. Учудих се, че Франк е женен за негърка. През 1914-а смесените бракове бяха извънредно редки, но реших, че увлечението му по Африка може би се дължи на брака му. Жената беше много нервна и само успя да каже:

— Приятел на Франк ли сте? Слава богу, заповядайте!

Заведе ме бързешком в спалнята и ми посочи леглото.

Наистина Франк не беше дошъл на срещата поради форсмажорна причина: беше мъртъв. Едното му око беше отворено, а другото затворено, сякаш намигваше на вечността. Вече казах, че Франк в никакъв случай не беше от кръга на близките ми приятели. Всеки обаче се трогва пред такова нещо.

— Госпожо Страб! Моите най-искрени съболезнования — възкликнах аз, като я прегръщах с братска нежност. — Ако вие и децата ви се нуждаете от помощ, не се колебайте, повтарям, не се колебайте да поискате каквото и да е; каквото и да е, повярвайте. Горкият Франк! Горките дечица!

Жената обаче смръщи вежди и забелязах, че думите ми я озадачават.

— Какви деца? — попита негърката. — Доколкото знам, Франк няма деца, ерген е. — Поправи се. — Беше ерген.

Нищо не разбирах. Изпълнен с подозрение, отстъпих крачка назад.

— Страб е ерген? Тогава с кого разговарям?

— Имахме уговорка. През нощта на всеки четвъртък спяхме заедно. Днес, като се събудих, беше мъртъв — каза тя, избягвайки да ме гледа в очите. Внезапно тонът ѝ се оживи. — Мисля, че ви познавам. Нали вие сте младежът, който една вечер потропа на вратата? Видях ви през прозореца.

По това време почти цялото литературно творчество на Лутър Флаг беше мое дело. Бях усъвършенствал системата и бях в състояние да напиша изискуемите три романа седмично. Често дори ги започвах, преди да получа сценариите. Франк само поправяше пунктуацията (винаги съм бил зле с точките и запетайте, и най-вече с точката и запетаята), редактираше абзаците, в които героите не бяха достатъчно патриоти, и цензурираше други, в които негрите бяха твърде умни.

Объркан, седнах на един стол, държейки шапката си в ръце. Гледах леглото и през ума ми минаваха много мисли, а може би не мислех нищо. Вече не си спомням. Франк Страб умря преди шейсет години.

— Светът губи един велик писател! — каза жената, сега малко по-опечалена.

— Да, голям писател — казах аз с безизразен глас.

— Познавате ли доктор Флаг? — попита тя вече по-весело. Наистина имаше променлив характер.

— Имам известна информация — отговорих аз разсеяно.

— Да ви кажа ли нещо? Доктор Флаг не е написал нито една книга!

И тя се разсмя. Беше се развеселила още повече.

— Наистина ли? — попитах аз.

— Да. Но знаете ли кое е най-смешното?

— Нека отгатна. Франк е пишел романите на доктор Флаг.

— Не! Смешно е, но само смешно. Най-забавното е, че доктор Флаг мисли, че ги пише господин Спенсър.

С един скок се изправих.

— А кой е господин Спенсър?

— Мъжът, който дава сценариите на Франк. Господин Спенсър работеше като негър на доктор Флаг, докато един ден предложи на Франк да пише романите. Оттогава Спенсър само връчваше сценариите от доктор Флаг на горкия Франк.

Тя отново се опечали.

— Горкият Франк. Всеки може да нахвърли сценарий. Важното е да се напише романът, не мислите ли? — И продължи още по-възмутена: — Този Спенсър беше голям безсрамник! Постоянно го повтарях на горкия Франк...

Изисках ѝ без много-много да се церемоня адреса на този Спенсър. Нахлупих си шапката, тя разбра, че си тръгвам, и посочи леглото.

— Какво да правя с Франк? Нали казахте, че ще ми помогнете?

Аз обаче си помислих за всичките комисии, които Франк Страб беше прибрал в джоба си за моя сметка, играейки ролята на обикновен посредник между споменатия Спенсър и мен, и отговорих.

— Госпожо, мисля, че ви помогнах достатъчно.

Жената ме хвана за лакътя, за да ме задържи. Може би бе разбрала кой съм и какво правя там. Сякаш в потвърждение на подозренията си тя каза:

— Вие сте писател.

Не знам защо, но се почувствах като престъпник, заловен на местопрестъплението.

— Да, а вие сте курва — отвърнах аз.

След тези взаимни обвинения бяхме квит и аз си тръгнах. Запътих се, естествено, към дома на господин Спенсър. Бях сигурен, че той е най-много заинтересуван аз да заместя Франк Страб. Като се замислеше човек, ставаше дума само да се формализират едни вече съществуващи отношения. Разбира се, очаквах доходите ми да се увеличат, след като отпаднаше сумата, която ми бе удържал Страб.

В дома на Спенсър нямаше никого. Един съсед, опрял се на решетката, която отделяше двете малки дворчета на входа, ме видя. Насочи пръст към мен и каза:

— Дошли сте да изкажете съболезнованията си на семейство Спенсър ли? Побързайте! Погребалното шествие тръгна преди десет минути за гробището.

Не можех да повярвам — Спенсър също беше умрял! Съседът ми обясни подробностите. Същата сутрин го прегазил трамвай. Колелата бяха прерязали тялото на две, подобно на автоматична гилотина.

Отправих се към гробището — нямаше какво да губя. Надявах се да срещна някой, който да е в течение на делата на Спенсър, да му обясня кой съм и той да ме препоръча на Флаг. Е, всъщност не бях много сигурен какво ще направя. Въпреки това отидох.

Не беше трудно да открия погребението на Спенсър. Между надгробните плочи, които се подаваха от тревата, група хора бяха наобиколили един пастор, който четеше Библията и споменаваше името на покойния. Някакъв пълен, червенобузест и късоврат мъж стоеше в крайната редица от присъстващи. Беше толкова нисък, че за да вижда какво става, подскачаше от време на време, издигайки се над главите на застаналите пред него хора. Приблжих се към него.

— Какво нещастие, какъв нелеп инцидент — прошепнах аз, за да завържа разговор. — Смъртта винаги взема най-добрите.

Мъжът се обърна.

— Добър човек Спенсър? Спенсър беше негодник. Тук съм, защото ми дължи пари. — Той изненадващо се разсмя тихичко. — Казват, че балсамировачите са имали доста проблеми.

— Проблеми?

— Да. Спенсър не е бил единствената жертва на трамвая. Колелата са прерязали двама мъже през кръста — Спенсър и още един. Носели са почти еднакви панталони, така че сега не знаят дали ги погребват с истинските им крака, или с краката на другия.

При тези думи той си запуши устата с ръка, за да заглуши смеха си. Аз помислих на глас.

— Какво съвпадение...

— Не чак толкова. Би могло да се каже, че става дума за трудова злополука. Спенсър беше писател и другият мъж му е предавал указанията, за да напише една от книгите му.

— Литературният сценарий?

— Да, както там се казва, сценарий, указания, ръководство, какво значение има? Разсеяли са се за момент. И край! Такъв е животът.

— Вие откъде знаете всичко това?

— Сам ми каза. Дадох му заем и той ми обеща да го върне следващия месец с лихва, когато му платят за трите книги, които пише. Представяте ли си?! Пишеше три книги едновременно! Но за да ги напише, трябваша му указания.

— А откъде знаете такива подробности за злополуката?

— Защото бях там. От седмици го преследвах, за да ми върне дълга, знаех всяка негова стъпка. Спенсър и другият мъж се сбогуваха, след като си размениха обичайните листове. Видях как трамваят ги нарязва на парчета. Четири парчета, ако трябва да съм точен. — Той набърчи чело. — Трябва да си взема заема и се кълна, че ще си го взема...

Внезапно ме осени една мисъл. Стиснах силно ръкава на дебелия мъж, който ме погледна така, сякаш се готвех да го набия.

— А кой е другият загинал? — възкликнах аз. — Доктор Флаг?

— Доктор Флаг? Разбира се, че не! Доктор Флаг е велик писател. За бога! Не знам какво точно пишеше Спенсър, но ако умееше да пише толкова добре, колкото доктор Флаг, нямаше да има дългове. — Той се доближи още малко до мен. — Познавате ли творчеството на доктор Флаг?

Аз гледах облаците и мислех на глас.

— Щом другият мъртвец не е Флаг, тогава кой е?

— Имам пълната поредица от книги на доктор Флаг. Всички, с изключение на една от април 1899-а, която е изчерпана. Да сте я виждали случайно? Готов съм да платя разумна цена. — И започна: — Изпращат испански полк от Куба да преследва кораб с разбунтували се роби. Негрите са завладели кораба и се връщат в Африка. Испанците обаче ги преследват упорито до сърцето на самата джунгла. Там се състои голяма битка между негърското племе и испанския полк.

Стигнах до единственото възможно заключение. Спенсър беше всъщност още един Франк Страб. Спенсър само е получавал сценариите, които веднага е връчвал на Франк, а Франк на мен. Следователно над Спенсър е имало друг човек. Човек, който е получавал сценариите директно от Флаг; сценарии, които е предавал

на Спенсър, Спенсър на Франк, а Франк на мен. И този човек също беше мъртъв. Под колелата на същия трамвай като Спенсър.

— В разгара на битката пристига английски мисионер, който съобщава на двете страни, че янките са освободили Куба и робството е премахнато. Битката е абсурдна!

Този тип беше голям навлек. Не ме оставяше да мисля.

— За какъв полк, по дяволите, говорите? — изръмжах аз. — Каква е тази война между африкански племена и испанци от Куба?

— Това е сюжетът на романа, който ми липсва. Звучи ли ви познат? Ако си го спомняте, значи сте го чели, а ако сте го чели, може би още го пазите. Десет шилинга? Цената подлежи на договаряне.

Нямах работа там. Тръгнах си потънал в размишления и с наведена глава. Чувствах се победен, макар че не знаех точно от кого. Тъкмо излизах от гробището, когато се натъкнах на друго погребение. Всички погребения са еднакви. Застанали в кръг опечалени хора; пастор, който оплаква смъртта и възхвалява покойния. Нямах намерение да се спирам, но чух думите „трамвай“ и „злополука“. Беше другата жертва. Тоест третият и последен индивид, който стоеше между мен и Флаг. А в първата редица на присъстващите на церемонията имаше мъж с бяла като сняг коса. Познайте кой беше.

На кориците не личеше червеният нос, набразден с фини виолетови капиляри. Нито че куца с десния крак. Беше обаче той, без съмнение беше доктор Лутър Флаг. Беше дошъл на погребението на своя негър. Или по-точно на своя надзирател на негри.

Внезапно си спомних сценариите или по-точно добавените бележки. И трябва да кажа, че бележките към „Пандора в Конго“ бяха изключително мили. В някои сценарии дори беше нарекъл своя негър литературна проказа, убиец на прилагателни и неук циганин. Помислих си също, че макар той да не знаеше, негърът, към когото бе отправил саркастичните подигравки в последните сценарии, бях самият аз. Не познавах лично Флаг, но бях сигурен, че няма да влезе в историята като Ейбръхам Линкълн на литературните негри.

Изчаках церемонията да свърши, за да се приближа. Когато хората вече се разотиваха, отидох при него. Още в първия момент той ме изгледа недоверчиво. Протегнах ръка. Неговите ръце бяха положени върху бялата дръжка на бастуна му. Не прояви никакво намерение да стисне дланта ми. Гледаше я и преценяваше вероятността да го заразя

с някоя кожна инфекция. Подозренията му се криеха зад благ глас, който звучеше така, сякаш ни делеше голямо разстояние.

— Имам ли честта да ви познавам, млади човече?

— По косвен път, господине — казах жизнерадостно. — Аз съм негърът на негъра на негъра на вашия негър.

Беше огромна грешка. Как можах да бъда толкова простодушен! Флаг не разбра, че имаме общи интереси, че аз се явях като доброволец, който да замести падналите в битката. Около нас още имаше хора. Флаг сигурно помисли, че те са ме чули и че думите му поставят под съмнение честта му. Или беше раздразнителен по природа. Или пък дори не беше в течение на производствената верига, която творчеството му беше породило, последната брънка от която беше скромната ми особа. Кой знае. Въпросът беше, че той полуотвори уста и се поколеба. Под брадичката му се разстиляше обилна гуша, която се изду като на пеликан, току-що погълнал риба тон. Бузите му станаха оранжеви, а носът му почервения още повече. Лицето му заприлича на лабораторна колба, която сякаш щеше да се пръсне от кипящите в нея цветове. Точно тогава той изръмжа:

— Не ви познавам, нито искам да ви познавам! И ако бях с двайсет години по-млад, щях да ви извикам на дуел със саби!

Той вдигна махагоновия си бастун с явното намерение да ми разцепи главата. Точно когато щеше да го стовари върху мен, аз инстинктивно хванах бастуна за другия край. Старият Флаг забрави моментално благородната задача да ме убие. Сега си оспорвахме собствеността върху бастуна, който всеки от нас теглеше към себе си. Приличахме на двама хлапаци, които си играят на дърпане на въже. Между нас започна грозна препирня.

— Пуснете бастуна ми — казваше той. — Пуснете го!

— Но вие искате да ме ударите! — опитвах се да го успокоя аз.

— Махайте се! Вие сте арабски изнудвач! Фарисейски гарван! Бръмбар без криле! Пуснете бастуна ми!

Каква жалка сцена. Обидите му обаче взривиха търпението ми. Аз бях архитект със заплата на коминочистач. А Флаг — причината за моите лишения, скрит зад репутация, постигната благодарение на труда на литературните негри. Бог знае колко преди мен е имало, всички до един анонимни и зле платени като мен. А този апостол на долнопробна литература си позволяваше да ме обсипва с повече

обиди, отколкото са понасяли мъдреците от Сион. Контраатакувах с едно още по-силно дръпване.

— А вие сте един стар развратник, нещастен лихвар, безподобен измамник!

— Как смееете да ме обиждате! — отвърна той, като дръпна енергично бастуна. — Творчеството ми е вдъхновило пет випуска на британски офицери!

— Може би това е причината зулусите да изстребят до крак английската армия в Исалдвана! А суданците в Хартум! И бурите в Южна Африка! Сега си обяснявам всичките ни провали в колониите!

— Пуснете бастуна ми! Личен подарък ми е от императора на Мономотапа! Махайте се, вие сте кръвопиец и изнудвач!

— Кръвопиец и изнудвач? Аз? Тогава вие сте вестител на лошия литературен вкус! И сводник на словесността! Ето ви проклетия бастун! Ваш е!

Просто разтворих ръце. Поради инерцията обаче Флаг падна на задните си части и се претърколи на земята. Приличаше на обърната по гръб костенурка. Вече беше стар за такива усилия. Пъхтеше като риба на сухо в краката ми. Незабавно получи помощ. Присъстващите на церемонията, които вече се разотиваха, бяха забелязали препирнята ни и се бяха приближили, за да проследят отблизо свадата. Един почитател се опитваше да го вдигне от земята, една жена се наведе, за да попие потта от челото му с кърпичка. Няма нужда да пояснявам, че всички присъстващи бяха заклетни поклонници на Флаг.

Тълпата ме заклеяваше с викове, сякаш бях престъпник, когото водеха на ешафода. Идеше ми да потъна в земята. Бях твърде млад, а младостта е най-чувствителна към несправедливостите. Какво обаче можех да направя? Всички ме хулеха и нито едно оправдание от моя страна нямаше да подобри положението. Бузите ми пламтяха, а ушите ми сигурно бяха червени като домати. Пригладих панталоните си с ръце, мъчейки се да запазя достойнство, вдигнах шапката си и си тръгнах.

Шейсет години по-късно още ме напушва смях: Флаг, гробището, операта буфа, в която се бе превърнало всичко. В онзи момент обаче, докато прекосях моравата на гробището, никак не ми беше до смях. Бях като тенджерата, в която кипеше цялото човешко възмущение. Не бях се отдалечил обаче и дващест крачки, когато някой ме повика.

— Извинете. Това е ваше.

В началото не му обърнах внимание. Беше от хората, които не изпъкват с нищо, напълно безличен, облечен с дискретна елегантност, и сякаш се бе родил плешив. Нямаше нито косъм на главата си и тя лъщеше като пълна луна. Отчетливите черти на лицето му наподобяваха портретите на младия Ницше. Това обаче беше всичко. Това и тънките като бакенбарди малки мустачки под носа.

Подаваше ми завързан с панделка пакет листове. Вече дори бях забравил, че този ден бе започнал злополучно по вина на Флаг. Объркан, аз протегнах машинално ръка, защото ръкописът вече не ме интересуваше. Мъжът се усмихна.

— Качвали ли сте се някога на автомобил? Мога да ви откарам където пожелаете.

Не, още не се бях качвал на кола, движена от мотор. А поради вълненията през деня бях много чувствителен към всякаква помощ, колкото и неочаквана да е тя. Бях от хората, които загубват дар слово, когато изпитват неприятни чувства. Седнах до шофьора, без да отворя уста. Гърлото ми беше пресъхнало. Мъжът извади малка плоска бутилка с уиски от жабката. Отпих една глътка.

Разказах му всичко. Връзките ми с Франк Страб. Глупавите истории, които пишех. Позорната експлоатация, на която бях подложен. Веригата от безсмислици, която свършваше с мен. С всяка глътка от шишето подхващах нова тема. Когато налягането в тенджерата спадна, дойдох на себе си. Какво правех в този автомобил и защо разказвах живота си на един напълно непознат?

Загледах се в ръцете, които управляваха волана. Никой не може да скрие възрастта на ръцете. А моят самарянин беше по-млад, отколкото изглеждаше. Ноктите му бяха като розови фламинго и се забиваха дълбоко в месото. Плешивостта и мустачките подлъгваха. Дрехите с класическа кройка също. Придаваха му почтителен вид и го правеха да изглежда по-стар. Може би умишлено. Почувствах се неудобно. За пръв път ми хрумна, че той знае всичко за мен, а аз не знам нищо за него. Помолих го да спре, за да сляза. Бяхме много близо до центъра на града. Той отвърна, че не бърза заникъде. Покойникът бил негов далечен роднина. Присъствал на погребението по задължение, така че цялата сутрин му била свободна. Аз обаче настоях.

Когато слизах от колата, той ми подаде визитната си картичка. На нея се четеше: „Едуард Нортън. Адвокат“.

— Бих се радвал да ви видя отново, господин Томсън — каза ми той от колата. — Възможно е интересите ни да се допълват. Елате още утре да ме видите, моля ви.

— Нима мислите, че имам намерение да съдя Лутър Флаг? Тези хора винаги печелят делата. А аз не мога да платя и една минута на адвокат.

— Грешите — засмя се той. — Искам да поговорим по съвършено различен въпрос. Елате утре към осем и четвърт. Адресът ми е на картичката.

Сбогувахме се. Преди да се отдалеча обаче, той ме извика.

— Томсън! Забравихте нещо. За втори път го губите. — И той отново ми подаде пакета с трите копия на романа. — Хареса ми много как раздрусихте доктор Флаг. — И добави: — Търся сърцат човек. До утре.

През 1914-а в Лондон имаше много малко коли. Прекосях Трафалгар Скуеър, когато покрай мен мина открит ролс-ройс с шофьор с бели ръкавици. Отзад беше седнал очарователен старец, поставил двете си ръце върху бастун с дръжка от слонова кост. Колата спря на кръстовището, за да даде път на един файтон. Възползвах се, за да хвърля ръкописа върху главата на Флаг, и му извиках:

— Това е ваше!

Удари го по главата като камък. Надявам се, че го е заболяло.

2

По онова време живеех в стая под наем в един беден квартал, в къща, където хора и мишки водеха битка с неясен изход. Преди стотина години сградата е била обитавана от богаташи. Бароковите орнаменти на фасадата и двете стълбища, едното за господарите, другото за прислугата, бяха безмълвен спомен за едно бляскаво минало. Поредната експанзия обаче на лондонските предградия беше стигнала до сградата. Това бе предизвикало нейния неизбежен упадък. Постепенно гордо издигащата се извънградска къща, приличаща на курортен център, била погълната от градската структура на британската столица. Вината била на „Ройъл Стийл“, предприятие за производство на локомотиви и железопътно оборудване. Фабриката била построена наблизко и скоро около нея се появили жилищни блокове за работниците. Пасбищата и нивите със захарно цвекло се превърнали в беден квартал. Земята поевтиняла, богаташите се преместили в други райони и категорията на сградата неизбежно се понижала.

Когато се настаних там, къщата се издигаше като овехтяла реликва, като остров, обсаден от блокове, изградени от обикновени червени тухли. Разказвам това, защото, без да се познава историята на къщата, не би било възможно да се разбере характерът на госпожа Пинкъртън, собственичката, която била принудена да превърне имота си в пансион. Господи, минало е толкова време, а още изтръпвам, когато някой произнесе името Пинкъртън.

Беше слаба и върлинеста, с неизменно прав като кюнец гръб. Никога повече не видях толкова арогантна, винаги вирната брадичка, като че ли някаква невидима кука я дърпаше нагоре. Изразът на лицето ѝ беше като на постоянно преживящ и душещ заек. Облеклото ѝ ме отвращаваше. Черни обувки, черни чорапи, черен шал, черни палта. Кок във формата на кокосов орех, също черен. И не че беше бледа по природа, но поради неизбежния контраст с черните дрехи лицето ѝ напомняше маска от брашно. Не носеше траур (мисля, че е изпитала

скръб единствено в деня, когато бе умряла кралица Виктория), но се обличаше в черно, защото черното беше единственият цвят, който понасяше. Много скоро разбрах какво най-много я възмуцава — беше фактът, че останалото човечество не е огорчено като нея. И понеже не харесвах нищо у нея, опитах се поне да я мразя, както учените мразят вирусите — безпристрастно.

Усилията ми обаче в тази посока останаха безплодни. Аз бях един от най-отдавнашните наематели. За да си спестя няколко пенита, бяхме се споразумели да поема дребни домакински задължения: да извикам водопроводчика, когато тръбите се запушат, да разпределям пощата по стаите на наемателите, да прибирам бутилките мляко от входната врата. Такива неща. Бяха приятни задължения, които вършех охотно. Да водя обаче разговор с нея, беше като да се разхождам из кактусова гора. Гласът ѝ беше дрезгав и приглушен, сякаш някаква мумия ни се заканваше от отвъдното за това, че сме нарушили свещено табу.

Коварните ѝ засади направо ме изкарваха вън от кожата. Пинкъртън никога не нападаше лице в лице, открито, а действаше като морска артилерия, бомбардирайки на мили разстояние. Най-дразнещи бяха изтощителните ѝ подмятания. Тя беше неспособна например да каже:

— Господин Томсън, защо не сте опразнили пощенската кутия?

Или:

— Господин Томсън, от крана не тече вода.

Или:

— Господин Томсън, къде е млякото?

Кълна се, че щях да съм ѝ благодарен за прямотата. Вместо това тя казваше:

— Някой е забравил какви са седмичните му задължения.

Да се говори с нея, беше мъчително упражнение, трудноразбираемо за човек, който не го е изпитал. Умът ми трябваше да прави тройно усилие, докато се питах: А. Кой може да е този „някой“? Б. Какво „задължение“ съм забравил да свърша? В. За бога, защо не говори ясно?

Може да изглежда дребнаво, но не беше. Има доста изтънчени мъчения. Да си представим очи, които търсят само недостатъци. Уши, които чуват само проклетия. Някой, с когото не е възможно да се води

спокоен и обикновен разговор. Всеки път, щом си отвореше устата, аз заставах нащрек, за да разбера откъде ще ме нападне. Винаги трябваше да мисля за това, което евентуално си мислеше тя. Бяхме нещо като професионални шахматисти, принудени да предвиждат играта на противника с пет или шест хода напред.

Друг пример: нужни ми бяха цели шест месеца, за да разбера, че мрази обръщението „госпожице“. Никога не ми каза, забелязах го по държането ѝ. Всеки път, щом чуеше думата „госпожице“, брадичката ѝ щръкваше още по-нависоко и тя гледаше толкова нагоре, че неведнъж съм се питал дали няма течове по тавана. Не. Просто се дразнеше да ѝ напомнят, че няма съпруг. Един ден си направих експеримент и я нарекох госпожо Пинкъртън вместо госпожице, сякаш съществуваше някакъв въображаем господин Пинкъртън, и невидимото напрежение, което тя създаваше около себе си, веднага спадна. Поне мъничко. Както и да е, фактът, че госпожа Пинкъртън беше черно плашило и свадлива стара мома, доказваше, че мъжкото съсловие е по-умно, отколкото някои жени смятат.

Човек би решил, че без мъж, и следователно и без деца, тя би се радвала да стане една от онези скъпо платени гувернантки, които възпитават потомците на кайзера. Ала не беше. Беше само собственичка на пансион в един беден квартал и нейното огорчение и разочарование не можеха да се изразят с рационални понятия. Бъркаше любовта с добрите обноски и ако я бяха попитали какво най-много я тревожи в този живот, щеше несъмнено да отговори, че я е страх да не закъснее за собственото си погребение.

Другият постоянен обитател на пансиона — освен собственичката — беше Мария-Антониета. Наричаше се точно така, като обезглавената френска кралица. Принадлежеше на госпожа Пинкъртън и беше костенурка, най-странната и уродлива костенурка, която някога е съществувала. Беше се родила без черупка или пък беше оцеляла след загубата ѝ, не знам точно.

Не бих се учудил, ако някой изгубил търпение гост я размажеше с чук. Мария-Антониета имаше изключително лош нрав. Всяко домашно животно, включително папагалите, е способно да научи един минимум от основни правила на поведение: „Седни“, „млъкни“, „вън“ и тъй нататък. При Мария-Антониета беше обратното: тя приемаше за даденост, че ние хората трябва да ѝ се подчиняваме.

Една костенурка без черупка е много странно нещо. Ако се замислим, костенурките по принцип са чудати твари с миниатюрните си слонски крака, с човката си на папагал и със смешната си опашка. А Мария-Антониета отгоре на всичко нямаше черупка. Беше тягостна гледка: слаба като черво, с кожа на влечуго, опъната по тялото ѝ. Нямаше къде да си скрие главата, така че я държеше високомерно изправена като перископ, сякаш предизвикваше хората да критикуват странстващата ѝ уродливост. Мария-Антониета никога не стоеше на едно място и когато се движеше, приличаше на плувец епилептик. Беше ми невъзможно да свикна с костенурка, която тича като бръмбар, освободена от тежестта на черупката. Внезапно съзирах прокрадваща се сянка, прилепена до стената и завиваща зад ъгъла. Мария-Антониета мразеше всеки, който я погледнеше учудено. С една дума, всички изобщо и Томи Томсън в частност.

Но нека забравим за Мария-Антониета. Имаше нещо, което не проумявах, и това беше екстравагантната връзка между Пинкъртън и господин Макмахън. Въпреки шотландската си фамилия той беше ирландец. Съществува предубеждението, че всички ирландци са пияници, шегаджии и грубияни, ала аз си давам сметка, че един писател би трябвало да избягва клишетата. Макмахън обаче беше точно такъв. Католик, баща на седем деца (може би осем, не си спомням), голям шегобиец и с обноски, особено на масата, които биха стъписали дори банда пирати.

Доиде в пансиона след мен. Бицепсите му бяха малко отпуснати заради възрастта, но дебели като стволоче на канадски дъб. Косата му беше подстригана късо, в моряшки стил, и гъста като четина. Беше дошъл в Лондон като мнозина свои сънародници в търсене на по-достойна заплата от тази, която плащаха в потиснатата Ирландия. Смятах, че няма да остане и три дни, че Пинкъртън ще го изпрати в затвора или директно в лудницата.

Работеше от изгрев до залез в „Ройъл Стийл“. Късно вечерта се връщаше в пансиона мръсен и с изпоцапано лице. Човек разбираше, че е дошъл, по следата от сажди, която се проточваше по целия коридор. Спомням си изражението на Пинкъртън, когато я видя за пръв път.

Напомняше на биолог, движещ се по следата на непознат вид — тежащ един тон охлюв, който по пътя си оставя катранени лиги. Пинкъртън вървеше по коридора наведена, без да вярва на очите си,

докато стигна до вратата на Макмахън. Какъв ужас! Приличаше на Марта, превърната в статуя от сол. В нейния случай, черна сол.

Вечерта едва сдържах смеха си, а тя — плача си. Всички наематели вечеряхме, когато Макмахън се присъедини към нас на масата. Сервира си яденето, подсмърчайки, кашляйки, кихайки и прочиствайки гърлото си, сякаш се беше задавил с китова кост. Господин Макмахън не ядеше, той поглъщаше картофите както крокодил — месото на зебра. И го правеше, като извършваше пет операции наведнъж: дъвчеше, сърбаше, гълташе, говореше и пееше.

В онези дни гостите бяхме малко, двама или трима, и страшно се отегчавахме. В действителност не си говорехме, защото нямаше какво да си кажем. Макмахън го изтълкува по свой начин.

— Всички ли сте тъжни? — каза. — Добре, тогава ще ви изпея една ирландска песен.

И той ни изпя една весела мелодия от своята родина. Не знам дали се хареса на наемателите, но поне успя да смени цвета на лицето на Пинкъртън от бяло в отровназелено.

В неделя сутрин обичаше да се разхожда из къщата бос, по панталони и кожени тиранти. И нищо повече. Стоеше във всекидневната — място, претъпкано с кресла, с грозни портрети на прадедите на Пинкъртън и с едно старо пиано, на което от трийсет години никой не свиреше. Макмахън си позволи волността да превърне стаята в нещо като работилница. Поправяше всякаква счупена или развалена домашна вещ. Шевни машини, брави, полици и обувки. Правеше го, за да се развлича, а ние си спестявахме някоя и друга пара, така че Пинкъртън не посмя да се оплаче. Прекарваше почивните дни там, полугол, и докато работеше, пееше и се почесваше по гърдите и по голямото като мях и също така косматото шкембе. За Пинкъртън това беше най-близката до римска оргия гледка, която бе виждала през живота си.

Той беше практичен човек. Също и много дебелокож. Мисля, че и в пустинята Калахари камъните са по-чувствителни от господин Макмахън. Веднъж ми поиска роман на доктор Флаг. Дадох му един. Бях любопитен да разбера какво ще бъде мнението му за него.

— Благодаря, Томи — каза ми той три дни по-късно, когато ми го върна, — вече поправих крака на леглото. Клатеше се, а Библията е твърде дебела, за да я използвам като подложка.

Друг път се наложи да замине за Ирландия за някакъв документ. На една масичка беше телеграмата, която бе изпратил на съпругата си. Гласеше следното: „Следващата седмица пристигам с ферибота точка изкъпи се точка“.

Най-неприятното при господин Макмахън обаче бяха стомашните газове. Избухваха в първите часове на нощта иззад вратата му и се чуваха из целия етаж и в половината сграда. Не преувеличавам.

Съжителството с Макмахън ме доведе до заключението, че той е изобретател на четири вида газове. Едните ги кръстих газове „Биг Бен“ — те бяха на строго определени промеждутъци, все едно че отброяваха часовете. Бум, пауза, бум, пауза, и така до полунощ. Другите бяха газовете „Викерс“, не толкова звучни, но в ритъма на картечница „Викерс“. Главната им характеристика беше, че нямаха ограничение в количеството. Можеха да бъдат десет, двайсет или трийсет. Всичките звучаха с една и съща сила. Макмахън контролираше отлично разширението на сфинктера и дозата на освободения газ. Въпреки това понякога губеше контрол и газовете заприличваха на ято диви патици, квак, квак, квак. Третите бяха газовете цигулка — по-високи, по-дълги, като мяукане на котенце, изгубило майка си. Точно тях понасях най-трудно. Четвъртата категория определено бяха газове „Доктор Флаг“. Кръстих ги така заради един от романите на доктора, в който всеобщ африкански потоп, имащ за цел да изтръгне Африка от езичеството, започваше със силна гръмотевица — само една, но всемогъща.

Пръдните „Доктор Флаг“ атакуваха изневиделица и нямаше спасение от тях. Когато избухваше някой газ „Доктор Флаг“, всички наематели се събуждахме и повече не можехме да заспим. Беше една пръдня, само една, но това бяха бомби, бомби от такъв калибър, какъвто още нито един инженер не бе успял да изобрети през 1914-а. Земетръс, който ни караше да отворим очи и да ги втренчим ужасено в гредите на тавана. Измежду всичките гости само аз бях достатъчно близък с него, за да му поставя въпроса, макар и дискретно. Отговорът му? „Преди да се пръсне, по-добре да се пусне.“

Защо госпожа Пинкъртън така и не го изгони? Добър въпрос. Най-много ме изненадваше фактът, че към него не прилагаше, дори и отдалече, никоя от тактиките си за индивидуално оскърбление. Държеше се безучастно, напълно неутрално. Тя гледаше господин

Макмахън мълчаливо, внимателно и проникателно, с изражение, което можеше да значи всичко или нищо. Без да се намесва, без да изказва мнение.

Мисля, че той я объркваше. По някакъв начин тя разбираше, че изтънченото ѝ коварство ще е безполезно срещу Макмахън, който беше прекалено първичен, за да го проумее: колкото и досаден да е един комар, той никога няма да пробие кожата на слон. Възможно е също така Макмахън да е пораждал противоречиви чувства у нея.

Както вече казах, Пинкъртън беше разорена буржоазка. Странеше от пролетариите като от чумави. В лицето на Макмахън обаче работническите навици и буржоазното възпитание се съчетаваха по много странен начин. Един пример: след като изтървеше някоя от ужасните ирландски ругатни, той винаги добавяше „моите извинения, госпожо Пинкъртън“. И още един: наистина в неделя се разхождаше полугол, но само след като се върнеше от черква. И никой не можеше да се съмнява в отговорността му като баща: работеше като вол и изпращаше цялата си заплата в Ирландия.

Вярно е, че същият този човек правеше и жестове. След черква винаги се връщаше с букет цветя за госпожа Пинкъртън.

— Трябва да добавяте сапун във водата — казваше Макмахън. — Така цветята се запазват по-дълго време.

— Сигурен ли сте? Чувала съм, че содата бикарбонат е по-ефикасна.

— Сода вместо сапун? Хъм... Нека опитаме.

Когато бяха заедно, те бяха способни да превърнат всяка тема на разговор, включително цветята, в технически въпрос. Сядаха пред вазата, втрещваха се в нея, сякаш чакаха оттам да израсне дърво, и с часове обсъждаха кое е по-подходящо да се добави — сапун или сода. На човек, който не ги познаваше, сцената би се сторила абсурдна. Пинкъртън притежаваше перверзната способност да поглъща целия кислород от едно помещение. Макмахън обаче напомпваше двойно и по този начин се установяваше един вид хомеостатично равновесие. Мисля, че дори те самите не съзнаваха това.

Оставаше само въпросът с газовете. Ако обаче човек се замислеше, Макмахън изпускаше газове само в стаята си. Правото на уединение е едно от най-големите завоевания на съвременната култура. Защо един човек да не може да изпуска газове в собствената

си стая? В стаята си човек има право да изпуска газове и има право да плаче.

В началото на месеца, когато получаваше пари, той се напиваше. Това беше единственият извънреден разход, който си позволяваше. През цялата нощ го чувахме да плаче. Повтаряше имената на жена си и на седемте или осемте си деца сред хълцания, стенания и подсмърчания. Ще предам един от типичните усукани и отчайващи диалози, които водехме с госпожа Пинкъртън. Тя ми каза:

— Господин Макмахън плаче.

Естествено, госпожа Пинкъртън нямаше за цел само да изтъкне един обективен факт. Опитваше да ми намекне, че „това“ безпокои нея и наемателите и че „някой“ би трябвало да спре, да потисне или да порицае плача на господин Макмахън и че този „някой“ съм именно аз, Томас Томсън.

Причината беше, че госпожа Пинкъртън се трогваше единствено когато получаваше коледната картичка: беше от едно застрахователно дружество, което изпращаше една и съща картичка на всичките си клиенти, подписали преди повече от двайсет години полица за недвижимо имущество. Така че жена като нея трудно можеше да разбере толкова елементарно нещо — че един мъж, който е далече от родината и семейството си, може да плаче от мъка. Мисля, че чувствата предизвикваха у нея същия страх, който африканската джунгла предизвикваше у читателите на доктор Флаг. Не знаеше какви опасности се крият там вътре от чисто невежество, поради което очакваше всякакви ужасии. И ако по невнимание някое чувство се осмелеше да се прояви, тя го задушаваше, сякаш беше племе от човекоядци, водещо война срещу британската администрация.

Отговорът ми беше лаконичен.

— Влезте и му го кажете вие лично.

Спомням си този диалог, защото той имаше много положително въздействие: госпожа Пинкъртън никога повече не спомена за плача на господин Макмахън, нито ме помоли да се намеся в каквото и да е смисъл.

* * *

От това, което току-що разказах, би могло да се заключи, че съм бил нещастен. Нищо подобно. Не трябва да объркваме алергията с пролетта. Всъщност това беше най-веселото и безгрижно време в живота ми.

Стаята ми беше най-уединената в цялата къща, в дъното на един коридор, така че се намирах на безопасно разстояние от Пинкъртън, Макмахън и останалите. От прозореца си виждах комините на „Ройъл Стийл“, които се издигаха на хоризонта. Работните смени на фабриката бележеха ритъма на целия квартал. Можех да изброя над осемнайсет различни тона на сивото. Сивият цвят на облаците, на фасадите, на покривите на къщите, на улицата, на тротоарите и на уличното платно. Когато валеше дъжд, всеки тон се потъмняваше с още един нюанс. Това изобщо не ме притесняваше.

Мебелировката ми беше оскъдна като тази в стаята на Ван Гог, а може би и повече. Маса, стол, легло, гардероб, както и най-ценното ми притежание: една изключително модерна пишеща машина. За този, който не разбира, ще напомня, че беше 1914-а и аз пишех.

Бях израснал в сиропиталище, където, противно на духа на епохата, получих сносно образование. По онова време законната възраст, до която можеше да се остане в сиропиталището, беше петнайсет години. Аз обаче се чувствах толкова щастлив там и бях толкова обичан от персонала, че с помощта на различни юридически хитрости успях да ме оставят още четири години. През тези допълнителни четири години работих в библиотеката на заведението. Това насърчи любовта ми към книгите. Дотолкова, че когато на деветнайсет години реших да напусна доброволно институцията, бях твърдо решил да се посветя на литературата. В деня, когато си тръгнах, ми платиха, спазвайки строга счетоводна отчетност, четирите години, през които бях работил като помощник-библиотекар. Беше хубав прощален подарък. Тази финансова подплата щеше да ми позволи да живея известно време без лишения и да се посветя на писателска дейност.

Във всеки случай бях отседнал в пансиона с искреното намерение да стана писател и се посвещавах на тази дейност със спартанска дисциплина. Сирената на „Ройъл Стийл“ бележеше работното ми време. Рано сутринта показалецът ми вече бе във въздуха, в очакване на пронизителния вой, за да започне да удря по

клавишите. Пишех непрекъснато и работният ми ден свършваше чак когато сирената известяваше часа за почивка. Живеех буквално като работник на перото.

В онези дни участвах в един кръжок от начинаещи млади писатели, които заместваха таланта с буквоедство. Именно там срещнах Франк Страб. Дойде веднъж, само веднъж. Като се замисля, си давам сметка, че бе дошъл да хване някой шаран като мен. Запознахме се, той прочете няколко страници, които бях написал, и ми определи среща в един евтин ресторант в Северен Лондон. Останалата част от историята вече е известна. Горкият Страб? Горкият аз.

* * *

Едуард Нортън лично ми отвори вратата на кабинета си. Беше облечен елегантно както на гробището, с вратовръзка, с ослепително бяла риза и копринен елек. От входната врата по коридора се влизаше директно в помещение, обзаведено като кабинет. Всъщност беше предната част на апартамента, в който живееше, превърната в кантора. Това не накърняваше ни най-малко образа му на професионалист. Тази скромност го облагородяваше именно защото не се опитваше да скрие това, което е: кантората на адвокат, който е в началото на кариерата си. Стените бяха облицовани с дървена ламперия на височината на очите, а дървото винаги придава уют.

В деня, в който се запознахме, аз бях в уязвима позиция. Този път не исках Нортън да ме хване неподготвен. Бях наясно, че ще застана пред един професионалист, който упражнява професията си в съда и извън него. Човек, който мери прецизно всеки от жестовете си. Който дозира информацията, който казва това, което му е изгодно да каже, и нито дума в повече. Упреквах ли го за това? Да и не. В края на краищата адвокатите са като лекарите: ако са добри, никога не знаеш какво мислят.

Той почти веднага прибегна към стратегията си на морално изтощение. Накара ме да седна срещу него и каза:

— Един момент, ако обичате.

В продължение на минута, на една дълга минута той писа нещо със скъпата си писалка. Бях сигурен, че това е хитрост, че само драска

нещо по хартията. Караше ме обаче да чакам. По този начин подчертаваше своята значимост и омаловажаваше моята, защото този, който кара да го чакат, винаги има превъзходство над този, който чака. Нямах друг избор, освен да оглеждам тънките му мустачки и идеалната му плешивост.

Остави писалката и направи жест, който щях да виждам отново още безкрайно много пъти: събра пръстите на ръцете си, сякаш се молеше, във формата на малка пирамида, докосвайки с нея върха на носа си. Аз не съществувах. След секунди размисъл той се обърна към мен.

— Вижте какво прочетох тази нощ.

И той ми посочи един роман на доктор Флаг, поставен в края на масата. Случайно се оказа същият, с който започна кариерата ми на литературен негър: „Пандора в Конго“.

— Вие ли го написахте?

— Името на автора не е моето — казах, — но наистина аз го написах.

— Имате сърчно перо. Винаги съм се възхищавал на сърчните автори. Щях да опитам късмета си в литературното поприще, ако не страдах от вродена липса на въображение. Литературните ви наклонности на семейната среда ли се дължат?

— Не познавам родителите си — отвърнах. — Израснах в сиропиталище.

— Съжалявам. Сигурно сте имали тежко детство.

— Бях удивително щастлив.

Сиропиталищата имаха много лоша слава, затова отговорът ми го изненада. И понеже изглеждаше твърде самоуверен, аз се почувствах горд, че съм го хвърлил в недоумение. Той се върна отново към литературата.

— Как успявате да сътворите от нищото цяла една история?

— Не го правя. Просто следвам сценария — обясних сухо аз. — Не създавам нищо, само запълвам празноти.

Нортън кимна с глава.

— Може би сте прав — каза той като човек, който признава, че не владее дадена материя, — но все още смятам, че притежавате сърчно перо.

Предполагам, че едва ли може да се направи друг комплимент на такава дълнопробна литература. Във всеки случай това беше казано от чиста любезност, като прелюдия към въпроса, който всъщност беше събрал двама души, толкова различни. Той смени темата.

— Колко ви плащаше доктор Лутър Флаг на книга?

— Флаг не ми плащаше нищо — отвърнах. Чак когато чух гласа си, разбрах, че още съм възмутен и озлобен. — Флаг плащаше на един човек, този човек плащаше на някой си Спенсър, Спенсър на Страб, а Страб на мен. Всеки от тях ме е изстисквал малко повече от другия.

— Ще ви платя три пъти повече. Така ще компенсираме тази тройна експлоатация.

Не казах нищо. Нортън се наведе леко над масата.

— Бих искал да напишете една история, една африканска история. Момчето, което ще ви я разкаже, се казва Маркърс Гарви и е в затвора.

— Как се е озовал там?

— Чака да го съдят. Обвинен е в убийството на двама братя, Ричард и Уилям Крейвър. Много е загазил.

Заинтересувах се.

— Смъртна присъда?

Нортън въздъхна примирено, отвори една папка и каза:

— Има доказателства срещу него. Най-лошото в случая е, че не става дума за какви да е жертви, а за синовете на херцог Крейвър.

Не се сещах за кого говори. Нортън ми опресни паметта.

— Судан, обсадата на Хартум... Спомняте ли си?

— О, разбира се — подскочих аз. — Крейвър, офицерът, който не успя да спаси генерал Гордън, обсаден в Хартум. Години по-късно го реабилитираха. И го направиха херцог.

— Точно така — потвърди той. — Уилям и Ричард бяха синове на благородник. А Маркърс, едно незначително конярче. Не вярвам да му дадат големи шансове. Засега имам само една стратегия: обжалвам поради пропуски в процедурата и така забавям хода на делото.

Веждите ми се извиха нагоре като подвижен мост.

— Но аз нямам никакви правни познания. Никога не съм съчинявал юридически документи.

Попаднал на свой терен, Нортън отново се превръщаше в един безкрайно уверен в себе си адвокат.

— Изобщо няма да имате нужда. Вие сте литераторът, аз — адвокатът. Разкажете събитията според версията на Гарви, пишете, все едно че е роман. Сюжетът си го заслужава — тук тонът на Нортън стана по-тържествен: — Ричард и Уилям Крейвър отишли в Конго през 1912 година. Маркът ги придружавал като помощник. Тримата навлезли дълбоко в джунглата. Върнал се обаче само Маркът. Стоял извън полезрението на правосъдието, докато не го арестували в края на миналата година тук, в Лондон.

— А доказателствата?

— Категорични. Има клетвена декларация на английския посланик в Конго. Също така е намерен мотивът на престъплението: два огромни диаманта с изключителна стойност. Прокуратурата разполага и с признанията на Гарви. Само едно от тези доказателства е достатъчно, за да бъде обесен десетократно един господин Никой като Маркът Гарви.

— В такъв случай за какво ще ви послужи едно подробно описание на случилото се в Конго?

— Не знам — каза лаконично Нортън.

— Тогава? Защо искате да напиша версията на Гарви?

Той заяви по-скоро реторично, отколкото искрено.

— Защото съм отчаян. — Нортън млъкна. Обмисли добре думите си: — Нямам време да взема от него по-изчерпателни показания. Може би цялостният поглед върху историята ще ни насочи към една разумна линия на защита.

Не знаех какво да кажа. Той се усмихна.

— Романите ви са развличали много хора. Сега може би имате възможност да спасите човек.

Предполагам, че от негова гледна точка това бяха достатъчно солидни аргументи, защото дори не ме попита дали приемам поръчката. Също така е вярно, че аз не възразих. Уточнихме някои подробности и той ме изпрати до вратата.

Нортън можеше да бъде много любезен и много студен. Открих го в онзи момент. Докато изминавахме краткото разстояние до вратата, той ми каза, без да ме гледа, и с поучителен и укорителен тон:

— Никога повече не питайте един адвокат дали клиентите му са виновни. Ако Джак Изкормвача беше мой клиент, щях да защитавам интересите му. Не трябва да смесваме призванието да защитава

някаго с избора да вярваш в него. Последното принадлежи към личната сфера. А моите най-съкровени убеждения отхвърлят смъртната присъда. Когато държавата убива, тя ни приравнява с най-долния убиец.

— Искате да кажете, че Маркъс заслужава бесилото?

— Искам да кажа, че вие сте достатъчно умен, за да си съставите собствено мнение. Никой не е бил толкова близко до Маркъс Гарви, колкото ще бъдете вие.

Отвори вратата и се усмихна, с ръка на дръжката. За толкова сериозен човек като Нортън тази полуусмивка беше нещо напълно ново.

— Знаете ли? — рече той. — С вас ставаме трима замесени в тази история. Един мъж, един благороден дух и един джентълмен. Не знам обаче точно кой кой е.

— Не ви разбирам — отвърнах.

Усмивката изчезна от лицето му.

— Случилото се в Конго надхвърля човешкото разбиране, Томсън. Това е една от онези истории, които ни карат да се съмняваме във всичко. Изслушайте я и я напишете. Никога не съм чувал нещо толкова изключително. Никога. Нито пък вие.

Вече споменах, че Нортън имаше вид на млад и амбициозен адвокат. Интуицията ми подсказваше и още неща: че зад тази студенокръвна обвивка се крие смазваща рационална машина, без приятели, без врагове; един привилегирован ум и воля, поставена в услуга на предимно егоистични интереси. Такъв човек не можеше да бъде на страната на Томи Томсън. Би трябвало да обръщаме повече внимание на интуицията си.

3

Още в началото на моята задача се сблъсках със сериозни трудности. Маркърс Гарви още не беше осъден. И макар да изглежда противоречиво, това положение ми създаваше повече пречки, отколкото предимства. Нямаше присъда и следователно Гарви не можеше да се ползва с правата, произтичащи от статута на затворник. Според закона той беше задържан в очакване на процеса. А режимът на осъдените беше по-великодушен в основен за мен параграф — този на посещенията. На временно задържаните се позволяваше само едно посещение от два часа на седмица. Така че трябваше да се примиря с тези кратки срещи.

Двама служители ме въведоха в затвора. Прекосихме една дърводелска работилница, където трионите, четките и ъгломерите на затворниците бяха завързани с вериги на стената. Тази толкова незначителна подробност ме потисна изключително много, може би защото показваше, че там дори предметите излежават присъда. Най-после стигнахме до едно полупразно помещение. Килия с два стола и дълга правоъгълна маса.

Там ме чакаше един сержант с дълги мустаци като на португалец и опънат като струна гръб. Между копчето на яката и токата на колана имаше прекалено голямо разстояние. Помислих си, че публичната администрация сигурно е похарчила допълнителна сума за плата на униформата му, но че инвестицията се изплащаше благодарение на внушителността, която се излъчваше от един толкова дълъг торс. Този човек щеше да присъства по време на посещенията ми и аз мислено го нарекох сержант Дългия гръб.

Чух Маркърс Гарви, преди да го видя. От коридора долиташе ритмичен звук, като от дърво и желязо, които се влачат. И наистина беше така: когато Гарви влезе, китките и глезените му бяха оковани във вериги, които бяха по-скоро шумни, отколкото внушаващи страх. Носеше дървени налъми, което обясняваше особеното съчетание на звукове.

Беше облечен в сива униформа, която превръща затворниците в каещи се души. Този тъжен сив цвят обаче напразно се опитваше да обезличи Маркърс Гарви. Външността му беше екзотична. И сивият плат още повече подчертаваше останалите цветове на тялото му. Първото, което се хвърляше на очи, беше къдравата му и гъста коса, която някои жени обожават. И смуглото му, лъскаво, като намазано с масло лице, на което зелените очи блестяха с фосфоресциращата светлина на светулките през лятото.

Макар че беше с няколко години по-възрастен от мен, водещата роля във връзката ни винаги имах аз. Знаех, че първото впечатление, което създаваме у другите, има решаващо значение. Един добре сресан и облечен мъж е мъж и половина. Затова подготвих внимателно първото си посещение в затвора. Косата ми беше късо подстригана и намазана с хидратиращ лосион. Със съжаление трябва да кажа, че на деветнайсет години красивата ми руса коса вече бе прорязана от две големи плешивини, от два толкова дълбоки естуара, че в основата на черепа ми бе останала само една жълта ивица. Сресвах се на идеален прав път. Всеки косъм беше насочен в съответната посока, като строени войници. Не можех да си позволя скъпи дрехи. Но кой е казал, че са нужни много пари, за да се облечеш грижливо, прилично и дори с известна елегантност.

Маркърс обаче се намираще в неизгодна позиция. Той беше обвиняем, с всичките произтичащи оттук последствия. Освен това имаше и допълнителен елемент: фигурата на Гарви, надарена с неоспорима екзотична и леко циганска красота, притежаваше и аномалност, която го загрозяваше. Не беше лесно да се открие точната причина за този недостатък.

Маркърс изглеждаше добре сложен. Тогава къде беше проблемът? Двамата пазачи, които го водеха, изобщо не бяха високи и въпреки това се извисяваха с цяла глава над него. Най-после си дадох сметка, че бедрените му кости са по-къси от нормалното. Това би загрозило и най-грациозната фигура. А тези възкъси бедра помрачаваха каквото и да е естетическо достойнство. Когато ходеше, напомняше на дървена марионетка, разигравана от неопитен актьор.

Готвех се да седна, но сержант Дългия гръб ме спря.

— Моля ви, не тук.

Заповяда на двамата пазачи да поставят столовете един срещу друг в по-далечните краища на правоъгълната маса. Искаше да бъде сигурен, че ръцете ни не могат да се допрат и между нас няма да има никакъв контакт. Седнах и се сетих за богаташките двойки, хранещи се на маса, която по-скоро ги разделя, отколкото ги свързва. Вместо прибори Маркърс имаше вериги, а аз — бели листове и молив. (Бяха ми конфискували писалката, защото беше метална и с остър връх.)

— Ще ви наблюдаваме — обяви сержант Дългия гръб, — в случай че възникне проблем.

От начина, по който го каза, не ставаше ясно дали проблемът е Маркърс, аз, или двамата заедно. Проведох много срещи с Маркърс Гарви, страшно много. И този дълбогръбест сержант не пропусна нито една минута от разговорите ни, винаги стоеше зад решетката, учтиво глух за думите ни, невероятно нащрек за ръцете ни. Никой никога не го замести, не си взе нито един свободен ден, нито се разболя. Беше съвършен човешки сфинкс. Често се питах: този човек никога ли не почива? Няма ли физиологични нужди, няма ли клепачи?

В затворите обитава цял един свят от шумове. Седнахме и от незнайни места долетя далечното ехо от отварящи се и затварящи се решетки. Както и приглушени от циментовите стени неясни откъслечни фрази. За човек, привикнал със затвора, това обаче беше по-скоро тишина. Ние седяхме един срещу друг и мълчахме. Не бях много сигурен как да започна. Прелистих листовете, за да спечеля време. Възможно е Гарви да е доловил колебанието ми. Отвори невероятните си зелени очи и каза:

— Ще ме обесят, нали?

Притежаваше качеството да смесва тъгата с красотата. Не знам как да опиша простодушието и в същото време дълбоката увереност, с която произнесе тези думи. Би укротил дори гнева на един Атила.

— Имайте доверие в Нортън — отвърнах лаконично аз. — Изпрати ме да напиша историята ви. Цялата история. Беше съвършено ясен по този въпрос.

Маркърс се огледа на двете страни, сякаш търсеше изгубена вещ. В следващите ни срещи щях да си дам сметка, че по този начин изразява недоумението си. Накрая ме попита, като повдигна вежди:

— А това как се прави?

Нямах никаква представа. Предполагаше се, че съм професионалист. Никога обаче не бях писал биография. Дори би могло да се каже, че бях на път да открия нов жанр, нещо средно между биография и изповед.

Какво е животът на един човек? Това, което той смята, че е бил. И не беше моя работа да го съдя. Бях си обещал да говоря малко и да слушам много. Искях да бъда космически, безпристрастен слушател. Предстоеше ни да прекараме заедно много часове, които неизбежно щяха да създадат известна близост между нас, а аз не исках да изпитвам симпатия към него.

— Да започнем от началото — отвърнах.

— Не съм убил братята Крейвъър.

— Не — казах. — От началото.

— Доколкото си спомням, пристигнахме в Конго през...

— Не, моля ви — прекъснах го аз. — Кога и къде сте роден?

Маркърс Гарви не знаеше на колко е години, нито къде точно бе роден. Спомена едно селце в Уелс, но от колебливостта му личеше, че това име не означава нищо за него. Баща му беше някъде от Балканите. Гарви не бе много категоричен и по този въпрос. Към майка си обаче изпитваше дълбоки чувства на благодарност и разкаяние. Беше наследил тена и очите на баща си, както и простодушието и наивността на майка си. Това последното не ми го каза той. Аз го казвам.

Никой никога няма да узнае как, кога, нито защо Мирно Севич бе дошъл в Англия. Фактът е, че след като пристигнал, завързал връзка с Марта Гарви (двамата така и не сключили нито граждански, нито църковен брак) — сираче без минало, която Мирно срещнал малко след като тя напуснала приюта, където била отгледана.

Марта била много слаба. Учудих се, че първият спомен на Маркърс е от толкова ранна възраст и че не става дума за образ, а за допир: когато сучел, пръстите на Маркърс докосвали гърдите и той усещал някакви твърдини, покрити с кожа: били ребрата на Марта.

Марта била леко отнесена. Често разговаряла с едни малки феи, които виждала само тя. Същества във формата на запалена кибритена клечка, които ѝ се явявали всеки вторник и четвъртък. Веднъж тя обяснила на Маркърс, че феите пушели смачкани дъбови листа, били антикатолички и мразели да яздят комари — дейност, която били

принудени да вършат по заръка на Бога на горите. Марта била страдна пушачка, сиропиталището, където била отгледана — католическо; а Мирно — ненаситен любовник. Следователно можем да се досетим, че жената е проектирала страховете си върху тези въображаеми феи.

Тази нещастница говорела на сина си на френски. Може би защото е било единственото хубаво нещо, което била научила в сиропиталището. Може би защото в това е намирала убежище от бурните връзки с Мирно. По време на яростните свади между Марта и Мирно, толкова чести, колкото сдобряванията им, той крещял неистово на някакъв балкански език. Тя пищяла на френски. Кой е казал, че децата нямат критерий? На петгодишна възраст Маркърс избрал френския, който говорел толкова добре (или толкова зле), колкото английския. Никога обаче не научил нито една дума от онзи „пещерен език“, както той самият го определи.

Мирно бил твърде беден, за да купи къща, затова се сдобил с каруца, която превърнал в семейно жилище. Благодарение на едно мимолетно приятелство купил грохналия от старост мечок на една циркова трупа, която се канела да го убие. Животното било слабо като Марта и имало малко зъби като Маркърс.

Така започнала артистичната кариера на семейство Севич. Мирно бил акробат. Най-лошият акробат, който някога е съществувал, по думите на Маркърс. Безразсъдствата на този мъж, способен да остане невредим въпреки паданията, имали повече успех, отколкото смелостта да ходи по въже на два метра височина. Скоро се превърнал в комичен номер. Мечокът Пепе танцувал като коза. И твърде тромаво, естествено, защото животното всъщност преследвало моркова, който Маркърс размахвал пред муцуната му като бастун. Издокарвали го с червена барета, като испанските карлисти, и уелските миньори се задоволявали с този маскарад.

Доколко мечокът е бил опасен, достатъчно е да споменем, че през лятото Маркърс спял с него под каруцата. Освен че карал Пепе да танцува, Маркърс изпълнявал и откъси от Шекспир. Миньорите се разнежвали при вида на едно дете с толкова къси крака, което рецитирало „Отело“ от *Макбет*. Мъжете ръкопляскали. Жените плачели.

Общата картина говореше за скитнически и нещастен живот. Маркърс обаче не го възприемаше така. Разказа ми за всичките

перипетии на компанията МММ (Мирно, Марта, Маркър) с усмивка на устните. Били две златни години. Същото може да се каже за всяко детство. Към всичко това се прибавяше и абсолютно отсъствие на каквато и да е омраза или озлобление.

Бедните деца са щастливи колкото и богатите. Не могат да мечтаят за благоденствие, което не познават. По-късно, когато се сблъскат с неправдите в живота, може да се превърнат в огорчени, отмъстителни и войнстващи създания. Ала не и Маркър. Сякаш нещастията бяха минали през него, без да го наранят, без да го озлобят. Забелязах единствено известна суровост, когато разказа как веднъж баща му го набил.

Един ден трупата се настанила да лагерува в околностите на едно селце. Било лято и Маркър оставил каруцата под един голям дърво. През свободното си време момчето се катерело по него като маймунка. Било възхитено, че толкова голямо и солидно нещо може да е живо. След няколко представления трупата МММ решила да продължи пътя си. Маркър обаче отказвал да слезе от дървото. Накрая Мирно се принудил да го набие.

— Не знам защо не се подчиних на баща си, та това беше само едно дърво — каза Маркър с полуусмивка.

Аз обаче знаех. Или се досещах. Може би Маркър не е ценял толкова дървото, колкото корените му. Може би това дърво го бе накарало да мечтае за един по-уседнал живот. С други приятели, освен мечока Пепе. С приличен покрив над главата си. Вече казах, че животът на един човек е това, което той вярва, че е бил.

След срещата прегледах бележките си: от двата часа разговор Маркър беше говорил четирийсет и пет минути за майка си, повече от половин час за Пепе. Останалото време бе посветил на баща си и на семейните събития — в този ред.

— Господа, времето изтече.

Беше сержант Дългия гръб. Каза го като човек, който обявява екзекуция. Гарви се изправи. До този момент не бях забелязал, че затворническата униформа и стените бяха в еднакъв сив цвят. Аз също се изправих.

— Уверявам ви, че прекарах много добре — каза Маркър и наистина беше много по-оживен, отколкото в началото. — Никога не бях разказвал толкова неща за себе си.

Дългия гръб командваше действията на двамата пазачи, които изправиха Маркърс, застанаха от двете му страни и бавно го поведоха. Дългия гръб нямаше нужда да прави никакви движения. Отпрати Маркърс по същия начин, както би отпратил една крава. Жестокостта му се вместише в границите на правилника. Заприлича ми на библиотекар на човешки същества, затова реших да го подпитам.

— Трудно е човек да повярва, че е обвинен в убийството на двама аристократи — казах, докато Маркърс се отдалечаваше по коридора. — Толкова е нисичък, толкова мургав...

Сержантът подреждаше столовете с машинални движения. Като ме чу, той спря за момент. Сетне каза, без да ме погледне:

— Да. Черен и дребен. Като тарантулите.

И продължи да подрежда столовете, на които бяхме седели с Маркърс.

* * *

Ако Гарви или Нортън — който и да е от двамата — бяха малко по-силни или малко по-слаби, щях да се откажа от случая още същата онази вечер. Нито един от двамата обаче не беше достатъчно силен, за да се лиши от услугите ми. И нито един от двамата не беше достатъчно слаб, за да заключи без угризения, че каузата му е невъзможна и че е безсмислено да се включвам и аз.

Склонни сме да мислим, че решенията ни се основават върху съвършено обмислени критерии. Аз смятам, че първо се задействат емоциите, които служат като невидим лост за аргументите ни. „Ще ме обесят, нали?“ Проблемът ми беше, че след като изслушах Маркърс, вече не можех да се освободя от влиянието му, колкото и незначително да беше то. Какъв парадокс! От Маркърс Гарви се излъчваше единствено слабост, но една непоклатима слабост.

Ако беше някой груб и упорит затворник, решен да се бори за живота си до последен дъх, щях да го оставя да посрещне предизвикателството със собствени сили. В случая обаче аз виждах образа на момче, което се бори с вълните на тайфун. А човек не пита един корабкрушенец дали е невинен, или виновен, просто му подава ръка.

Що се отнася до Нортън, неговата слабост не произтичаше толкова от характера му, колкото от положението му. Както сам бе признал, той беше отчаян. Фактът, че бе потърсил моята помощ, беше най-очевидното доказателство. Не искаше да напиша книга, искаше да изследвам една неясна карта. Той щеше да разчете картографираната зона с очи на юрист. Така може би щяха да излязат най-вече скрити релефи, които да говорят в полза на Гарви.

Записките от първата ни среща не бяха много. Маркърс имаше право само на два часа посещение на всеки петнайсет дни. С една дума, имах цели две седмици, за да пренапиша записаното.

В сравнение с темпото, с което пишех романите на Флаг, за мен това беше дреболия. Дори преработих текста пет пъти, за да подобря стила. Още бях под влиянието на придобитите вредни навици. Несъзнателно и по инерция, като автомат, в първата версия бях останал верен на догмите на Флаг. Изведнъж осъзнах: Флаг беше минало, доктор Лутър Флаг вече не съществуваше. И си позволих със злорадо удоволствие да премахна десетки и десетки прилагателни.

— Томи, момче, какво става в стаята ти? — попита ме веднъж Макмахън.

— Революция, господин Макмахън, революция! — беше отговорът.

Във всеки случай задоволството ми на автор бе обратнопропорционално на надеждите, които носеше текстът. Ако написаното притежаваше някакви достойнства, ако будеше вълнение, то това се дължеше единствено на факта, че изпитвах някаква ирационална симпатия към Маркърс.

Какво целеше Нортън с написването на една блудкава и сладникава история, присъща на най-сентименталния Дикенс? Да трогне до сълзи? Да призове към милост обществото? Ако съдиите бяха състрадателни, то затворите щяха да са празни, а те бяха препълнени. Обикновено се твърди, че правосъдието осветява цивилизацията като бляскаво слънце. Да. Твърди се също, че не можем да искаме от слънцето да плаче.

Когато разглеждаме трагедията, причинена от убийствата, дори от най-безпристрастна гледна точка, винаги се сблъскваме с един нерешим проблем: че убиецът може да се защити, докато жертвите му не могат. Изведнъж бях осенен от една мисъл. Аз не можех да върна

живота на Уилям и на Ричард Крейвър, но можех да дам думата на някой техен близък. Какво ми пречеше да посетя херцог Крейвър? Да се срещна с него, се оказа много по-лесно, отколкото очаквах. Уредих среща по телефона и седмица по-късно заставах пред желязната входна врата.

Семейство Крейвър живееше във внушителна къща, намираща се на двайсет мили северно от Лондон. Може би прекалено претъпкана с вещи за днешния вкус. Но посетителят имаше чувството, че зад тези здрави стени безброй много поколения от рода Крейвър са живели в спокойно блаженство, неуязвими за превратностите навън. Когато влязох, икономът ме заведе в едно салонче. Увери ме, че скоро ще ме приемат. Кой? Лично херцогът, естествено. Не си бях представял, че е толкова лесно да получиш достъп до големите.

Беше широк като географска карта мъж и безкрайно жизнен. Телосложението му отлично съчетаваше тяло и дух. Беше целият в белези и недъзи, половината от едното му ухо бе отнесено от арабски мускет. Херцогът обаче приличаше на римски колизей, в който опустошенията на времето определят облика му, вместо да му навредят. Излъчваше естествена властност. Когато Чарлс Крейвър влезе, имах чувството, че мебелите застават мирно, а плочките на пода го подканят да стъпи върху тях. Дори и аз за малко да му козирувам.

— Значи така — поздрави ме той с любезна ирония, — още една книга за генерал Гордън и Судан. Кога ще ви омръзне? Никога, естествено. В началото идваха журналисти, после биографи. Предполагам, че вие вече принадлежите към гилдията на историците.

Вървеше и говореше. Отворих уста точно в момента, когато той спря на педя от мен.

— Не съм дошъл тук заради личността на Гордън — казах аз.

Едва тогава ме погледна. Наблюдаваше ме внимателно, като се опитваше да отгатне кой бях всъщност и какво правех в дома му. Претеглих много добре думите си. Не исках да наранявам още повече човек, на когото Африка вече бе отнела двама синове.

— Не ме интересува Судан. Исках да поговорим за Конго.

Пазим мъката си дълбоко скрита в душата. Изненадващо е, че една обикновена дума може да я изтръгне и да я запрати в лицето ни. Двете срички на думата „Конго“ превърнаха мъжа пред мен в съвършено друг човек. Невидими пръсти опънаха бузите му надолу,

сякаш гравитацията внезапно се бе увеличила. Зениците му се разшириха. Виждаше един много познат и ужасяващ пейзаж. Не исках да го наранявам. Крейвър обаче беше военен и реагира като отличен войник: пое инициативата точно когато мъката излизаше на сцената.

— Как се казвате? — попита той енергично.

— Томсън, господине.

— Цялото ви име, ако обичате.

— Томас Томсън.

— Приятел на сина ми Уилям ли сте били?

— Не.

— Приятел на Ричард?

— Не.

Крейвър започна да губи търпение.

— Нима трябва да вадя с ченгели думите ви?

Тази враждебност ми направи силно впечатление. След няколко мига колебание обаче реших да говоря.

— Пиша книга за някои печални събития, случили се в Конго преди две години — млъкнах, после продължих: — Но имам твърде частична представа за фактите.

Крейвър още не разбираше за какво говоря. И понеже не ме разбираше, започваше да се нервира. Едва сдържаше гнева си. Направи крачка към мен. Устоях на изкушението да отстъпя две крачки.

— Каква книга? За каква представа за фактите говорите? Искате да кажете...

Сега вече разбра. Аз продължих:

— Вие не сте ме канили, не съм ваш гост. Нищо не ви принуждава да ме изслушате. Една ваша дума, и ще напусна дома ви.

— Как смееете да идвате тук и да...

Можеше да ме удари, но успя да запази спокойствие. Известно време стоя загледан в плочките на пода. Най-после вдигна очи.

— Наистина ли пишете книга за убиеца на синовете ми? Защо?

— Мисля, че това е последното нещо, което ще направи в живота си. Дори един осъден на смърт има право на последна дума.

Стори ми се, че се колебае дали да ме изхвърли, или да ме набие и да ме изхвърли. Но не. Вдигна миролюбиво ръка.

— Винаги съм ценял смелостта. Дори когато идва от противника.

Той закрачи толкова бързо, че едва успях да го следвам. Бях принуден да разговарям с гърба му.

— Не искам да ме разбирате погрешно. Може да ви се струва нахално, но се опитвам да бъда безпристрастен.

— Имате ли деца? — изкрещя Крейвър, без да се спре дори да ме погледне.

— Не, генерале.

— Добре сте сторили! По-добре да нямате. Може да умрат преди вас. А от всички противоестествени неща най-лошото е един родител да погребете детето си.

Влязохме в обширен кабинет. Мрачно място, въпреки че бе обяд: големите прозорци бяха закрити с плътни кадифени завеси. Посочи една стена, на която бяха закачени две снимки в рамки — имаха размера и формата на топка за ръग्би. На първата снимка, която беше в цвят сепия, се четеше надпис: „Ричард Крейвър, казармата в Лестър, ноември 1907“. При слабата светлина ми беше трудно да оценя всички достойнства на образите.

— Искате ли да отворя прозорците? — попитах го аз.

— Не — изненада ме той с лаконичния си отговор.

Навън грееше великолепно слънце. Не проумях на какво се дължи този полумрак. Желанията обаче на един херцог Крейвър не се оспорваха, изпълняваха се.

Снимката на Ричард Крейвър беше бюстова, в едър план. По лицето на повечето хора може да се доловят следи от детето, което някога са били. Не и по лицето на Ричард Крейвър. Видът му беше по-скоро на сержант, отколкото на аристократ. Груби, недодялани черти и рехав перчем от черна мазна коса. Никой не се съмняваше, че херцог Крейвър е човек, свикнал да заповядва още от люлката. Синът му също бе раздавал заповеди, но с камшик в ръка.

Трудно е да се открие човек с две еднакви очи. Дясното око на Ричард Крейвър беше видимо по-голямо, по-кръгло, по-отворено. В лявото му око обаче се беше загнездила женската част на мъжа, каквато, макар и трудно за вярване, той също притежаваше. Полуспуснат клепач, по-мек, тъжен, дори безпомощен поглед. Забелязваше се и леко кривогледство, което може би си личеше повече на снимката, отколкото у човека. Гъстите и извити надолу мустаци имаха за цел да затвърдят вдъхващите респект черти. Опитът за

камуфлаж беше твърде очебиен и мустаците постигаха обратния на търсения ефект.

Уилям беше съвсем различен. По външен вид и характер беше пълна противоположност на по-големия си брат. Крейвър отгатна мислите ми.

— Уилям приличаше на майка си, мир на праха ѝ.

И тази снимка имаше формата на овално огледало и на нея се виждаше младеж, застанал в много по-нехайна поза. Около снимката беше написано на ръка: „Веселият Уилям Крейвър на празненството по случай двадесет и пет годишния си рожден ден“. Уилям беше облечен в бяло от главата до петите. Дори обувките му бяха бели. Цветовете на снимката не бяха никак контрастни, но бях сигурен, че косите му са били светли почти колкото обувките.

Чертите на лицето му бяха издадени напред, като муцуна на лисица. Беше седнал в кресло в стил ампир, кръстосал крак върху крак. Гледаше нещо извън обхвата на фотоапарата, в някаква незначителна точка, която явно само той беше открил. Преди казах, че е много трудно да срещнеш човек с две еднакви очи. Същото се отнася и за двете половини на лицето, които никога не са съвсем еднакви. Уилям Крейвър правеше изключение: двете страни на лицето му бяха симетрични като тялото на паяк.

Държеше между пръстите си цигара и приличаше не толкова на пушач, колкото на укротител на тютюн, сякаш всичко, до което се докоснеше, се превръщаше в негов естествен съучастник. Уилям се усмихваше и се досетих, че хитростта е била най-характерната черта в зрялата възраст, която беше достигнал.

— Ако хората имаха представа за рисковете, които крие бащинството, щяха да се откажат от него. Това обаче би означавало края на света. А не искаме светът да свърши. Нали, господин Томсън?

— Не, господин Крейвър. Разбира се, че не.

Херцогът дръпна завесите. И се оправда заради предишния си отказ.

— Не обичам да гледам.

Зад завесата имаше голям балкон. Излязохме на него. Крейвър пое дълбоко въздух. От горе се разкриваше гледка към владенията на херцога. Огромната къща на Крейвърови имаше формата на кроасан. Балконът, на който стояхме, се намираще в солидна сграда, която беше

центърът на кифлата. Роговете ѝ бяха стените, обграждащи обширна градина. Влизаше се през решетъчна врата, която съединяваше двата края на кроасана.

Крейвър попита:

— Според вас каква е целта на щастието?

— Не знам, господине — отвърнах. — Винаги съм смятал, че щастието е самоцелно.

— Грешите. Целта на щастието е да го предаваш на други.

Някакъв мъж водеше един кон към конюшните. Чувахме тропота на подковите му върху каменната настилка. Беше приятен шум, примесен с ромоленето на близкия фонтан. В дъното, в края на десния рог, имаше нещо като колиба, изградена от необработени дънери. Крейвър ми каза, че като малък Ричард си е играел там с часове. В края на левия рог — една бяла беседка. Според херцога предпочитаното място за ухажванията на Уилям. (С каква тъжна усмивка говореше за тези две постройки.) Между колибата и беседката, пред входа, се издигаше дъб. Беше толкова огромен, че бяха пробили отвор в дънера му. Аз самият бях минал през него, за да изляза на пътя, водещ към къщата.

— Убийците са изметта на обществото и най-големите крадци. Отнемат на хората най-ценното, което имат: миналото и бъдещето им.

Крейвър вече не изпитваше никаква омраза. Опря ръце на перилата. Гласът му излъчваше пълна безнадеждност. Можем ли да си представим как би говорил дънерът на дърво, отсечено от брадвата убиец? Аз мога след онзи ден, когато херцог Крейвър ми каза:

— Погледнете добре, господин Томсън, погледнете добре. Всичко това ще умре заедно с мен.

4

Детството и щастието на Маркърс приключили на една и съща дата. Настъпил ден, в който театралните представления не развличали никого. Жените вече не плачели. Никой не ръкопляскал. Зрителите вече не виждали едно дете да рецитира Шекспир. Маркърс сигурно е бил на шестнайсет-седемнайсет години. Не е могъл да знае колко бързо животът му се разпадал.

Приходите намалявали. Кавгите се увеличавали. Марта се разболяла. Имала треска и не можела да стане от каруцата. Когато кашляла, храчките й били тъмночервени.

Маркърс станал свидетел на бягството на баща си. Една нощ спял под каруцата, сгъшен до Пепе. Събудил го някакъв шум. Бил Мирно. Носел през рамо чанта и тичал. Бягал като крадец, току-що обрал някоя къща. Баща и син никога повече не се видели.

Тук не е мястото да осъждаме Мирно Севич. Въпросът е, че Маркърс останал сам. Не минали и шест дни от бягството на Мирно, и Марта умряла. Светът на Маркърс рухнал за по-малко от седмица. Властите в близкото село се погрижили за погребението на Марта, както и за Пепе, когото убили.

Маркърс ми разказа за тази поредица от нещастия с безстрастен глас. По всичко личеше, че местните власти се бяха отнесли човечно с едно непознато сираче. Покойната Марта имала бедно, но достойно погребение. Подслонили Маркърс в черквата. Винаги щяла да се намери работа за него в мините. Само че младият Маркърс не издържал дълго време. Този живот под земята не подходдал на един възпитан на открито дух. Два месеца след погребението на Марта Маркърс избрал скитничеството.

Може би постъпил правилно. Селото било пълно с млади мъже, болни от силикоза, кльощави като макарони, с хлътнали бузи и с огромни виолетови торбички под очите. В крайна сметка онзи кратък период е отразен повече в записките ми, отколкото в паметта на Маркърс: когато го помолили да се впише в общинския регистър, той го

направил под името Маркър Гарви, а не като Маркър Севич. Вече знаем какви са били причините.

От този момент тръгнал да се скита, от запад на изток, със смътното намерение да стигне до Лондон. По пътя работил като надничар в различни ферми и никога не се задържал повече от две-три седмици. Така Маркър Гарви стигнал до владенията на херцог Крейвър.

Предлагали прилична заплата, легло, покрив и издръжка. Лондон обаче бил много близо. Още една крачка, и щял да види най-големия град на планетата Земя. Маркър бил млад, намирал се в най-подходящата възраст, за да открие света. Защо е останал?

Той твърдеше, че искал да спести някоя и друга пара. Мисля, че са повлияли други, не толкова материални причини. Там животът бил напълно противоположен на чергарското му минало. До този момент той винаги бил живял при неограничена свобода. А в дома на Крейвър ежедневието било идеално подредено в строги граници. Господарите били господари, а прислугата — прислуга. Въпреки това Маркър открил, че е възможно да намериш задоволство и в човешкото неравноправие, стига то да е прието и от двете страни.

Имало и друга причина, която обяснявала привързаността на Маркър към дома на Крейвъррови. Може и той самият да не осъзнавал магнетичната сила, с която го привличал. Винаги е същото: причините, които най-много ни убягват, са пред очите на всички. Можем да бъдем почти сигурни, че Маркър е останал заради огромния дърб, който се издигал между беседката на Уилям и колибата на Ричард.

* * *

Когато бях млад, винаги ме е привличала притчата за блудния син. Възхищавах се на достолепното държане на бащата, на радостта на мъжа от завръщането на сина, който е пропилял половината от богатството му. Спомням си обаче, че все се питах: ако вместо един блуден син, беше имал двама? Щеше ли да ги посрещне с толкова радост?

Този мъж съществуваше и беше херцог Крейвър. Двамата му синове имаха тъмно минало и компрометирано бъдеще. И двамата се

бяха завърнали у дома, след като бяха пропилили половината си живот.

Работата на Маркърс като прислужник се разпределяла между конюшните и кухнята. През свободното си време се катерел по дъба, по огромния дъб, който растял между беседката и дървената колиба. Там се чувствал щастлив, между небето и земята.

Маркърс познавал отлично кочияшите в дома. Напълно почтени хора, като всички членове на прислугата. В онзи ден обаче в края на октомври, когато довели Уилям Крейвър у дома, имали вид на контрабандисти. Колата минала под дъба. Уилям вдигнал очи и видял Маркърс високо горе, седнал на един дебел клон. Маркърс се почувствал като катеричка пред погледа на браконьер. Някои неща могат да бъдат хубави и в същото време да ни вдъхват страх, също като смразяващата студенина на онези толкова светли очи.

През следващите дни Маркърс почти не срещал Уилям. От една страна, Уилям рядко излизал от стаята си. От друга, държал се с прислужниците, като че ли били призраци. Гледал ги, сякаш били прозрачни или сякаш били мебели, и по-добре за тях: другият поглед бил този, който отправил към Маркърс на дъба.

Прислужниците говорели за миналото на Уилям шепнешком. Бил се занимавал с много съмнителни финансови операции. Човек без връзките на Уилям, човек без фамилията Крейвър, човек като Маркърс например би лежал двайсет години в затвора. (Вярно е също, че човек като Маркърс Гарви никога нямаше да бъде приет от управителя на една банка.)

Скандалът още не бил заглъхнал и Уилям се оттеглил в доброволно уединение в очакване въпросът да бъде уреден с помощта на връзките на баща му. Светлината осветява по различен начин, в зависимост дали идва отгоре, или отдолу. Същото се отнася и за физическата сила. Силата, която движи някои същества, идва отгоре, а силата, която движи други, отдолу. Две тела могат да притежават еднакво количество енергия. Движат се обаче по различен начин, в зависимост откъде идва тази енергия. Не е трудно да се отгатне откъде са идвали силите, които движели Уилям Крейвър.

Един ден Маркърс и Уилям се срещнали при беседката. Маркърс минавал оттам, но не бил забелязал, че Уилям е вътре и го оглежда.

— Ей ти, ела тук — извикал го той.

Маркърс бил чувал, че на сто хиляди души само един има сиви зеници. Сега един от тези хора стоял пред него и той имал чувството, че го гледа крокодил: невъзможно било да узнае какво мисли, но каквото и да мислел, не можело да е добро.

— Нов си, нали? — попитал Уилям.

— Да, господине.

— Разбира се. Това е единственото обяснение. Още ли не са ти казали, че трябва да си сваляш шапката, когато говориш с един Крейвър?

Маркърс си свалил шапката.

— Градинар ли си? — попитал го Уилям.

— Не, господине. Работа в кухнята и в конюшните.

— Когато видиш градинаря, кажи му да оправи това — с показалеца си Уилям сочел беседката и около нея. — Пълно е с треви. Да ги почисти.

— Да, господине.

Уилям търсел табакерата си във вътрешния джоб на бялото си сако. Попитал с разсеян вид:

— Значи си коняр?

— Да, господине.

— И работиш също като кухненски прислужник?

— Да, господине.

— Напоследък започвам да разбирам прислужниците. Имам предвид икономическото ви положение, в основата на пирамидата. Повярвай ми, всяко нещо си има добра страна: успокоително е да не притежаваш нищо, защото не можеш да изгубиш нищо.

— Вярно е, господине.

Уилям извадил от джоба си сребърна табакера.

— Как се казваш? — попитал той, докато поднасял цигара към устата си.

— Гарви, господине. Маркърс Гарви.

Уилям се опитал да запали една клечка. Когато я драснал, я изпуснал. Уилям отворил широко очи. Отворил ги още и още, и още, и казал с цигара между устните.

— Но... може ли да знам какво чакаш, Маркърс?

Маркърс коленичил и му подал клечката.

* * *

Ричард Крейвър се появил в къщата, след като брат му Уилям вече цял месец се отегчавал в нея. Пристигнал с едрото си червендалесто лице и с огромните си ръце. Маркърс бил свидетел на появата му.

Огромното му туловище се отправило към кабинета на херцог Крейвър. Вървял с решителната крачка на човек, отиващ с достойнство на ешафода. Вратата се затворила зад него. Маркърс, който случайно се намирал под прозореца, успял да чуе откъслечни фрази от разговора. И най-вече виковете на херцога и риданията на Ричард. Маркърс си ги спомняше много добре, защото му било трудно да си представи едър мъж като Ричард Крейвър да плаче. И как плачел само!

В началото Ричард, също като Уилям, прекарал известно време в уединение, сякаш се срамувал да излезе на дневна светлина. Прислугата го виждала само в часовете за хранене. Когато гледал, изпитвал подозрение. Когато не гледал, проявявал презрение. В душата на този мъж имало сериозни противоречия. Събеседниците му никога не били сигурни дали пред тях стои бизон или жаба. В продължение на седмици можел да бъде в състояние на пълна вцепененост. И внезапно излизал от тази летаргия с пристъпи на спазмодична ярост срещу всички и срещу никого конкретно.

Маркърс научил, че били изгонили Ричард Крейвър от армията. И както в случая с Уилям, можело да бъде по-лошо, много по-лошо, макар че Маркърс не проумявал защо. Единствените елементи на престъплението били самият Ричард Крейвър, една празна конюшня и едно шестгодишно момиченце. Маркърс не разбирал в какво престъпление можели да го обвинят.

Споделил го с останалите членове на прислугата.

— Щом конюшната е била празна, как е могъл да открадне кон? И щом момичето е било само на шест години, кой съдия ще я допусне като свидетел срещу един офицер от армията?

Маркърс не разбирал защо слугите отбягвали темата. Скоро престанали да говорят за случая. Повод за коментари обаче продължавала да бъде занемарата на Ричард. Далече от казармата той започнал бързо да пълнее поради заседналия живот и липсата на

движения. Всеки ден тялото му се закръгляло все повече, факт, който не убягнал от сарказма на Уилям.

— При това темпо ще трябва да намазват вратите с мас, за да можеш да минаваш през тях.

Ричард не оспорвал ръководната роля на Уилям в съюза, който образували двамата. Въпреки това отношенията между братята не били еднозначни. Между тях не съществувала вертикална йерархия в точния смисъл на думата. Ричард бил твърде гневлив, за да допусне това. Ако Уилям прекалявал, Ричард се бунтувал като разярен бик.

— Ако и джобовете ти бяха големи като устата! — крещял Ричард, уморен от обидите му.

Подчиненото положение на Ричард се дължало не толкова на комплекс за малоценност, колкото на изключителна липса на въображение. Според Ричард: в случай на опасност, бягай бързо и не мисли. Според Уилям: в случай на опасност, стой на място и мисли. Ричард бил неспособен да роди каквато и да е идея или инициатива. Идеите и инициативите на брат му може да били абсурдни или налудничави, но все пак имал такива. И Ричард, който съзнавал ограничеността си — това било едно от малкото качества, които притежавал, — заставал зад всяко хрумване на Уилям. Ето един универсален принцип: който няма доводи, се подчинява на този, който има приумици.

Уилям и Ричард се справяли по различен начин с уединението. Ричард бил дерайлирал влак. Уилям — лисица, криеща се в очакване кучетата да се уморят да я търсят. Никой от двамата обаче не възнамерявал да остане. Само чакали удобния случай и средствата, за да се върнат сред хората. За Маркър това било неразбираемо: щом някой можел да живее в къща, достойна за крал, защо, по дяволите, ще иска да я напусне?

Един ден Маркър чул края на разговора между братята, само края. Всичко обаче сочело, че това бил най-коварният разговор, който може да водят двама братя.

— От болест? — казал Ричард. — Сякаш не го познаваш. Той може да страда единствено от пристъпи на добро здраве.

Маркър не чул нищо повече. От този ден обаче му станало ясно, че двамата братя не толкова си приказвали, колкото заговорничели. Настъпили промени. Ричард отслабвал, правел гимнастика, вдигал

тежести с вид на цирков атлет. Уилям изглеждал по-голям оптимист, бил невероятно любезен. Сега гласът му сякаш гъделичкал. А когато се усмихвал, виждали му се всичките зъби. Бели, естествено.

От този период си струва да се спомене една дребна, но съществена случка. Маркът не могъл да знае, че тя ще бележи целия му бъдещ живот. На гости на Уилям бил негов приятел французин. Двата се разхождали из огромния парк на къщата и когато стигнали до големия дъб, Уилям се затруднил да преведе една дума. Маркът бил наблизко и казал, без да се замисли:

— *L'arbre*.^[1]

— Виж ти! — изненадал се Уилям. — Наистина ли знаеш френски, Маркът?

— Малко, господин Крейвър.

— И откъде?

— Майка ми ме научи.

Уилям го изгледал изпитателно.

— Наричай ме от днес Уилям, Маркът, Уилям. — И той се отдалечил с госта си.

Два дни по-късно изпратили да го извикат. Уилям и Ричард го чакали в един от големите салони на къщата. Маркът влязъл с шапка в ръка. Уилям свирел на пиано. Ричард играел на билиард. Видели го и се разсмели. Били в добро настроение, но смеховете им звучали странно съучастнически.

— Здравей, Маркът — казал Уилям, продължавайки да свири на пиано. — Харесваш ли пианото? А танците?

— Не искам да участвам в никакво престъпление — бил категоричният отговор на Маркът.

Маркът не бил мигнал цялата нощ. Откакто бил чул онзи разговор между двамата братя, бил убеден, че планират отцеубийство. И че търсят сътрудничеството му. Грешал е.

Уилям престанал да свири. Ричард отложил следващия карамбол.

— Престъпление? Какво престъпление? — казал Уилям. — За какво говориш?

И двамата братя се разсмели. Уилям станал от столчето пред пианото и се приближил до Маркът. Прегърнал го покровителствено през рамо и го повел из салона.

— Маркърс, ела и виж това — заповядал му той, сочейки пианото. — Никога ли не си се замислял от какво са направени клавишите на пианата? Или биярдните топки?

— Ами не — признал Маркърс.

— От слонова кост — казал Уилям. — Слоновата кост се добива от бивните на слоновете, а слоновете живеят в Африка.

Ричард опитал един карамбол. Не успял. Отпил глътка бренди и вметнал:

— Прав си. Никога не съм се замислял, но светът е пълен с пиана и с биярдни топки — отбелязал той, като опрял щеката на пода като копие и заел замислена поза. — Колко ли биярдни топки има в света? И клавиши на пиано? Сигурен съм, че ако ги наредим в редица, ще стигнат до Луната.

— Искаш ли да дойдеш с нас в Конго, Маркърс? — попитал Уилям. — Умееш да готвиш и говориш френски. Ще имаме нужда от помощник.

* * *

Херцог Крейвър не можал или не съумял да се противопостави на заминаването на синовете си. Най-патетичното от всичко било, че това пътешествие към ада не било предварително замислено начинание. Мисълта за Африка постепенно се избистряла, докато конфликтът между братята и баща им се задълбочавал.

На Уилям и Ричард им омръзнало да живеят в семейния дом и поискали от баща си заем. Уверили го, че така ще могат да започнат нов живот. Херцогът отказал. Били провалили кариерите си и отгоре на всичко имали дързостта да му искат цяло състояние! Нов живот? Херцогът знаел много добре, че за синовете му думите „живот“ и „порок“ са синоними.

Двамата братя променили тактиката. Новият им аргумент бил, че искали да започнат заедно бизнес. Отговорът отново бил „не“, и то едно много категорично „не“. Уилям настоял. Обяснил на баща си, че възнамерявали да заминат за Африка, по-конкретно в Конго.

Смятали, че това е последното кътче в света, където можело да се спечелят лесни пари — било в търговията със слонова кост, с каучук

или диаманти. „Млъкни, безумецо — бил отговорът, — какво знаеш ти за Африка?“ — „Конго е единственото място, където има девствени територии, точно в центъра на Черния континент — отвърщал Уилям. — А където няма хора, съществуват много шансове за първия, който пристигне.“ — „Дори не е британска колония“ — ръмжал херцогът. „Още по-добре за нас — отсичал Уилям, — не сме в добри отношения с английския закон.“

Когато тримата сядали на масата, Уилям и Ричард говорели за Конго, сякаш вече били там, без да обръщат внимание на баща си. Била обичайната стратегия на децата, които викат: „Не искаш да ни купиш ръкавици? Тогава нека ни измръзнат пръстите!“ Щели да отидат, независимо дали с негова помощ, или не. Какво можел да стори херцог Крейвър? Когато разбрал, че решението им е твърдо, отстъпил. Но той бил баща и за да осигури безопасността на синовете си в една толкова екзотична страна, можел да направи само едно: да финансира пътешествието и да осигури възможно най-добри условия.

Погледнато от страни, всичко навежда на мисълта, че всъщност нито Уилям, нито Ричард са възнамерявали наистина да отидат в Африка. Поне в началото идеята за пътуването навярно е била преструвка, за да бръкнат в кесията на баща си и да се махнат от семейната къща. Но в един момент в съзнанието на Уилям Крейвър фарсът се превърнал в реална възможност. Мошениците и играчите имат много общи неща. Банковите измами на Уилям били свидетелство за това.

Инстинктът му го подтикнал да заложи всичко на една карта, да спечели всичко с един удар. А тази африканска експедиция изглеждала като огромен облог. Конго било отворена врата за смелчаците. Защо да не могат да намерят златна мина или стадо от десет милиона слонове, или да си присвоят каучукова гора, по-голяма от графство Есекс? Какво ще изгубят, ако опитат? Бил положил толкова усилия, за да убеди баща си, че накрая убедил и себе си, че си струва да замине.

Багажът съдържал над сто сандъка. Този чисто технически факт поразтърсил духа на Маркъс Гарви. Всичките му лични вещи се събирали в една торба, а братята Крейвър се нуждаели от над сто сандъка. Уилям останал верен на едноцветния си гардероб: един от сандъците съдържал няколко дюзини памучни, вълнени, ленени и копринени ризи, всички до една бели. Имало обаче и нещо

положително в цялата тази работа. Маркърс се чувствал участник във важно начинание. На своето ниво, разбира се: Уилям и Ричард пътували с параход за Конго в първа класа; Маркърс — в трета.

Единственото интересно нещо при това пътуване била появата на африканска земя. От няколко дни Маркърс очаквал с нетърпение да стигнат сушата и всяка сутрин заставал на носа, сякаш бил в ложа в очакване на премиера. И една привечер брегът най-после се показал.

В началото Маркърс помислил, че това е морски мираж. В светлината на здрача пристанището приличало на мравуняк. Стотици черни фигури се движели забързано в колони по кейовете, носейки бели вързопи на главите си, подобно на мравчици, които пренасят трохи хляб. Когато се доближили до пристанището, Маркърс установил, че това наистина били хора. Черни хора. А белите товари, които носели на главите си, били слонски бивни, които изчезвали в трюмовете на хвърлилите котва кораби.

В Леополдвил ги подслонил един стар приятел на херцога. Маркърс бе забравил името, но пазеше ярък спомен от нощта, която прекарали заедно. Мъжът бил висш чиновник на една компания за внос и износ и живеел в прохладна дървена къща с мрежи против комари на вратите, прозорците и леглата. След вечеря четиримата седнали в кресла от ракета. Домакинът ги почерпил с пури и френски коняк. Не обръщал внимание на класовите различия и Маркърс можал да се наслади на същите удоволствия като останалите.

Изразил съмнения относно начинанието на Уилям и Ричард. Казал, че слоновата кост е на изчерпване, че каучукът е монопол на държавата и че да откриеш мина в сърцето на Конго е толкова невероятна случайност, колкото една изгубила се мравка да намери оазис в пустинята. Добавил, че Уилям и Ричард са двама любители и че Конго е най-дивото място на света. Казал го обаче по такъв сърдечен начин, с такъв хумор, че братята Крейвър, колкото и обидени да се чувствали, избухнали в смях. Също казал, че „чернилките“ били най-лошите работници на света, по-мързеливи от латиноамериканците, по-лъжливи от арабите и по-глупави от китайците.

— Дръжте се с тях безцеремонно и със сурови методи — препоръчал им той сред кръгчета дим, които излизали от устата му, — те друг език не разбират.

Къщата не била голяма, нямал излишни стаи. Маркърс мислел, че ще прекара нощта при прислугата. Мържърт отхвърлил със смях идеята.

— Не. И дума да не става. Белите не спят с негрите.

— За мен няма значение — прошепнал Маркърс, който не желаел да създава неприятности. Но именно това накарало мържърт да повиши глас и да каже с остър тон:

— За мен обаче има, драги мой, за мен има значение, и то голямо! Ако допусна това, цялата европейска общност в Леополдвил ще ме обвини, и то с право. В този живот всеки трябва да си знае мястото.

Това представлявало проблем. Днес е трудно да повярваме, че нормите на етикецията са били толкова строги, но през 1912-а било немислимо братята Крейвър да прекарат нощта с човек като Гарви. Едно било да пушат пури и да пият коняк с подчинен, и съвсем друго, да споделят една и съща стая. Маркърс обаче не можел да спи и при прислугата на дома, която се състояла изключително от негри. Изминали няколко минути на колебание. Накрая трима прислужници го придружили до един скромен, но чист пансион на пристанището, посещаван от моряци и от европейци от по-долни съсловия.

Рано сутринта на другия ден Маркърс трябвало да се върне в къщата, за да се присъедини към братята Крейвър. Би следвало да го извиним за опиянението на сетивата, което преживял. Маркърс не познавал това толкова превъзнасяно от пътешествениците явление, което ни разкрива колко по-безплътено, по-леко е всичко в Англия в сравнение с Африка, сякаш ние от северните страни притежаваме сетива на призрак — лениви и безплодни. В замяна на това Конго усилвало енергията на света.

Светлината не идвала от небето, тя струяла отвсякъде. Миризмите били зловонни или прекрасни, без междинни преходи. Хората говорели на език, който сякаш бърбукал. Никоя буря по време на пътуването по вода не го била замаивала толкова. Улиците били изпълнени с черни мърже, жени и деца. Никога не си бил представял, че в света могат да съществуват толкова много черни жени и мърже. И забелязал, че мнозина го гледали, сякаш бил нещо странно. Направило му впечатление, че колкото и оживени да били улиците, хората не се докосвали до него. Държали се на разстояние, сякаш бил прокажен. Защо? Бърснал се в една жена.

Спомням си, че Маркъс беше седнал срещу мен на правоъгълната маса. Вдигна ръцете си, оковани в белезници и вериги.

— Не може да си представите, господин Томсън, колко неща могат да носят на главите си негърките!

Жената не била видяла Маркъс. Вързопът с дърва се разпилял по земята. Маркъс реагирал като всеки цивилизован човек: навел се, за да събере съчките. Чувствал се неудобно, че бил причинил този инцидент.

— Извинете ме, госпожо! — възкликнал той. — Ще ви занеса дървата където ми кажете. Моля да ме извините...

Настъпилата тишина го накарала да забрави за дървата. Над стотина души стояли около него като онемели. Тези хора не разбирали какво прави той там, сред улицата. Най-вече не проумявали защо един бял стои наведен и събира съчките на една стара негърка. Погледнал жената. На лицето ѝ не било изписано възмущение. Бил изписан ужас.

* * *

Престоят в Леополдвил се проточил повече от предвиденото. Дори за Маркъс било очевидно, че целта на Уилям и Ричард не била само да се възползват от гостоприемството на приятеля на баща им. Тримата провели дълги разговори, благодарение на които новодошлите научили основните неща за Конго. Маркъс бил изключен от срещите и сучаел. Затова се зарадвал много, когато експедицията била готова да отпътува — петнайсет дни след като били стъпили на континента.

Същия ден го запознали с Годфроа, един нисък, набит и як като рак негър. Костите му изглеждали двойно по-дебели от нормалното. Носел къси панталони, които разкривали мощни като на глиган бутове. На главата си имал червена цилиндрична шапка в турски стил. Лицето му било набраздено като земята, пострадала от дългата суша. Браздите обаче следвали умела геометрия, сякаш някаква паяжина, изработена от желязо, била инкрустирана на лицето му. Оказала се татуировка от младини. Идвал с препоръки от приятеля на херцога. Не говорел много.

— А мулетата? — попитал Маркъс.

Уилям не отговорил на въпроса. Маркъс видял стотина негри до вързопите. Били облечени само с дълги платнени панталони. Клечали

апатично, като жаби, с опрени на коленете лакти, в очакване някой да даде заповед за тръгване.

— Носачите не достигат — казал Уилям. — Приятелят на баща ми трябваше да използва цялото си влияние, за да можем да ги наемем.

Никога не си е представял, че джунглата може да е толкова близо до града. Два часа след като поели на път, вече нямало и следа от човешко присъствие. Джунглата ги била погълнала.

Тук ще си спестим подробния разказ за похода през джунглата. Стенли го е описал достатъчно добре, като го е нарекъл „зеленият ад“. Нека все пак отбележим, че екзотиката може да съжителства с еднообразието. Първите двацет дни изминали, без да се случи нищо особено. През деня напредвали в дълга колона по един. Понеже пътеката била много тясна, а над главите им се разстилал гъст покрив от растителност, те все едно се движели в зелен тунел. На някои места растителността била непробиваем щит, на други се превръщала в остър меч. Плътният растителен свод не пропускал дневната светлина, така че нямало голяма разлика между дните и нощите. През нощта експедицията лагерувала на някоя поляна, а рано сутринта поемала отново на път. Всичките дни били еднакви.

Уилям се обличал в бяло както винаги. Бял тропически шлем, бяла риза, бели панталони. Единственото изключение били високите черни ботуши, които правели фигурата му да изглежда още по-стройна. Ричард носел униформа в цвят каки и австралийска шапка с широка периферия. От шапката по гърба се спускала тясна ивица от бял плат, която стигала до кръста. Било предпазна мярка срещу силното слънце: смятало се, че тропическото слънце изсушава гръбначния стълб на европейците. Оръжията на двамата мъже били в унисон с фигурите на притежателите им. Уилям имал лека автоматична винтовка уинчестър. Ричард — огромна ловджийска пушка, която според производителя можела да повали възрастен слон само с един изстрел. Когато височината на зеления свод позволявала, Уилям и Ричард пътували в нещо като преносими столове, носени от четирима носачи. Приличали много на носилките на древните римляни. А Маркърс? Късите му крака били ли пригодени да устоят на изтощителните походи в толкова враждебна среда? Противно на всички очаквания, да.

Патиците също имат къси крака, а плуват отлично. С Маркъс било почти същото. Движението сред дърветата му вдъхвало някаква нова сила, сякаш джунглата била естествената му среда. Работните ботуши се оказали удобни за прехода през джунглата. Шапката му била достатъчна, за да го предпази от жегата. Навивал ръкавите на тънката си ленена риза, върху която се откроявали тирантите на панталоните.

Дърветата. Годфроа го научил на много неща. Той му казал, че гръмотевиците, които чували, не били гръмотевици. От време на време се разнасяло продължително бучене, грохот, който разтърсвал земята. Това обаче не било предизвестие за никакъв порой.

— Не са гръмотевици — обяснил му Годфроа с безизразно лице. — Това са големи дървета, които умират. Падат и шумът се разнася из цялата джунгла, на далече, много надалече.

От някои дървета стърчали бодли, по-дълги от щикове. Имало дървета с твърда като желязо кора и дървета с меки като кадифе бразди. Корените на някои от тях излизали на повърхността на пътеката и препречвали пътя като преграда, която трябвало да прескачат и дори да изкачват. Имало и дървета убийци, които увивали стъблото си около стъблата на съседни дървета подобно на змия. На много места в този растителен тунел атмосферата била толкова задушна, въздухът толкова беден на кислород, че хората се задушавали. Все едно вдишвали горещ газ. Колоната нямала друг изход, освен да напредва тичешком, съдържайки дишането, сякаш се намирали под водата и се опитвали да достигнат повърхността, преди да се удавят. И шумът. Някакво непрекъснато спираловидно бръмчене, към което се наслагвали ниски тонове. Джунглата можела да засили звученето във всеки миг — бавно, незабелязано, постоянно. Понякога натрапчивостта на звука карала мъжете да се изпълват с неестествена енергия и те, сякаш пришпорвани от барабана, отмерващ темпото на каторжниците в галерите, изминавали дванайсет мили с лекота. Друг път шумът прониквал през дрехите и превръщал костите в пара.

Уилям страдал заради светлите си очи. В Конго светлината не познава нюанси. В джунглата през деня царял зеленикав полумрак: покривът от листа скривал слънцето. Въпреки това керванът от време на време излизал на покрити със суха трева поляни. Там слънцето

блясвало безпощадно. Зелен здрач и внезапно заслепяваща светлина. Контрастите наранявали тези толкова деликатни сиви зеници.

Уилям бил майстор на хладнокръвното насилие. Сега прекомерната светлина предизвиквала у него пристъпи на необуздан гняв. Веднъж насочил раздражението си към Маркърс. Случило се така: един ден, по време на обедната почивка, наредили на носачите да отворят едни сандъци. Оттам извадили вериги и дървени нашийници. Ако искали да ядат, трябвало да си сложат нашийниците на врата. Годфроа превеждал думите на Уилям.

— Всеки ден нарастват безредиците пред казана. Отсега нататък ще се редите на опашка. Край на блъскането.

Хората били гладни и се подчинили. Малко след това Годфроа и Маркърс раздавали храна на колона от сто оковани във вериги мъже. Всеки врат бил свързан с предния и със задния, никой не можел да се измъкне от веригите. Уилям се доближил до казана. Годфроа пълнел дървените паници с черпака. Уилям примигвал с раздражените си от конгоанското слънце очи. Скарал им се с викове.

— Ти какъв си, Маркърс? Кухненски прислужник или френски главен готвач?

Човек лесно можеше да си представи как Маркърс прави толкова присъщия за него жест — да върти глава наляво и надясно, гледайки казана и дървените паници, без да разбира какво има предвид Уилям.

— Пести храна! — уточнил Уилям.

Маркърс погледнал към опашката от стоте мъже, всички приличащи си един на друг като сардини.

— Много са слаби — забелязал Маркърс. — Носят по двайсет кила всеки ден.

— Прави каквото ти се заповядва, глупако! — скарал му се Уилям. И преди да се отдалечи, допълнил: — Това не е излет.

Прекарвали остатъка от деня на поляната. След обяда обаче не освободили носачите от нашийниците. Подгизнали от пот, Уилям и Ричард пушели, седнали на сгъваеми столове на разстояние от тях. Не казали нищо, не направили нищо. Държали се, сякаш негрите били оковани от първия ден.

Най-любопитното било, че носачите не протестирали. Само един, един-единствен, хванал веригата с ръка и я показал плахо на

белите. Уилям и Ричард обаче продължили да пушат. Този, който показвал веригата, се огледал. Никой не го последвал и той се отказал.

Маркърс не можел да разбере нищо. Мъжете се били оставили да ги оковат, без да окажат никаква съпротива. И заради какво? Заради каша от варено просо. После не протестирали, не поискали да им свалят веригите. Останали безучастни като стадо овце. Това било всичко.

Какви мисли са минали през ума на Маркърс? Не знаем какво е мислил, знаем само какво е направил. В средата на малката поляна имало едно дърво. Царствало като самотен император, който държи плембса на разстояние. Маркърс не бил виждал подобно нещо. Сравнен с това дърво, дъбът пред къщата на херцог Крейвър приличал на бастун на слепец. Основата му имала формата на чудовищно големи разперени пръсти на жаба. От дънера излизали странични плоски стъбла, подобни на перки на акула, които се забивали в земята. Едно само от тези стъбла било по-голямо от детска пързалка. Маркърс вдигнал очи, но гъстата корона му пречела да види върха на дървото. Покатерил се. Изкачил първите метри благодарение на висящите край дънера лиани, здрави и сигурни като железни въжета. Уилям и Ричард се изсмели.

— Какво правиш, Маркърс? В Конго има достатъчно маймуни!

Маркърс не отговорил. Продължил да се катери нагоре и нагоре. Използвал техниката на моряците, които работят по мачтите на кораба: захващал се с три крайника, преди да придвижи четвъртия.

Когато се изкачил на петнайсет метра, не виждал вече земята. Подигравателните гласове на Уилям и Ричард достигали до него все по-слабо. Преди да се усети, вече не чувал нито гласовете им, нито каквото и да е друг шум, причинен от човек. Там горе животът си имал собствен облик. Срещнал птици, удивени от неговото присъствие. Не се боял, че ще падне. Клоните образували мрежа, която била по-голяма и по-сигурна от което и да е скеле. Никой не би предположил, че се намира на четирийсет-петдесет метра височина.

Продължил нагоре, все нагоре. Стъблата изтънявали. Листата го удряли по лицето и изранявали ръцете му. Маркърс искал да се изкачи още малко, поне още малко.

Накрая протегнал ръка и едно клонче се счупило между пръстите му. Сякаш отворил някаква капандура — най-зелените очи в Африка се

сблъскали с най-синьото небе в света.

От тази естествена наблюдателница могъл да съзерцава зеления килим, който се простирал до безкрая. Намирал се на такава височина, от която джунглата приличала на море от мъх. Но не била трева, били дървета, дървета, дървета. Тук се огъват, там се преплитат, а най-отгоре се носят изпаренията на джунглата, гъсти като мъгла от памук.

Дърветата властвали над всичко. Никаква пустиня, никакъв океан, никаква тундра не могли да се сравнят с това. И в този миг, на върха на дървото, Маркъс осъзнал, че светът може да е много голямо място, но Конго винаги ще бъде по-голямо от света.

Произнесъл на глас:

— Господи, къде отиваме?

Мисля, че Маркъс се е досещал за отговора: отвъд Божията милост.

[1] Дърво (фр.). — Б.пр. ↑

5

Пет дни по-късно носачите започнали да измират. Процедурата била проста. Когато някой мъж паднал в несвяст, опитвали се да го съживят с удари на приклада. Ако не реагирал, отваряли нашийника, оставяли го там на място и керванът продължавал напред.

Смъртта се храни от само себе си: колкото повече носачи умирали, толкова повече товар трябвало да носят останалите и следователно умирали още носачи. Загубите обаче само разкривали непреклонния характер на братята Крейвър. По време на една почивка Ричард заварил някакъв мъж да държи между пръстите си буркан с формалин. Съзерцавал срещу светлината бръмбарите, потопени в разтвора. Бил толкова погълнат, че не забелязал, че Ричард го наблюдава.

— Ровил си в багажа? — възмутил се Ричард. — Как смееш?

Приближил се Уилям. След кратко размишление отсъдил:

— Утре този ще носи шампанското.

Същата вечер Маркърс попитал Годфроа:

— Защо са толкова глупави? Вързани са и въпреки това крадат.

— Не е искал да краде — отвърнал Годфроа.

— Нима? Тогава защо е отворил сандъка?

— От любопитство.

— В буркана е имало само бръмбари.

— Не е разбирал защо белите се интересуват от умрели бръмбари. И заради това сега този, който ще умре, ще бъде той.

Годфроа говорел малко и винаги се изразявал живописно и двусмислено. Дали заради синтаксиса на езика банту, или поради някаква особена склонност на характера, но било невъзможно да се разбере дали само констатира факта, дали го осъжда, или напротив, подкрепя напълно авторитета, който го е разпоредил.

Носенето на шампанското било равносилно на смъртна присъда. Били трийсет килограма френски бутилки от дебело стъкло. Не

можели да ги разпределят в други сандъци, защото само този имал специална мека подплата, която предпазвала бутилките.

Шампанското карало хората да се държат като скотове. Всички знаели, че този, който носи шампанското, ще умре от изтощение, преди да е свършил денят. Затова в началото на деня негрите бързали да грабнат какъвто и да е товар, само не и този. Избухвали кавги. Логичният и неизбежен резултат бил, че накрая най-слабият поемал най-тежкия товар. Уилям и Ричард обаче поощрявали това състояние на нещата, защото така били сигурни, че носачите ще станат рано, за да избягнат да носят шампанското.

А сега ще вметна нещо: бях обещал да не говоря по време на нашите срещи, ако не се налага. Когато обаче се появили първите трупове, започнах да изпитвам неприятна нервна възбуда. Да слушаш Маркърс, беше все едно да изпиеш безброй чаши кафе. Сърцето помпаше все по-бързо, кръвоносните съдове се разширяваха и потоци кръв преминаваха нагоре-надолу през тялото ми. Въпреки това мълчах. И мога да се закълна, че усилието, което правех, за да запазя мълчание, не беше никак здравословно.

Маркърс говореше за жертвите без никакво чувство. Сякаш всичко това беше второстепенен епизод от експедицията. Носачите са били човешки същества. Отнасяли се обаче с тях като с кучета и когато умирали, ги захвърляли като кучета. А Маркърс не проявяваше никакво вълнение. Тези мисли минаваха през главата ми, когато внезапно думата Пепе ме накара да наостря уши.

В даден момент по време на прехода Маркърс сменил името на Годфроа с Пепе — било по-късо и лесно за произнасяне. Уилям и Ричард се развеселили от хрумването. И Годфроа станал Пепе. Тази близост не била толкова странна, колкото човек би могъл да си помисли. Поради ежедневните си задачи Маркърс и Годфроа поддържали много тясна връзка. Годфроа (отсега нататък Пепе) бил негърът с най-високо положение в йерархията на експедицията. А Маркърс — белият с най-ниско положение. Да, между тях винаги щяла да съществува невидима преграда. Като двама души, разделени от решетка, всеки от своята страна. Това обаче не пречело да бъдат най-близките двама души от двете страни на решетката.

Уилям и Ричард спели в една и съща палатка. В началото Пепе прекарвал нощта на открито, като останалите носачи. Един ден го

заболял много силно зъб. Въпреки стоическия характер на негъра Уилям решил Пепе да се настани в палатката на Маркърс. Не искал носачите да забележат каквато и да е проява на слабост в този мъж, който бил нещо средно между водач и пазач. Маркърс спял в поскромна палатка, в която струпвали сандъци, които трябвало да бъдат предпазени от лошото време. Направил място на Пепе и когато зъбоболът му утихнал, на никого не му минало през ум да го изгони оттам.

Някъде дълбоко в съзнанието си Маркърс си припомнил детството. Спял с Годфроа, както бил спал с мечока Пепе. Всичко това не оправдава Маркърс, само обяснява поведението му. А в свят, в който хората били смятани за животни, за Маркърс Гарви може да се каже, че поне съжителствал с едно от тези животни.

Налагало се да намерят заместници на умрелите носачи. Било лесно да се каже, но трудно да се изпълни. Всички села били еднакви: няколко кръгли колиби с кирпичени стени и сламени покриви. И всички села опустявали, когато експедицията приближавала. Безброй следи показвали, че жителите са избягали бързешком. Сигурно са имали достатъчен опит с този вид пътешественици. Непредвидена криза надвиснала над братята Крейвър: носачите нямали никаква стойност в сравнение с товара, който носели; докато не откриели обаче златна жила, товарът бил безполезен.

Тяхното богатство била дързостта. Вече били навлезли дълбоко в джунглата, в райони, където не бил стъпвал бял човек. Хората не бягали ужасени, а се приближавали с любопитство, като антарктически пингвини, без да подозират каква заплаха представляват тези бели мъже. Единствено децата се плашели: никога преди това не били виждали толкова неестествено бледи хора и плачели от страх. Най-жестокото било, че жителите на тези селца се гаврели с горките носачи. Тормозели ги по какви ли не начини — танцували около пленниците, като отърквали членовете си в техните тела, за да ги унижат, или ги бодели по лицата с остри пръчки. И през ум не им минавало, че може да са следващите жертви.

Уилям и Ричард винаги използвали една и съща тактика. Пристигали в някое село и свиквали всички жители. Преди началото на срещата изисквали да се установи приемлива дистанция между тях и туземците, които се смеели, скачали и танцували в очакване на някой

подарък или Господ знае какво. Накрая успявали да съберат всичките тези черни тела и тези бели усмивки в компактна група. В същия този миг фишек с динамит паднал сред тълпата.

Изригвала червена пръст. Ръце и крака политали във въздуха. Викове и стенания. Пепе и Маркърс се втурвали към раненото множество. С подскоци и бързи движения избирали най-зашеметените и най-леко ранените мъже, които почти не разбирали какво става. Надявали им нашийниците, а през това време Уилям и Ричард ги удряли с прикладите. По този начин експедицията се снабдявала с носачи.

Спомням си, че Маркърс ми разказа всичко това в един дъждовен ден. Шумът от капките по стените на затвора можеше да се чуе дори във вътрешната килия, в която се намирахме. Маркърс вдигна ръце, за да възпроизведе избухването на динамита: „Бум“! Неволно свих ръка в юмрук и графитът на молива ми се счупи с рязко изпукване. Загледан в двете парчета, аз казах с леден глас:

— Вие какво правехте, за да предотвратите това?

Още докато произнасях тези думи, вече съжалявах, че ги бях изрекъл. Твърде късно. Маркърс стоеше втрещен. Никога не го бях прекръсвал. Огромните му зелени очи премигнаха, подобно на криле на пеперуда, и той ме попита много възпитано:

— Бихте ли повторили въпроса?

Ядосах се.

— Какво направихте, за да попречите на Уилям Крейвър и на Ричард Крейвър да хвърлят фишеци с динамит сред шепа беззащитни хора, мъже, жени, деца и старци?

Маркърс се огледа, търсейки помощ, каквато нямаше да намери.

— Да се противопоставя? — каза той накрая. — Мисля, че не разбирате. Аз хвърлях фишеците.

Дотогава го бях слушал с огромно нервно напрежение. Когато обаче изрече това, сякаш ми впръскаха сяра в кръвта.

— След експлозията с Пепе бяхме много заети, оковавахме оцелелите. Уилям и Ричард стреляха — уточни Маркърс. — И най-малката съпротива се ликвидираше с изстрели. Уилям и Ричард се забавляваха. За тях набирането на носачи беше един вид спорт, който можеше да се практикува в Конго. Докато ние с Пепе бързахме да оковем най-зашеметените мъже, братята Крейвър ги оглеждаха.

Вълната от експлозията беше изтръгнала сламените им препаски и Ричард се смееше, сочейки между краката им с върха на пушката: „О, вижте само какви паламарки имат тези негри!“

Обвиняваха един мъж, че е убил двама други. Чакаше да бъде съден. Същият този мъж обаче беше убил дузини, а може би стотици мъже, жени и деца. И никой не го обвиняваше за тези престъпления.

Маркърс повдигна вежди.

— Вие какво щяхте да направите, господин Томсън?

Отпуснах се назад и се облегнах на стола. Беше грешка, че го попитах. Сега Маркърс имаше пълното право да разпитва мен. Беше задал въпрос и аз не можех да го пренебрегна. Враждебността ми към Маркърс се разсея бързо, както и се беше появила, и бе заместена от огромно съмнение. Не бях сигурен къде започва неговата отговорност. Уилям и Ричард са му заповядвали да хвърля динамита. Трябвало ли е да им откаже? Уилям и Ричард са ръководели експедицията, докато Маркърс е бил само кухненски прислужник.

Когато книгата се появи, някои я определиха като великолепен портрет на човешкото падение. Грешаха. Най-неразбираемото на ужаса е, че няма какво да му се разбира. Ужасът е извънредно банален и ирационален. За да убиваш, са необходими две условия: да можеш и да искаш. Уилям и Ричард са можели да убиват и са искали да убиват. Оттук нататък броят на жертвите нямал значение. Щях да бъда доволен да напиша историята на три нормални английски момчета, които с навлизането си в джунглата са претърпели морално падение. Маркърс обаче никога не спомена за подобно нещо нито пряко, нито косвено. Не е имало никакъв процес на обръщане към варварството. Уилям и Ричард са били същите и в Англия, и в Конго. Конго обаче не е било Англия.

Маркърс бил убеден, и то с право, че да намираш носачи с помощта на бомби е обичайна практика в Конго. Уилям и Ричард не нарушавали никакъв закон. Въпросът бил дали този позорен факт би могъл да се приеме от морална гледна точка. В случая къде започва хуманността на един разумно честен човек? Трябвало ли е Гарви да откаже да ограничи порциите храна, както му бил заповядал Уилям няколко дни по-рано? Или пък в Леополдвил е трябвало да настоява да спи в една стая с прислужниците негри? Да не забравяме също, че Маркърс Гарви не е могъл да се опълчи просто така срещу авторитета

на братята Крейвър. Да искаме някакво си конярче да се разбунтува срещу двама аристократи, при това само и сред джунглата, е равносилно да изискваме от Маркър — освен почтеност — непосилна проява на героизъм.

Същността на проблема обаче била друга. Склонни сме да мислим, че размерът на болката, която се причинява, е правопрпорционален на усилието, което е нужно за това... Не. Конго бе поставило Маркър в необичайно положение: за да съдейства активно на злото, било необходимо да направи само една лека отстъпка — да замахне с ръка. Сега, след толкова години, не храня никакво съмнение: тази ръка е била същността на ХХ век.

Въпросът на Маркър очакваше отговор. Потърках очи с юмруци, сякаш излизах от дълъг сън, и само казах:

— Аз никога нямаше да отида в Конго.

6

Също като Колумб Уилям лъжел останалите за изминатото разстояние. И също като Ханибал винаги им обещавал, че целта е зад следващия хълм. Кого искал да излъже? Носачите нямали глас. Маркърс и Пепе били подчинени. И фактически Ричард решавал кога и къде да спрат. В армията бил служил в логистично подразделение; там бил учил минералогия и поради това отговарял за геоложките проучвания. Диамантите обаче не се появявали.

Ричард бил отчаян; Уилям — бесен. Имало случаи, когато и двамата били отчаяни и бесни. Уилям крещял, Ричард плачел и пищял. Най-лошото било, че били стигнали толкова далече в търсене на въображаемото съкровище, толкова навътре в девствената джунгла, че вече не срещали села, вече нямало хора, с които да заместят умрелите. Само дървета, храсталаци и животински звуци. Продължавали обаче напред с постоянството, присъщо на смелчаците или на безумците.

Обикновено тези, които са предизвикали проблем, първи започват да търсят виновника. И са най-гласовитите. Уилям и Ричард се обвинявали взаимно. Джунглата дотогава не била чувала толкова ужасни хули.

Маркърс забелязал, че Пепе гледал да стои в края на колоната, далече от двамата братя. Един ден се доближил до него.

— Защо вървиш винаги отзад, Пепе?

— Уилям и Ричард са като два слона. Единият по-голям, другият с по-дълги бивни — отвърнал негърът. — И знам кой губи, когато два слона се бият.

Маркърс се заинтересувал от отговора на гатанката.

— Мравките — казал негърът.

Маркърс не си спомняше точно деня, в който експедицията излязла на открито. Вече бил изгубил представа за броя на дните и нощите. Всички се били променили по малко. Особено братята Крейвър. Вече не били онези празнично натруфени пътешественици. Джунглата ги била подложила на един вид естетическо износване.

Дрехите им, купени в най-скъпите лондонски магазини, се били разнишили и били избелели. Под мишниците, по гърдите и гърба им имало големи петна от пот. Не било останало здраво стъкло, освен бутилките с шампанско. В това състояние експедицията излязла на поляната.

Някой дава заповед да спрат. Носачите се отпускат изтощени на земята. Маркъс сядна на един камък. По-нататък Уилям и Ричард спорят яростно. Единият преследва другия, който отказва да слуша, докато една твърде груба обида не го принуждава да нападне на свой ред, и другият се отдръпва. Кой би предположил, че двама английски благородници ще се карат с маниери на италианска зарзаватчийка? Всеки момент можели да извадят револверите и да стрелят един срещу друг.

Поляната е необикновено голяма. Приблизително колкото овално игрище за ръгби. Почвата е мека, с участъци гъста трева, редуващи се с ивици червен пясък, по-фин от пясъка на който и да е тропически плаж. Излегнат на земята, потънал в мисли, Маркъс гледа синьото небе, което могли да зърнат единствено в кратките моменти, когато пресичали някоя поляна. Свежда очи. Погледът му се спира случайно върху стрък трева. Прилича на аспержа. Маркъс се пита: има ли аспержи в Конго? Протяга ръка и изпод аспержата избухва жълт блясък, който го заслепява.

Маркъс прекъснал братоубийствената война на братята Крейвър. Вдигнал ръка и казал:

— Тук има нещо, което блести.

Реагирали така, сякаш двама души се карали за откраднат портфейл, а трети го намира на земята. Маркъс връчил златистото парче камък на Ричард.

— Къде беше? — попитал Ричард, след като го огледал набързо.

Маркъс направил неясен жест с ръка и отвърнал равнодушно.

— Тук, на земята.

Ако носачите не били полумъртви от умора, сигурно щели да се разсмеят. Били стигнали до края на света и дори отвъд него, а белите господари вървели наведени из една горска поляна, подобно на кокошки, които търсят червейчета, за да ги клъвнат.

— Тук! — вика Уилям.

— Тук! — вика Ричард.

— И тук! — казва Маркър.

Дори Пепе намира златен кър, държи го близо до очите си и го разглежда като опитен часовникар. Вдига го над главата си и възкликва:

— Жълт камък. Има ги навсякъде.

* * *

Няколко дни по-късно на поляната вече се издигал лагер. Тър като голяма част от разказа на Гарви протича в тази омагьосана мина, би трябвало да й посветим няколко реда.

Поляната имала формата на яйце. В центърта му пробили дупка, която с всеки изминал ден ставала по-дълбока: това всърщност била мината. Негрите получили заповед само да копаят и да не се интересуват от нищо друго. Когато дупката станала достатърчно дълбока и широка, Уилям ги освободил от веригите им. Вече не били нужни: от този момент нататърк щели да спят вътре. През деня негрите били надзиравани с пушки, нощем вдигали стърлбата — дърнер с напречни клони като костите на риба. Сега изходърт от мината горе представлявал отвор в тавана. Никой не можел да избяга. Било едновременно мина и абсолютно сигурен затвор.

Уилям и Ричард, Маркър и Пепе скоро започнали да наричат отвора, играещ ролята на вход за мината, „мравуняка“. Безброй крака търпчели всекидневно прърстта наоколо, така че отворърт на мината придобил конична форма, като на малък вулкан. Или на гигантски мравуняк.

Въррешността имала формата на тиква. Негрите дълбаели стените и разширявали дупката. Заедно с това поставяли вертикални дървени греди, които да подпират тавана. На някои от тях окачили маслени лампи. Те разпрърсквали студена светлина, която засилвала червения цвят на стените. В това пространство царяла нетърпима жега. И неопируема смрад, като на прегоряло сирене.

Работниците се делели на три сменящи се групи. По-голямата част дълбаели стените с кърси лопати. Никакви мотики: послушанието на негрите изглеждало безкрайно, но Уилям и Ричард били недоверчиви. Прърстта била рохкава и лесно се откъртвала. Други — те

били малцина — пълнели плетените кошници и ги изкачвали на повърхността, като използвали за тази цел стълбата. Накрая третата група, малобройна и още по-облагодетелствана (тя можела да излиза на повърхността), отделяла златото от пръстта.

Ричард бил построил нещо като корито от насмолено дърво до мината. Предназначението му било в него да се отсява пръстта от златото. В джунглата, недалеч оттам, течало малко поточе. Ричард наредил да стъкмят тръбопровод от стволоче, издълбани с мачете и въткнати един в друг като керемиди, който довеждал водата до коритото и я връщал отново в потока — така поляната не се наводнявала.

Във всеки случай откриването на мината донесло на негрите повече облаги, отколкото бедности. Братята Крейвър били стигнали далече, твърде далече. Били навлезли в земи, където нямало човешки същества. Ако негрите умрели, кой щял да ги замести? Така че в общи линии и макар само от чист интерес, отношението към тях станало помекко. Работата в мината предполагала по-малко наказания, отколкото носенето на вързопи. Давали им повече храна, благодарение на джунглата около тях. Сега двамата братя имали много свободно време и се отдавали на лов. Маркът готвел странни, но питателни меса.

Две седмици по-късно Уилям се заел да пресметне доходността на мината. Всеки работен ден се добивали между шейсет и шейсет и пет грама злато с уникална чистота. Това означавало всекидневна печалба от около двеста лири стерлинги. Освободени от данъци, естествено.

До този момент братята Крейвър били експлоатирали краката на негрите като носачи. Сега щели да експлоатират ръцете им като миньори. Никой не си направил труда да изчисли колко човешки живота им е струвало, за да стигнат дотам.

* * *

Има дни, в които, още преди да станем от леглото, предусещаме, знаем, че няма да ни върви. Така започна онази неделя. Закъснявах. Трябваше вече да съм в кантората на адвоката с копие на извършената до момента работа, а аз още се обличах. Запътих се тичешком към

умивалника и в коридора се спънах в костенурката Мария-Антониета. Не я бях видял и само по чудо не си навехнах глезена за пореден път.

Ритнах я ядосано и тя излетя във въздуха като топка. Може би изглежда твърде жестоко за костенурка без черупка. На мен обаче не ми се струваше така. В пансиона на госпожа Пинкъртън имаше само две сигурни неща: че собственичката вече е била стара, когато се е родил Тутанкамон, и че костенурката ѝ ме ненавижда с безмерна страст. И също че Мария-Антониета притежава свръхестествени способности. Например вследствие на ритника ми тя излетя до отсрещния край на коридора. Всяка друга костенурка щеше да се скрие в черупката си. Тя обаче не. Понеже не разполагаше с подобно убежище, беше придобила инстинкта на котките и се приземяваше на четирите си крака.

Мария-Антониета се обърна гневно. Търсеше виновника, който я беше нападнал. Видя ме и като ме взе на прицел, понесе се към мен с яростно изкривена уста. Всички костенурки имат грозна уста. Устата на Мария-Антониета обаче беше ужасяваща, беше истинска гарванова човка. Приближаваше като римска стенобойна машина. И напредваше в атака.

Някой може би ще си помисли, че костенурките не предприемат атаки, най-вече защото са костенурки. От гледна точка обаче на костенурките скоростта навярно е относителен фактор. И така, от гледна точка на костенурките Мария-Антониета атакуваше стремително.

Коридорът беше тесен. Ако исках да изляза, трябваше да се размина с нея. Естествено, не възнамерявах да се откажа от срещата с Нортън заради пристъпите на една истерична костенурка. Не можех да повярвам: аз, Томи Томсън, стоях пред една костенурка, като че ли бяхме двама рицари, участващи в средновековен турнир.

Тя върви към мен нападателно, а аз към нея. От устата ѝ излиза отвратителна бяла пяна. Приближаваме се един към друг. Вече съм почти над нея. Мисля си: сега ще настъпя единия ѝ крак, та да я заболи и госпожа Пинкъртън да похарчи наема, който ѝ плащам, за ветеринар. Но в последния момент Мария-Антониета се изплъзва с умела маневра, увива се около глезена ми и почва да кълве чорапите ми. Потръпвам от отвращение при допира на влечугото и отскачам с погнуса. Тя избягва. Аз се препъвам. Падам!

В посоката, в която паднах, се намираше прозорецът на коридора. Въпреки това последствията можеха да не бъдат толкова сериозни. Допуснах обаче две грешки. Носех под мишница папката с напечатаните листове. Не исках да я пусна, бях сигурен, че и с една ръка ще се справя с положението. Това беше първата ми грешка. Втората беше, че забравих онзи стар урок, който се преподава на всички деца, а именно че горната част на тялото тежи повече от долната. Дадох си сметка за опасността чак когато увиснах до кръста извън прозореца. Пуснах листовите, които попадаха като дъжд от конфети. Твърде късно. Преди да реагирам, вече висях във въздуха. Държах се единствено с десетте си пръста за перваза на прозореца.

Предполага се, че именно за такива случаи е възклицанието „Помощ!“. В интерес на истината не познавам човек, който в драматична ситуация да крещи „помощ“. Успях единствено да извикам:

— Ей! Ей! Ей!

Не знам колко време висях така във въздуха и виках. Накрая на прозореца се появи една човешка канара. Беше господин Макмахън. Слава на Бога! На раменете си бе наметнал хавлиена кърпа. Беше се току-що събудил и на лицето му се четеше онова волско изражение, присъщо за него рано сутрин. Погледна наляво и надясно, разтърка гуреливите си очи и каза с невероятно простодушие:

— Томи, момче, какво правиш тук?

Успях само да отговоря:

— Еееей! — И добавих с плачлив глас: — Макмахън!

Най-после ме измъкна оттам. Седнах на един стол и се опитах да се съвзема от уплахата. Мария-Антониета предвидливо се беше скрила след победата си. Закъснявах, не можех да губя времето си в търсене на отмъщение. Достатъчно труд видях, докато събера разпилените листове, преди вятърът да ги е отнесъл.

* * *

Нортън беше изгубил търпение, защото къснявах и защото от няколко дни му бях обещал първите глави на книгата. Посрещна ме

почти без да ми каже нищо. Мълчанието беше начин да изрази недоволството си. Седнахме.

Не му харесваше. Той четеше ръкописа ми, а аз четях по лицето му. Ставаше все по-нервен. Прелистваше страниците все по-бързо. Започна да говори на себе си. Сочеше с пръст откъсите, които го дразнеха най-много, и казваше:

— Но това... Какво е това?... А това?... И това?

И след като прочете няколко страници, отсече:

— Това е Зола в Конго! Бакунин в Конго! Каталина в Конго! — Изчака отговора ми, но след като не го получи, продължи: — Не виждате ли какъв образ на английската аристокрация отразяваме? Какво очаквате да направя с цялата тази социална омраза? В тези писаници няма да намеря никакви аргументи, за да оневиня Гарви. Тези свидетелства са достатъчни, за да го обесят десет пъти!

— Не искам да подклаждам революция, само искам да напиша книга — защитих се аз. — И това е точното описание на събитията според Маркърс Гарви.

— Искате да нападнат най-активната част от населението на Великобритания? Кой, мислите, ръководи британските съдилища? Робеспьер?

Можех да си замълча. Не го направих.

— Исках също да ви кажа, че посетих херцог Крейвър.

Нортън се хвана с ръце за главата. Много бавно. Вдигаше ги постепенно, докато накрая допря длани до сферичната капсула, каквато представляваше плешивият му череп. Аз продължих:

— Още не сте чули най-лошото.

Нортън затаи дъх. Все така държеше с ръце главата си. Направих кратка пауза, за да събера смелост, и казах:

— Стигнахме до джентълменско споразумение. Той ще ми помогне с данните и датите по случая, за които Маркърс е доста неясен, в замяна на което аз ще му давам копия на записките. От две седмици му изпращам препоръчани писма с написаното от мен.

— Що за безотговорен човек съм наел? — възкликна Нортън. — Нима не разбирате, за бога? Крейвър е врагът! Вманиачен е да изпрати Маркърс на бесилото. — Той още повече се ядоса и изкрещя: — Вие сте луд! Не! Извинете! Лудият съм аз! Аз възложих тази работа, възложих

я на вас, един наемник, който при първата възможност предава военните ни тайни на генералния щаб на врага!

Изправи се и закри от единия до другия край на кабинета, поставил едната си ръка зад гърба, докато с другата жестикулираше като оперетен диктатор. Обвиненията му се превърнаха в монолог.

— Вие сте анархист в дивашко състояние! Повечето писатели са професионални блюдолизци. А аз имам нещастieto да наема един терорист на писаното слово!

Дотогава не го бях виждал да губи контрол, целият кипеше от възбуда. Пред мен стоеше друг човек, един Едуард Нортън, когото не познавах. Разбрах, че адвокатът прикриваше човека. Да. Сигурно полагаше неимоверни усилия, за да канализира тази ярост към един юридически емпиризъм. Аз също станах от стола.

— Както желаете. Няма да възразя, ако развалите договора.

И се отправих към вратата.

— Томсън!

Обърнах се. Нортън стоеше в дъното на кабинета си неподвижен, решителен, с прибрани плътно един до друг крака. Въпреки проявената току-що силна ярост по дрехите му нямаше нито една гънка. Той каза:

— Седнете.

Той също седна. Беше си възвърнал самообладанието. Погледът му малко се смекчи. Отново стана онзи педантичен и любезен мъж, когото срещнах на гробището.

— Да ви призная ли нещо, Томсън? Винаги съм мразел колективните спортове. Може да си най-добрият играч на крикет в света, но ако съотборниците ти са шайка некадърници, никога няма да бъдеш победител. Затова избрах правото. Мислех, че като работя като адвокат, ще завися единствено от собствените си способности. Сега виждам, че съм грешал. Животът е пълен с непредвидими фактори.

— Съжалявам, че ви разочаровах.

— Отсега нататък само пишете. За това ви плащам.

— Не мога — побързах да отвърна аз с решителност, която изненада както Нортън, така и мен самия. — Дадох дума на херцог Крейвъър. Докато пиша историята на Маркъс в Конго, херцог Крейвъър ще получава копия от всичко.

Нортън беше достатъчно умен, за да разбере, че решението ми е непоклатимо. Направи пирамидата с пръсти. Анализираше хладнокръвно как да овладее отново положението. Пред себе си имах по-скоро машина, а не човек. Пренебрегваше присъствието ми така, сякаш бях някакъв предмет. Накрая изгубих търпение.

— Ако искате да се отдадете на самотни размишления, нямам намерение да ви преча.

— Седнете! — заповяда ми той за втори път. — Как искате да търся нов писател? След толкова време не мога да започна отново от нулата.

— Има хиляди по-добри писатели от мен. Всички биха се радвали да напишат интересна история като тази. — И добавих: — И всички са суетни блюдолизци. Няма да оспорват стратегията ви.

Нортън не обърна внимание на сарказма ми. Не ме слушаше. Каза сякаш на себе си:

— Значи херцог Крейвър иска да прочете за приключенията на отрочетата си в Конго. Струва ми се, че го очакват доста изненади.

— Още ли? Не съм бил никак снизходителен към действията на братята Крейвър в джунглата. Вие сам току-що го прочетохте.

Нортън ме прониза с поглед.

— Да, още. Очакват го още изненади.

Веднага след това ми заговори на „ти“. Спомням си много добре, защото това беше един от редките пъти, когато ми е говорил на „ти“ през годините, в които връзката ни продължи.

— Ти не знаеш, Томи — прошепна той, — но истинската история на Маркърс Гарви в Конго още не е започнала.

В общи линии това беше всичко. Не харесваше нито мен, нито книгата, но продължих да бъда неин писател. Прибрах се вкъщи угрижен. Усещах тежестта на недоволството върху плещите, сякаш носех дете на раменете. Мислех за книгата, за Гарви, за Нортън, за Конго. Всичко се бе превърнало в неопишуема бъркотия. В живота ми внезапно бе настъпил обрат, който не знаех къде ще ме отведе. Това не беше книга, беше война. А аз — една от замесените страни и в никакъв случай не най-силната. От друга страна, вярно е, че има неща, които не ни харесват, но в същото време ни привличат. Когато пристигнах в пансиона, още се люшках в море от съмнения. Тръгнах по коридора и тогава я зърнах притаена зад крака на един шкаф.

Беше Мария-Антониета, която ме гледаше изпитателно и мълчеше сатанински. Някои ще кажат, че Мария-Антониета е изразявала омразата си мълчаливо, защото е била костенурка. На тези наивници ще отвърна, че омразата, също като реките, колкото е по-дълбока, толкова е и по-тиха.

Тази костенурка беше отишла твърде далече. Едно беше да се мразим и друго — да стигне дотам, че да се опита да ме убие. Хванах я с ръка и я хвърлих през балкона като хвъргач на копие. Три секунди по-късно едно подобие на човешко същество, наречено госпожа Пинкъртън, се появи на прага ми.

— Казахте ли нещо, господин Томсън?

— Кой, аз? — отвърнах с възможно най-неутрален тон. — Абсолютно нищо, госпожо Пинкъртън.

— Търся Мария-Антониета. Случайно да сте я видели? Напоследък се тревожа за нея. Изглежда меланхолична.

Госпожа Пинкъртън започна да търси Мария-Антониета из всички ъгли, като размахваше лист от маруля, за да я привлече. Аз също. Размахвах изгнил лист от маруля и навел гръб, виках името ѝ лицемерно, докато вътрешно тържествувах. Вратата се отвори. Беше господин Макмахън, който изглеждаше много възбуден.

— Госпожо Пинкъртън! Вижте какво падна върху мен!

— Мария-Антониета! — възкликна госпожа Пинкъртън, когато видя костенурката си в ръцете на Макмахън. — Какво си направила?

Макмахън потвърди с викове подозренията на госпожа Пинкъртън.

— Опитала се е да се самоубие! Видях я как пада от прозореца! Връщах се от черква, бях точно отдолу и разтворих ръце. Какъв късмет само!

Ще спестя радостните възклицания и превземките на двамата. Особено на госпожа Пинкъртън. Дори очите ѝ се насълзиха! Никога не бях я виждал такава. Поздрави Макмахън, сякаш беше самият Ной. Зави Мария-Антониета с едно шалче и доближи до нея чиния с горещ анасон, за да вдиша парите. Докато госпожа Пинкъртън бършеше сълзите си с кърпичка, Макмахън ни помоли да го почакаме за малко и изчезна. Миг по-късно се върна с някакъв странен предмет в ръце.

— Вижте какво нося!

Макмахън постави на масата някакво подобие на калъп. Приличаше на дървена детска обувка, само че по-широка и с няколко дупки на повърхността ѝ. Не си спомням добре кой от двамата, Пинкъртън или аз, го попита какво представлява.

— Наистина ли не виждате? — удиви се Макмахън. — Това е нова черупка за Мария-Антониета.

— Няма да затворя горката Мария-Антониета в някаква си клетка от евтино изгнило дърво! — възмути се госпожа Пинкъртън, която бързо бе възвърнала обичайното си настроение.

— Обиждате ме, госпожо Пинкъртън — каза Макмахън с неописуемо тъжни очи. — Когато с ръцете си създаваме някакъв предмет, било металургична отливка, тежаща един тон, било дървена черупка, единствено трябва да ни интересува мнението на засегнатите: ако Мария-Антониета не иска черупката, няма да настоявам. Нека тя сама реши.

И Макмахън взе костенурката и я постави до дървената черупка. Тримата се наведохме над масата, изключително заинтригувани от реакцията на Мария-Антониета.

Макмахън беше проектирал черупката с неоспоримо умение. Задната част беше отворена като деколте на пуловер, така че костенурката да може да влиза и да излиза колкото пъти си поиска. Отпред имаше дупка за главата и две за предните крака. Забелязах също, че горната част беше боядисана на ивици в зелено, оранжево и бяло. Докато Мария-Антониета се чудеше, аз попитах Макмахън:

— Защо сте боядисали с цветни бои черупката?

Макмахън се почеса по врата.

— Защото така е по-хубава. Не мислиш ли? — Поколеба се за миг и добави: — Ако можеше, нямаше ли да боядисаш покрива на къщата си във весели цветове?

— Но, господин Макмахън — прошепнах аз на ухото му, за да не ни чуе госпожа Пинкъртън, — може би собственичката ѝ няма да е доволна Мария-Антониета да разхожда цветовете на ирландското знаме нагоре-надолу из един толкова английски пансион.

В отговор Макмахън започна да си подсвирква.

Мария-Антониета подуши черупката. Приблужи се с гримаса на уста, която беше по-грозна от обикновено. След дълго колебание пъхна глава в отвора отзад. Макмахън беше взел много точно мерките ѝ:

внезапно видяхме, че главата и краката на костенурката се показват от съответните отвори, които пасваха отлично.

— Сякаш танцува — казах аз секунди по-късно.

Беше истина. Мария-Антониета като че ли танцуваше фокстрот двайсет години преди да бъде измислен. С една дума, черупката ѝ беше харесала.

Макмахън изръкопляска. Аз не казах нищо. Госпожа Пинкъртън също мълчеше. Учудих се, че не се радва. В края на краищата ставаше дума за нейната костенурка. Забравях обаче, че госпожа Пинкъртън беше госпожа Пинкъртън. И тази жена, майсторка на лаконичните фрази, успя да надмине себе си.

— Добре — каза тя с обичайното си високомерие. — Щом Мария-Антониета харесва новата си черупка, господин Макмахън, готова съм да обсъдим справедлив наем.

— Госпожо Пинкъртън, не взимам наем от костенурки без черупки — отвърна Макмахън. И добави тихичко: — Това е подарък. Искях да ви го поднеса на рождения ви ден, но като ви видях толкова тъжна и разстроена, реших да не чакам дотогава.

От изумление лицето на госпожа Пинкъртън заприлича на лицевата страна на банкнота — равно и зелено.

Може би във всичко това се криеше някакъв морален урок, но тази вечер нямах желание да проучвам какъв е той. Спомням си, че си легнах, угасих лампата, заспах и засънувах мъчителен сън. Сънувах, че отново съм негър на доктор Флаг. Нещо в сценария не ми беше ясно. И макар че титаничната фигура на Флаг ме ужасяваше, нямах друг избор, освен да го попитам: „В Конго има ли костенурки като Мария-Антониета?“ И Флаг, вдигнал заплашително бастуна си с дръжка от слонова кост, отговори:

— Естествено, че не! Дори некомпетентен негър като вас би трябвало да знае, че в джунглата на Конго има само животни!

Онзи ден слушах разсеяно Маркърс. Случваше се понякога. Той разказваше объркано, имаше склонност да злоупотребява с подробностите за сметка на същността на разказа. Можех да изпълня цели тетрадки с незначителни бележки, които не допринасяха с нищо за историята. И понеже се въздържах да го прекъсна, освен ако нямаше форсмажорна причина, мислите ми се отплесваха другаде.

Тъкмо записвах разсеяно нещо, когато Маркърс каза:

— ... а на следващата сутрин пред мината имаше един непознат.

Вдигнах глава от бележките.

— Моля?

— Някакъв странен мъж до мравуняка. — И за да го имитира, Маркърс се изправи и застана неподвижен с ръце, прилепени към тялото, загледан в безкрая.

От другата страна на решетката сержант Дългия гръб ни изгледа по-скоро с подозрение, отколкото с любопитство. Но дори тогава не премигна. Започна странен двубой на статични пози, защото Маркърс приличаше на генерал, застанал мирно пред кралицата, а Дългия гръб, както винаги — на експонат от музей на восьъчни фигури.

— В мината? Един непознат? Не разбирам — казах аз.

— И ние не разбирахме — каза Маркърс и седна отново.

— Злато ли крадеше?

— Не. Вече ви казах, че беше извън мината. Отвън, прав, неподвижен.

— Шпионираше мината ли?

— Не. Беше с гръб към мравуняка. С лице към лагера.

— Негър?

— Не. Бял.

— Бял мъж?

— Да, бял. Но не като нас.

— Не беше ли мъж от бялата раса?

— Искам да кажа, че кожата му беше по-бяла от току-що издоено мляко.

* * *

Миньорите първи забелязали това необичайно присъствие. Било много рано, работният ден още не бил започнал. Маркъс разпалвал жаравата от предния ден. Уилям и Ричард били станали още по-рано с намерението да поемат по следите на някоя по-интересна плячка, например горила, и били тръгнали малко преди това.

Викове на негрите накарали Маркъс да остави огъня. Палатките закривали от погледа му мината, така че той не можел да види причината за суматохата. Бързо схванал, че става дума за нещо сериозно. Викове му напомнили за други викове, които се разнасяли из селата, когато фишеците избухвали. Зарязал всичко и се затичал към мравуняка.

Ужасени, негрите крещели, стенели и жестикулирали. По някакъв начин били успели да излязат от мината. Единствено пушката на Пепе ги възпирала да избягат по-надалече. Той също бил полувцепенен от страх. Всички ръце сочели една източена, слаба и неподвижна като стълб човешка фигура, която ги наблюдавала дръзко, застанала до отвора на мината.

Белият мъж в общи линии бил човек. Тялото му било покрито с парче кафяв плат, който стигал до глезените му. Носел пояс с геометрични мотиви на височината на пъпа. Черепът му бил малко по-овален и издължен от нашия, като на мумиите от Перу. Плешив, съвършено плешив. „И ушите му са наопаки, запишете това, запишете това! — настоя Маркъс, сочейки тетрадката с пръст. — Нашите уши завършват с месеста част като висулка; неговите имаха формата на прилеп, с месест връх в горната част!“ Лицето му било ъгловато и набраздено. Напомняло на зле обработен диамант.

Маркъс се вгледал в дължината на пръстите му. И видял, че има един в повече. Ала най-загадъчното от всичко били очите. Оглеждали изпитателно нашия свят от две дълбоки дупки, издълбани в лицето. Съществуването не гледало, то фокусирало. Очите му събирали данни бездушно, като два телескопа, или още по-лошо, като два микроскопа.

Маркърс разбиpал паниката на хората. При вида на подобно създаение имало само една разумна реакция: да избягаш.

— Но кой е той, по дяволите? — Маркърс попитал Пепе.

Гласът на Пепе треперел.

— Не знам.

Непознатият насочил вниманието си към дърветата, обграждащи поляната. Отворил уста в знак на изненада. После вдигнал очи към слънцето. Устата му се отворила още повече. Гледал втречено слънцето, без да мигне, и Маркърс помислил, че ще ослепее.

Но не ослепял. Тялото на мъжа потръпнало, сякаш не можел да повярва на гледката наоколо, и от мравуняка се насочил към групата негри. Мъжете се разпрърснали с крясъци въпреки заплахите на Пепе да останат на едно място. И натрапникът проговорил.

В Конго не били чували толкова странен език. Звучал така, сякаш устата на говорещия била пълна с камъни. Вече не бил мъж, който само съзерцавал. Сега се изразявал рязко и ни най-малко любезно. Било очевидно, че натрапникът искал да събщи нещо. Говорел колкото му глас държи, с вдигнати ръце, разперил дванайсетте им пръста. По едно време извадил някакъв предмет, който криел в дрехата си: половинметрова метална пръчка, увенчана в горния си край с две диагонално разположени по-тънки пръчки. Белият мъж забил пръчката в земята и подел с писклив глас тържествена реч. Естествено, никой не разбираше нищо. Гледката обаче била невероятна: някакъв човек, появил се Господ знае откъде, говорел с прострени над земята ръце. Страхът постепенно се примесил с любопитство.

— Господин Гарви, какво да правим?

Въроятът на Пепе бил напълно уместен. Работата в мината била спряла и миньорите, вече свободни, можели да извършат някаква лудост. Запитал се: какво би направил Уилям? Естествено, щял да стреля право в натрапника. Уилям обаче го нямало, а Маркърс никога не би стрелял срещу човек. Освен ако нямал пряка заповед.

Пепе настоял, и с право, защото били изложени на много по-сериозна опасност, отколкото изглеждало на пръв поглед. Негрите били над стотина. За пръв път, откакто били дошли на поляната, се намирали на свобода. Единствената защита на Маркърс и Пепе била старата пушка. Пушката и фактът, че миньорите все още били объркани от присъствието на новодошлия. Можело да се случи какво

ли не. За момента негрите гледали мъжа със зяпнали уста. (Гарви не разбирал как две диагонално кръстосани пръчки можели да привлекат вниманието на негрите. Аз разбирах. Никак не се изненадвах, че са се интересували от всяка новост, щом така се откъсвали, макар и за кратко, от начина на живот, наложен им от братята Крейвър.)

Маркърс минал през скупчените негри и се отправил към белия мъж. Дори той не знаел какво ще направи. Имал обаче дързостта да измъкне пръчката и да я претегли в ръце. Приблизил предмета до очите си и го разгледал внимателно. Не открил нищо. Било точно това, което изглеждало: пръчка с две малки пръчици в горната част.

Започнал със срамежлив смях, който скоро се превърнал в гръмогласен. В началото миньорите не проумявали нищо. Пепе обаче разбрал и веднага се присъединил. Двамата се изгледали един друг, после насочили поглед към белия мъж и се разсмели едновременно. В края на краищата, ако оставели настрана жестикулациите на новодошлия, необичайния цвят на кожата му и дрехите му, той бил просто един старец. Един възрастен, твърдоглав и креслив старец, който боготворял някаква си пръчка. Нищо повече.

Няколко негри също се разсмели. Сочели мъжа и пръчката и се смеели. И други се присъединили към тях. Сякаш постепенно се събуждали от нелеп сън. Белият мъж се обидил и тонът му станал по-агресивен. Твърде късно. Над поляната се носели бурни кикотения. В действителност гневните му опити да спре смеховете били причината те да се засилят.

Миньорите, Пепе и Маркърс се смеели дружно и никой не бил в състояние да спре този необуздан смях. Някои лежали на земята и се превивали като луди, други се удряли с длани по бедрата или се държали за корема с две ръце. Маркърс се блъснал в Пепе, двамата се прегърнали и паднали на колене, без да се пуснат.

Гарви си спомняше много добре за избухналия задружен смях. Разбирах го добре. От моята гледна точка обаче причината за този всеобщ смях не беше само натрапникът. Онези мъже, включително и Маркърс, са живели месеци, без да се засмеят. Никога, нито дори една тъжна усмивка. А сега, в продължение на няколко кратки минути, цялата йерархия, тревоги и страдания били изместени от изблик на добро настроение.

Можели да се смеят в продължение на часове. Прекъснал ги обаче изстрел, който прозвучал над главите им. Били братята. Крейвър. Уилям бил стрелял с пушката си и вървял към тях, следван отблизо от Ричард. Безредието било толкова необичайно, че дори Уилям Крейвър бил изненадан. Попитал, без да се обърне конкретно към Маркър:

— Може ли да знам какво става тук?

Уилям още не бил забелязал присъствието на натрапника и започнал да се кара на Маркър:

— Полудял ли си, Маркър? Негрите са извън мината. При това без вериги! Напил ли си се, или...

Не довършил изречението. Братята Крейвър току-що били забелязали белия мъж.

— Мили боже... — казал Ричард.

Уилям не се показал впечатлен. Тръгнал към натрапника с решителни крачки. Спрял едва когато стигнал на педя разстояние от непознатия. Гледал го с нахално любопитство. Уилям бил майстор да обижда, без да говори. Не успял обаче да стресне мъжа. Когато видял Уилям, новодошлият млъкнал. При появата на братята разбрал, че имат власт. Дал си сметка за по-ниското си положение и заел пасивна позиция. Уилям го докоснал с четири пръста. Почуквал го леко по гърдите и казвал:

— Ти! Кой си? Какво искаш?

Не успял да получи никакъв отговор. Мъжът гледал последователно Уилям и ръката, която го докосвала. Ричард се приближил и поел щафетата от брат си, викайки в ухото на новодошлия:

— Може ли да знам кой си, по дяволите? Ти! Да! Ти! Отговори!

Неочаквано Ричард вдигнал заплашително приклада на огромната си пушка. Всеки човек би навел глава, пък било и само инстинктивно. Натрапникът — не. Никой не можел да каже със сигурност дали това държане било признак за надменност или глупост.

— Да започнем отново. Кой си?

Новодошлият не отговорил веднага. Накрая обаче го сторил.

— *Теек Тон* — рекъл той. — *Теек Тон*.

— Сега пък какво каза? — попитал Ричард, почесвайки се по тила.

— Откъде да знам? — изръмжал Уилям. — За пръв път виждам бяла маймуна. — И се обърнал към Пепе: — Пепе, ти разбираш ли го?

— Не, господин Уилям.

— Поне накарай маймуните да млъкнат!

Негрите отново вдигали врява. С появата на братята Крейвър ситуацията изгубила комичната страна. Ето това е проблемът на общия гръмогласен смях: може да е много демократичен и много забавен, но не решава нищо. От друга страна, тонът на мъжа пред братята Крейвър бил различен. По-равен, по-опасен. Вече не искал да убеждава никого. Само се представял. А думата „тектон“ предизвикала нов изблик на паника.

Пепе бил принуден да раздаде безброй удари с приклада, за да възстанови реда. През това време Уилям накарал мъжа да си свали дрехата, която накрая отишла в ръцете на Маркърс. Не била от плат. Била изработена като мозайка от много малки парченца, подобни на люспи на влечуго. Възхитил се на направата ѝ. Хиляди съшити камъчета, по-дребни от нокът на новородено, които образували една невероятно еластична, лека и плътна ризница. Изглеждала предназначена по-скоро да преодолява природни препятствия, отколкото да предпазва от каквито и да е оръжия. Маркърс изтърсил пръстта, полепнала по камъчетата. Помирисал я. В ноздрите му нахлули топлина и мирис, които би разпознал навсякъде: били на мина.

Под туниката мъжът носел нещо като пижама. От червена, извънредно фина кожа, прилепнала към тялото. Уилям му заповядал да я свали. Кожата под нея била необичайно бяла. На Маркърс му напомнила на бяла мишка. Гръдният кош бил леко смъкнат, мускулатурата била още стегната, но състарена, бедрата били измършавели: всичко сочело, че мъжът вече се намирал в заника на живота си. Никой не споменал пубиса, но всички погледи се втренчили в белите като кожата косми.

На Уилям не му хрумвало нищо. Бил накарал мъжа да се съблече, за да унижи достойнството му, но той изобщо не трепнал. След като се поколебал известно време, Уилям отвел Ричард настрана. Моментът бил много особен. Уилям и Ричард разговаряли насаме, на няколко крачки от новодошлия, който бил останал сам и продължавал да гледа

втречено, без да помръдне, нито да реагира. Пепе, стиснал здраво пушката си, се целел в него. Маркърс попитал от мястото, където стоял:

— Тектон? Това ли е името ви, господине? Вие сте господин Тектон?

Мържърт бавно раздвижил шията си, сякаш тя се въртяла около зле смазана ос, и насочил поглед към човека, който го питал. Маркърс никога нямало да забрави очите му. Имал чувството, че мържърт вижда неща, които той дори не подозирал, че съществуват.

— *Теек Тон* — повтори мържърт.

И не благоволил да добави нищо повече. А и Уилям и Ричард прекърснали започнатия диалог. Ричард хванал мържа за ръката. Уилям наредил:

— Пепе, Маркърс, разпърнете малката палатка.

Те се подчинили. Ставало дума за една много малка палатка, която почти никога не използвали. След като я разпърнали, забили един кол в средата. Там поставили мържа да седне и го вързали за кола за китките и кръста.

За Уилям и Ричард това било неразбираема и неприятна случка. Ала второстепенна. В момента предпочели да подновят работата на мината. Предусещали, че това посещение ще им създаде неприятности. И били прави. Въпреки че натрапникърт бил завързан и далече от погледите на негрите, случило се нещо, което приличало най-много на бунт по време на цялата експедиция.

Мържете отказвали да се върнат в мината. Стотина гласа викали едновременно единствената дума на езика на белите, която знаели.

— Шампанско! Шампанско! Шампанско!

Пепе не знаел как да сложи край на тази бъркотия. Уилям обаче знаел. Приближил се до негър, който викал най-силно, и изпразнил шестте куршума от револвера си в главата му. Маркърс си спомнил за динята, която веднърж майка му хвърлила на земята по време на една разправия с баща му. Главата заприличала досуц на нея.

— Не искате да слезете в мината? — казал Уилям. — Чудесно, да им дадем свободен ден: Пепе, Маркърс, завържете ги за дърветата по края на поляната. За китките и глезените. Аз ще прегледам възлите.

* * *

През нощта Маркърс не можел да заспи. Знаел, че и Пепе не спи, въпреки че отдавна били загасили газената лампа. Обърнал се и попитал:

— Пепе, за какво мислиш?

— Правя всичко, за да не мисля за това — отвърнал Пепе в тъмното.

— Смятахме, че районът е безлюден. — Маркърс въздърхнал. — Но може би по-натам, зад следващия хърм има племе от бели хора.

Отново легнал по грърб. Пепе обаче му казал:

— Не идва от по-натам, а от по-долу.

— Какво? Не те разбирам.

— Видях го — казал гласът на Пепе. — Бях на пост и хората се развикаха. Когато се наведох и погледнах в мравуняка, той вече беше там. Там долу, сред мъжете, които бягаха от него, примрели от страх. Изтърсваше прърстта, която беше полепнала по дрехата му.

— Щом е така, откъде е излязъл? — попитал Маркърс.

— Стана ми мърчно за хората. Аз им позволих да се измъркнат от дупката, лично аз им спуснах стърлбата. След като излязоха, никой не се сети да я дърпне. Искаха единствено да избягат от мината. Наложил се да ги спра, за да не се отдалечат повече. През това време той се е изкачил по стърлбата. — Пепе снишил глас, сякаш го било страх господин Тектон да не го чуе: — Не знам откъде е излязъл.

Настърпила продължителна тишина. Маркърс я нарушил.

— А не ти ли е жал?

— Жал? За кого?

— За господин Тектон — уточнил Маркърс. — Не е направил нищо. Той просто стоеше там. Хванаха го само защото застана на пътя на Уилям и Ричард, за нищо друго. Сигурен съм, че ще го убият. Рано или кърсно.

Пепе надигнал глава от възглавницата. Маркърс не можел да го види, но отгатвал движенията и усещал дърха на черната му уста само на няколко педи от него.

— Виждаш ли ме, Маркърс?

— Не, Пепе, разбира се, че не — отвърнал Маркърс, донякъде обиден от елементарния въпрос. — Нощно време е. А ти си черен.

— Това е проблемът на белите — рекърл Пепе и легнал отново. — Не виждате тъмнината.

Малко след това Маркърс излязъл от палатката. Най-показателното е, че той разказа следващия епизод, като търсеше оправдание за всяко едно от действията си. Първо твърдеше, че само искал да пикае в края на поляната. Невъзможно. На всяко от дърветата, които обграждали лагера, имало по един вързан негрър. Целият периметър бил зает от негррите, които стенели тихичко. Безмълвно, с жестове и без да хранят особени надежди, те го молели да разхлаби въжетата, които Уилям садистично бил наредил да стегнат. Маркърс обаче не можел да изпълни молбите им. Ако се смилял над някого, останалите щели да поискат същото, да викат все по-силно и по-силно и накрая да събудят Уилям.

Насочил се към палатката на пленника. Закле се, че искал само да му даде вода. През целия ден никой не се бил погрижил за него, а Маркърс знаел, че тропическата жегга в една затворена палатка е безпощадна. След като влязъл, запалил газената лампа. Било голяма грешка, защото на светлината видял гол вързан мъж. Нищо повече. Господин Тектон впил очи в лампата. Били кръгли като монети. На светлината зениците му се свили и се превърнали в две тънки като косъм черти. Не говорел. Беззащитен, пленен, лишен от сутрешната високопарна реторика, той приличал на друг човек. Преди Маркърс да осъзнае какво прави, вече го бил освободил. Защо? От жалост.

Мъжът не му благодарил за жеста. Не промълвил нищо. Маркърс го хванал за ръка и го извел навън. Когато стигнали до неговата палатка, казал му да почака, докато вземе червената пижама и дрехата от камъчета. Опипал земята на тъмно, за да не събуди Пепе. Излишно усилие. Можел да види очите на Пепе, които примигвали в мрака. Въпреки че негрърът бил олицетворение на дискретността, Маркърс прошепнал:

— Мълчи.

Излязъл с нещата, за които бил дошъл, и завел господин Тектон до мината. Намекнал му да му помогне да спуснат стълбата, но мъжът все така стоял безучастен.

Маркърс носел газената лампа, с която осветявал мината, и като я приближил до стените, установил, че се намира в огромно сирене ементал. Изкопните работи били създали любопитен геоложки пейзаж: навсякъде се виждали тунели с кръгъл отвор с най-различни размери. Едни били малки като ябълки, други, по-големи от диаметъра на

голямо дърво. Било толкова любопитно зрелище, че той почти забравил господин Тектон.

— Това е ваше — рекъл Маркърс.

Подал му любезно дрехата и заразглеждал отново дупките, с които били осеяни стените. Може би не е трябвало да му обръща гръб, защото щял да види как, вече облечен, възвръща предишното си достойнство. С дрехата си той не само прикрил голотата си, но и престанал да бъде пленник и отново се превърнал в предишното фанатично и надменно същество. Точно преди нападението Маркърс чул нещо: някакъв дрезгав глас, който му прошепнал нещо в лявото ухо. Няма време нито да каже, нито да направи нещо. Една ръка го сграбчила здраво за шията.

Маркърс изобщо не очаквал нападението. Той го бил освободил, бил го облякъл, помагал му да се върне у дома си. А господин Тектон му се отблагодарил, като го нападнал в гръб. Защо? Защо? Ръкавът на дрехата от камъчета приличал на желязна змия, която го стискала за гърлото. От дробовете му излизали дрезгави хрипове. Забелязал, че ръката го повдига от земята, подобно на въжето на някой обесен. Разбрал, че влизат в един от по-широките тунели. Господин Тектон искал да го отведе със себе си!

Погледът на Маркърс се замъглил. Не му достигал кислород, а и вече се намирал в тъмна дупка. Зад гърба му от Конго оставало само бледа светлина. Пред него — пълен мрак. А по-нататък? Къде искал да го отведе господин Тектон?

— Не!

Господин Тектон го притискал с тялото си към земята и го влачел със свободната си ръка все по-навътре в тунела. Маркърс се съпротивлявал с юмруци и крака. С петите се опитвал да ритне глезените на съперника си, а с ръцете — главата, шията, раменете, каквото стигне, за да се освободи. В такова тясно пространство обаче и в неизгодната позиция на пленник му било много трудно да напада когото и да било. Освен това другият бил невероятно силен за възрастта си. Маркърс единствено успял да го раздразни. Мъжът изръмжал нещо и го стиснал още по-силно за шията.

Може би били изминали един, два, три метра. Когато въздухът вече не стигал до дробовете му, секунда преди да изгуби съзнание, забелязал, че ръката му стиска ухото на господин Тектон. Едно от

прилепоподобните му уши, чиито дълги месести части стърчали от двете страни на лицето. Маркърс го дърпнал с все сила. Сигурно го било заболяло, защото онзи изкрещял. Дърпнал още по-силно и с последни сили забил нокти в месото.

Господин Тектон изругал и отслабил хватката си. Мъничко, съвсем мъничко. Маркърс се възползвал и се измъкнал изпод тялото му, докато туниката от камъчета разкъсвала гърба на ризата му. Паднал върху пясъка на дъното на мината.

Проснат и без дърх върху земята, той вдигнал очи, готов да се бори като котка, паднала по гърб. Известно време, което на Маркърс се сторило безкрайно, господин Тектон го гледал втренчено, колебаейки се дали да поднови атаката. Намирал се само на метър и половина над Маркърс. Приличал на паяк, половината му тяло било извън тунела и ръцете му били свободни. Светлината на лампата обагрля стените в тъмночервено. Маркърс изрърмжал със свити юмруци, примррял от страх. От борбата и от топлината в мината тялото му било покрито с пот.

Господин Тектон изцъркал от неудоволствие с език. Обърнал се, извивайки тялото си с нечовешка гървкавост и изчезнал в дупката.

* * *

Спомням си, сякаш е било вчера: след като ми обясни всичко това, Маркърс закри с длани очите си. Не бях много сигурен дали с този жест иска да забрави това, което току-що ми бе разказал, или напротив, да попречи спомените да отлетят. Веригите на ръцете му проскърцваха като детска люлка. Без да се замисля, аз скочих, прекосих разстоянието, което ни разделяше, и невърдържано го попитах:

— Но кой е бил този човек? Кой е бил господин Тектон?

Маркърс свали бавно ръцете от лицето си. Прошепна с глас на човек, който току-що е плакал.

— Тектон.

Аз исках, настоявах за повече информация. Маркърс само добави:

— Първият тектон, видял слърнцето. И най-безопасният от всички, стърпили в Конго.

8

На следващата сутрин Уилям полудял от гняв. Без изобщо да се замисли, обвинил негрите за изчезването на господин Тектон. Не му хрумнало, че ако са могли, те първи са щели да избягат. Когато Уилям ги заплашил с револвера, Маркърс се намесил. Много добре знаел какво можел да причини револверът.

— Аз бях. Снощи ми избяга.

— Ти? — попитал Уилям. — Защо си го пуснал?

— Под платницето беше много горещо. Дадох му вода и той се възползва и ме удари.

— Глупак! — зашлевил го Уилям. — Накъде избяга?

— Към джунглата — излъгал Маркърс и посочил към гората.

— Защо не ни събуди?

— Беше ме страх, че Уилям ще ми удари шамар — пошегувал се Маркърс.

Уилям го зашлевил отново.

— Сега вече подложи и двете бузи.

След малко се върнали към обичайните си занимания.

* * *

— Един момент — прекъснах аз разказа на Маркърс. — Не разследвах ли бягството? Не навлязоха ли поне в джунглата от мястото, което сте им посочили?

— Не.

— Да видим дали съм разбрал: един ден се появява някакъв мъж пред мината и никой не знае откъде идва. Уилям и Ричард го завързват в една палатка. През нощта вие му помагате да избяга. Уилям и Ричард го разкриват и ви удрят само два шамара. Връщате се на работа и забравяте за случая.

— Да — потвърди Маркърс, учуден от въпросите ми.

Просто бях забравил начина на мислене на братята Крейвър. Всичко, което в Конго нямало връзка със златото или с треската за злато, за тях било несъществено. Самият Маркър бил подложен на темпото и логиката на двамата братя. Вече казах, че Маркър се учудваше много, когато поставях под въпрос моралността на това държане или когато му сочех абсурдността на някои решения на братята Крейвър. Дребните прояви на непослушание (да се качи на някое дърво, да освободи безпомощен пленник) са били несъзнателни и редки. Въпреки това защо не са го наказали по-строго? Отново трябва да преценим събитията, имайки предвид извращения и ограничен манталитет на братята Крейвър. Можем да предположим, че не са отдали по-голямо значение на бягството, защото това им спестявало една неприятност. Намирали се дълбоко в джунглата на Конго и заключили, че господин Тектон навярно е член на непознато племе, след което се върнали към обичайните си занимания. Нито Уилям, нито Ричард са искали да имат нещо общо с натрапника. Не желаели да мислят за него, защото това би означавало да се изправят пред един нерешим проблем. Макар че, от друга страна, да си затваряш очите пред действителността обикновено не е никакво решение.

Три дни след посещението на господин Тектон негрите отново излезли с викове от мината. Било късно сутринта и Пепе не могъл да им попречи да се спуснат към стълбата. Братята Крейвър се уплашили от предумишлено и колективно бягство. Ричард стрелял във въздуха и бегълците се хвърлили на земята, образувайки килим от човешки тела. Викали:

— Шампанско! Шампанско! Шампанско!

Уилям поискал обяснения от Пепе.

— Не успях да ги спра — извинил се Пепе. — Спуснаха се всички едновременно към стълбата. Трябваше да стрелям на месо.

— Не си ли дават сметка, че не могат да отидат никъде? Намираме се на хиляди мили от всякакви цивилизовано място. Не могат да стигнат доникъде, джунглата ще ги погълне. Кажете им го!

— Не са искали да отидат никъде. Само са искали да излязат от мината. Казват, че вътре се чували шумове.

— Пепе! — скарал му се Уилям. — Какво казват, че чували?

— Шумове.

Уилям бил толкова бесен, че ругатните не излизали от устата му.

— И аз ги чух — защитил се Пепе.

— Проклет да си! — скарал му се Уилям. — Какви точно шумове?

— Шумове.

— Остани тук — заповядал му Уилям. — Щом не си могъл да им попречиш да излязат, гледай поне да не се отдалечават повече.

Уилям и Ричард влезли в мравуняка въоръжени с пушки и револвери. Придружавал ги Маркърс. Не забелязали нищо необичайно. Само познатата вътрешност с надупчени стени. Маркърс не бил влизал там от нощта с господин Тектон. Подземният мехур бил станал по-голям. Видял също повече тунели.

— Аз не виждам нищо — казал Ричард.

— Естествено! — възкликнал Уилям. — Ти какво очакваше?

— Пепе спомена шумове — намесил се Маркърс.

— И не чувам нищо — казал Ричард.

— Млъкни! — наредил Уилям. — Млъкнете и двамата!

Тримата се вслушали внимателно. Маркърс пръв нарушил тишината.

— Чувам шумове.

— Не, аз не чувам нищо — настоял Ричард.

— За бога, ще млъкнете ли? — казал Уилям.

Да, чувало се нещо. Шепнене. Прекърсвало. И отново се чувало. Треперлив глас, тъжни тонове. Сякаш идвало от много далечно или много близко място; не били сигурни. В това затворено пространство звукът или се отразявал, или се поглъщал. Все едно че слушали радио, скрито под възглавница.

— Сигурно негрите отвън пеят — предположил Ричард.

Маркърс обаче знаел, че гласът не идва отвън. Негова била идеята да запали кибритена клечка и да се приближи до отворите. Оглеждал вътрешността на тунелите на треперливата светлина. Запалвал нова клечка и надниквал в поредния отвор, после в следващия, и в следващия. Не виждал обаче нищо друго, освен една безкрайна тъмнина.

На височината на коленете му имало свършено кръгло отворстие. Не било по-голямо от отвора на оръдие. Навел се.

— Какво търсиш в толкова малка дупка, Маркър? — засмял се Ричард. — Мишки?

— Сега разбирам! — казал Ричард. — Сигурно са полски плъхове. Когато се бият, вдигат повече шум от стадо свине. Бой на плъхове. Нищо повече.

Кибритената клечка на Маркър угаснала. Запалил нова, без да се отдели от тунела, който бил толкова нисък, че се наложило да коленичи. Пъхнал ръката с клечката и главата си в отвора. Влязъл до кръста в тунела. Запалил нова клечка. Пламъкът го заслепил за момент. Премигнал.

— Мили боже! — възкликнал Маркър и отскочил назад. — Мили боже! Мили боже!

9

Има един епизод от историята на Рим, в който Марк Антоний предлага на Цезар короната. Той отказва и народът възхвалява жеста. В действителност Цезар желяел страстно короната. Било хитрост, за да се разбере мнението на плебса. Онзи ден в кабинета на Нортън преживях подобна сцена. Нортън беше от хората, които от предпазливост и стратегически съображения говореха за убежденията си само когато познаваха убежденията на останалите.

Следващите глави му харесаха много повече. Обръщаше страниците и кимаше одобрително с глава. Дори чувах как, докато четеше, произнася „добре“, „добре“, „да“, „да“, „добре“, „добре“. Спря. Беше стигнал до абзаца, в който се появяваха тектоните. Пое си въздух. Прочете още малко и каза:

— Душевноболен, нали? От онези луди, които се нуждаят от цяла лудница, която да е само за тях.

— Луд? — отвърнах аз. И след дълго колебание продължих: — Не, бих казал, че не. В никакъв случай. Естествено, в началото човек си мисли, че нещо му хлопа. Но не, Маркър не е луд. По-скоро му вярвам. И дори да ви се струва невероятно, вярвам и на историята му — признах аз.

— Bravo! — извика Нортън. Удари с юмрук по масата и водата в чашата се разплиска. — Знаех си! Знаех си, че ще се съгласите с мен!

— Маркър не лъже. Не съм полицаи и не съм опитен в разпитите. Просто преценявам разказа му от друга гледна точка — поклатих отрицателно глава. — Аз съм специалист по историите. А частите на тази съвпадат до съвършенство. Има много аспекти и всеки един от тях потвърждава другите. Маркър е твърде неопитен, за да създаде такава сложна история. Един болен човек не може да измисли толкова заплетен сюжет. Не мислите ли?

Млъкнах, сетне предупредих Нортън.

— Братята Крейвър си остават същите действащи лица. И не смятам да променям този аспект.

— А аз не изисквам от вас да правите компромиси — отвърна Нортън. — Радвам се обаче, че жестокостта на братята Крейвър остава на втори план. Благодарение на това действията на Маркър са поддържани и следователно по-защитими.

У Нортън имаше нещо, което не успях да разбера. Вече не говореше за текста като за свидетелско показание. Говореше така, сякаш написаното излизаше извън рамките на юридическата област. Попитах го:

— Смятате ли, че работата ми допринася за правната защита на Маркър? Откривате ли някакъв обнадеждаващ знак?

— Вече ви казах, че това е необикновена история. Само един истински писател би могъл да я издигне до нивото, което заслужава — усмихна се той. — Да се надяваме, че ще бъдете достоен за нея. Вършете работата си и пишете, господин Томсън, пишете. Трябва да се получи една хубава книга. Но юридическата стратегия ще определям аз.

Не го разбирах. Както и да е, не беше мой проблем. Наблегнах на това, което наистина беше мой проблем.

— Искам да знаете, че написването на книгата ще отнеме време. Историята става все по-наситена. И понеже разполагам само с един час на всеки петнайсет дни, за да се срещна с Гарви, това може да продължи цяла вечност. Преди прекарвах повече време с Маркър — обясних аз, — но от известно време някой го посещава. Твърди, че това е единственият приятел, който му е останал. Какво знаете по въпроса?

Това не го интересуваше. Облегна се на стола с ръце, поставени на тила. После завъртя пръстите на едната си ръка във въздуха, сякаш развиваше електрическа крушка.

— Нима можем да го лишим от приятелска компания? Не би било човешко. Храната в затвора се състои от картофи и нахут, месо дават на всеки три седмици. Ако тези посещения му повдигат духа, то това ще бъде от полза за книгата. — Той изпревари забележката ми: — Да, знам, не разполагаме с време. Съдебните дела обаче зависят от хиляди дребни фактори. Надявам се, че някоя процедурна баналност ще ни позволи да спечелим времето, което ни е нужно.

Изрече това, докато четеше последните страници, които бях написал. Погледна към тавана.

— Не разбирам — каза той сякаш на себе си. — По това време тя би трябвало вече да се е появила.

— Тя? Кого имате предвид? — попитах.

Нортън понечи да ми отговори, но някакъв шум, идващ отвън, му попречи. Беше някакъв глух ропот, напомнящ суматохата при голямо корабокрушение. Шумът непрекъснато се засилваше. Когато отворихме прозореца, крясъците нахлуха в кабинета като живо същество.

Истинска човешка река изпълваше булеварда. Тълпата пееше патриотични химни и вървеше по посока на Трафалгар Скуеър. Не разбирах нищо. Прозорецът на съседната кантора се отвори. Някакъв служител, облегнат на перваза, съзерцаваше тълпата. Нортън го попита какво става.

— Нима не знаете? — Мъжът беше много близо, но трябваше да вика, за да го чуем. — Войната избухна!

— Каква война? — попитах аз.

Милиони хора пееха с пълно гърло патриотични химни. Звучаха толкова силно, че съседът на Нортън доближи ръка до ухото си.

— Какво казахте?

— Питам — извиках аз, като свих на фуния дланите си — срещу кого сме във война...

Мъжът разпери ръце.

— Всички са във война срещу всички! В момента цяла Европа е във война!

Нортън се отдалечи от прозореца. Направи няколко танцови стъпки, беше превъзбуден. Затворих прозореца, за да не се чуват виковете, и казах:

— Не знаех, че сте такъв патриот.

— Вие също би трябвало да се радвате — рече той.

Аз не бях на това мнение.

— Според мен войните не се водят от патриотизъм, а от желание за печалба и от хищнически инстинкт.

Той спря да танцува.

— Вие сте и винаги ще бъдете антисоциален елемент — съжали ме един усмихнат Нортън. — Но нямах предвид висшата политика, мислех за случая Гарви.

— Сега още по-малко ви разбирам — предадох се аз.

— Нали се оплаквахте от сроковете за написването на книгата? От днес ще имате предостатъчно време. Тази война е процедурната баналност, от която се нуждаехме.

Както винаги Нортън беше прав. Персоналът на Министерството на отбраната се разрасна неимоверно. Вследствие на това бюджетите и персоналът на останалите министерства се свиха. Фактът, че най-много пострада Министерството на правосъдието, е съвършен пример за това какво означава една война. Нортън, който беше гений в създаването на юридически спънки, написа десетки, стотици заявления в защита на Маркъс. Мисля, че през първата година на войната жалбите, с които бе бомбардиран съдът, който водеше случая Гарви, бяха повече от бомбите, паднали върху територията на Белгия. По-голямата част бяха обжалвания по формални причини. Нортън не хранеше ни най-малката надежда, че ще спечели някое от тях, но знаеше, че недостигът на персонал ще удължи сроковете и че датата на процеса ще бъде отложена. Вече казах: Нортън беше гений. По-голямата част от гениите са такива заради начина, по който управляват естествените си заложиби. Той беше гений заради начина, по който управляваше недостатъците на света.

* * *

Маркъс не можел да дойде на себе си от изумление. Гласът вече не се чувал. Сега до тях достигал шумът от влачещо се тяло. Настъпила тишина. После чули дишане, примесено със стенания. Уилям и Ричард насочили дулата на оръжията към отвора. Ужасен, Маркъс се скрил зад краката на Ричард.

Нещо бяло се показвало. Първо видели върха на череп. Уилям и Ричард се прицелили с пушките. Не стреляли вероятно от чисто любопитство. Би ли се побрало едно тяло в толкова тесен отвор? Все едно че виждали змия да излиза от яйцето. Крайниците се плъзнали извън отвора, като че ли били гумени. И накрая тялото паднало на земята със звука на картофено пюре, когато се изсипва в чиния.

Била жена. Носела туника, подобна на туниката на господин Тектон, но имала много по-млади и безкрайно по-меки черти. Лежала на земята и била изненадана като тримата мъже. Косата ѝ била

сплетена на дебели плитки във формата на миши опашки, които падали върху тила ѝ. „Какви големи и кръгли очи“, помислил си Маркърс. Те наистина били кръгли и за разлика от очите на господин Тектон, не били вдлъбнати в лицето. Ричард доближил до нея една газена лампа и от светлината зениците ѝ се свили. Останалата част от очната ябълка имала цвят на мед, подобно на течен кехлибар. Най-интересното в очите ѝ обаче не бил котешкият им вид. Най-интересното било, че не се страхували от пушките.

Маркърс забелязал, че жената е с извадени от ставите ръце. Ричард попитал:

— Какво прави?

— Извадила си е ръцете от ставите на рамената, за да мине през дупката — отвърнал Уилям. — Сега си ги намества.

— Не разбирам.

— Нали си военен? Като бойскаутите са ни учили, че щом главата минава през един отвор, тогава и цялото тяло може да мине през него.

— Млъкни! — изръмжал Ричард. — Уроци по човешка анатомия ли ще ми преподаваш?

— Човешка? — Уилям се замислил и леко мръднал дулото на пушката. — Съблечи я, Маркърс.

— Кой, аз? — подскочил Маркърс.

— Да, ти. Старецът не носеше оръжие. Но никога не се знае.

— Но аз съм без оръжие! — възразил Маркърс.

— Точно затова — отвърнал цинично Уилям. — Ние ще те покриваме.

Маркърс се колебаел. Ставало обаче дума за пряка заповед на Уилям. А и това било само едно момиче. От какво да се страхува? Задал си въпроса и разбрал, че не го е страх, а го е срам. Накрая се решил да пристъпи напред. Направил го почти приклепнал, като вървял с разперена пред себе си ръка в знак на мир, сякаш ѝ казвал: няма да те нараня. Тя седяла облежната на стената, със свити към гърдите крака. Дори тогава изглеждала така, сякаш изпитвала по-скоро любопитство, отколкото страх. Човек трудно можел да го проумее. Била заобиколена от толкова различни, при това въоръжени същества, но не се страхувала.

Когато Маркърс се приближил още малко, държейки все така ръката си в знак на мир пред себе си, тя протегнала своята. Не искала

да го спре. Пръстите им се сплели като в молитвен жест. Единствено фактът, че тя имала шест пръста, попречил те да паснат до съвършенство. Имало обаче нещо повече, много повече: ръката на девойката била невероятно топла. Треска? Не. По някакъв начин Маркъс разбрал, че момичето не е болно и че това е естествено за нея.

Ричард казал нещо на Маркъс. Той не го чул. Вниманието му било погълнато от залялата го неочаквано топла вълна, от идващата от друг свят ръка, преплетена с неговата. Уилям бил принуден да извика името му. Маркъс се почувствал така, сякаш някой бил счупил с чук огледалото на витрина. Най-после обърнал глава. Уилям настоял.

— Съблечи я.

Не знаел как. Ризницата ѝ била още по-фина от тази на господин Тектон. Прилепвала съвършено на шията и на китките. Маркъс прокарал ръка по раменете, гърдите и корема на момичето, търсейки някакво скрито копче. Ризницата била невероятно компактна, изработена от едно-единствено парче. Не се виждало никакво копче. Тя разбрала намеренията на Маркъс и се обърнала, за да му покаже гърба си. В началото Маркъс помислил, че това е начин да изрази нежеланието си да я разсъблекат. Обзела го паника. Дулата на Уилям и Ричард били на три педи от него. За щастие тя не се съпротивлявала, дори му сочала как да съблече ризницата ѝ. Маркъс се вгледал по-внимателно и на гърба на момичето забелязал миниатюрни закопчалки. Опитал да откопчае едната, но пръстите му треперели.

— Не се страхувай — казал Ричард, разбрал погрешно чувствата на Маркъс. — Държим я на прицел.

Наложило се тя да му помогне. Ръцете ѝ били много дълги. Извила ги назад като акробат и разкопчала десетте закопчалки за пет секунди. Оставало Маркъс само да свали туниката. Тя протегнала ръце, за да го улесни и цялата ризница се изхлузила като обелка на банан.

— Всичко! — извикал Уилям. — Съблечи ѝ всичко!

Под туниката девойката носела риза и червени панталони, плътно прилепнали към тялото. Ръкавите стигали до лактите ѝ, а панталоните до коленете. Били две отделни дрехи. Маркъс протегнал ръка към ръкавите на ризата, но внезапно спрял. Вместо да я докосне, пипнал с ръце собствените си бузи. Били много топли. Най-горещи били ушите му, сякаш били в някаква пещ. Допирът на ръката ѝ ли бил

причината цялото му тяло да гори? Не, топлината била причинена от друго: от срама, че разсъблича една жена.

— Маркър! — изкрещял Уилям.

И с дулото на пушката го ръгнал два пъти в гърба. За щастие момичето разбрало какво искали братята Крейвър и му помогнало. Четири ръце измъкнали ризата през главата. После тя се изправила. Дотогава я били виждали само седнала. Била много висока, почти два метра. Маркър се навел и свалил панталоните й, като ги дърпал там, където би трябвало да са джобовете. Белите й бедра сякаш нямали край. Тя стояла изправена и го гледала така, като че ли не разбирала какво прави.

Девет газени лампи, окачени на гредите, осветявали мината. Тялото на жената обаче щяло да се вижда и без тях: била толкова бяла, че щял да бъде достатъчен и един атом светлина. Била по-бяла от господин Тектон. Зърната на гърдите й също били бели. Космите на пубиса приличали на малък килим от бяло кадифе. По ръцете и косата имала няколко засъхнали петна от кал, които само засилвали белотата й.

— Затова ли маймуните пицяха така! — казал Уилям. — Заради някаква си белезникава, мръсна и изгубена албиноска.

— Албиноска? — попитал Ричард.

— Не си ли виждал негри албиноси в Леополдвил? Любопитна гледка. Приличат на бели негри или на черни бели. Тук навярно има много албиноси. Това трябва да е.

— А албиносите под земята ли живеят?

— Разбира се, че не.

— Но ние я видяхме как излиза от дупката — настоял Ричард, чиято умствена ограниченост често се проявявала в безсмислено твърдоглавие. — Маркър също я видя, нали, Маркър?

— И какво? — изгубил търпение Уилям.

— Значи сигурно идва изпод земята.

— Не, Ричард, това е невъзможно — казал Уилям със саркастична нотка в гласа.

— И защо не?

Уилям отвърнал с отмерен, поучителен и категоричен тон, наблягайки върху сричките.

— Защото под земята няма хора, Ричард. Под земята не живеят хора. Под земята са само мъртвците, заровени в гробищата.

Ричард се осмелил да възрази за последно.

— Съгласен съм. Може би не. Но тогава какво правеше под земята?

— Помисли малко! Сигурно е дошла със стареца. По някаква причина е изостанала назад. Когато е видяла, че връзваме стареца, се е скрила в мината. После негрите влязоха в мината и тя сигурно се е пъкнала в дупката, където я намерихме. От три дни е там. Не е предполагала, че негрите няма да напуснат мината. Беше изтощена и накрая не е имала друг изход, освен да излезе. С дулото на пушката той вдигна ризницата на момичето. — Погледни дрехите й! Защо са толкова мръсни и смачкани? Защото от три дни се крие в тази катакомба.

— Или защото идва от много далече — прошепна Маркърс.

— Каза ли нещо? — попитал Уилям.

Маркърс, естествено, не отвърнал нищо. Уилям заповядал:

— Да си облече отново червената пижама. Не искам маймуните да я видят гола. От тях може да се очаква всичко.

И я отвел. Ричард и Маркърс го последвали. Когато излезли от мината, Уилям наредил негрите да се наредят в кръг. Застанал в центъра с разкрячени крака и с ръце на кръста. Пепе превеждал думите му.

— Ето я причината за страховете ви! Едно момиче! Вижте го! А вие, толкова много мъже, хленчите, защото сте чули стенанията на тази хлапачка. Не ви ли е срам?

Навън, под слънцето на Конго, белотата на момичето заслепявала очите. Речта на Уилям упражнила известно въздействие върху миньорите. Уилям бил майстор във владееенето на логиката. Умеел да подбира аргументите по такъв начин, че ситуацията да бъде винаги в негова полза. Уилям никога не целял да убеди противника, той искал да го смаже. Така че да го слушаш, било равносилно да му се подчиняваш. Отишъл още по-далече, коварно по-далече.

— Вие свършихте много тежка работа — казал той на негрите. — Може би не сме ви дали дължимата награда. Щом сте стигнали дотук, вие също заслужавате да участвате в печалбата. Решихме, че ако добивът на злато е задоволителен, ще получите справедлива и щедра

отплата. А сега да отпразнуваме факта, че страховете ни се разпръснаха. — Уилям махнал с ръка: — Пепе, Маркърс, донесете една масичка и няколко бутилки шампанско. Побързайте.

Така и направили. Миньорите се строили както по време на хранене и Уилям налял от напитката. По една щедра струя във всяка дървена паница. Радост.

— Шампанско за маймуните? — учудил се Ричард, докато негрите пиели и се смеели.

— Това ще ги мотивира. Но не ги развързвай.

— А белезникавата? — попитал Ричард.

Уилям се замислил. Момичето не било помръднало от мястото си. Съзерцавало дърветата и синьото небе на Конго, удивено от формите и цветовете наоколо. Маркърс забелязал, че погледът ѝ бил много различен от погледа на господин Тектон. Накрая Уилям проговорил:

— Първо аз — казал той и дал бутилката на Ричард, за да продължи да налива шампанско. — През това време ти ги надзиравай.

И се затворил в палатката с момичето. Ричард наредил на Маркърс да поеме функциите на сервитьор, докато той надзирал миньорите. Разхождал се бавно нагоре-надолу с пушка на рамо и пушел. Когато Маркърс напълнил всички паници, Пепе му прошепнал на ухото:

— Господин Маркърс, един човек иска да говори с вас.

— С мен?

— Да. — И Пепе посочил с прърст един много стар мъж, може би най-старият от всичките негри.

Не се интересувал от шампанското и стоял настрана от веселбата. Останалите негри пиели и танцували, доколкото им позволявали оковите на глезените. Маркърс и Пепе се доближили до мъжа. Уилям бил в палатката, но Ричард можел да ги види, затова Маркърс отвел стареца зад едно дърво. Докато отивали натам, Маркърс попитал Пепе:

— Той е нещастник като останалите. Защо искаш да говоря с него?

— Старците винаги трябва да се изслушват.

Маркърс погледнал назад. Ричард гледал ту към негрите, развеселени от шампанското, ту към палатката, в очакване на реда си.

Старецът заговорил, като непрекъснато жестикулирал и се кланял. Изминала минута от изложението му, а Пепе стоял невъзмутимо и мълчал.

— Защо не превеждаш? — попитал Маркъс.

— Още не е казал нищо. Просто се представя.

Тонът на стареца се променил. И Пепе превел.

— Казва, че той няма какво да губи, че е много стар и животът му е омръзнал. Казва, че шест негови деца и деветнайсет внуци били убити от белите. Едни умрели по време на походи, други, докато събирали каучук, трети по време на наказание. Искал да умре. Затова, когато хората от селото избягали, той не мръднал от входа на колибата си.

Маркъс си го спомнял. В едно от празните селца били намерили един старец, седнал пред колибата си, равнодушен към всичко. Имали нужда от носачи и всеки бил добре дошъл. Пепе го вързал.

— Казва, че не го е страх да умре. Но не разбира какво е сторил, за да заслужи такава страшна смърт.

— Но той не чу ли Уилям? Това е само едно момиче.

— Казва, че момичето не се брои. Има предвид другите.

— Кои други? — попитал Маркъс. — По-кратко, Пепе! Какво иска от мен?

— Казва, че иска да избере смъртта си — преведе Пепе без ни най-малък признак на вълнение. — Искате вие, които сте по-малко бял от останалите, да го убие.

На това място аз, в качеството си на съставител на историята, можех лесно да направя услуга на Маркъс. Този малък епизод не е повлиял по никакъв начин върху общия ход на събитията. Поради това бих могъл да напиша, че Маркъс Гарви се смилил над стареца и го освободил. Той обаче не го сторил.

— Накарай го да млъкне! — възкликнал Маркъс. — Убий го сам, щом той това иска. Ти си още по-малко бял от мен!

— Казва, че белите са по-опасни от самата опасност. Казва, че само те убиват, когато не ги молиш за това, и само те не убиват, когато ги молиш за това.

— Не ми превеждай повече! — извикал Маркъс и си запушил ушите с ръце. — Защо ми причиняваш това, Пепе? Защо? Мислех, че сме приятели!

— Казва, че в нашия свят идва смъртта. Изкачва се към нас.

Ричард заповядвал на мъжете да се върнат в мината. Скоро щял да забележи отсъствието му.

— Вече чу господин Ричард, Пепе — казал Маркърс нетърпеливо. — Всички на работа!

Уилям се забавил дълго в палатката. Когато излязъл, изглеждал различен. Очите му били още по-пронизващи от обикновено. Също и по-тъжни. Маркърс се изненадал от това изражение, защото Уилям не познавал тъгата, познавал само разочарованието. Вгледал се в него и колкото повече го наблюдавал, толкова по-невероятно му се струвало това, което виждал.

Би могло да се каже, че Уилям излязъл от палатката подмладен с двайсет години. Превърнат в момче, в лошо момче, сърдито и едновременно с това уплашено. Направил няколко странно колебливи стъпки. Гледал със зареян поглед в далечината. Взел един револвер и се прицелил наслуки, сякаш искал да си припомни някои забравени умения по стрелба. Приличал на актьор, който репетира роля, в която е играл преди много години. Свалил оръжието. Разтворил и свил длани, за да раздвижи вцепенените си пръсти. Ричард не видял нищо от това. Само искал да влезе в палатката. Запътил се с присъщата си слонска походка, стъпвайки нетърпеливо и по-леко, отколкото можело да се съди по якото му телосложение. Уилям обаче му препречил пътя.

— Не.

— Какво не?

— Остава с мен.

— Защо? — възмутил се Ричард.

— Промених мнението си — казал Уилям.

— Не съм бил отдавна с жена!

— Ти никога не си бил с жени, бил си само с момиченца — отвърнал Уилям. — А това, което е в палатката, не е за теб.

Всички на поляната станали свидетели на остра свада. Накрая, разбира се, Ричард се отказал от бялото момиче. Променил тактиката си, сега се присмивал на завоеванието на брат си. Също като в приказката за лисицата и зеленото грозде. Нещата обаче не приключили с това. Уилям го изгонил от палатката! Отново се скарали. Както могло да се предвиди, Ричард накрая се примирил. И в лагера започнало местене като плочки на домино. Уилям си присвоил

палатката, за да остане в нея с бялото момиче. Ричард преместил багажа си в палатката на Маркърс и Пепе, където щял да спи от тази нощ нататък. А Маркърс и Пепе, останали без жилище, получили заповед да се настанят в най-малката палатка, която до момента служела за склад и където били вързали господин Тектон. Останалата част от деня протекла привидно спокойно. Вършели обичайните си задължения, но всички забелязали нетърпението, с което Уилям чакал да падне нощта.

Той бил абсолютен господар на онази поляна сред джунглата, на онзи миниатюрен свят. Не се нуждаел от ничие разрешение, за да се оттегли в палатката си, когато пожелае. Въпреки това се сдържал. Може би преценявал границите на желанието си, на едно ново и непознато усещане. През деня никой не посмял да го заговори. Приличал на гръмоотвод след електрическа буря. Почти се виждали искри по върховете на пръстите му.

По време на вечерята Уилям не могъл да се сдържи повече. Изпил няколко глътки вряло кафе. В угълчетата на устата му се появили кафяви струйки и се стекли по шията му. Пъхнал няколко парчета полусурово месо в устата си като канибал и отишъл в палатката при нея.

Останалите скоро се разотишли. В новата си палатка Пепе и Маркърс не произнесли нито дума. Газената лампа била угасена, но те не спели. Маркърс надавал уху. Искал да разбере какво става в палатката на Уилям. Било му невъзможно да преодолее това юношеско, безкрайно мъчително любопитство.

Не чул нищо. Нищо. Нито викове, нито стенания, нито негови, нито нейни. Само шумовете на африканската нощ.

Обсебени от преоткритите в тропика калвинистки идеи, братята Крейвър започвали работа при зори. Маркър имал заповед да носи закуската на пленницата веднага щом Уилям излезе от палатката. Винаги я заварвал боса, по панталони и бяла риза, които били на Уилям. Ръката ѝ била завързана към един от коловете, на които било опънато платнището. Толкова белота заслепявала очите.

Един ден се смилил и освободил китката ѝ. Не било в действителност толкова рискован жест, колкото би могло да се предположи. Уилям работел през целия ден. Напускал мината единствено за да отиде на лов и се връщал в палатката чак вечерта. Що се отнася до момичето, Маркър знаел отлично, че няма да избяга. Бил убеден, че идва от недрата на земята. Така че единственото място, през което можела да избяга, била мината. А там имало стотина мъже.

— Джунглата е огромна, огромна! — казал ѝ Маркър и разперил ръце. — Върви където искаш, но се върни, преди да мръкне.

Сторило му се, че тя се съгласила. През този първи ден на свобода обаче не я изпускал от очи. Тя наистина не се отдалечавала много. За нея това бил нов свят и тя вървяла, все едно че стъпвала по стъкла. Възхищавала се на всеки стрък трева, сякаш тревата на една поляна сред гората била невероятна новост за нея. Лягала където ѝ хрумне и прокарвала ръка по земята, смаяна от този зелен килим. Маркър си помислил: „Щом се замайваш така от тревата, когато видиш джунглата, направо ще се опиеш от дървета“. И наистина след малко момичето изчезнало от погледа му и навлязло в гората. Маркър я последвал за всеки случай и я видял прегърнала едно дърво. Била допряла ухо до ствола, сякаш искала да чуе ударите на сърце. Вгледал се в краката на момичето. Подскочил.

— Махни се оттук! — извикал той и я отвел.

Когато се отдалечили на няколко метра, той ѝ показал работните ботуши, които носел. Тя не го разбираше. Маркър свалил единия ботуш и го доближил до очите ѝ.

— Виждаш ли я?

Момичето обаче гледало ботуша, без да разбира.

— Мравката — казал Маркърс и посочил вкопченото в ботуша черно животинче, което мърдало отчаяно крачета. — Пълно е с мравки. Много са малки, но могат да разкъсат жива коза. Ако се доближиш, нападат. Гледай внимателно.

Маркърс откъснал тялото на мравката с два пръста. Само тялото. Главата останала вкопчена, захапала с челюсти ботуша.

— Сега разбираш ли? Те са лоши.

Тя издала едно „аг!“ от погнуса. За пръв път си отваряла устата. Маркърс още не я бил чувал. Момичето извърнало глава, после цялото си тяло. Седнало с кръстосани крака. Имало навик да седи така, с пети, докосващи вътрешната част на бедрата ѝ.

Маркърс се чувствал пълен глупак. Държал мъртвата мравка на върха на пръстите си и се извинявал.

— Беше само една мравка... — заекнал той. — Можеше да те ухапе...

Не знаел какво друго да добави и се върнал на работа.

За Гарви работата е била начин да се откъсне от мината, от Конго, от всичко. Като работел, той забравял за света. Имал огромна пръстена тенджерата във формата на обърнат наопаки пумпал. Била толкова голяма, че можела да побере цял бивол. Кухнята на Маркърс не била особено изискана, но и не подлагал негрите на глад. Пълнел тенджерата с парчета различни меса и със зеленчуци, шепа сол и пипер, и я оставял да ври, като от време на време я разбърквал с пръчка във формата на весло. Менюто на братята Крейвър било, разбира се, много по-различно и Маркърс го приготвял в по-малки съдове. Европейските съставки отдавна се били свършили и той трябвало да пригоди вкусовете на братята към продуктите на джунглата. Двамата братя много обичали „дамски пръсти“. Това били съвсем малки банани, които се пържели, и „детски уши“, набръчкани фъстъци във формата на бакла, които се варели. Второто ястие обикновено било „шотландски черен дроб“, така наричали черния дроб на една птица, която много приличала на фазан и която Ричард отстрелвал винаги когато можел. (Наричали го „шотландски черен дроб“, защото според Уилям черният дроб на тези птици бил по-издут и от шотландски пияч.) Един час след като оставил момичето, той чул

отново: „Аг, аг, аг!“ Виковете идвали от гората. Маркърс веднага се затичал натам.

Намирала се между четири дървета, разположени в идеален четириъгълник. Била седнала върху друг мравуняк и се борела яростно с мравките, които пълзели по панталоните ѝ. Помогнал ѝ.

— Защо не ме послуша? Казах ти! Не, престани да ги изтрърскваш. Трябва да ги махнеш една по една, иначе няма да се отървеш от тях. А ако те ухапят, ще получиш спазми.

Момичето седнало встрани. Маркърс се ядосал на себе си. Би трябвало да предположи, че като я освободи, ще си създаде само неприятности. Не можел да следи и нея, и тенджерите едновременно. Не искал обаче да я връзва отново.

— Почакай тук, ако обичаш — помолил я Маркърс.

Веднага се върнал.

— Виж! — казал ѝ той, като седнал до нея между дърветата и поставил в ръцете ѝ една снимка.

Тя доближила лице до снимката. Разглеждала я, като я държала съвсем близо до очите си.

— Това животно е най-добрият приятел, който някога съм имал. Казваше се Пепе, беше мечок и това е единствената негова снимка, която имам — обяснил Маркърс. — Всъщност това е единствената снимка, която имам на Пепе и на когото и да било. Бих искал да имам снимка на майка си, но нямам. Ти имаш ли снимки на майка си? Не, разбира се, че не, какъв въпрос само. — Посочил с пръст главата на животното: — Погледни каква шапка! Когато танцуваше, Пепе винаги носеше шапка. Харесваше много шапките. На снимката не се вижда, но шапката беше червена. Като на Пепе. Имам предвид Пепе негъра, господин негъра, когото ти познаваш и който спи с мен. И аз спях с Пепе, с Пепе мечока. Пепе негърът е добър човек, макар че не ми е такъв приятел като Пепе, искам да кажа такъв приятел като Пепе мечока. Снимката харесва ли ти?

Искал само да я разсее, за да не се забърква в повече неприятности. Внезапно си дал сметка колко неясни са обясненията му, и то на език, от който момичето не знаело нито дума.

— Разбираш, нали? — попитал той простодушно.

Спомням си, че след като ми разказа тази сцена, на лицето на Маркърс се появи колебливо изражение, сякаш още се съмняваше, че тя

го е разбрала.

Аз бих се обзаложил и с двете си ръце, че го е разбрала.

* * *

Следващият разговор не следваше хронологичния ред. Предпочетох да се съсредоточим върху личността ѝ.

— Разкажете ми за нея.

— За кого? За бялото момиче?

— Да, за бялото момиче.

Маркъс се огледа нерешително наоколо.

— Трябва ли да говорим за нея? — попита ме той умолително.

Не искаше. Моята работа обаче ми даваше известни правомощия.

— Да, Маркъс — настоях с неумолим тон. — Мисля, че да. Искам да говорим за нея.

Според Маркъс тя се казвала Амгам. Принудих го обаче да пресъздаде сцената, в която тя се бе представила, и заключих, че вероятно това не е било истинското ѝ име. Маркъс навярно я бе кръстил така по чиста лингвистична случайност. В началото той ми каза, че един следобед тя протегнала ръка към него и каза:

— Амгам.

— Амгам? Аз, Маркъс — отвърнал той.

Когато настоях за подробности, Маркъс ми разказа, че този следобед бил запалил газена лампа. Момичето реагирало така, сякаш кибритената клечка била извършила чудо. Пламъкът танцувал зад стъклото. Тя се смеела. Доближила голямата си длан с шестте дълги пръста към отвора на лампата и каза:

— Амгам.

Маркъс помислил, че тези шест пръста сочели него и че го питала за името. Като видя обаче скептицизма ми, се разколеба. Накрая двамата заключихме, че момичето просто е пробвало топлината на лампата. Така че всъщност не се представяла, а само нарекла лампата с тектонското ѝ име. Маркъс го бил обърнал с официално запознанство.

— Маркъс — рекъл той.

— Амгам — повторила тя.

— Амгам? — попитал той. — Амгам.

Най-вероятно „амгам“ била тектонска дума, която означавала „светлина“, „огън“ или „топлина“. Маркъс обаче започнал да я нарича Амгам. И това име ѝ останало.

По онова време героините в романите обикновено бяха хубави като ангели, докато Амгам ни най-малко можеше да се нарече красавица, и това беше един от аспектите в книгата, които най-много изненадаха читателите.

Отговаряла ли е Амгам на нашите канони за красота? Описанието на Маркъс даваше една неточна картина. Някои части на тялото ѝ превъзхождали и най-възвишените наши идеали за женска красота. Когато Маркъс си спомняше за гъвкавостта на тялото ѝ и бедрата ѝ, той се изчервяваше. Винаги. Или когато говореше за онези големи и кръгли египетски очи с огромни черни зеници, които на слънчевата светлина се превръщали в две тънки като косъм чертици. Било логично нощем, при толкова бяло тяло, двете очи да се открояват като два фара, излъчващи черна светлина. Маркъс ги описваше по много интересен начин: като очи, напълно противоположни на очите на Уилям.

Що се отнася обаче до фигурата ѝ като цяло, — ако се придържаме към чисто естетическия критерий, би трябвало да заключим, че някои части от тялото на Амгам са изглеждали доста плачевно. Краката и ръцете например. Дългите крака подчертавали фигурата ѝ на газела. За жалост обаче извънредно дългите ръце разваляли общата картина. Когато ги прилепвала до тялото, можела да докосне коленете си с върховете на пръстите. Дланите и стъпалата ѝ също били много големи. Ако Маркъс сложел дланта си върху нейната, пръстите на Амгам стърчали над неговите. Ризите и панталоните на Уилям ѝ били къси: била висока, много висока жена. Извисявала се над Маркъс с глава и половина, може би две. Мъжете са свикнали да гледат жените отвисоко, докато при Амгам било обратното, а това допълнително смущавало Маркъс. Гърдите ѝ били малки, почти несъществуващи, зърната — като копчета. Дълъг и слаб нос, с опъната върху костта кожа. И понеже устните ѝ били много широки, на лицето ѝ сякаш била изписана главна и обърната буква T.

Въпреки всичко при една преценка на външността на Амгам би трябвало да се вземе предвид магнетизмът, който се излъчвал от тази

бяла като вар фигура.

Била пришълка в най-чист вид и следователно най-безпристрастен свидетел на живота на земята. Мнението на Амгам за нашия свят щяло да бъде лишено от всякаква корист, предразсъдък или предварителна симпатия. По време на нашите срещи Гарви никога не изказа такова съждение. Аз сам стигнах до него. (От друга страна, беше неизбежно да се стигне до него.) Братята Крейвър не мислели за това, защото ги водел инстинктът на пирата: не виждали съкровището, виждали само плячката. Гарви, който бил много по-скромен, поне виждал една жена.

Една сутрин Маркър забелязал, че Амгам не е на поляната. Не било някакво изключение. Тя често изчезвала, навлизала в гората и се връщала след кратка разходка. В този ден заваляло. С характерния за Конго проливен дъжд, който заплашвал да наводни света. Капките барабанели по бурканите и консервите, сякаш ги обстрелвали, и поляната се превърнала в огромна кална локва. Маркър не се разтревожил. Знаел, че бурите в Конго са апокалиптични, но и краткотрайни. Братята Крейвър обикновено се криели под голямо платнище, опънато на четири кола близо до мината. Ако дъждът обаче не затихнел, било възможно да потърсят убежище в палатките. И тогава Уилям щял да открие отсъствието на своята „бледолика“.

Слава богу, слънцето се показало. След всяка буря Уилям и Ричард ставали по-раздразнителни. Преди да подновят изкопните работи, трябвало да отводнят мината. Това означавало загуба на време, а загубата на време означавала загуба на пари. От мястото, на което се намирал, Маркър чувал крясъците и камшичните удари, които братята раздавали.

Амгам обаче не се връщала. Калта вече била изсъхнала. Залетите от дъжда буркани и съдове били пълни с удавени насекоми. След известно време започнал наистина да се тревожи. Оставил тенджерата и влязъл в гората. Викал:

— Амгам! Амгам!

Не получавал никакъв отговор. Чувал единствено шумовете на джунглата и пращенето на клоните под краката си. По дяволите. Защо бил толкова сигурен, че Амгам нямало да избяга? Поради някаква причина, която сега му изглеждала абсурдна, той бил решил, че тя е достатъчно умна, за да отхвърли мисълта за бягство. Джунглата била

изпълнена с опасности, никога нямало да успее да отиде където и да е. Ала Амгам може би мислела другояче. Колкото и ужасна да била джунглата, нищо не можело да бъде по-лошо от палатката на Уилям. Да, Уилям Крейвър. Той щял да го убие. Едно било да освободи господин Тектон, и друго — да изгуби нощната му играчка.

— Амгам!

Можела да бъде навсякъде. А и било безсмислено да преследваш жена с толкова дълги крака. Хвърлил готварската си шапка в калта и я стъпкал яростно с краката си. За щастие там, където се намирал, растителността била по-рядка и имало около двайтесина метра видимост. И в дъното съзрял бяла фигура.

Амгам седяла на една скала, която тревата не била успяла да скрие напълно. На това място, точно над скалата, покривът на джунглата бил твърде гъст. И именно поради прекомерната влага тревите не били погълнали скалата: в горните слоеве на растителния покрив се натрупвала толкова вода, че тя се процеждала непрестанно, през целия ден. Над поляната вече не валяло, но над Амгам ръмвял ситен дъжд. Растителният свод бил толкова гъст, че мястото било потънало в сумрак. Само няколко случайни и тънки слънчеви лъчи падали върху скалата.

Била гола. Седяла върху мъха, който покривал камъка, с кръстосани крака и затворени очи и въртяла глава, за да може водата да се стича равномерно върху тялото ѝ. Косите, вече чисти, били блестящо бели като кожата ѝ. Маркърс се приближил. Сега, когато вече я бил намерил, му било неудобно да я безпокои, докато тя се мие. Не, било нещо повече от обикновено миене. Тя изглеждала различно.

Когато се доближил до скалата, той се прокашлял, стиснал мръсната шапка в ръце. Тя не му обърнала внимание. Маркърс видял тънък слой от бял дим, който обгръщал Амгам. Била водата, която се изпарявала при досега с толкова топла кожа.

Маркърс вече бил мокър. Протегнал ръка и докоснал коляното ѝ с два пръста.

— Здравей! — И той посочил поляната: — Трябва да се връщаме.

Амгам отворила очи. Клепачите ѝ, в сравнение с нашите, били огромни. Вдигали се бавно, без бързане, като завеси на опера.

Тя го погледнала от скалата, покрита с тропически мъх, и Маркъс видял в очите ѝ разум в чист вид, така както златото може да съществува в чист вид. Не му се подчинила. Вместо да слезе от скалата, тя заговорила.

Естествено, Маркъс не разбирал нито дума. Разбрал обаче тона. Не говорела озлобено, говорела строго. Бил глас на човек, който упреква, който обвинява. Амгам била прекарала достатъчно време на поляната, за да осъзнае властта, която я управлявала. И говорейки по този начин, гледайки го по този начин, тя всъщност казвала: ти също си част от установения ред, Маркъс Гарви, ти готвиш на убийците.

Маркъс поклатил енергично глава в знак на отрицание.

— Не мога да направя нищо. Не мога.

Амгам не каза нищо повече. Продължила обаче да го гледа. Водата се стичала по челото ѝ, влизала в очите ѝ, но тя дори не мигала. Уплашен и засрамен, Маркъс отстъпил крачка назад.

— Не мога да направя нищо срещу братята Крейвъър. Никой не може.

Бил навлязъл в джунглата да я търси, а сега той самият бягал. В посока на поляната.

* * *

Веднъж писах на машината до късно през нощта и към два и половина започнаха да се случват странни неща. Не можех да се отърся от мисълта за Амгам. Помислих си, че служителите в съда са изписали хиляди и хиляди страници, но никъде не се явяваше най-важният човек в „случая Гарви“. Амгам, да, едно критично око, което всявало смут у всички, които гледало. Маркъс Гарви я срещнал и вече не могъл да бъде същият като преди. Спомням си, че вдигнах ръце от клавишите и си запуших устата. Макар че беше много късно, вмъкнах се в стаята на господин Макмахън.

— Господин Макмахън... Събудете се, господин Макмахън... — прошепнах аз и го разтърсих за рамото.

— Томи? Какво има, момче? — разтревожи се Макмахън. — Сградата ли гори?

Седнах на ръба на леглото. Макмахън се беше полунадигнал.

— Господин Макмахън — рекох му аз, — вие как се влюбихте в жена си?

— Какво? — попита той и ококори очи. — В името на свети Патрик, Томи! Знаеш ли колко е часът?

— Моля ви, кажете ми.

— Спи ми се, Томи. Не можеш ли да почакаш до сутринта? Да, точно така. Сутринта ще ти разкажа за Мери.

— Не, моля ви, сега.

Макмахън си разтърка очите. За момент помислих, че ще изпусне някоя шумна пръдня. Почеса се под мишницата и по тила.

— Ами добре — каза той, докато си събираше мислите. — Искан жена, която да е млада, чиста, кротка и щастлива. И която да ми роди много деца. И започнах да я търся. Първо в моето село, после в цялата околност.

Аз възразих.

— Но вие какво сте искали? Да се ожените или да си купите крава?

Макмахън ми отговори с неочаквано твърд глас.

— Мери е най-добрата жена на света. Бих обиколил десет пъти земята, за да я намеря.

— Сериозно ли говорите?

— Да, синко. Така е.

— Любов от пръв поглед ли беше?

— Не. Беше повече от това, много повече. Обичах я, преди още да я видя.

— Преди? Как е възможно?

— Бяха ми говорили за нея. По селата така правим. Всички се познават. А приказките са важни. Бяха ми говорили много за Мери, при това хубави неща. Преди да я видя, вече ходех като кучетата, с наведена глава и изплезен език. Един ден, докато се контах, за да ида на празника на светеца покровител, на който едни приятели ни бяха уредили среща, разбрах, че Мери ще бъде жената на живота ми.

— Как можехте да сте сигурен?

— Бях сигурен.

— Да, разбирам — предадох се аз.

— Не, не разбираш — възрази Макмахън. Погледна ме право в очите, насочи пръст към мен и каза: — Много е трудно да разбереш

любовта. И знаеш ли защо? Защото любовта е най-глупавото нещо на света, Томи, но също така и най-важното. Затова е толкова трудно да разбереш.

Вече казахме, че Уилям и Ричард обичали лова. А откакто работата в мината се превърнала в рутина, двамата братя имали излишък от свободно време. Пепе бил достатъчен, за да надзирава работниците в мината. А малцината, които се редували да отделят златото в коритото отвън, се подчинявали безропотно на заповедите. Освен това в случай на необходимост Пепе винаги можел да поиска помощ от Маркърс, който готвел наблизо. Това обаче никога не се наложило. Ако братята Крейвър не били толкова недоверчиви и имали по-реалистичен поглед, щели да си дадат сметка, че негрите не проявявали ни най-малък признак на неподчинение, нито се опитвали да си присвоят и грам злато.

Една сутрин Маркърс придружавал Ричард на лов. Търсели едър дивеч, бивол или газела, с който да нахранят армията от миньори. Ричард се навел, за да огледа някакви стъпки в калта. Обърнал се възбудено към Маркърс.

— Извикай бързо Уилям! Наблизо има лъв. — И извикал въодушевено: — Ще уловим лъв!

— А ако Уилям е в палатката си? Искам да кажа, ако е много зает? — попитал Маркърс. — Сигурно няма да му хареса, че го прекъсват.

— Прави каквото ти казвам — заповядал Ричард. — Според теб какво повече интересува Уилям? Да улови лъв или да чука белезникавата?

Маркърс се подчинил, макар да знаел отлично, че предположението му ще се окаже вярно: Уилям изругал, когато Маркърс го заговорил от другата страна на платнището. Предположението на Ричард обаче също било правилно — въодушевявала го мисълта да застреля лъв. Уилям излязъл гол от палатката. Докато се обличал припряно, наредил:

— А, Маркърс, палатката е мръсна. Измети я.

Уилям изчезнал в гората. Маркър влязъл в палатката. Таванът бил много нисък и трябвало да застане на колене. За метла използвал четка с черни косми. Била изработена от миглите на слон, убит от братята Крейвър. Маркър бил съединил миглите от двете очи и бил направил много удобна метличка за почистване на ъгли.

Метял и гледал изпод очи Амгам, която била в дъното на палатката. Било му неудобно да я гледа. Може би Уилям я бил изнасилвал допреди малко. Приближавал се все повече към средата на палатката и все някога щял да стигне до нея.

Не изглеждала особено нещастна. Гола, с отворени очи, насочени към тавана, Амгам прокарвала много бавно ръка по гърдите и корема си. Пръстите дори стигали до белите косми на пубиса и се връщали обратно нагоре. Сякаш била заповядала на сетивата си да се изключат. Тя не била в палатката, там било само тялото ѝ.

Амгам не се борела срещу болката. Вместо това тя я изтръгвала от себе си и я наблюдавала, сякаш била нещо живо, чуждо. Голяма част от тайната ѝ, помислил си Маркър, се състояла в различния начин, по който приемала болката. И точно в този момент разбрал, че Амгам е живо същество, което превъзхождало безкрайно много всички, които се намирили на поляната сред джунглата. Разбрал това с пълна увереност, по същия начин както знаел, че Англия е много далече и че в джунглата има дървета.

Маркър продължавал да мете палатката. Правел го с автоматизъм, придобит след толкова месеци на служба при братята Крейвър. Четката повлякла някакъв непознат предмет. Той го хванал с два пръста, за да разбере какво е. Била каучукова торбичка, пълна с течност. Маркър захвърлил презерватива с жест на погнуса.

Виело му се свят. На онази поляна в Конго действителността и фантазията били като две нации във война, като всяка нахлувала в територията на другата. Уилям изнасилвал Амгам, а този, който се страхувал от зараза, бил Уилям. А в това време той, Маркър Гарви, метял пода с миглите на слон. Почувствал странно опиянение, сякаш въздухът в палатката бил от алкохолни пари. Обзело го желание да се смее, но се сдържал. Усещал, че ако го направи, ще полудее. Хванал главата си с ръце — ако не го направел, със сигурност щели да му пораснат криле на ушите и главата му щяла да излети. Видял шише с

уиски. Отпил дълга глътка от него. После хвърлил една риза и панталони върху голото тяло на Амгам.

— Облечи се — рекъл, като продължавал да отпива от бутилката.
— Прибираш се у дома.

В началото тя не го разбрала. Маркъс обаче бил взел решение. Дори ѝ помогнал да закопчае ризата, за да тръгнат по-бързо. Излезли заедно. Маркъс се запътил с твърда стъпка към мината. Водел я, като я държал за лакътя. Крачел толкова енергично, че почти я влачел след себе си.

Пепе видял странната двойка. Тя се извисявала с две стъпки над него и била толкова бяла, докато той ситнел с късите си крака и кожата му била с маслинен цвят.

— Господин Маркъс? Къде отивате?

Пепе се обърнал към него на „вие“. Този знак на уважение не предвещавал нищо добро. Маркъс не отговорил. Пепе настоял.

— Моля ви, господин Маркъс, не го правете.

— Защо не? — казал Маркъс, без да се обърне. Бил вече стигнал до мравуняка.

— Господин Маркъс! Тя е различна. Принадлежи на господин Уилям. Ще имаме неприятности, големи неприятности. Не го правете.

Маркъс слязъл по стълбата след нея. Мъжете били прекъснали работа и ги гледали изумени. Когато стъпили на дъното на мината, всички негри се отдръпнали.

— Ще ме застреляш ли, Пепе? — предизвикал го Маркъс.

Водел Амгам към тунела, от който била излязла.

— Господин Маркъс! — извикал Пепе. — Стойте! Повече няма да ви предупреждавам!

Маркъс вдигнал глава. Там горе, в отвора на мравуняка, на фона на небето се откроявала херкулесовата фигура на Пепе, който се прицелвал в него със старата си пушка. Маркъс спрял. Накрая обаче казал:

— Няма да стреляш. Сигурен съм.

Пепе се поколебал в продължение на няколко тягостно дълги секунди. После свалил оръжието и казал примирително:

— Не, няма да го направя. Разбира се, че няма да го направя.

Примирението на Пепе обаче не означавало, че Маркъс е победил.

Когато Пепе говорел с негрите, правел го сякаш изпод водата. И сега им заговорил на същия език, който звучал, като че ли бил пълен с мехурчета. Не му отнело много усилия, за да ги убеди да заловят Маркърс и бегълката.

— Щастлив ли си, Пепе? — изкрещял Маркърс, опитвайки се напразно да се отскубне от двајсетината ръце, които го държали. — Какво им обеща? Паница леща?

— Не — отвърнал Пепе. — Сардини.

Нищо не можело да се направи. Мъжете не се били борили за свободата си, но били готови да попречат на Амгам да постигне своята. И за какво? За половин консерва сардини. Най-тъжното в случая било, че именно този ден се падало да ядат сардини. Наскоро Маркърс бил открил петдесет консервени кутии в един сандърк, който смятал за празен. С една дума, те, така или иначе, щели да ядат сардини.

Амгам и Маркърс излезли от мината. Когато изкачил последното стърпало на стърбата и минал покрай Пепе, Маркърс му прошепнал на ухото:

— Никога няма да ти простя това.

След като излязъл, Маркърс не посмял да я погледне в очите. Продържил пътя си, сякаш тя не съществувала, и навлязъл в джунглата. Когато се отдалечил достатърчно от лагера, той се отпуснал на земята в същата поза, в която мюсюлманите се молят, и заплакал.

Покрусата на един човек трябва да е самотен акт, също като смъртта му. Когато един човек пада, когато се проваля, той трябва да бъде далече от бездушната публичност. Едно привидно поражение обаче може да бъде и успех, защото понякога хората спасяват достойнството си поради самия факт, че са се опитали да го спасят.

Внезапно Маркърс усетил шест пръста, които го милвали по главата. Преди да се опомнят, те вече се прегързали.

* * *

Спомням си, че прекърснах Маркърс.

— Не е възможно!

— Кое не е възможно? — заинтересува се Маркърс, оглеждайки се на двете страни. — Някаква глупост ли казах?

— Твърдите, че сте правили любов с нея? Че сте станали неин любовник?

Лицето на Маркърс почервения като зрял домати.

— Трябваше да го премълча, нали?

Седях напрегнат, с изпружен гръб. Сетне се отпуснах и се облегнах на стола.

— Не, не е това — отвърнах аз нерешително, изпълнен със съжаление, че бях извикал. — Постъпвате добре, като ми казвате всичко. Много добре.

— Тогава? Щом не е това, каква грешка съм допуснал?

Маркърс не можеше да проумее, че не бе допуснал никаква грешка, а просто беше наранил чувствата ми. В началото гледката на пръстите на Амгам върху тила му ми се струваше невероятна, после непоносима. Тези толкова бели, толкова тънки, толкова дълги бели пръсти. Не го попитах нищо повече. Не желяех да го слушам. Неволно обаче си представих Маркърс и Амгам прегърнати сред джунглата. Почувствах хладна топлина в сърцето, сякаш тънкият и наситен пламък на газова горелка пронизваше гръдта ми.

Защо се измъчвах толкова? Не можех да се примиря с чувствата, които изпитвах към Амгам. Всъщност ги ненавиждах. Те се бяха зародили преди няколко ноци в стаята на господин Макмахън и още тогава бях предугадил неприятностите, които щяха да причинят. Понелепи чувства от тези не можеха да съществуват. И в края на тази поредна среща, докато седях срещу Маркърс Гарви, аз се питах: „Томи, човече, как можеш да ревнуваш от един затворник, отгоре на всичко заради една жена, която никога не си виждал и никога няма да видиш?“ Бях обаче и достатъчно съобразителен, за да разбера, че въпросът трябваше да бъде друг: на какво се дължеше тази способност на Гарви да ме нарани чрез думите си?

Историята на Маркърс Гарви изваждаше на показ недостатъците и предразсъдъците ми. Чак когато ми каза, че е бил с нея, разбрах до каква степен го презирам и се чувствам над него. Много е лесно да бъдем състрадателни към човек, който стои много по-ниско от нас. Затова си бях позволил лука да бъда толкова снизходителен и великодушен към него, към това простовато циганче, което чакаше

екзекуцията си. Сега обаче чувствата ми влизаха в конфликт с биографията му. Фактът, че човек като Маркърс е могъл да спечели любовта на Амгам, ме обиждаше. Той бе имал нещо, което аз никога нямаше да имам. Никога. А никога е много дълга дума. Повтарям я: никога.

В този епизод обаче нямаше нищо необикновено. Амгам е действала с мистериозна и едновременно с това свършено логична прямота. Странното би било, ако бе действала по друг начин. Фактът, че Маркърс е едно нисше, мургаво и късокрако същество, не е имал никакво значение. Поне за нея. Амгам идвала от друг свят и не притежавала нашите предразсъдъци. А Маркърс бил най-добрият от всички на поляната. Затова Амгам е обичала Маркърс. Сега, когато знаех, че Амгам е била способна да обича мъж като Маркърс, аз я обичах още повече. А на него, един смъртник, завиждах.

Докато тези размишления ме занимаваха, Маркърс ме гледаше, без да има и най-малката представа за посоката, в която се бяха отклонили мислите ми. Настоя отново.

— Каква грешка съм допуснал, господин Томсън?

Прокашлях се шумно, опитвайки се да скрия неудобството си, и отбелязах:

— Преди казахте, че Уилям и Ричард били отишли на лов за лъв.

— Да, така е. Ричард беше видял следи от лъв в джунглата. Излязоха заедно да го търсят. Но не го намериха.

— В джунглата няма лъвове — заявих аз. — Сигурно е бил леопард.

— Леопард? — замисли се Маркърс. — Не знам, може би Ричард е казал леопард. Не си спомням.

* * *

Мината поглъщала все повече вниманието на братята Крейвър. В замяна на това интересът на Ричард към лова на биволи секнал като детска треска: внезапно. Сексуалното увлечение на Уилям също намалявало. Не я отстъпвал на брат си единствено от чувство за собственост. Уилям бил хитър, давал си сметка, че инстинктът на негрите за йерархия се засилвал пред този образ: най-белият мъж на

света, властващ над най-бялата жена на света. Или на долния свят. В държането на Уилям обаче имало нещо странно.

Понякога, но само понякога, на Маркърс му се струвало, че Уилям използвал властта си не за да контролира Амгам, а за да попречи на останалите да се доближат до нея. Тези мисли обаче, твърде проникателни за един Маркърс Гарви, прекосявали съзнанието му като падащи звезди — много рядко и без да оставят следи след себе си.

Несправедливостта много често се проявява, когато праведните са сполетени от непредвидена беда. Може да се прояви и по обратния начин: когато съдбата дарява с неочаквано щастие порочните. Защото златната жила била изключително плодородна. Всеки ден в коритото се пречиствало все повече злато. От средно шейсет и пет грама на ден се стигнало до деветдесет, после до сто, а после до сто и десет. Колкото повече злато се извличало, толкова повече изкопана пръст изисквали братята Крейвър от миньорите.

Веднъж извикали Маркърс да помогне в мината. Вътрешното пространство се разширявало с всеки ден и се налагало някой да помага при поставянето на дървените подпори.

Той забелязал, че след последното му слизване са настъпили големи промени. Мехурът бил много по-широк. Отворите в стените били по-многобройни и по-големи. Маркърс спрял пред тунела, от който Амгам била излязла. Отворът му бил по-широк. Дело на миньорите? Не. Те дълбаели еднакво във всички посоки. Когато изравляли пръстта, откривали вече съществуващи тунели, които се разширявали — колкото по-дълбоко копаели.

Миньорите не се нуждаели от много указания, за да поставят дървените подпори. Маркърс се възползвал от факта, че никой не го наблюдава, и се приближил към най-големия отвор. Запалил клечка кибрит. Слабият пламък осветил около два метра навътре в тунела. Достатъчно, за да види нещо като тръба, която имала формата на небце. По-нататък тунелът се извивал като червей навътре в земята. Внезапно усетил в лицето си полъх на вятър. Докато се питал дали този полъх е продукт на въображението му, кибритената клечка внезапно угаснала. Щом тунелът навлизал в земята, как било възможно да усети въздушно течение? Маркърс не искал да си задава повече въпроси. Споменът за господин Тектон бил още твърде жив. Когато излязъл от мината, бил един почти щастлив мъж.

В онзи период обичайното душевно състояние на двамата братя била трескавата възбуда. Мината ги доближавала до тяхното лично социално отмъщение. Уилям искал да си купи банка. Ричард — армия. А възбудата често се изразявала чрез шумно веселие. Вечер се напивали, крещели и стреляли с револвера във въздуха. Неведнъж Маркърс се опасявал някой куршум да не пробие брезента на палатката и да рани него или Пепе.

Африканците се превръщали в черни нибелунги. И това не е никаква метафора! Братята Крейвър били сложили до мравуняка грамофон с високоговорител във формата на огромен карамфил. Пускали предимно Вагнер. Възбудени от музиката, комарите нападали хората стремително, като мънички живи куршуми. Уилям обаче смятал, че музиката стимулира миньорите. Излишно е да добавяме, че ударите с камшик също допринасяли, и то много, за ускоряване на темпото на работа.

Всеки ден работели все по-усилено, всеки ден добивали все повече злато и мината се разширявала. През следващите две седмици царяло привидно, но осезаемо спокойствие. Сякаш мината и двамата братя, движени от общи интереси, били решили да гребат в една и съща посока. Вече не се знаело дали братята Крейвър били открили мината, или мината — братята Крейвър.

През това време Маркърс живеел в друг свят. Бил вкусил за пръв път любовта там, в джунглата, с нея, с Амгам. Конго било странно място. Място, където болката и удоволствието се сливали и наслагвали, също както пластовете растителен хумус.

Страстта на братята Крейвър към златото им оставяла много свободни пролуки, през които Маркърс и Амгам се уединявали за дълги часове. Работният ден бил изключително монотонен. Уилям пришпорвал миньорите, сякаш били волове, впрегнати в едно рало, и ги заставял да копаят повече пръст, повече злато, докато Ричард надзиравал работниците при коритото. Основното задължение на Маркърс било да приготвя специалните ястия за братята Крейвър и безвкусната помия за миньорите. Често, когато вече бил сготвил изисканите блюда на Уилям и Ричард, той оставял тенджерата да ври и отивал в джунглата на предварително уговорено с Амгам място.

Маркърс не бил склонен да смени нито един от онези мигове с Амгам дори за цялото злато на братята Крейвър. Тя го карала да я

докосва, хващала ръцете на Маркър и ги слагала върху тялото си. Тя също го докосвала, не знаела що е свян. На първите срещи, когато го прегръщала с горещото си тяло, Маркър имал чувството, че ще се опече като ябълка в пещ. А в началото начинът, по който Амгам се любела, не му бил никак приятен. Чувствал се като животно, опипвано от ветеринар. Сякаш тя му казвала: направи това, направи го така. И Маркър се питал: това нормално ли е, винаги ли е така?

Тези контакти обаче, на пръв поглед толкова грубовати, скоро разкрили една еротична изтънченост. Тя престанала да го води много по-скоро, отколкото той предполагал. Той изследвал тялото ѝ със същата безцеремонност, с която тя била изследвала неговото няколко дни преди това. Всеки път, когато се любели, Маркър откривал ново поле на удоволствие. И един ден си казал: „Всемогъщи Боже, времето, през което един самотен дървояд ще прояде всичките дървета в Конго, няма да ни стигне, за да изчерпим всички удоволствия с тази жена“.

Разбираемо е, че обясненията на Маркър ми причиняваха двойно неудоволствие. Той нямаше задръжки, разказите му бяха изпълнени със словесни крайности. Не трябва да забравяме, че викторианският морал все още господстваше. Сега може да изглежда невероятно, но по онова време благоприличието препоръчваше думи като „крак“ или „ръка“ да не се произнасят без основателен повод, понеже били непристойни. Аз не знаех нищо за живота. А пред мен стоеше Маркър Гарви, окован в белезници, но говорещ за стенания и тръпки с прекалена свобода, каквато не бих могъл да намеря дори в най-порнографските списания. Сякаш след Конго този мъж бе забравил, че животът и сексът съществуват отделно, разделени от стените на цивилизацията. Не можех обаче да направя нищо, освен да запиша думите му с треперлива усмивка на устните си.

Не трябваше да напрегам особено въображението си, за да си ги представя. Мургавият Маркър Гарви в сърцето на джунглата, прогизнал от пот, прегърнал една жена с бяла като сняг кожа, но с пет-шест градуса по-топла от нашата. Втората причина за неудоволствието ми беше, че бях принуден да слушам подробностите за тази единствена любов, която бих желал да изживея, но която можех само да пресъздам върху хартия. Те са били любовници, а аз — един обикновен, зашеметен от почуда машинописец.

Тайната любов обаче винаги предполага и неудобства. Маркър се опасявал Уилям и Ричард да не открият, че има връзка между отсъствията на двамата. Дори не искал и да си помисли за реакцията на Уилям. Измъчвал се също заради Амгам. Преди да се любят или след като са се любили, тя искала от него да се съсредоточи. Понякога го хващала за китката и го карала да седне, за да внимава повече. Искала да му обясни нещо много важно, но какво? Той не разбирал.

Маркър се чувствал като куче, което се опитва да научи нещо: кучето разбира, че срещу себе си има по-висш интелект, но е неспособно да разбере какво се иска от него. Амгам винаги поемала инициативата: седни, слушай, внимавай какво ще ти кажа, разбираш ли го, разбираш ли го? Важно е да го разбереш! Амгам говорела и жестикулирала разгорещено или пък се изразявала много бавно, ала Маркър не разбирал нищо. Тектонският език притежавал изключително богата фонетика. Понякога говорела с хиляди гласни и му било невъзможно да схване и една дума. Друг път гласът на Амгам звучал дрезгаво, със сипкавия звук на пясъчен часовник.

Маркър напрягал въображението си, за да разгадае мимиката ѝ. Можел само да прави предположения. Един ден му се сторило, че е разбрал разказа ѝ: че Амгам е пътувала до това място, водена от желанието да опознае други форми на живот. Маркър се изсмял. Не, това не. Никога не би го приел. Какъв интерес можел да буди животът на братята Крейвър, на негрите, на него самия? Ежедневието на поляната, робството в мината? Във всеки случай причините, които я били довели в нашия свят, били загадка. Амгам искала да му съобщи нещо друго, нещо много по-важно. Настоявала непрекъснато. И Маркър, отчаян, гол, се хващал с ръце за главата и стенел.

— Какво искаш, момиче, какво искаш? Какво се опитваш да ми кажеш?

* * *

След няколко дни шумовете в мината се чули отново. Всички били заспали, но в полунощ ги събудили викове.

— Шампанско, шампанско, шампанско! — долитали крясъци от отвора на мината.

Уилям, Ричард, Маркърс и Пепе излезли почти едновременно от палатките си.

— Сега пък какво става? — попитал Ричард.

— Дано да е нещо основателно, защото иначе ще им отрежа езиците с ножиците за месо — казал Уилям.

Четиримата стигнали до мравуняка. С рязък вик Пепе накарал миньорите да млъкнат. Езикът на негрите можел да бъде остър като камшик, спомняше си Маркърс. После ги попитал защо викат.

— Шумове — превел Пепе. — Отново се чуват шумове.

— Какви точно шумове?

— Удари.

На Уилям му се спяло, а проклетите негри го били събудили. Разтъркал очите си. Маркърс помислил, че ще извади револвера, че ще стреля във въздуха, или още по-лошо, в някого. Уилям обаче бил непредвидим. Отговорът му заслужава да бъде цитиран като пример за помрачен разсъдък.

— Кажи им да си запушат ушите с влажна пръст. Така няма да чуват нищо.

И се върнал в палатката!

Според Маркърс, и колкото и невероятно да изглежда, тактиката проработила. Затворниците и децата имат много общи неща: негрите викали, но никой не им обръщал внимание. Не получавали отговор и накрая, като децата, които плачат, но никой не ги утешава, се уморили и млъкнали. В края на краищата каквото и да правели, не могли да излязат от мината без стълбата.

На следващия ден обаче на лицата било изписано онова изтощение, което причинява продължителният страх. Уилям разбрал, че негрите се нуждаят от успокоителни думи.

— Чуйте ме всички — извикал той. — Джунглата е населена с шумове. Шумовете никога не са наранявали никого. Не искам повече викове нощем!

Започнал новият работен ден. Ричард отвел Уилям настрана. Маркърс обаче могъл да чуе разговора.

— Не говори глупости, Уилям — казал тихо Ричард. — Всеки път, когато са чували шумове, се е случвало нещо. Това е истината.

— Един старец и едно момиче — отвърнал Уилям. — Само това се е случило.

— Никога не бях виждал такива хора. Не са нормални. И ти го знаеш.

— Не ставай глупав. Не могат да идват изпод земята. Сигурно има някакво просто обяснение, което ни се изплъзва.

Ричард поклатил тъжно глава.

— За бога, Уилям. Ти си я виждал най-добре от всички. Спиш с нея! Може би наистина има просто обяснение като това, че в недрата под Конго живеят хора. Кой знае какво още се крие там вътре!

— Какво искаш да ти кажа? — възкликнал Уилям с гневни нотки в гласа. — Наистина се случват странни неща. Но това е Африка, Ричард, Африка! Тук стават странни неща. Негрите са негри. Попречиха ли ни да стигнем до златото? Не. Видяхме един старец. И едно бяло момиче. Нима искаш да се откажем заради това, Ричард? — Уилям променил тона си. Прегърнал брат си през рамото. — Това е нашият шанс. Трупаме голямо богатство! Не смятам да се връщам сега, когато печелим толкова пари. И ти не искаш.

Ричард седнал с пушката между коленете. Галел приклада на оръжието. Секунди след това признал:

— Може би си прав. Какво повече може да се случи?

— Така ми харесваш.

И двамата се прегърнали силно. Единствено в този случай Маркърс видял проява на истинска привързаност между братята Крейвър. После Уилям пощипнал ласкаво бузите на Ричард.

— А сега върви да наглеждаш коритото. Или искаш маймуните да ни видят как се караме?

Щом му се удаде възможност, Маркърс отвел Амгам в гората. Дърпал я за лакътя и гледал назад. Когато се уверил, че са сами, й казал:

— Това искаше да ми кажеш, нали?

Тя не го разбирала.

— Амгам! — Маркърс се опитвал да нарисува мината във въздуха. — Кой е под нея? Кой? Твои приятели ли? Познаваш ли ги? Искаше да кажеш, че рано или късно твоите приятели ще се изкачат.

Този път обаче тя не разбирала нищо. Очите ѝ се движели, сякаш се опитвала да проследи полета на някоя муха. Местели се от ръцете на Маркърс към устните му и обратно.

Маркърс я накарал да седне на тревата и също седнал. Заговорил много бавно. С прърст сочел земята и казал:

— Твои приятели? Твоите Пепе под нас?

— Пепе — разбрала тя най-после.

Маркърс се усмихнал.

— Да, разбира се, това е: Пепе, Пепе, Пепе! Приятелите Пепе на Амгам.

Тя обаче онемяла. Не споделяла радостта на Маркърс. Напротив. Лицето й приличало на бяла каменна стена, на платно от гранит. Изправила се рязко. Колко висока била! Маркърс седял на земята, а тя стояла пред него слаба, безкрайно висока, издигаща се до небето като кула от слонова кост.

— Шампанско! — извикала Амгам. Ръркомахала нагоре и надолу, за да засили смисъла на думите си. — Шампанско! Шампанско! Шампанско!

Маркърс се изправил с един скок. Уплашил се някой от лагера да не ги чуе и запушил устата й с рърка.

* * *

Сърщия този ден Маркърс не успя да ми обясни нищо повече. Времето ни беше свършило и пазачите му заповядаха да се изправи.

— Хората употребяват думата „страх“ с голяма лекота — каза той, докато го претърсвах, за да се уверят, че не съм му дал нищо. — Децата се страхуват от мъжа с чувала. Жените се страхуват от мишките. Мържете се страхуват от надзирателя си. Хората се страхуват да не им повишат цената на хляба или да не избухне война. Но това не е страх. За да знаеш какво е страх, не е достатърчно да си чувал да говорят за него.

Маркърс вече беше в коридора. Двамата пазачи, застанали от двете му страни, го водеха за лактите. Той продължи да говори чак докато изчезна по коридора. Говореше спокойно, като оркестър, който свири на потърващ кораб. Докато се отдалечаваше, успя да ми каже:

— Амгам викаше „Шампанско, шампанско, шампанско!“ и когато запуших устата й, разбрах, че за прърв път в живота си изпитвам страх, истински страх. Разбирате ли ме, господин Томсърн?

По обратния път за пансиона си помислих, че книгата не е по силите ми. Тръгнах напосоки, водейки спор със самия себе си. Как можеха да бъдат описани целият ужас и цялата любов на Маркъс, стоящ до Амгам и в очакване на тектоните? Невъзможно. Тази история не можеше да бъде написана. Поне аз не можех. От друга страна, книгата беше станала прекалено голяма, вече се извисяваше над мен, над Нортън, над самия Маркъс. Трябваше да ѝ се сложи край. Дори нямаше значение дали имам достатъчно талант, както никой не пита един войник дали има достатъчно смелост, за да изпълни някаква мисия. Върнах се в пансиона чак вечерта. Там се сблъсках с господин Макмахън. Неочаквано, защото беше късно през нощта, а Макмахън спазваше стриктно разписанието си. Седеше в трапезарията с наполовина пълно шише уиски. Каза, че жена му била болна. А той, толкова далече, не можел да направи почти нищо, за да ѝ помогне. Притесняваше го не толкова болестта, а това, че горката жена трябваше да продължи да се грижи за децата. Изпих една чаша в знак на солидарност. Отново напълних чашата му, както и моята. Пих твърде много. Макмахън не можеше да помогне на жена си, а аз не можех да помогна на Маркъс Гарви. Вече бях пийнал доста и казах с дрезгав глас:

— Не знаете обаче най-лошото.

— А, така ли? — отвърна ми Макмахън след дълга пауза. И неговият поглед беше зареян в стъклото на чашата.

— Да, не знаете. Много е вероятно скоро човечеството да бъде унищожено от раса от убийци.

— А, нима? — каза Макмахън равнодушно. Поклати глава надолу и нагоре, сякаш смилаше новината. Почеса се по късата си и гъста като на диво куче коса и попита: — Няма ли начин да бъдат спрени?

— Опасявам се, че няма. — След кратко размишление отсякох: — Не, никакъв. Ще ни унищожат. Човешкият род ще бъде превърнат в прах. От нас няма да останат дори развалини, за да напомнят, че сме съществували.

Двамата продължавахме да съзерцаваме втренчено чашите.

— Може би не заслужаваме нищо повече... — заявих аз. — Всичко ще е свършило.

Макмахън кимна с глава. Не очаквах разсъдлив пролетарий като него да каже:

— Майната му.

Беше прав. Един ден щяхме да бъдем история заради тектоните или заради времето, това нямаше значение. Всички щяхме да изчезнем. Ние, тези, които зависеха от нас, тези, които още не се бяха родили и които един ден щяха да зависят от тези, които днес зависеха от нас. Всички.

— Майната му — рекох.

— Майната му — каза Макмахън.

Напуши ме смях по същия начин, по който се появява хълцането. Макмахън също се разсмя. В края на краищата един ден всичко щеше да отиде на майната. И при тази мисъл на човек му ставаше смешно. Смяхме се толкова силно, че останалите наематели ни изшъткаха от стаите си да млъкнем. Не можехме да спрем. Заудряха по вратите, все едно че бяха барабани. Напомниха ми на там-тамите от джунглите на доктор Флаг. Съобщаваха голямата новина: майната му. Смяхме се, докато уискито свърши. После отидохме да си легнем. Какво друго можехме да направим? Тектоните всеки момент щяха да нахлуят в нашия свят. Уискито ни обаче се беше свършило. Случват се такива неща.

12

Следващите дни изнервили до крайност всички обитатели на поляната. Виковеите на негрите нощем били като мерило на подземните шумове. Някои нощи врявата не стихвала до сутринта. Уилям не искал да знае нищо по въпроса. Заповядал на Маркърс и Пепе да поемат грижата за всичко. Само трябвало да го уведомят в случай на истинска тревога.

Маркърс мразел да събужда някой кошмар. Сега установил, че има нещо по-лошо: да го събуждат кошмарите на другите. Когато с мъка успявал да заспи, внезапно се разнасял вой, който прорязвал съзнанието му. Виковеите излизали от мравуняка и се разнасяли из поляната. Сто усти, квичаци отчаяно като прасета, които минават под ножа. Маркърс отварял очи объркан, ужасен, потънал в пот. Съзнанието му не успявало да възприеме какво става. „Кой съм, къде съм, кой крещи, защо ме будят?“ И си отговарял: „Аз съм Маркърс Гарви, намирам се в Конго, негрите викат, защото тектоните скоро ще ни нападнат“. И когато получавал тези четири отговора, си казвал: „Успокой се, всичко е наред“.

Маркърс и Пепе отивали до мравуняка много пъти. Когато виковеите надвишавали обичайната сила, те се навеждали над отвора на мината и питали негрите какво става.

— Шумове — превел една нощ Пепе. — Както винаги.

— Затова ли викат толкова? — попитал Маркърс.

— Шумове от удари. Все по-близо.

— Удари, удари, удари — проклинал Маркърс. — Защо се чуват само нощем? Искат да ни уморят от безсъние!

— Чуват се и през деня — уточнил Пепе. — Но през деня шумът от работата ги заглушава.

Маркърс изругал. Той извикал ядосано, макар да не знаел срещу кого.

— Дай стълбата. Спусни я!

— Сигурен ли си?

— Прави каквото ти казвам.

Пуснали стълбата и Маркърс слязъл по нея. Пепе останал горе, стиснал старата си пушка. Имало пълнолуние, но Маркърс виждал само очи около себе си, бели очи навсякъде. Треперели и се отдръпвали от него като стадо овце. Смрадта била по-силна от обичайното.

— Откъде идва шумът? — попитал Маркърс.

— Вдясно от теб, в дъното — превел отгоре Пепе указанията на негрите. — Казват, че шумът идва от един от тунелите най-нависоко. По-нагоре, над главата ти. Виждаш ли го?

Да, виждал го. Явно бил разкрит при последните изкопни работи. Бил кръгъл и се намирал твърде високо за нисък човек като Маркърс. Той преметнал пушката на рамо и се издигнал на мускули.

Почувствал се така, сякаш се бил пхнал до кръста в пастта на кит. Проклинал се, че бил послушал негрите, и извикал:

— Тук не се чува нищо!

Лъжел. За момента не се чувало нищо, но бил сигурен, че рано или късно ще чуе нещо. Все едно някой да хвърли камък в кладенец с непозната дълбочина: шумът от плиска може да се забави, но винаги се чува.

И го чул. Разбира се, че го чул. Идвал от много далече, от дълбините на земята. Маркърс поставил дланта си върху стената на тунела. Вибрирал.

В началото му се сторило, че звуците са всъщност само един. Но скоро слухът му различил няколко пласта. Най-пронизителният напомнял шума на хартия, която се къса. Под него доловил някакво ритмично хрущене, сякаш стотици конски копита преминавали по пясък. Имало също и трети звук, който му било трудно да определи.

Маркърс се пуснал на земята и се изкачил по стълбата. Тази припряност го издала. Негрите нарушили тишината, която пазили, докато Маркърс се вслушвал в дълбините на тунела. Отново закрещели от страх и няколко дръзки ръце се опитали да го сграбчат за ризата, подобно на корабокрушенци, молеци се да ги вземат в спасителната лодка. Маркърс се отскубнал рязко и продължил да се изкачва. Когато стигнал горе, Пепе му помогнал да изтеглят стълбата.

— Трябва да събудим Уилям — рекъл Маркърс.

Той лично се заел с това. Седнал срещу палатката на Уилям и казал, повишавайки постепенно глас:

— Уилям? Уилям? Там ли си, Уилям?

Брезентовата врата се отворила една педя. Уилям бил гол. Носел само една сребърна верижка на врата си. Светлите му очи се съчетавали чудесно със светлината на африканската луна. Дори Маркъс се възхитил на красивото му тяло, създадено, за да живее нощем. А зад него — Амгам, седнала както винаги с кръстосани крака. Не била завързана. Усетил как го жегва смесица от любов и омраза, също както синьото и червеното могат да се съчетават в един и същи пламък. Маркъс мислел, че Уилям винаги я връзвал за кола, за да я обладва. Имало ли голямо значение дали била вързана, или не? В действителност не. Уилям можел да я изнасилва когато си иска и както си иска. Маркъс се тревожел, че може би — само може би — не се налагало да я насилва. Всъщност той не можел да знае какво става вътре в палатката. Хрумнало му, че не знае почти нищо за връзката между Уилям и Амгам, както и Уилям не знаел за неговата с нея. Свел очи, надявайки се да не издаде чувствата си.

— Бях в мината — съобщил Маркъс с наведен поглед. — И наистина се чуват шумове.

— Така ли?

— Да.

— И какво е новото, Маркъс? — попитал вбесен Уилям.

— Шумовете са много силни.

Лъжел. Новостта била, че Маркъс ги бил чул за пръв път. И искал не толкова да съобщи някаква новост, колкото да сподели страха си.

— Колко силни? — Тонът на Уилям бил троснат, но незаинтересован. — Силни като гръмотевици? Силни като оръдейни гърмежи?

— Не, не толкова — отвърнал колебливо Маркъс, — но се чуват.

— И? Какво предлагаш да направя?

Маркъс поклатил глава.

— Ти каза да те предупредим. Не е шум от флейта. Шумът е като от голяма фабрика. Негрите са прави.

Уилям го прекъснал.

— Маркъс, негрите никога не са прави. Не разбираш ли? — И повторил: — Негрите никога не са прави.

— Предполагам, че да, Уилям — казал Маркърс, — негрите никога не са прави.

— Не, не го разбираш. Нека ти обясня нещо: ако негрите имаха право, щяха да управляват Европа, а ние щяхме да бъдем в мините на Уелс и да копаем въглища. Оказва се обаче, че е обратното. Ние командваме в Африка, а те работят в златните мини в Конго под наша заповед. Сега разбираш ли, Маркърс?

— Да, разбирам.

— Лека нощ.

И Уилям затворил с рязък жест брезента.

При тези обстоятелства всеки можел да си даде сметка, че приближавала ужасна опасност. Или по-скоро се изкачвала. Всеки, освен Уилям и Ричард. Подобно на негрите, и Маркърс се чувствал като затворник в мината. Или дори по-лошо от затворник. Те поне можели да протестират. Той нямал и тази възможност. За братята Крейвър печалбата стояла над всичко и те никога не го били питали дали е съгласен с едно или друго. Маркърс се страхувал. От мината и от братята Крейвър. Страхът, който изпитвал от мината, бил твърде неясен, за да може да го пребори. Страхът, който изпитвал от братята Крейвър, бил по-лош — бил от онзи вид страх, който тласка жертвата да се съюзи с този, който ѝ вдъхва ужас.

Освен това там била и Амгам. Маркърс се чувствал като парализиран от обхваналото го противоречиво чувство. Да избягат заедно? В джунглата, във вътрешността на този зелен и безмилостен океан? В света на тектоните, където тя щяла да бъде приета добре? Маркърс не знаел какво има под мината и още по-надолу. Каквото и да имало обаче, било последното място на света, където би отишъл по собствена воля.

* * *

В някои нощи негрите викали от ужас часове наред. Маркърс така и не се научил да различава гласовете. За него били едно анонимно цяло, което само казвало: страх ни е, искаме да излезем. Или може би: изкачват се, вече са много близо.

Понякога не се чували през цялата нощ бог знае защо. Тази пауза не успокоявала Маркър. Стоял на пост, ходел до мравуняка. Никога обаче не се случвало нищо, само виковете на негрите. Тази повторемост отслабила бдителността им. Накрая Маркър допуснал една толкова човешка и едновременно с това жестока грешка — да обвинява жертвата за престъплението. Когато негрите викали, Маркър ги проклинал от палатката, разтърсвал Пепе и му заповядвал да отиде да хвърли един поглед.

Една вечер негрите се развикали в един глас. Започнали привечер и повече не мълкнали. Маркър спал на пресекулки. Спомняше си смъртно реда на събитията, които последвали. Когато воят на негрите станал непоносим, наредил на Пепе да отиде да види каква е причината. Пепе се върнал, но не съобщил нищо ново. Негрите обаче продължили да крещат. Въпреки това и именно защото ужасените виковете били продължителни и монотонни, те успели да заспят, подобно на живеещите близо до водопад, които толкова са свикнали с шума на водата, че накрая той ги приспива.

Рано сутринта го събудила тишината. Абсолютна тишина, ако изобщо в Конго някога е съществувала абсолютна тишина. От мината не се разнасял нито звук. Съзнанието му било свикнало с онези крещящи от страх сто гърла. Толкова бил свикнал, че тишината го изненадала.

Отворил очи. До него Пепе също бил отворил очи. Гледал парчето плат, което служело за врата. Гледал обаче с очи като на мумия, втренчени в нещо, което било извън обсега му.

— Пепе?

Пепе не отговарял и Маркър погледнал към вратата на палатката, където бил втренчен погледът на Пепе.

Там имало една кръгла, бяла, плешива глава. Зеленият плат на палатката бил скърсан по средата и през него се подавала тази глава с издути бузи и кръгли като топки за тенис очи. Само една глава, която движела зениците си с нечовешка бързина, сякаш разполагали с малко време, за да видят всичко. Устните били разтегнати встрани, но никой не би описал това като усмивка. Лицето направило гримаса. Изплезило се, показвайки триъгълен виолетов език. И внезапно изчезнало, сякаш потънало в земята.

Било толкова мигновено видение, че Маркърс нямал време да се изплаши. Извикал на Пепе:

— Ти видя ли го? Видя ли го?

Пепе не отговорил. Лежал неподвижно на нара. Маркърс излязъл от палатката.

Рояк от човешки скакалци плякосвал лагера. Навсякъде имало тектони. Пет, шест. Десет, дваисет, повече, много повече. Не успял да ги преброи. Сигурно били към дваисет, но се движели толкова бързо, че може би ги броял два пъти. Маркърс не бил виждал толкова трескава дейност. Носели туники, покрити с червеникава пръст, и ровели навсякъде със сръчни маймунски пръсти. Съобщавали си за находките с невероятно дрезгав глас, подобно на говорещи крави. Трудно било човек да повярва, че са от същата раса като Амгам.

За тези тектони хората не съществували. Както един далтонист не различава добре цветовете, и те притежавали някакъв зрителен дефект, който им пречел да забележат човешките същества. Виждали само предмети. И цялата им дейност се насочвала към подбора на полезните предмети. Това да, това не, това да, това не.

Ричард бил излязъл от палатката си. Бил смаян също като Маркърс. Тектоните ровели в сандъци, опразвали чували, отваряли чанти и кувари. За кратко време обърнали лагера наопаки. Скоро се случил първият инцидент.

Един тектон се приближил към Ричард. Или по-точно към часовника, който носел. Тектонът се втурнал към китката му. Всъщност не упражнил пряко насилие, просто не откъсвал очи от часовника. Ричард се уплашил и направил няколко крачки назад. Тектонът упорствал и докато Ричард отстъпвал назад, той пристъпвал напред и не преставал да дърпа каишката на часовника. Накрая Ричард изгубил равновесие и паднал по гръб. Тектоните се спрели подобно на марионетки, задвижвани от едни и същи конци, и се разкикотили. Крадецът на часовника дори имитирал тромавите движения на Ричард и шумното му падане. Нови гръмки кикотения. Ричард ридаел проснат на земята, но невредим. В това време друг тектон се доближил до Маркърс, привлечен от фитила на запалката, която се подавала от джоба му, и бръкнал вътре.

— Ей! — възкликнал Маркърс и го бутнал леко, но твърдо.

Тектонът го изгледал с недоумение. Предложил му пепеляво на цвят камъче с форма на куб. Маркърс изпитвал едновременно отвращение и сдържан страх. Сторило му се, че може би най-добре щяло да бъде да вземе това, което му предлагали. Било само едно камъче или може би керамично парче, оформено като куб. Тектонът взел колебанието на Маркърс за стратегия за пазарлък и удвоил офертата си. Този път му предлагал продълговат камък, приличащ на училищен тебешир. За какво би могло да му послужи това нещо? Няма време да се замисли. Амгам се появила отнякъде и с един замах блъснала керамичните парчета или каквито и да били те на земята. После го повлякла към края на поляната.

На едно от дърветата, откъдето започвала джунглата, бил завързан негър. Уилям се бил пристрастил към този вид наказание от деня, в който завързал всичките миньори. Мъжът бил там за някакво леко провинение. Амгам завъртяла с ръце главата на Маркърс, за да види петимата тектони, които се били нахвърлили върху африканеца.

Тектоните намерили нещастника завързан за дървото и се възползвали от беззащитността му. Не било необходимо да преговарят с никого. Двама тектони му изтръгвали пръстите на краката и на ръцете с клещи. Друг ги потапял в малък съд, в който врили химически вещества, и после с помощта на пинсети ги изваждал, вече оголени от кожата и месото. Когато костите изстивали, предавал ги на петия тектон, който седял на тревата и ги обработвал с инструменти на бижутер. Тектоните били глухи за виковете на негъра, когото осакатявали. Клещите продължавали да изтръгват пръсти, а локвата кръв в краката им изобщо не ги притеснявала.

Маркърс изгубил контрол. Втурнал се в обратна на сцената посока към средата на лагера. Там се сблъскал с предишния тектон. С една ръка тектонът го хванал здраво за предницата на ризата, а с другата му предложил три камъчета, три. И най-после Маркърс разбрал от какъв материал изработвали тектонската монета.

— Пуснете ме! — умолявал Маркърс. — Пуснете ме!

Не можел обаче да отстрани тектона, който дишал в лицето му. Не знаел как да се освободи от него. Внезапно главата на тектона се пръснала като диня, която пада от високо върху циментов под. Части от черепа се разхвърчали като шрапнели. Маркърс потреперил, като видял ризата си напоена с тектонска кръв.

Уилям се бил събудил последен, но реагирал пръв. Естествено, по неговия начин. Държал револвер в ръка и стрелял по всеки тектон, който допускал грешката да се появи в полезрението му. Все едно вървял из някое стрелбище. Една крачка, две крачки, свивал лакът и стрелял. Тектоните много късно разбрали какво става. Сякаш не можели да проумеят, че някой се осмелява да ги нападне. Дори един застанал пред Уилям, вдигнал ръце и възмутен закрещял нещо. Уилям пъхнал дулото на револвера в устата му, стрелял и продължил да върви напред с опръскано с кръв лице, невъзмутим, избирайки жертвите си напосоки. Окуражен от примера на Уилям, Ричард грабнал пушката си. И скоро над поляната полетели повече куршуми, отколкото комари.

Имало известно величие в убийственото хладнокръвие, което Уилям Крейвър проявил в този ден. Нито едно мускулче на лицето му не трепвало. Когато мунициите му свършвали, отварял револвера, без да обръща внимание на тектоните и хаоса около него. Зареждал барабана и продължавал упражнението си по стрелба по мишена. Една стъпка, бум, един мъртъв тектон. И още един, и още един. Бялата му риза и белите панталони били целите опръскани с кръв. Уилям обаче не спирал. Помагала му пасивността на тектоните. Не можели да повярват, че някой ги напада, или може би били твърде заети с плячкосването. Мнозина дори не си дали сметка, че умират; куршумът пронизвал гърдите им и те падали с плячката в ръце. Последните двама тектони били по-хитри и избягали.

В действителност цялата тази сеч сигурно не продължила повече от няколко минути. Двамата тектони бягали към мравуняка, като държали с ръце полите на туниките си, за да тичат по-бързо. Тази картина се сторила изключително смешна на Маркърс, затова заповедта, която Уилям отправил към Ричард, му прозвучала толкова жестоко.

— Не ги оставяй да избягат! Убий ги, Ричард!

Куршумите на Уилям били свършили. Ричард се прицелил спокойно с пушката си за лов на слонове. От главата на единия от бегълците бликнал червен фонтан и тектонът рухнал на земята. Оръжието обаче засякло и Ричард не могъл да стреля по втория беглец.

— Маркърс! Хвани го! — изкрещял Уилям, докато ровел в джобовете си, търсейки куршуми.

Маркърс трудно можел да преследва когото и да било с късите си крака. На тектона обаче му пречели полите на туниката, така че

двамата били равностойни съперници.

Маркърс настигал тектона. Когато беглецът се пърнал в отвора на мравуняка, бил само на метър и половина пред него. Тектонът направо се пуснал от високото към дърното на мината. Маркърс проврял глава през дупката.

— Хванете го, преди да е избягал — извикал той на негрите долу.
— Хванете го!

Никой обаче не се осмелил да помръдне. Всички се притискали към стените, опитвайки се да стоят възможно най-далече от нашественика. Маркърс се плъзнал надолу по стърбата като по пожарникарски стърб.

Тектонът вече се бил пърнал в една от дупките в стената. Маркърс подскочил и с върховно усилие успял да го хване за глезена. Единствено краката на тектона стърчали все още от дупката. Той се дърпал, за да се отскубне, като се опитвал да ритне Маркърс в лицето.

— Помогнете ми! — извикал Маркърс, който приличал на заклецил се коминочистач.

Накрая тектонът успял да уцели с петата си носа на Маркърс. Ударът бил много болезнен. Пред очите му се появили искри. Полузаслепен, той пуснал глезена за миг и тектонът пропързлял навътре в тунела.

— Защо не го спряхте? — извикал Маркърс на негрите, докато кръвта бликала от носа му. — Ще се върнат!

Секунди по-късно Уилям и Ричард се появили при отвора на мравуняка. Слезли в мината и стреляли в дупката, през която тектонът бил избягал.

Твърде късно.

По заповед на Уилям негрите изкопали голям трап и довели телата на мъртвите тектони. Хвърляли труповете и ги засипвали с пръст. Било мъчителна операция, защото очите и кожата на тектоните създавали илюзията, че са още живи. Според Маркъс мъртвите негри не стават бели, а само сиви. При тектоните било обратното. Със смъртта твърде бялата им кожа ставала восъчно бяла, а после перлено сива. Би могло да се заключи, че смъртта е еднакво справедлива към всички. Труповете на тектоните обаче запазвали една трудно определяема особеност. Полуотворената понякога като на риба уста. Или стъклените очи с вечно вдигнати клепачи и с влажна паяжина в ретината. Часове след това те още гледали плътната синева над Конго, без да искат да разберат, че вече са мъртви и са изгубили правото да гледат човешкото небе. Маркъс се взирал във вцепенените им тела и не можел да повярва, че наистина са мъртви или че някога са били живи.

— От земята дойдоха и в земята се връщат — отбелязал Уилям след последната лопата пръст.

Никой не знаел дали било молитва, ирония или проклетие.

Пепе превел обясненията на негрите от мината: те твърдели, че тектоните се били появили от дупката с шумовете. Носели възета и куки, с помощта на които се изкачили по стените.

През останалата част от деня Пепе бил по-мълчалив от друг път. Когато привечер Маркъс и той се прибрали в палатката, никой от двамата нямал желание да разговаря. Преди да затвори очи, Маркъс се завил с едно одеяло, което винаги му служело за възглавница. Откакто се намирали в Конго, за пръв път използвал завивка за спане.

— Не знаех, че в Конго може да е студено — забелязал Маркъс, треперейки.

— Не е студ — казал Пепе. — Това е страх.

Малко след това Пепе добавил:

— Това не е за мен. Свърши се.

— Какво искаш да кажеш? — попитал Маркъс.

— Махам се — бил отговорът. — Тази нощ. Ще изчакам Уилям и Ричард да заспят. После ще измъкна хората от мината и ще избягаме.

Маркърс се надигнал.

— Да не си полудял? Не можеш да направиш това.

— Защо не?

Маркърс не знаел как да отговори. Отново легнал. Вперил поглед в тавана на палатката и казал:

— Ти си знаел, нали? Винаги си го знаел. Вие негрите сигурно имате някоя легенда за хората, които живеят в преизподнята.

Пепе обърнал глава към Маркърс. Изглеждал даже развеселен.

— Легенда? За каква легенда говориш? Не знам никаква легенда.

Пепе се разсмял толкова силно, че Маркърс се уплашил да не събуди Уилям и Ричард.

— Не — обяснил Пепе. — Всичко знам от дядо си. Той ми говореше какво е видял. И казваше, че белите винаги се държат еднакво, независимо откъде идват.

Маркърс бил заинтригуван. Обърнал се към Пепе и подпрял главата си с ръка.

— Не разбирам.

— Дядо ми знаеше какво говори. Белите винаги правят едно и също. Първо идват мисионерите и плашат с ада. После идват търговците, които крадат всичко. А после войниците. Всички са лоши, но следващите, които идват, са по-лоши от предишните. Първо дойде господин Тектон, който искаше да ни накара да повярваме в неговия бог. Днес се появиха търговците. Скоро ще се появят войниците. Не искам да съм тук, когато пристигнат.

— А тя?

Пепе се поколебал.

— Навсякъде има странни хора.

— Видя ли какво сториха тектоните с ръцете и краката на онзи човек? — попитал Маркърс.

— Белите са такива — отсъдил Пепе. — Карат ни да работим като носачи и миньори. И забогатяват. — Въздъхнал. — Поне ще имам щастието да отведа събратята си от мината с мен.

— Сега са ти събратя? — подиграл се Маркърс. — Напомням ти, че ти участваше с удоволствие при окуването им. За бога, Пепе! Намираме се на петстотин мили от което и да е цивилизовано или поне

обитавано място. По обратния път ще минеш през селищата, които нападнахме на идване. Имаш само една стара пушка и малко муниции. Никой няма да дойде с теб. И когато те разпознаят, ще те убият. Стига джунглата да не те убие преди това. — Маркърс въздърнал. — Не го прави, Пепе. Твърдиш, че искаш да освободиш мъжете от мината и да ги отведеш оттук. Сигурен ли си, че няма да те убият при първата възможност, която им се удаде? Не им липсват поводи.

— Може би — отвърнал Пепе. — Но поне ще ме убият те, а не някой друг.

Откъм джунглата се разнесъл животински рев с непозната и вледеняваща красота. Шумовете на джунглата, запалената газена лампа, палатката и взаимната им компания им доставяли истинско удоволствие. Маркърс не искал да се примири с мисълта, че Пепе си трърква. Завъртял се под одеялото като сърдит любовник.

— Ела с мен — предложил Пепе.

— Не, ще остана тук — отвърнал Маркърс.

Угасили газените лампи. Но не заспали. Пет минути по-късно Пепе се обадил в тъмното.

— Заради нея, нали?

След малко Маркърс отвърнал:

— Уморен съм, Пепе, много съм уморен. Тази нощ ще спя дълбоко. Толкова дълбоко, че няма да чуя нищо.

Не спели. Престрували се, че спят. Три часа по-късно Пепе станал, взел старата си пушка и скърсаната си шапка и преди да излезе от палатката, приближил устни до ухото на Маркърс. И рекъл:

— *Du courage, mon petit, du courage.*^[1]

И излязъл.

В книгата написах друга версия за сбогуването на Пепе. Каква? Тази, която ми разказа Маркърс: за един непоколебим Пепе, който въпреки молбите на Маркърс остава с него, бори се срещу тектоните, рискува собствения си живот заради него, докато накрая самият Маркърс го принуждава да тръргне, като го заплашва с револвера си. Не му повярвах. Държането на Пепе беше толкова героично, че се превърщаше в карикатура. Така че един ден, когато преглеждахме главата, сплетох прърсти с опрени на масата лакти и казах: „Маркърс, защо ме лържеш?“ Той се огледа наоколо с колебаещ се, засрамен и по-несигурен от всякога вид.

Аз знаех отговора: лъжеше, за да предпази доброто име на Пепе, на единствения си приятел, когото е имал на света. Може би някой ще попита: щом съм знаел, че лъже, защо съм написал фалшивата версия? Отговорът е: защото ми беше писнало от негрите на доктор Флаг. Нека поне веднъж, казах си аз, един негър да убие тълпи от бели, обратно на това, което глупакът Флаг би те накарал да напишеш. И понеже това не се отразяваше върху структурата на повествованието, си го позволих.

Защо постъпих толкова елементарно? Всъщност втората версия описва най-добрия от всички възможни образи на Пепе. Показва, че Пепе е бил единственият разумен човек на онази поляна.

* * *

Много е изговорено за самотата на осъдения на смърт. Малко е изговорено обаче за самотата на палачите. Маркъс никога нямало да забрави изражението на Уилям и Ричард на следващата сутрин, когато си дали сметка за масовото бягство. Били си представяли всички възможности — опити за убийство, бунтове и кражби, но не и това. Ричард винаги спял с дългата пушка до себе си, все едно му била любовница. Уилям — с револвер под възглавницата. Торбичките със злато били заровени под палатката на Уилям. Никой обаче не искал да им отнеме златото или живота. Никой не искал да забогатее. Нито дори да си отмъсти. Само искали да избягат, нищо повече. А това било извън разбиранията на братята Крейвър.

Маркъс си спомняше колко безлюдна и пуста била поляната онази сутрин. Черните тела вече не изпълвали мината. Гласовете им не нарушавали шумовете на джунглата. Робите без господар са свободни. Господарите без роби са нищо. Били сами.

Огънят от предната вечер още пушел и тлеещата жарава отразявала много добре настроението в лагера. Маркъс и Ричард седели пред гаснещия огън и го гледали апатично. Уилям, който бил встрани, намерил манерката на Пепе. Претеглил я на ръка и после яростно я захвърлил на земята. Маркъс и Ричард не откъсвали очи от жаравата.

— Сега какво? — рекъл Ричард.

— Сега ще ни убият всичките — отвърнал, без да се замисли, Маркъс, който пушел. Дори той самият не знаел, че гласът му можел да прозвучи толкова сурово.

— Да ни убият? — попитал изненадан Ричард. На устните му се появила скептична усмивка. — Кой ще ни убие, като всички са избягали?

Маркъс вдигнал очи от пепелта, погледнал Ричард, извърнал се и се взрял в мината. Ричард разбрал.

— Господи, Господи — проплакал той и закрил очи с ръце.

— Какво става тук? — поискал да знае Уилям, който вече бил забравил за манерката на Пепе.

— Ричард плаче — казал Маркъс с неприсъщ за него суров глас.

Уилям си дал сметка. И го погледнал така, сякаш му казвал: първо Ричард, после ще се заема с теб.

— Хайде, ти си войник! — окуражил го той, като го прегърнал през рамо. — Къде е духът на победата?

Ричард обаче не бил войник, бил развалина. Уилям настоял.

— Ти си офицер на британската империя!

— Това не е провинция на империята — промълвил най-после Ричард. — Това е Конго.

Отговорът се харесал на Уилям. Не можело да се говори с човек, който дори не слуша. Ричард отговарял, а щом някой отговарял, значи можело да бъде убеден.

— Ричард! Какво са те учили във военната академия? Какво се прави в такива случаи?

— Не искаш да разбереш — отвърнал Ричард, който въпреки ограничените си умствени възможности можел да бъде много разсъдлив, — нито един военен инструктор не ни е учил как да отблъскваме нашествие на тектони.

Уилям надал вик. Маркъс имаше много жив спомен за този вик. Спомняше си го по същия начин, както би си спомнил за неочаквано слънчево затъмнение. Бил нов, необичаен глас, нещо средно между човешка амбиция и животинска същност. С него възвестявал притежанието си и обявявал война. Нямало да си тръгне. Нямало да предаде мината. Никога, на никого. Да дойдат, когато искат. Уилям надал този вик и с това все едно излял кофа студена вода върху главата на Ричард.

— Ричард! — настоял той. — Какво трябва да направим? Ти си инженер. Кажи ми какво трябва да направим!

Ричард отворил и затворил уста няколко пъти, без да каже нищо, но Уилям все така стоял пред него и настоявал за отговор.

— Ограда — рекъл Ричард накрая, сякаш четял наръчник с инструкции, написани във въздуха. — Трябва да оградим мравуняка с ограда.

— Ограда?

— Да. Ще построим укрепление, но предназначението му е не да попречи на тектоните да влязат в мината, а да им попречи да излязат от нея.

— Чу го, Маркър — казал одобрително Уилям. — Отиваме да сечем дървета. Ще ни трябват много дънери. Хайде.

И завел Маркър в гората, а Ричард останал при мравуняка, за да направи измервания и да възстанови инженерните си познания.

Уилям и Маркър започнали да сечат дървета. Не трябвало да бъдат нито твърде големи, нито твърде малки. Търсели дънери между два и три метра, достатъчно високи, за да не могат да бъдат прескочени, когато направят оградата, но и да не бъдат твърде обемисти, за да могат да ги завлекат до мравуняка. Въръжени с брадви, двамата работели много близо един до друг. Уилям казал:

— Отдавна не си на наша страна. Не си прави труда да отричаш: знам го. Но не разбирам защо. Защо, Маркър? Заради пари ли е? Смяташ, че заслужаваш повече?

Маркър мълчал. Уилям продължил:

— Наистина ли смяташ, че не мислим за теб? Не бъди глупав, ще те възнаградим. Ще се върнеш по-богат, отколкото голтак като теб би могъл и да мечтае. Ние от семейство Крейвър никога не изоставяме прислугата.

След като поваляли дърветата, окастрили клоните им, за да стане оградата плътна. Маркър продължавал упорито да мълчи.

— Значи не е заради пари — заключил Уилям.

Завързали няколко дънера и после всеки метнал на рамо по един край на въжето, за да ги теглят. В последния момент обаче Уилям оставил Маркър да тегли сам целия товар. Той вървял до него, сякаш бил водач на мулета.

— Заради негрите ли е? Нима зад тази циганска кожа се крие дух на филантроп? Не, не е това. Сега вече няма негри. А ти си по-унил от всякога. Тогава защо?

Маркърс струпвал дънерите близо до мравуняка. Амгам седяла пред палатката с кръстосани крака. Уилям спрял. Сивите му зеници били като оловни монети.

— Заради нея е — досетил се той накрая. — Заради нея.

Уилям бил смаян. Погледът му се местел от Маркърс към Амгам и от Амгам към Маркърс. Било му трудно да направи връзка между двамата. Човек като него рядко намирал повод да се учудва.

— Заради нея — повтарял той, — заради нея е.

* * *

В продължение на пет дни и пет нощи тримата англичани строяли малкото укрепление. Колкото и трудна обаче да била задачата, Уилям не забравял за чувствата, които бил разкрил у Маркърс.

Строителните работи започнал Ричард. Той забил един кол до самия мравуняк. От кола излизало въже, дълго четири метра, а на другия край на въжето бил завързан друг кол. Той опънал въжето и обиколил мравуняка, като дращел по земята с върха на втория кол. Въжето служело за радиус, а колът на Ричард браздял земята като рало. Така отбелязал кръг. Уилям и Маркърс копаели браздата, която Ричард бил прокарал, и поставяли в издълбания ров дънерите. Забивали ги вертикално, закрепвали ги добре и ги привързвали един за друг с въжета.

Издигали здрава стена. Използвали кирки, лопати, брадви и чукове. Страхували се и работели с праметнати на гърбовете пушки. Прикладът затруднявал работата им. Ремъкът, кръстосан на гърдите, им пречел. От устата им излизали проклетия, а на ръцете — драскотини и пришки. Никога не били предполагали, че един толкова елементарен на пръв поглед строеж изисква толкова усилия. Нощем продължавали работата, като си светели с три газени лампи, които умножавали сенките по три. Все едно че били девет души.

Уилям и Ричард непрестанно мислели как да направят оградата по-висока, по-здрава, по-плътна. И докато прилагали техническите

знания, пренебрегвали напълно толкова очевидните логични доводи: че оградата е лудост и че всеки поне малко здравомислещ човек щял да се махне оттам.

Имало един момент, в който Маркърс за малко щял да изкрещи, да каже „стига“. Нима не виждали? Никаква ограда нямало да спре тектоните. Оставил инструментите и се запътил с твърда крачка към Ричард. Той бил по-слабото звено от братята Крейвър. Може би ако го поразтърсел, щял да се осъзнае. Ричард работел до огъня. Изглаждал с мачете грапавините по дънерите, предназначени за оградата.

— Искаш ли нещо, Маркърс? — попитал Ричард, като го видял.

Преди обаче да изкаже мнението си за абсурдната стена, Маркърс направил една спонтанна забележка:

— Не, Ричард, не така — казал той. — Не режи клоните в горната част на дънера. Само ги подкъси и ги заостри. Така ще си одраскат ръцете, ако решат да се качват.

— Прав си! — признал Ричард. — Много хубава идея. Добре си го измислил, Маркърс!

От този момент нататък престанал да се противопоставя. Похвалите на Ричард по парадоксален начин накарали Маркърс да приеме присърце работата. Фактът, че бил изказал забележка по един дребен аспект от издигането на оградата, предполагал, че по принцип я одобрява като цяло. А Ричард, който бил толкова уплашен, че щял да приеме каквато и да е помощ, независимо откъде идвала тя, от този момент започнал да се съветва с него за всяка подробност с изключителна любезност. И така, без да разбере много добре как, Маркърс не успял да изрази несъгласието си с оградата. Хората невинаги умеят да дадат израз на мислите си, а в някои случаи липсата на дар слово може да подкопае твърдостта на характера.

През всичките тези дни успял само веднъж да се види с Амгам. Възползвал се от една дребна злополука по време на работа, когато върхът на един кол оставил дълга, но повърхностна рана на ръката му. Той напуснал строежа, за да промие раната. Като го видяла, Амгам отишла да му помогне.

Стояли прави до една палатка. Маркърс излял водата от една манерка върху раната. Тя му подаде бинтовете. Ръцете им се допрели. Маркърс обаче знаел, че Уилям не откъсва очи от тях. Тя също знаела това. Могла да изрази любовта си единствено с леко стискане на

ръката. Шестте ѝ пръста се задържали върху ръката на Маркърс няколко секунди в повече. Човек би казал, че допирът е бил твърде повърхностен. В действителност обаче не било така.

Той не бил сам на този свят. Кехлибарените ѝ очи мислели за него. От този допир, при който усетил свръхчовешката ѝ топлина, той разбрал, че Амгам мислела само за едно: как да се освободят.

С изключение на този епизод те посвещавали цялото си време на строежа на оградата. Работели непрекъснато и една нощ, седмица по-късно, когато стената вече се извисявала в цялото си великолепие, с онази безспорна красота, която притежават човешките творения, издигнати сред най-дивата природа, Амгам се приближила до нея.

Нощта била особено прохладна и влажна. Хиляди насекоми пърхали във въздуха с малките си крила. Около мравуняка вече се издигала идеално построена стена от дънери. Дори имала вратичка, която се отваряла като подвижен мост. Ако си представим оградата като циферблат на часовник, то входът се намирал на мястото на шест часа. От двете страни на подвижния мост, съответно на местата на пет и на седем часа, били построени наблюдателници, от които можело да се наблюдава мравунякът, и амбразури, през които да провират дулата на пушките. На мястото на дванайсет часа имало трети пункт за стрелба. Идеята на Ричард била да се създаде система от кръстосан огън, така че нашествениците да бъдат повалени веднага щом се появят от мравуняка.

Амгам влязла във вътрешното пространство на оградата. Никой не се противопоставил на това. Били капнали от работата през деня и я оставили да прави каквото си иска. Влезли подир нея. Гледали я, докато наблюдавала стената. Внезапно, без да знаят добре защо, мнението на Амгам се било превърнало в нещо много важно.

Три газени лампи, поставени на равни разстояния една от друга върху амбразурите, осветявали вътрешното пространство. Студеният им блясък рисувал удължени и изкривени сенки. Деветте сенки, дванайсет, ако броим и тази на Амгам, спрели. Тя най-после била разбрала, че целта на конструкцията е чисто военна. Приближила се до мравуняка. Така виждала стената от перспективата на евентуален нападател, който се появява от дълбините. Маркърс, Уилям и Ричард не откъсвали очи от нея. И накрая Амгам направила един жест.

Нямало нужда от думи. И тримата разбрали. Не било толкова жест, колкото цялостно отпадане на тялото, тъга на човек, който е зрител. Всички разбрали, че Амгам изпитва непознато за тях тримата чувство: чужда болка, също както ние изпитваме чужд срам.

Ричард бил най-разстроен.

— Някой да я отведе оттук — скимтял той с плачлив глас. — Моля ви, нека някой я отведе.

Никой не го слушал и накрая я отвел той. Уилям и Маркър останали сами, един срещу друг, до мравуняка. Трите газени лампи издавали лек шум на освободен газ, който се смесвал с нощните звуци на джунглата. Сега, когато Уилям знаел за чувствата му към Амгам, можел да ги използва като още едно оръжие срещу Маркър. В онази нощ обаче Уилям сякаш бил друг човек.

Уморен, Маркър седнал и се облегнал на оградата. Пред погледа му се изпречили краката на Уилям, обути във вечните бели панталони.

— Тя изпълзя от недрата на земята... подобно на червеите... а ти я обичаш... обичаш я...

Не говорел презрително. По-скоро говорел като човек, който се опитва да реши кръстословица в „Таймс“ на глас. Уилям грабнал газената лампа, около която кръжали насекоми и нощни пеперуди. Поставил я на земята между двамата и се навел. Уловил с два пръста една от най-големите пеперуди, с бели криле. Пуснал я в отвора на лампата. Тя пламнала като хартиена комета. Не откъсвал поглед от горящото насекомо.

— Каж ми, Маркър Гарви, какво харесваш у нея? Искам да знам.

Уилям го бил разкрил, било безполезно да се крие повече. А и нямал сили да започва словесен дуел с толкова по-образован от него човек. Там горе Млечният път приличал на гръбначен стълб, прорязващ небето.

— Харесва ми да я докосвам — рекъл.

Очите на Уилям никога досега не били приличали толкова на очи на акула. А в очите на акулата любов няма. В онази нощ обаче очите му съзнавали безпомощността си да бъдат друго нещо. Уилям си отишъл. В палатката си, при нея. Сигурно щял да я насили със студенината на учен, който провежда експерименти с лабораторни мишки. Именно този парадокс отдалечавал Уилям Крейвър от

човешкия род — може би е искал да стигне до любовта, но единственият път, който познавал, бил насилието.

Малко по-късно Ричард дошъл при Маркърс, който още лежал по гръб. Ричард бил най-уплашен от всички. Или пък най-малко умее да крие страха си. Запалили по цигара. Мислите на Маркърс се реели в приказното, осеяно със звезди небе, и Ричард казал:

— Не обичам да гледам звездите, защото имам чувството, че те са по-близо до дома, отколкото ние.

Маркърс се надигнал и седнал. После неволно погледнал към палатката на Уилям. Какво ли ставало вътре? Не искал да знае, не искал да мрази Уилям повече, отколкото вече се бил научил да го мрази. И докато се взирал в зеленикавия плат на палатката, през ума му минала една мисъл: никога едно толкова обичливо и едно толкова противно същество не са били толкова свързани. Все едно да поставиш абсолютното добро и абсолютното зло в една бутилка. Маркърс затворил очи. Не, определено не желаел да знае какво става там вътре.

— Нека ти разкажа една стара семейна история — казал Ричард. — Когато бяхме деца, някой ни подари едно коте. Единственото нещо, което го различаваше от другите котки, беше бялото връхче на опашката му. Уилям си играеше много с него. Баща ми също. Това ме изненадваше, защото бях свикнал да го виждам много сериозен. Майка ми вече беше повалена от болестта, която щеше да я отведе в гроба, и това котенце ни развеселяваше много. Един ден го намерихме умряло в градината. Навсякъде имаше кръв. Ако човек се взреше добре, щеше да забележи, че тялото беше разрязано на две съвършено еднакви половини. Баща ми каза, че го премазало колелото на една кола. Но колелото на никаква кола не беше разрязало котето като с гилотина. Беше удар с брадва. Всъщност бяха два удара. Дори едно дете може да борави с брадва.

Ричард въздъхнал:

— Спомням си друг ден. Вечеряхме. Уилям ни обясни откритието, което току-що бил направил. Казваше, че чувствата не са като мненията, защото човек може да промени мнението си, когато поиска, но е невъзможно да изпитваш едно чувство, ако чувството не желае да го изпитваш. Същата вечер чух баща ми да говори с майка ми. За Уилям. Каза, че Уилям прилича на изключителна книга. Но че добрият Господ е забравил да напише точките, запетайките и

ударенията в тази изключителна книга. Майка ми го попита: „Искаш да кажеш, че момчето изпитва лоши чувства?“ А баща ми отговори: „Не, скъпа, още по-лошо — казвам, че няма чувства“.

Фактът, че Ричард споделял такива неща с Маркърс, може би бил признак за слабост на духа и Маркърс би трябвало да се възползва от тази възможност, за да го накара да си възвърне здравия разум. Не. Маркърс не пропуснал никаква възможност поради простия факт, че такава никога не му се предоставила. Ричард бил твърде зависим от брат си, за да му се противопостави. В критични моменти се подчинявал напълно на неговата воля. А можело ли човек да си представи по-критичен момент от този?

На следващата сутрин започнал последният етап от всякакъв човешки живот на онази проклета поляна. За Уилям не съществувало никакво противоречие между целите и обстоятелствата. След като отбраната била готова, той не виждал никаква причина да преустановят извличането на злато. Денят протичал така: Маркърс копаел в мината и пълнел с пръст една голяма плетена кошница. Горещ Уилям издърпвал с въже кошницата. Вземал я на ръце, прекосявал вратата в оградата и се отправял към коритото за промиване, където изпразвал съдържанието ѝ. Ричард пък отделял пръстта от златото. Уилям се връщал към отвора на мината. През това време Маркърс бил напълнил нова кошница. Уилям спускал празната и изваждал пълната.

Мината се била превърнала в огромно сводесто пространство. Поне за сам човек. На обяд сноп слънчеви лъчи прониквал през отвора на мравуняка и падал отвесно като светлина от театрален прожектор. През останалото време газените лампи, окачени на гредите, едвам осветявали повърхността, но не и стените в дълбочина.

Преди сто черни тела изпълвали мината. Сега, когато била празна, гласът на Маркърс ехтял из сферичното пространство. В промеждутъците отварял плоското шише с уиски и отпивал по глътка, а скърцането на капачката се умножавало безброй пъти. Когато това ставало, той неволно се оглеждал. Имал чувството, че тунелите са телескопи от друг свят. И че са насочени право към него. Тук се чувствам длъжен да кажа, че това, което най-много ме впечатляваше от онзи период — като оставим настрана моралните оценки, — беше фигурата на Уилям Крейвър. Каква изключителна сила на волята,

способна да се противопостави и да се опълчи на всички закони на вселената!

Защо го е направил? Дори вече е нямал миньори. Ричард може да е бил пълен с пороци, но Уилям е бил твърде умен. Тогава защо е останал?

Мисля, че го е подтиквал един мощен, но скрит дълбоко импулс. В дързостта на Уилям имало тайно желание да полети в пропастта. Той е бил убиец. И сега, за пръв път в живота си, заемал мястото на жертвата.

Ще ви разкажа приказка: една гладна змия се приближава към едно птиченце, птиченцето вижда, че змията идва. Защо птиченцето не бяга?

Защото иска да знае как свършва приказката.

[1] Смелост, малкия, смелост (фр.). — Б.пр. ↑

Маркърс най-много се притеснявал от това, че последните събития го отдалечавали от Амгам. Вече не можел да се крие зад множеството негри, нито да се среща тайно с нея в гората. Чувствал се далече от нея както никога дотогава. Целия ден прекарвал в мината, а вечер тя била затворена в палатката на Уилям, който, откакто знаел за чувствата на Маркърс, го следял със смесица от омраза и подозрение. Не, това не е точно: никой не можел да знае какво мисли Уилям.

Нощем някой трябвало да стои на пост при мравуняка. Разпределението на смените отразявало установената йерархия. Уилям бил освободен от каквото и да било задължение. Ричард бил на пост една трета от нощта, а останалите две трети се падали на Маркърс. За да компенсира липсата на сън, оставяли го да поспи след обяда. Това обаче не било достатъчно и умората се трупала с всяка изминала нощ. Строго погледнато, може да се твърди, че Уилям предизвикал всичко. Една от любимите му тактики била да създаде условия някой да допусне грешка, този някой я допускал и Уилям наказвал виновника най-сурово.

Една нощ Уилям заварил Маркърс полузаспал.

— Заспал си, Маркърс! Какво щеше да стане, ако тектоните се бяха появили през това време? Не мога да повярвам, могат да дойдат всеки момент, а ти спиш...

Маркърс се извинил. И привидно това било всичко. Същата привечер обаче, когато работният ден приключвал, Уилям изтеглил стълбата горе.

— Уилям! Какво правиш? — извикал Маркърс от дъното на мината.

— Съжалявам. Така е най-добре за всички.

— Не можеш да ме оставиш тук цялата нощ! Сам и невъоръжен!

— Нима? Защо не?

— Защото тектоните могат да се появят всеки момент! Ти сам го каза!

— Именно — отвърнала източената фигура на Уилям. — Искам да бъда сигурен, че няма да заспиш. Ще видиш как днес ще успееш да останеш буден. Ако дойдат, съобщи ни. Но не викай, защото мога да се ядосам.

— Уилям! Уилям! Уилям!

Уилям обаче вече се бил отдалечил. Маркърс не можел да повярва на случилото се. Уилям отишъл при Амгам, а той оставал на дъното на мината. Приблизил се към широкия отвор, през който се появили тектоните. Всеки ден, докато копаел пръстта, хвърлял поглед към него. Сега си давал сметка, че през нощта е още по-лошо. Особено без стълбата наблизно. Ако се появили, всичко щяло да зависи от това дали Уилям и Ричард ще го спасят навреме. Ала нямало смисъл да го увърта: Уилям го оставил там, защото нямал никакво намерение да му помогне. Пъхнал главата си в отвора. Отново усетил полъх на свеж въздух в лицето си. „Не е въздух — казал си Маркърс, — това е дъхът на демона.“

Отдръпнал се от отвора. В един ъгъл на мината държал шише с уиски, от което отпивал по глътка в паузите между една кошница и друга. Седнал и се облегнал на стената срещу тунела с шишето в ръка. Свил крака и обгърнал с ръце коленете си. Не можел да откъсне очи от отвора. И единственото, което правел, било да го гледа, да пие уиски и да чака.

Същата тази нощ ли щели да дойдат, или след няколко дни? Първата вълна тектони била предшествана от неопределени шумове. Маркърс обаче се съмнявал, че ще се повторят. Подозирал, че шумовете били предизвикани от работата по пробиването на тунели. А сега тунелът, който свързвал долния свят с горния, вече съществувал. Освен това тектоните знаели какво посрещане ги очаква. Едно нещо било сигурно: нямало изобщо да се церемонят с първото човешко същество, което щели да срещнат.

Конго. Изгаряща влага. А под земята — пещ. Маркърс дишал собствената си пот. Стичала се по челото и по носа и стигала до устните, подобно на малък поток, който се стремял да влезе в тялото, от което бил излязъл. Изпразнил шишето с уиски. След малко заспал под влияние на алкохола, на умората и отчаянието. Засънувал, че пада в тъмен кладенец и че пада, пада, но неизбежният удар така и не настъпва. Докато сънувал, Маркърс съзнавал, че сънува. Помислил си,

че не бил сънувал този сън от малък. Ала също така си казал: „Не, Маркърс, не, работата е, че днес не сънуваш, това не е сън, това е истина“. Отворил очи. И видял една бяла ръка с шест пръста пред очите си.

Ужасът преминал в любов: била Амгам. Прегърнали се. Маркърс се питал как е дошла при него. Хванал я за ръката, същата ръка, която Уилям приковавал с белезници към един стълб всяка нощ, преди да заспи. Тя го разбрала и сякаш с усмивката си му казвала: „Скъпи мой, пред себе си имаш жена, способна да извади от ставите всичките си кости, за да стигне до друг свят. Съмняваш ли се, че същата тази жена може да отдели костите на едната си ръка, за да види своя любим?“

Амгам нямала време за губене. Огледала кухнята. Разбирала проблема и обмисляла всички възможности. Зад бялото й широко чело работела сложна машина. Маркърс почти чувал цъкването на този тектонски мозък.

Накрая Амгам хванала ръцете на Маркърс нежно, но решително. Разбрал какво му предлагала. Искала двамата да избягат през дупката, да тръгнат към нейния свят. Идеята не била лишена от логика. Когато срещнали тектоните, нейното застъпничество можело да го спаси. Естествено, това означавало да влязат в тунела. Маркърс обичал Амгам така, както никога дотогава не бил обичал никого. След нощта, в която се бил появил господин Тектон обаче, тази дупка му вдъхвала неописуем ужас. Трябвало да вземе решение. И така, на дъното на омразната мина се състоял двубой между абсолютната любов и абсолютния ужас.

Не трябва да вярваме на сладникавите романи: спечелил страхът.

Маркърс не можел да я последва. Бил готов да отиде с нея навсякъде по света. Ала не и в нейния свят. Никога нямало да влезе в тъмния тунел. Никога. Амгам въздъхнала.

Трябвало да потърсят друг изход. Но какъв? Тя била по-умна от него, вече била обмислила всичко. И единствената възможност била да избягат в джунглата. Дръпнала го за ръцете. Той се противопоставил, жестикулирайки като обезумяла маймуна. Амгам не знаела нищо за Конго, не можела да знае нищо.

По пътя си към мината Уилям и Ричард били прокарали кървава бразда. Обратният път щял да бъде също толкова мъчителен: един милион анонимни африканци ги ненавиждали. Рано или късно щели да

изпитат справедливия им и неуправляем гняв. Никога нямало да стигнат живи до Леополдвил. Една съвместна експедиция навярно би могла да си проправи път с помощта на куршуми. Но поотделно, невъоръжени и без провизии — никога. Било много вероятно дори самият Пепе, който познавал страната и имал пушка, да не е оцелял. Как тогава биха успели те, едно циганче и една тектонка, най-чудноватата двойка в цяла Африка, в целия свят? В джунглата Маркърс и Амгам щели да бъдат като два лутащи се бърмбара в снега.

В нейния свят щели да убият него. В неговия свят щели да убият и двамата. Маркърс нямало какво повече да добави. Дълго време седели мълчаливо. Амгам била навела глава и гледала грозния под на мината. Маркърс никога не бил виждал толкова тъжен човек. Почувствал се неудобно: той бил причината за толкова силно чувство и изпитвал едновременно вина и задоволство.

— Скъпа, още не съм умрял — рекъл Маркърс и погалил бузата й, — могат да се случат много неща.

Прегърнали се. Маркърс бил капнал от умора и заспал на гръдта й като на възглавница. Не спал дълго. Преди изгрев отворил очи. Нея вече я нямало. През нощта сигурно се била върнала в палатката. И за да прикрие идването си, била принудена да вдигне стълбата.

Оставало час до изгрева. Как го е прекарал Маркърс Гарви? Като направил кратка равносметка на живота си? Като подреждал мислите си? Не. През този един час Маркърс бил измъчван от жестока ревност. Посещението на Амгам го навело на много мисли, при това все лоши. Вече било ясно, че възетата и белезниците не означавали нищо за Амгам. Тогава защо търпяла Уилям да я насилва всяка нощ? Какво чувствал Уилям към Амгам? А Амгам към него?

Тектоните скоро щели да дойдат. А той ревнувал. Спомням си, че докато си водех бележки за тази сцена, в полето написах: „Човечеството може да бъде невероятно патетично“.

Слънцето изгряло. Една кошница, завързана за въже, се спуснала в мината. Горестали инсталирали макара. Била твърде далече от отвора на мината, за да види кой работи с нея. Кошницата се полюшна на края на въжетото. После спряла, сякаш казвала: „Какво чакаш? Напълни ме“. Маркърс се подчинил. Издигнали кошницата и след малко тя отново се появила, вече празна.

— Уилям! — извикал Маркърс. — Не можеш да ме оставиш тук. Тектоните ще се появят всеки момент. Няма да се забавят!

В отговор дръпнали въжето. Кошницата се залюляла като нетърпелива марионетка. Този път обаче Маркърс я пренебрегнал.

Тунелът. Започнал да го пълни с камъни. С много, много камъни. Успял обаче да направи само една жалка преграда. Приличал на осъден на смърт, който иска да попречи утрото на екзекуцията му да настъпи, като затуля прозореца на килията си с кърпи. Маркърс вдигнал очи.

— Уилям! Нима ще оставиш да ме убият, докато работя като коминочистач на дявола? Защо? Какво съм ти сторил?

— Никой не ти желае злото, Маркърс.

Не бил гласът на Уилям, бил гласът на Ричард.

— Ричард! Къде е Уилям?

— Напълни кошницата.

При Амгам, разбира се. Всичко заприличвало на планирано и жестоко отмъщение: тектоните щели да дойдат и да убият Маркърс, а през това време Уилям щял да обладава Амгам. Колко странна душа имал Уилям Крейвър. За разлика от пренебрегнатите любовници не ревнувал заради чувствата, които тя не изпитвала към него, а заради чувствата, които той не можел да изпитва към нея.

— Ти не си като Уилям — поласкал го Маркърс. — Пусни стълбата, Ричард!

— Ще я пусна само ако се появи проблем. Така ми каза Уилям. А ти през това време работи — отговорил Ричард, когато Маркърс все така не виждал.

— Проблем? — възкликнал Маркърс отчаяно. — Една подземна раса е на път да нахлуе в Конго, в света на хората! А ти няма да пуснеш стълбата, докато не се появи проблем? Какво муле си само, Ричард Крейвър!

Маркърс не знаел как да изтълкува мълчанието на Ричард. Може би било израз на пасивността на един перверзен наблюдател. Ами ако зад това мълчание се криело чувство за вина? Умът на Маркърс работел трескаво. Досетил се, че Уилям никога нямало да заповяда открито на Ричард да убие Маркърс. Естеството на отношенията им не било такова. Сигурно Уилям само му бил дал най-общи указания, които да гарантират смъртта на Маркърс. В противен случай какъв би бил смисълът на заповед, която забранява да се помогне на удавника,

докато главата му не потъне под водата? Защото очевидно единственият възможен „проблем“ били тектоните. А когато те се появят, когато вече се озоват в изкорубената тиква, Ричард изобщо няма да се сети да пусне стълбата.

„Мисли, мисли — казал си Маркърс, — няма безнадеждни ситуации, има само хора без надежда.“ Трябвало да се възползва, че Уилям го нямало и следователно не упражнявал толкова силно влияние върху Ричард. Трябвало да му даде аргументи, които да оправдаят евентуалното му неподчинение.

— Напомням ти, че три без едно е две — рекъл Маркърс. — Ако ме убият, ще останете само двама, за да се отбранявате от тектоните. Пусни стълбата!

Мълчание.

— Поне си подай главата. Казали са ти да пуснеш стълбата, ако стане нещо. Добре, съгласен съм. Но откъде можеш да знаеш, че става нещо, като не го виждаш? Ричард? Ричард? Ричард!

Ако бил убеден в ролята си, щял да извика на Маркърс да напълни кошницата. А не го правел. Било обаче безсмислено да настоява въпреки колебанията на Ричард.

Колкото и абсурдно да било, натрупал още камъни в дупката. След известно време първите метри от тунела били пълни като чорап за Коледа. Поставил последен камък, за да завърши творбата си. Отново седнал. Точно там. Под дупката, с гръб, опрян на стената.

Маркърс мислел за Амгам, за нещата, които Уилям сигурно правел с нея. Знаел, че Уилям нямало да се задоволи само да я изнасили. Въображението му рисувало демонични сцени. Цялата перверзност на Конго се побирала вътре, в една обикновена брезентова палатка. В душата на Маркърс се загнездила безутешна тъга. Още не бил умрял, а вече му било мъчно за живота.

Нещо го ударило по главата, отскочило и паднало на земята. Вгледал се внимателно: бил последният камък, който поставил в тунела!

Скочил на крака.

— Идват, Ричард! — извикал той. — Надникни, за да се увериш сам. Проклет да си, Ричард Крейвър! Погледни! — настоял той, след като не получил отговор. — Само това те моля, да погледнеш!

Дупката треперела. Каменната преграда треперела. Нещо я блъскало с все по-голяма сила.

— Ричард, погледни! Само погледни!

Сега камъните падали като водопад. Маркъл имал чувството, че стената ще се прълсне всеки момент.

— Ричард!

Горе се появило едрото тяло на Ричард Крейвър. Точно навреме, за да види края на някакво черно копие, което се подавало измежду камъните. Не, не било копие, бил гигантски свредел. Ричард бил като в хипнотичен транс. Не можел да откъсне очи от инструмента, който пробивал крехката каменна преграда.

— Ричард! Какво чакаш? Пусни стълбата, по дяволите!

Последният вик стреснал Ричард. Погледнал Маркъл, сякаш го виждал за пръв път.

Не трябва да смесваме отчаяните действия с безсмислените действия: именно каменната преграда спасила живота на Маркъл Гарви, защото, докато тектоните я пробивали, Ричард имал една минута, за да вземе решение. Уилям не бил предвидил тази извънредна минута. Ричард чул Маркъл да вика за помощ, видял свредела с черното острие и си спомнил указанията на Уилям; нямало пречка да спусне стълбата. И я спуснал.

Маркъл се хвърлил към стълбата. В същия момент се подала главата на първия тектон. Била изцяло покрита с каска с три кръгли отвора — два за очите и един за устата. Използвал главата си като стенолом и избутвал последните камъни, които препречвали пътя му. След каската се появил един едър торс, една бяла ризница, посипана с червена прълст. И две ръце, които държали свредела. Бил по-скоро инструмент за пробиване, отколкото бойно оръжие, но Маркъл бил сигурен, че тектонът ще се опита да го убие с него. Щял да го удари в грълб, докато се катери по стълбата. Навел се, хвърлил шепа червена прълст към отворите на каската и се заизкачвал като безопашат гушцер.

Когато тектоните се втурнали да го прелследват, Маркъл вече бил близо до отвора на мината.

— Стълбата!

Ричард и Маркъл издърпали стълбата навреме, точно преди тектоните да се заизкачват по нея. Докато я издигали, видели как

вътрешността на мината бързо се изпълвала с бели тела. За по-малко от минута сигурно се били появили около стотина.

— Към оградата! — извикал Ричард.

Грабнали стълбата, прекрачили през подвижната врата и я затворили след себе си. Уилям току-що бил излязъл от палатката. Не бил успял да се дооблече. Носел само черни ботуши и бял панталон. Може да се предполага, че се е учудил, като видял Маркърс жив. Според Маркърс приближаващата битка им попречила да си кажат каквото и да било. Аз почувствах интуитивно, че не е било необходимо, че очите могат да водят светкавични диалози. Маркърс сигурно е казал на Уилям: „Знам, че си искал да ме убиеш“. Уилям може би се е оправдал: „Не, всъщност не, в интерес на истината ми е все едно дали си жив или мъртъв“. Очите на Ричард пък крещели: „Страх ме е“.

— Ричард, при амбразурата на дванайсет — заповядал Уилям. — И стреляй само когато аз стрелям.

Ричард заобиколил стената и отишъл при северната амбразура. Когато останали сами, Уилям имал дързостта да му даде пушка. Подхвърлил му я с една ръка. Оръжието описало дъга във въздуха. Маркърс едва не паднал, когато я уловил. Уилям казал:

— Умееш ли да стреляш?

— Не.

— Ти си схватливо момче, ще се научиш бързо.

Уилям и Маркърс също заели позиции. Маркърс при амбразурата на седем часа, а Уилям — на пет часа. Между тях била вратата. По този начин трите оръжия покривали цялото вътрешно, пространство. Отсреща, в северната амбразура, се виждало дулото на пушката на Ричард, което се движело непрестанно наляво и надясно, търсейки мишената, която не се появявала. Мравунякът бил необичайно спокоен.

— Какво чакат? — запитал се Уилям. — Защо не се качват?

Времето сякаш било спряло. Жегата била непоносима.

Маркърс оставил пушката до себе си. Виело му се свят от горещината и той опрял глава в оградата. Пред очите му заиграли жълти светлинки. Струи пот се стичали по бузите му, събирали се на брадичката и се отцеждали на земята като малко поточе. Усетил как

комарите се плъзгат по гърба му, повлечени от твърде тежката за крачетата им пот.

Стената от дънери обграждала мравуняка, джунглата обграждала поляната. Хиляди животински звуци се издигали към небето като дим от вряща тенджерата. Между тях — изсвирвания, също като на локомотив, който спира. И проскърцвания на претоварена люлка. Най-постоянният звук обаче бил на насекомите, неистово дразнещ, като скърцането на зъби, хиляди и хиляди малки зъби, които се търкат едни в други.

Нещо привлякло вниманието на Маркъс. Погледнал небето, сякаш да види какво е времето, и казал на Уилям:

— Идват. Чуй това.

Над поляната внезапно настанала тишина. От онзи далечен ден, когато напуснали Леополдвил, звуците ги придружавали неизменно, денем и нощем, нощем и денем. Пронизителни и остри, неистови и приятни. Дразнещи като от свредел или успокояващи като ромоляща вода. Шумове на птици, на маймуни, на непознати животни. Шумът бил толкова постоянен, че престанали да го чуват. А сега — внезапна тишина.

— Виждате ли? — изкрещял Ричард от мястото си. — Виждате ли това, което аз виждам? О, Господи!

Три куки се били закачили за ръбовете на мравуняка.

— Млъкни! — казал Уилям. — И не стреляй!

От куките висели мъхнати въжета. Въжетата били обтегнати. Явно носели тежък товар: изкачващ се тектон. Сега се чували войнствени гласове, подобни на виковете, които отмерват темпото на галерите. Над всяка кука се появила каска. Каска от камъчета, която покривала цялото лице с изключение на трите кръгли отворстия. Главите не помръдвали от мравуняка. Сигурно не очаквали примитивното укрепление, което им препречвало пътя. След няколко минути решили да се покажат и застанали прави. Подир тях се появили още тектони. Всички носели същите каменни каски и ризници и поли, които стигали до глезените им. Тектоните застанали в кръг около отвора на мината. Стояли дисциплинирано, мирно, рамо до рамо, сякаш всеки от тях трябвало да води бой с дънера от оградата срещу него. Излезли още тектони. Строят им създавал впечатление за жива скулптура. Внезапно се разнесъл гърлен глас и всички

пристъпили крачка напред, разпръсквайки кръга. Уилям точно това чакал. Преди да стигнат до дънерите, той извикал:

— Сега!

Било невъзможно да не уцелят. Огромната пушка на Ричард правела огромни дупки в каменните ризници; пушката на Уилям стреляла с ритмичността на картечница. В толкова малко пространство и подложени на този кръстосан огън, тектоните можели да следват една-единствена стратегия: да стигнат и да се изкачат по стената, преди да ги убият.

Невъзможно. Падали повалени дори преди да се закатерят по нея. Мината обаче бълвала още тектони. Държали се с възхитителна дисциплина, безразлични към дъжда от куршуми, който ги покосявал. Телата се трупали едни върху други в ограденото пространство. Тогава се разнесъл протяжен звук, подобен на звук от рог. Била заповед за отстъпление. Щом го чули, оцелелите тектони се върнали в мината. Били се отказали от атаката, поне за момента.

— Тръгват си! — известил Уилям. — Спри огъня!

Ричард обаче явно не го бил чул. Продължавал да стреля по трупове.

— Ричард! Престани! — извикал Уилям. — Не стреляй, пести мунициите!

Страхът му пречел да изпълни заповедта и продължавал да стреля. През наблюдателницата Маркърс се вгледал в купчината трупове. И се изненадал, че наистина те все още мърдали. Ричард просто не разбирал, че тези движения били предизвикани от собствените му куршуми, предназначени да убиват слонове. Всеки път, когато уцелвал някой труп, цялата купчина се размърдвала. Главите и крайниците се раздвижвали, сякаш още били живи, а кръвта им опръсквала долната част на оградата.

Уилям и Маркърс заобиколили стената и отишли при поста на Ричард. Когато стигнали, Уилям разтърсил брат си за рамото. Ричард подскочил. Мислел, че го нападат в гръб. Надал страшен вик, размахал пушката като бравда, нападайки като обезумял.

— Ричард! — извикал Уилям и отстъпил няколко крачки. — Какво правиш?

Минали няколко секунди, докато Ричард ги разпознае. После рухнал на земята. Облегнал се на оградата с отворена уста. Маркърс не

бил виждал човек да се поти толкова. Лицето му лъщяло, сякаш било намазано с олио, перчемът бил мокър, ризата с цвят каки — цялата влажна. Тримата могли да плуват в потта на Ричард.

Уилям и Маркър също седнали.

— Изтощително е да убиваш — рекъл Уилям.

И се появили първите усмивки. Уилям и Ричард били най-въодушевени. Щастливи. Били отблъснали нападението на тектоните. Маркър обаче неволно им развалил настроението. Попитал:

— А сега какво?

* * *

На това място от разказа имах малък спор с Маркър. Искан да го припомня. Не следваше повествователната нишка. Настоявах да ми говори за събитията подред и спокойно, а той не преставаше да се оплаква. Не искам да кажа, че нарочно се противопоставяше. Беше един вид емоционален бунт. Аз не преставах да го моля да се придържа към разказа, да напредва стъпка по стъпка. Не ме слушаше. Обхваналите го чувства бяха по-силни от него. Ненавиждаше Уилям и Ричард, особено Уилям. Разтърсваше оковите си, скоро щеше да закрещи. Тази словесна невъздържаност обаче изведнъж секна.

Сержант Дългия гръб стоеше прав зад Маркър. Бе поставил палката си върху рамото му, почти докосвайки шията. И ръкомаханията престанаха.

— Гарви — заповяда Дългия гръб, — отговори на въпроса.

Не ми се понрави намесата му. Дългия гръб ме превръщаше в съучастник на палката си. Искан обаче Маркър да направи някои уточнения, а няман никаква власт върху Дългия гръб. Казах:

— Маркър, още не си ми разказал за оръжията на тектоните. — Погледнах бележките си. — Каза ми за каменните каски и за ризниците, които предпазвали телата им. Но не мога да опиша нападението, без да спомена за оръжията на тектоните.

Палката на Дългия гръб докосна брадичката на Маркър. Затворникът гледаше ту палката, ту мен с облещени очи.

— Тектоните използваша само палки — каза той.

И невероятно, Дългия гръб се усмихна. Всъщност краищата на устните му се повдигнаха, като че задвижени от механизъм. Това обаче за човек като Дългия гръб беше равносилно на силен смях. Предполагам, че дълбоко в себе си притежаваше спортен дух. Върна се на стола си и седна, като постави палката на коленете си. Беше каучукова палка. Запитах се дали този каучук също не произхожда от Конго.

— Вие не разбирате — каза Маркъс с облекчение. — Тектоните нямаха пушки, нито пистолети, нито специални оръжия.

И след дълга пауза прошепна:

— Оръжието бяха те самите.

Тектоните се върнали чак на обяд. Нападали с нова, но неумела стратегия: от мравуняка излизали двама тектони, които, тичайки на зигзаг, се опитвали да стигнат до вратата на оградата с намерение да я повалят. Били самоубийствени мисии. Тектоните падали мъртви, преди да са докоснали дънерите.

Нападенията били произволни, безредни. Понякога една двойка следвала друга без никакъв интервал от време; друг път се бавели повече от половин час. Луната вече се издигала над поляната, ала тектоните не се отказвали. Сега се чувала глуха музика, която се разнасяла от дълбините на мината. Бил дружният звук на много рогове.

— Чувате ли? — извикал Ричард от амбразурата си. — Напомня ми химна на моя полк!

И се засмял на собствената си шега. Уилям също. Още двама тектони излезли от мравуняка. Уилям ги убил със своя уинчестър, преди Ричард да има време дори да се прицели.

— Ей! — възнегодувал той. — Следващите са мои.

Маркърс почти не бил мигнал цяла нощ и поискал разрешение от Уилям да се оттегли. Опасността вече не изглеждала толкова голяма и братята Крейвър приемали набезите със спортно въодушевление, така че Уилям му разрешил.

Маркърс се възползвал, за да се отбие скришом в палатката на Амгам. Заварил я прикована здраво към кола в центъра на палатката. Този път Уилям бил използвал дървените пранги на носачите. Дали бил разкрил предните бягства? Прегърнали се. Маркърс само повтарял:

— Скъпа, скъпа, скъпа...

Избликът на целувки и прегръдки от нейна страна обаче бил от друго естество. Радвала се, че Маркърс е жив, но същевременно това бил порив на една отчаяна жена. Опитвала се да му каже нещо. Той си дал сметка за това едва когато Амгам сграбчила с две ръце предницата на ризата му. Приличала на сервитьор, който пъди пияница. Маркърс разбрал какво му казвала: върви си!

— Ти не разбираш — опитал се да я успокои Маркър. — Не знаеш какво става навън. Това е първата вертикална война в историята. Но братята Крейвър я печелят.

Не, той не разбирал нищо. Амгам се опитвала да му обясни, като рисувала някакви неща на пясъка с шестия си пръст. Маркър, естествено, не знаел тектонската азбука.

Навън набезите на тектоните продължавали. И музиката. Към глухия звук на роговете сега се били присъединили барабани, които звучали като камъни, които се удрят едни в други. Цялата тази музика сякаш била създадена за оркестър от каменни инструменти. Из поляната отеквали войнствени, студени звуци. Чували се също гласовете на Уилям и Ричард, които се насърчавали взаимно. Дори се смеели, доволни от всяка уцелена мишена. Маркър помилвал бузите на Амгам.

— Любима, само исках да знаеш, че съм жив. Не знам как ще завърши всичко това. Ала си спомни, че вчера бяхме по-зле.

Маркър продължавал да милва лицето на Амгам. Кожата ѝ била по-топла от всякога. Ала трябвало да напусне палатката. Дори не искал да си представи реакцията на Уилям, ако ги откриел вътре заедно, прегърнати. Когато си тръгвал, тя запротестирала. Не успяла да му каже каквото искала. Маркър бил капнал от умора. Двайсет и четири часовото напрежение било изтощило нервите му. Имал нужда от почивка. Влязъл в палатката си и щом се докоснал до нара, мигновено заспал.

В просъница усетил, че някой го разтърсва за рамото. Продължил обаче да спи и се събудил едва когато един глас прошепнал името му на ухото. Можел да разпознае този глас навсякъде.

— Пепе? Пепе!

Пепе запушил устата му с ръка.

— Не викай. Братята Крейвър може да те чуят.

— Какво правиш тук? — попитал изумен Маркър. — Защо си се върнал?

— Защо? Заради теб, глупако! От доста време те дебнех от гората. Видях те да влизаш и когато се уверих, че братята не гледат насам, се промъкнах тук. Доста са заети при оградата.

Очите на Маркър били подути и зачервени. Разтъркал лицето си с ръце. Пепе му казал:

— Чудо, Маркър, преживях чудо!

— Чудо... — повторил Маркър, без да разбира нищо.

— Да! — възкликнал Пепе. — Хората ми простиха, това е чудото. Мислех, че ще ме убият. След като ги освободих, вървахме цял ден и цяла нощ. На следващата сутрин им казах, че ако искат да ме убият, да го направят, и че пушката няма да ме предпази. Не поискаха да ми сторят нищо. Казаха ми, че съм помогнал да откраднат живота им, но след това съм им го върнал. Така че сме били квит.

— Това е добра новина, Пепе — казал Маркър, който все още не се бил разбудил напълно.

Негърът забелязал липсата на въодушевление в думите му и го разтърсил за раменете.

— Не искаш да разбереш. Това се отнася и за теб! Попитах ги и ми отвърнаха, че няма да ти сторят нищо. Знаят, че единствените зли същества на поляната са белите, независимо откъде идват. Можеш да избягаш! — казал Пепе и го дръпнал за ръката. — Да вървим!

— Сега ти не разбираш — отвърнал Маркър, вече буден, като се мъчел да се отскубне. — Няма да отида никъде без нея. А с нея не можем да отидем никъде.

Пепе не казал нищо. От палатката можели да различат оръжията на двамата Крейвър. Пушката на Уилям се чувала по-често. Тази на Ричард била по-мощна и шумна.

— Тогава остани в Конго! — казал накрая Пепе. — Само тук няма да ви сторят нищо. Живейте в джунглата. Постройте си колиба, да е на скрито, но близо до някое село. Когато ви потрябва, хората няма да ви откажат сол, човешка приказка или помощ.

Да, защо не? Маркър усетил как радостна възбуда се разляла из гърдата му подобно на течност. Преди двацет и четири часа всичко изглеждало изгубено. А сега имал възможност да спечели всичко.

— Хайде! — подканил го Пепе. — За какво да чакаме?

В отговор Маркър го прегърнал. Бил наистина човек с късмет. Животът го бил отвел до най-злокобното място, до края на света, и именно там срещнал Амгам и Пепе.

Сега Маркър нямал търпение да избягат. Навън братята Крейвър били засилили стрелбата. Помолил Пепе да му помогне да напълни една раница с инструменти, които щели да му трябват за живота в

джунглата. Двамата я натъпкали набързо със сечива и лекарства и после Маркър казал:

— В палатката на Уилям. Амгам е там.

Маркър и Пепе излезли, като се придвижвали пълзешком и се опирали на лакти. Трябвало само да прекосят краткото разстояние до палатката на Уилям, без братята да ги видят. Маркър не мислел за нищо друго, освен за Амгам в палатката. Зад него обаче Пепе казал нещо на своя африкански език. Огледал се и видял, че навсякъде имало тектони.

Не било точно масово нахлуване. Тектоните тичали поединично или на двойки, като гледали да избягнат куршумите на братята, вместо да се опитат да ги обезвредят. Уилям бил вбесен повече на брат си, отколкото на тектоните.

— Оставям те за секунда и ти се разсейваш! — казал той, докато стрелял във всички посоки. — Представи си, че вместо десет изскочат сто!

Доколкото Маркър успял да разбере, вълна от тектони се била втурнала към оградата точно в момента, в който Уилям — по някаква най-банална причина — отклонил вниманието си от отбраната. Няма време да мисли много-много: един тектон се нахвърлил върху него. Маркър изпискал като мишка и започнал да се отбранява с раницата. Пепе няма такъв късмет. Бил нападнат от двама яки и много високи тектони. Господи, колко едри могли да бъдат тектоните! Двамата го хванали, сякаш бил речна пъстърва: страхували се, че ще се изплъзне от ръцете им, а не че ще ги нападне. В отчаянието си Пепе изтръгнал каската на единия. Не могъл да стори нищо повече. Тектоните го сграбчили здраво и се затичали с него към оградата. Единият го държал за шията, а другият за краката. Носели го в хоризонтално положение, което изключвало всякаква възможност за съпротива. Маркър престанал да се крие и извикал на братята Крейвър, като сочел към бегълците.

— Спрете ги!

Въръжен с по един револвер във всяка ръка, Уилям стрелял по последните тектони. Ричард държал под око вътрешното пространство на оградата, в случай че се появили нови нашественици. Никой от двамата не разбрал какво имал предвид Маркър. А двамата тектони се движели много бързо. Преди да си дадат сметка, един от тях вече бил

отворил вратата. Уилям го убил на място, но това не попречило на втория тектон да скочи в мравуняка. Със себе си влачел Пепе.

— Не го оставяй да влезе в мината! — извикал Маркърс на Уилям.

Ричард обаче затворил вратата. Братята се огледали: всички тектони, които успели да прескочат оградата, били мъртви.

— Беше Пепе! — извикал възмутено Маркърс, като размахвал юмруци. — Беше Пепе!

— Пепе? — изненадал се Уилям. — И какво правеше тук този гаден дезертър?

Маркърс се хванал за главата. Свлякъл се на земята на колене. Пепе бил в мината, пленник на тектоните!

— Нищо не разбирам — казал Ричард.

Оглеждал един от трупове, като го ръчкал с дулото на пушката си. Броните на тектоните не издържали на куршумите на пушката му. С приклада ударил една продупчена от куршум каска, сякаш била топка за крикет. Смущавала го стратегията, която тектоните следвали, изпращайки толкова решителна и в същото време малобройна група.

— Десет тектони са безсилни срещу две пушки — разсъждавал той. — Вече би трябвало да го знаят. Какво са целели тогава?

— Може би да вземат пленници — предположил Уилям.

От дълбините на мината се разнесли писъци.

— Пепе! — възкликнал Маркърс. — Това е Пепе!

Тектоните искали те да чуят виковете. Маркърс си запушил ушите, но не могъл да ги заглуши напълно. Не можел дори да си представи какви са инструментите за мъчения, способни да изтръгнат такива звуци от човешко същество.

Внезапно някой запушил устата на Пепе. И вместо виковете му се чул глас на тектон. Звучал така, сякаш се разнасял от каменен високоговорител. Тонът бил рязък, с дълги паузи между отделните изречения. Спирал и после започвал отново със същата монотонност.

Маркърс подскочил. Ръцете му се стрелнали към кожения колан на Уилям.

— По дяволите... — възпротивил се той, но Маркърс вече бил взел връзката с ключове и тичал към палатката му.

Върнал се с Амгам, която бил освободил от прангите.

— Превеждай! — заповядал й Маркърс. — Превеждай!

Амгам нямала нужда от заповеди. Вслушала се внимателно и после каза нещо на езика тектон, като го придружила с жестове. Сочела към вътрешността на мината, после към оградата от дънери и след това отново към мината. Изнудването било твърде елементарно и лесно за разбиране: ако искате да ви върнем Пепе, съборете оградата.

Всички замълчали, включително тектоните, Пепе и Амгам. Тя реагира първа. Преди братята Крейвър да кажат нещо, Амгам се приближила до Маркърс. Хванала главата му и я притеглила към гърдите си.

Ричард въздъхнал облекчено и после се засмял пресекливо. Уилям го последвал. Неговият смях бил дълбок и хриплив от никотина, натрупан по гърлото му. Смяхът на единия поощрявал смяха на другия. Смеели се все по-продължително и все по-силно. По ризата на Ричард избили тъмни петна от стичащата се пот, но смяхът дотолкова го бил завладял, че не можел да си избърше дори челото. Изуменият Уилям ръкопляскал като епилептик, прогонващ комари. Наистина било смешно: тектоните мислели, че те ще предадат отбраната си в замяна на един негър!

Маркърс приличал на хълцащо бебе. Както можело да се предвиди, виковете на Пепе отново се разнесли от отвора на мравуняка. Това още повече засилило смяховете на братята Крейвър. Нито едните, нито другите обаче не били предвидили реакцията на Маркърс. Той се бил отдръпнал от Амгам и сега тичал със запален фишек в ръка.

— Не, динамит не! — изкрещял Уилям. — Подпорите ще паднат, а нямаме миньори, които да ги вдигнат отново!

Маркърс бил прекрачил през вратичката в стената и вече се намирал в ограденото пространство. Фитилът пръскал искри наоколо.

— Съжалявам, Пепе — казал Маркърс и хвърлил фишека в отвора на мравуняка.

Спомням си, че Маркърс Гарви плачеше, когато ми разказваше този епизод. Дотогава не го бях виждал да плаче. Протегна дясната си ръка и прошепна:

— Кой би предположил, господин Томсън? Че на тази ръка, убива толкова африканци, съдбата ще наложи такова наказание — да убие единствения приятел, когото имах на света.

Братята Крейвър се били оттеглили под една амбразура. От време на време стреляли в ограденото пространство по каските, които нарядко се подавали от мравуняка, но било очевидно, че всъщност водели поверителен разговор. Амгам отново била затворена и вързана в палатката на Уилям. Маркър бил останал без сили. Седял до огъня и го поддържал да не угасне преди падането на нощта. Пепе бил мъртъв, а той самият бил свършен човек. Бил на крачка да спечели всичко, ала единственото, което постигнал, било да изгуби приятеля си.

Появил се Уилям... Направил жест с ръката си да се приближи.

— Ела — заповядал му той лаконично.

Когато тримата се събрали при оградата, Уилям казал:

— С Ричард обсъдихме положението. Така никога няма да успеем, трябва да променим стратегията. Планът е следният: утре рано ще хвърлим два фишека динамит в мравуняка. Предполагам, че вече така и така ще трябва да възстановим подпорите — казал Уилям, без дори да спомене Пепе. — Експлозиите ще убият мнозина, но няма да е достатъчно. Твоят фишек не успя да ги елиминира. Може някои да оцелеят от динамита, особено ако се скрият в дупките. Някой трябва да слезе и да хвърли друг фишек в тунела, през който са стигнали до мината, в случай че го използват като убежище. Само така можем да се подсигурим, че никой няма да остане жив.

Ричард, който наблюдавал ограденото пространство, стрелял по невидима за Маркър мишена. После добавил:

— Ако само един тектон оцелее, няма да спечелим нищо. Единственият ни шанс е там, откъдето идват, да разберат, че оттук връщане няма. Така ще забравят за нас.

Маркър се усмихнал загадъчно.

— И кой ще е този, който доброволно ще слезе в мината с фишек динамит в ръка?

— Смятахме да хвърлим жребий.

— Не е необходимо — отвърнал Маркър. — Аз ще слеза.

Уилям и Ричард били сащисани. Преди да успеят да си отворят устата, Маркъс казал най-умното нещо, което някога било изричано на поляната.

— Така и така щеше да се падне на мен.

* * *

— Предполагам, че схватките с тектоните са ви предоставяли много случаи да се отървете от Уилям Крейвъър — отбелязах аз в края на разговора ни.

Маркъс погледна към единия, а после към другия край на масата.

— Не знам какво имате предвид — каза той.

— Били сте въоръжен. Могли сте да го повалите в разгара на някоя престрелка.

— Но, господин Томсън — отвърна Маркъс с тънко гласче, — аз не можех да стрелям срещу Уилям.

— Нима? Защо? Наблюдаваше ли ви?

— Не.

— Страхувахте се от реакцията на Ричард?

— Не.

— Тогава?

Маркъс пак погледна към двата края на масата и после ми обясни с изключително любезен тон.

— Господин Томсън, не можех да стрелям, защото не съм убиец.

Не казах нищо. Има мълчания и мълчания. Моето беше мълчанието на човек, който се чувства виновен.

* * *

Книгата започваше да ме обсебва твърде много. Можех да разпозная симптомите: неумерена симпатия към Гарви, изместване на повествователната обективност към неговите интереси. Реших, че за да се справя с това, няма да е зле да съпоставя различни мнения.

Главният автор на обвиненията срещу Маркъс беше Роджър Кейсмънт, британски консул в Конго по време на събитията. Вече бях

говорил с херцог Крейвър и не виждах причина, която да ми попречи да се видя с Кейсмънт.

В канцеларията на дипломатическата служба ми дадох сведения в кой хотел е отседнал. Казах ми, че същия този ден заминавал на ново назначение като консул. Имах голям късмет, че го намерих. В хотела попитах за господин Кейсмънт. Мъжът на рецепцията ми посочи стълбата.

— Кейсмънт е мъжът, който слиза. Напуска хотела. Този багаж е негов и ще го откарат на пристанището — рече той, имайки предвид четирийсетината куфара, разпръснати из рецепцията, които носачите бързаха да натоварят в една кола.

Кейсмънт се оказа много отзивчив. Притежаваше онзи вид енергичност, която тутакси ни кара да харесаме притежателя ѝ. Беше от хората, за които, щом ги видиш, си мислиш: „Какво ли не бих дал, за да ми е приятел“.

— Маркърс Гарви? Убиецът на братята Крейвър? Разбира се, че го помня. — Той погледна златния си джобен часовник и каза: — Мога да ви отделя само пет минути. Заминавам за Монтевидео... с разрешението на германските подводници. Корабът няма да ме чака. А както разбирате, днес няма други кораби, които да отплават за Уругвай.

Седнахме на една маса в рецепцията на хотела. Имаше гъсти като брадата си вежди и вид на човек, практикувал десет различни спорта в младостта си.

— Може би ще се учудите, но работя за адвоката на Маркърс Гарви — започнах аз.

— В такъв случай сте сгрешили човека. Какво искате от мен?

— Само истината. С всеки изминал ден храня все по-малко съмнения относно невинността на Гарви.

— А не би трябвало. Гарви е виновен. Напълно виновен.

При други обстоятелства щях да изчакам, преди да мина към същността на проблема. Не разполагахме обаче с време и аз казах с известна пламенност:

— Господин Кейсмънт, трябва да ви призная, че не се основавам върху рационални доказателства. Просто ми е трудно да повярвам, че Маркърс Гарви е убил братята Крейвър.

Кейсмънт се наведе към мен. Докосна с пръсти коляното ми под масата.

— Господин Томсън, има места, където Бог е написал думата „не“. Маркъс Гарви не е невинен. Не е. Може би ви се иска да е невинен, но не е. Не, не и не.

Един сервитър му донесе ябълков сок. Изпи го на един дъх. После каза:

— Есента на 1912-а беше ужасно гореща. И скучна повече от всякога. В Леополдвил не се случваше нищо, никаква новина не оживяваше духа ни на унили европейци. И изведнъж се появи Маркъс Гарви. Беше се върнал от джунглата сам, без Уилям и Ричард Крейвър. Бялата общност в Леополдвил е много малка. Не ми беше трудно да науча за подвизите му. Прекарваше вечерите в един отвратителен вертеп, където се напиваше и се забавляваше с проститутки. Когато срещнеш някой бял, готов да го изслуша, само след пет минути му разказваше какво е направил: перчеше се, че е убил двама англичани хладнокръвно, също като ирландските самохваляковци по кръчмите.

Същия този ден в пансиона господин Макмахън беше се съюзил с Мария-Антониета в един от зловните ѝ номера и аз казах в знак на солидарност:

— Проклети ирландци...

— Маркъс не е ирландец — прекъсна ме Кейсмънт. — Аз обаче съм.

Той се усмихна, аз се изчервих, а той продължи:

— Не можех да поискам от белгийските власти да го арестуват, нито дори да го разпитат. Всъщност бяха само слухове, пиански приказки в една кръчма. Както обаче ви казах, бялата общност в Леополдвил е много малка. Всичко се знае. Накрая ми разказаха цялата история: както обяснявал самият Гарви, бил ги убил заради два диаманта. Следователно вече имахме мотив и престъпление.

— Което ще рече — отвърнах аз, — че вие не сте били пряк свидетел на събитията.

Кейсмънт се усмихна.

— Позволете ми да ви разкажа всичко подред. Ако това беше вярно, ако Маркъс беше извършил престъплението, щеше да се опита да напусне страната с пляката си. И тогава щяха да започнат истинските му проблеми. Конго е като порока: много по-лесно е да влезеш, отколкото да излезеш. Незаконното пренасяне на скъпоценни

камъни и благородни метали се наказва строго. Дори не можете да си представите колко са педантични белгийските власти.

— Толкова големи ли са били диамантите? Толкова трудно ли е било да ги скрие в някой джоб или тайно отделение и да измами белгийските митничари?

— Предполагам, че рано или късно щеше да се опита. Но аз му предложих не толкова рисковано решение.

— Не ви разбирам.

— Сприятелих се с него. Или по-скоро предизвиках това приятелство. За жалост посещенията ми в онази кръчма и сближаването ми с Маркърс хвърлиха върху репутацията ми петно, по-голямо от картата на Австралия. — Кейсмънт се засмя и направи жест на примирение: — Е, който поставя капан, винаги рискува. Въпросът е, че един ден подхвърлих между другото какво е значението на дипломатическата поща. А именно че митничарите никога не проверяват багажа на консула.

— Искате да кажете, че Маркърс е признал за престъплението си в деня, когато е поискал от вас да изпратите диамантите в Англия с дипломатическата поща.

— Именно. Трудно се реши. Нямахме ми доверие. Ала аз бях достатъчно убедителен, така че той сам си сложи въжето на шията.

— Представям си следната сцена: Маркърс и диамантите заминават за Европа поотделно. Един ден Маркърс се явява в някоя канцелария на Министерството на външните работи, иска да му предадат един плик на негово име и веднага го арестуват.

— Приложих една обяснителна бележка към диамантите, нещо като клетвена декларация на неколцина европейци, които бяха чули разказа на Маркърс. Който поискаше пакета, щеше да бъде престъпникът. Той го поискал и го арестували. Последната новина, която получих за случая, беше, че Гарви си е признал и очаква да бъде съден. Вече обесиха ли го?

— Позволете ми един последен въпрос.

— Моля — каза Кейсмънт и скръсти ръце.

— Спомняте ли си какъв цвят бяха очите на Маркърс?

Както светците са обладани от Светия дух, така Кейсмънт беше обладан от здравия разум. В продължение на няколко кратки мига

обаче увереността му се разколеба. Напомни ми на куче, което някой е ударил с навит на руло вестник по муцуната. Каза много бавно:

— Да, очите му. Не мислете, че не ви разбирам, господин Томсън, разбирам ви повече, отколкото предполагате. Не бяха очи на убиец — той замълча, сетне продължи. — Човек обаче е нещо повече от едни очи. И може да не ми вярвате, но онези два диаманта бяха големи и блестящи от очите на Маркърс.

Той възвърна самообладанието си. Пръстите му отново докоснаха дружелюбно коляното ми и докато ме потупваше, отсъди:

— Повярвайте ми, господин Томсън, усилията ви заслужават добра кауза.

Погали още малко коляното ми, сякаш беше глава на коте. Аз не помръднах, нито се трогнах и той замина за Уругвай. С разрешението на германските подводници.

* * *

Следващите двама тектони, които изскочили от мравуняка, се хвърлили към вратата със същия устрем като останалите. Но ги очаквала изненада: вратата се отворила точно когато се опитвали да я съборят. Паднала като подвижен мост и зад нея се появил Маркърс, а от двете му страни стояли Уилям и Ричард. Двамата братя стреляли срещу тектоните от упор. Уилям убил първия с куршум точно в сърцето. Куршумът на Ричард, по-подобаваш за артилерия, отхвърлил втория назад.

— Сега! — извикал Уилям.

Прекосили тичешком няколкото метра, които разделяли оградата от мравуняка. Маркърс носел стълбата. Уилям и Ричард държали пушките с щиковите напред, сякаш атакували на нож. Когато стигнали до ръба на мравуняка, Маркърс запалил фитила на динамита. Предния ден бил хвърлил само един фишек; сега обаче носел цяла шепа в ръката. В същото време един тектон без каска се появил от отвора. Бил избрал лош момент, за да излезе от мината. Уилям веднага стрелял — дулото му било на една педя от лицето. Куршумът проникнал през горната част на скулата и едното око изхвъркнало невредимо. Очната ябълка застанала точно на височината на носа на Маркърс. За момент

тази желатиноподобна топка застинала във въздуха, втрещена в зашеметения Маркърс. Той имал чувството, че светът внезапно започнал да се движи невероятно бавно. През това време Уилям и Ричард стреляли в дупката безразборно. Фитилът вече изгарял. Бойният дух на Маркърс обаче бил угаснал. Държал динамита между пръстите си така, сякаш пушел цигара.

— Какво правиш, по дяволите? — изкрещял Уилям. — Хвърли динамита! Хвърли го или ще ни вдигне във въздуха!

Вместо да го хвърли, Маркърс го изтръскал, все едно че бил боклук, залепнал за ръката му. Уилям и Ричард залегнали на земята. Не и Маркърс. Гледал тъмната дупка, която му се струвала бездънна. Имал чувството, че окото и запалените фишеци са мислещи същества. Окото падало в черната бездна, а динамитът го следвал с обич, с цялата обич, която само динамитът може да изпитва към едно око. Съзнанието на Маркърс било пронизано от ярка като светкавица мисъл и той си казал: тя е окото, аз съм фишекът.

— Ела тук, глупако!

Бил Ричард, който го хванал за глезена и го дръпнал от отвора на мината. Точно навреме. Долу динамитът избухнал с глух, страшен тътен. Уилям, Ричард и Маркърс лежали на земята, но подземната експлозия разтърсила телата им. Секунди по-късно мравунякът заприличал на уста на гигант, от която излизал дим. Появил се гъст черен облак и върху тях се изсипал дъжд от сажди.

— Сега, сега! — извикал Маркърс, който си бил възвърнал войнствения дух и заслизал по стълбата. — Покрийте ме!

— Още има много дим! — казал Уилям, чието лице било изцапано с черни петна. — Няма да видиш нищо!

— И те няма да ме видят — отвърнал Маркърс.

Пъхнал се в димящия отвор с цялата бързина, на която били способни късите му крака. Задачата на Уилям и Ричард била да стрелят по всички, които се опитат да го доближат. Позицията им била твърде неудобна, тъй като черният дим, който излизал от мината, ги лъхвал право в лицата. Мишените им обаче не били много. Ударната вълна била разширила пространството на мината. Земята била покрита със съборени греди и агонизиращи тектони. Телата им се гърчели в предсмъртна агония. Мината приличала на кофа на рибар, пълна с червеи. Умиращите тектони издавали стонове, които много

наподобявали конско цвилене. От най-обгорелите тела се разнасял силен мирис на кисело. Смярад на изгоряла плът го блъснала в носа. Била непоносима. Изгубил няколко скъпоценни минути, за да запуши носа и устата си с кърпичка, подобно на разбойник по пътищата.

Плътна димна завеса скривала вътрешността на мината. Експлозията била разтърсила стените от червеникава пръст, така че към черния облак се примесвали червени тонове. Освен това във въздуха се носели безброй жълти точки, малки като летящи бълхи: златни пращинки. И това не било всичко. Долу блестели хиляди зелени светлини. Разбрал какво е едва когато забелязал в сгърчените ръце на някои мъртви тектони крушовидни предмети. Били прозрачни торби, подобно на защити животински черва. Били пълни със светещи зелени червеи. „Това са фенерите на тектоните“, казал си Маркърс. Много от тези лампи били разкъсани от експлозиите и сега зелените червеи, освободени от пленничеството си, пълзели във всички посоки.

Маркърс едва сдържал погнусата си. Досегът с мъртвите тектони го ужасявал. Вървял с подскоци, подобно на жаба, но въпреки това се случвало да настъпи крайници, гърди и стомаси. Краката му усещали плът или брони, които хрущели като стъкла под краката му. Непрекъснато се спъвал и накрая паднал върху купчина трупове. Продължил с пълзене и накрая спрял пред Пепе, пред останките на Пепе.

От приятеля му били оцелели само гърдите и черепът, който бил обезобразен до неузнаваемост. Маркърс изскимтял и вдигнал очи към небето. Отгоре Уилям и Ричард стреляли непрекъснато. Куршумите свистели съвсем наблизо и наранявали слуха му с жуженето си на освирепели оси. В момента обаче Маркърс не се страхувал за живота си. Уилям нямало да го убие, докато имал полза от него. А той още се нуждаел от него.

Успял да стигне до тунела, през който тектоните влезли в мината. Маркърс носел три завързани заедно пръчки динамит и достатъчно дълъг фитил. Докато го палел, той се облегнал на стената точно до отвора на тунела. Така можел да види, ако някой ранен тектон имал още сили да допълзи до него. Всъщност не било необходимо. В мината имало само два вида тектони: мъртви и умиращи, а куршумите на братята Крейвър се грижели да ускорят процеса. Не бил предвидил обаче, че могат да го нападнат от самия тунел, където се предполагало,

че се крият оцелелите. Маркър не видял ръката, която се протегнала и го сграбчила за рамото. Тектонът се подал до кръста и със свободната ръка ударил яростно главата на Маркър веднъж, два пъти, три пъти. Търколили се заедно на земята. Маркър изпуснал пръчките динамит. За тектона тези три цилиндъра и искрите на фитила не означавали нищо.

— Помощ! — изкрещял Маркър. — Помощ!

— Ако стреляме, може да те уцелим — казал Ричард отгоре. — Много сте близо един до друг. Отърви се от него!

* * *

А сега настъпва едно неприятно отклонение. Тримата се намирахме в затвора, в обичайната килия. Маркър Гарви, аз и сержант Дългия гръб, седнал зад решетката. Спомням си, че се бях отказал да водя записки. Бях здраво опрял лакти на масата и с дланите си засенчвах очите, за да се съсредоточа по-добре в разказа. Можех да видя картината, която Маркър описваше със зашеметяваща яснота. Виждах агонизиращите тектони на дъното на мината, гърчещи се като изкормени октоподи; виждах Уилям и Ричард горе при отвора на мравуняка, надаващи неистови крясъци. Можех да чуя гласовете им, които стигаха до Маркър изменени като през фуния. Можех да помириша въздуха, изпълнен с жълтеникави метални пращинки, и стотиците зелени червеи от лампите на тектоните. Можех да усетя колко е тежка сребристата и мръсна каменна броня на нападателя. Почти усещах в собственото си лице юмруците на тектона, омразата на предния пост на една цяла раса. И най-вече можех да почувствам като своя тревогата на Маркър, водещ безнадеждна битка на дъното на една прокълната мина в Конго. Маркър говореше и всички тези картини ме заливаха. И какво се случи?

В този момент на разказа, точно в този момент на Томи Томсън, на лапнишарана Томи Томсън не му хрумна нищо по-добро от това да припадне. С това срещата завърши.

Бях придобил навика да работя нощем. Всеки ден удължавах работата си до по-късно. Веднъж около един часа след полунощ отидох в кухнята да си приготвя чай. В коридора на пансиона цареше тишина. Само зад вратите се чуваше глухата кашлица на някой гост. И червата на господин Макмахън, разбира се.

В кухнята не намерих чай. А не смеех да взема нито грам от кутията на госпожа Пинкъртън. Този гарван в пола щеше като нищо да мобилизира целия Скотланд Ярд, за да открие крадеца. Господин Макмахън също нямаше чай, само една огромна гарафа, където държеше картофената ракия, с която се напиваше в края на месеца. След кратко колебание взех гарафата.

Не знам какво питие поглъщаше Макмахън, но преди да се осъзная, вече бях пиян. Тази напитка беше истинска мухоморка, а аз — една жалка мишка. Да си призная, не съжалявах. Не съм имал намерение да се напия, така че все едно си бях организиран тържествено-изненада. Вместо да продължа да пиша, реших да прочета това, което бях сътворил до тази вечер. Вече бях написал четири пети от книгата и това ми се стори добра идея. Казах си: „Отпусни се, Томи, просто се опитай да прочетеш книгата, все едно че си обикновен читател“.

Така и направих. Мисля, че бях обективен читател въпреки питието на Макмахън. Написаното не беше никак зле за момче, току-що навършило двайсет години. Аз обаче исках да разбера дали се намирах пред едно по-значимо произведение. Ала не беше. Съвсем не. Какво разочарование.

Колкото повече четях, толкова повече унивах. И това го бях написал аз? Светът около мен се сгромолясваше. Къде беше любовта на Амгам? Къде беше ужасът, всяван от тектоните? Страниците представляваха покрит с мъгла пейзаж: аз го познавах и можех да различа силуетите. За един обикновен читател обаче нямаше да имат никаква стойност.

Отпуснах се на леглото със свит стомах. Все едно че бях погълнал камък. Всичко около мен се въртеше. От алкохола и от разочарованието. Помислих си, че ракията на Макмахън сигурно е едно от онези вълшебни питиета, които смаляват жертвата си. Да, чувствах се като джудже, като пигмей. Като пигмей джудже. Пищещата машина ми се струваше по-голяма от пиано, а аз бях по-малък от молекула. Какво можех да направя? Пих още.

Бях се проснал по гръб на леглото, втренчил очи в тавана подобно на труп. Казах си: значи така, толкова тревоги и толкова безсъници, толкова вложени усилия, и всичко това заради толкова посредствено произведение? Едно от нещата, в които човек вярва като млад, е, че трябва да се бори здраво, за да постигне каквото желае. Не е вярно. Ако беше така, светът щеше да принадлежи на праведните.

Тази нощ се разделих с една част от младостта си. Или поне имах чувството, че за една нощ съм съзрял повече, отколкото за една цяла година. Запитах се: „Струва ли си да продължиш да пишеш тази книга?“ Предпочитах да спя, вместо да отговоря. Въпреки всичко си наложих да отговоря на въпроса и час по-късно бях стигнал до компромис между ограничените ми способности и желанията ми: казах си, че Маркъс има нужда да завърши книгата, била тя лоша или добра, и че в случая това оправдава бездарността на автора. Тъжна утеха.

И така, точно когато бях безпомощен, със замъглено от алкохола и примирението съзнание, настъпи катастрофата. Беше рязък, силен трясък, последван от пукотевица като от падащи отломъци. Господи, как се уплаших! Скочих и се изправих в леглото. Не разбирах нищо. Единственото познато нещо беше гласът на господин Макмахън. Чувах го през стената, която отделяше стаите ни. Той се извиняваше гръмогласно.

— Не бях аз! Кълна се!

Отворих вратата и ме заслепи облак от сив прах. Наемателите се събираха в коридора. Всички бяха по пижами или по бельо и изглеждаха по-уплашени от мен, защото алкохолът беше притъпил сетивата ми. Единствено Макмахън запазваше хладнокръвие. Докато останалите крещяха и задаваха глупави въпроси, на които никой не можеше да отговори, той тичаше нагоре-надолу по коридора с пъргавостта на слон и удряше с юмрук по вратите, за да се увери, че

всички са излезли от стаите си. Сцената напомняше корабокрушение — достатъчно беше димът да се замести с вода. Аз се отдалечих от суматохата и не знам как се озовах в трапезарията.

Беше точно в средата на помещението, заобиколена от отломки. На тавана зееше пробитата от нея огромна дупка. Приличаше на малък метален кит. С присъщата на пияните наивност аз се приближих и погалих стоманения ѝ гръб. Беше студен и когато го докоснах, изтръпнах от страх, все едно че през мен протече ток. Хрумна ми, че мога да използвам тази метафора, за да сравня кожата на Уилям Крейвър с кожата на Амгам. Може би затова толкова късно се запитах: а какво прави тази бомба в трапезарията ни?

Вдигнах поглед и през дупката на тавана съзрях нещо подобно на гигантска наденица, която летеше в небето. Бягаше от двайсетина светли точки, които се движеха стремително във въздуха. Целта ѝ несъмнено е била „Ройъл Стийл“. Имаше две възможности: или артилеристът от цепелина не се бе прицелил добре, или шпионинът, който ги бе осведомил за координатите на фабриката, беше бивш наемател на Пинкъртън.

— Жива е! — обади се внезапно господин Макмахън от прага на хола.

Подскочих, сякаш бомбата щеше да ме ухапе. Господин Макмахън обаче имаше предвид малките струйки дим, които излизаха през дупките на бронята.

— Излез! — изкрещя той и ме задърпа за лакътя. — Ще избухне всеки момент!

В коридора прахът, който бомбата бе вдигнала при падането си, още не се бе разнесъл. Макмахън извика и всички заслизаха бързо по стълбата. Вече казах, че бях пиян, много по-пиян, отколкото си мислех, защото внезапно сцената ми се стори извънредно смешна: наред трапезарията ни беше паднала бомба. Бомба! Макмахън ме изгледа. Видя как се смея, помириса дъха ми и си даде сметка за състоянието ми.

— Божичко! — изстена той.

С една ръка ме държеше, а с другата блъскаше наемателите пред себе си. Всички викаха. Макмахън повече от другите. Попита ме:

— Къде е госпожа Пинкъртън?

— Бомба? — кисках се аз. — Не мога да повярвам! В трапезарията ни падна бомба! Влязла е през тавана и е смачкала масата!

— Госпожа Пинкъртън! Къде е? — викаше Макмахън, като търчеше по коридора и ме дърпаше за ръката.

— Не знаете ли? Аз знам! — казах аз. — Къде искате да е?

Макмахън спря за момент, за да ме изслуша. Аз обясних, кикотейки се.

— Преговаря с бомбата за наема!

Госпожа Пинкъртън не бе мръднала от стаята. Седеше в леглото си, примряла от страх. Хаосът беше прекалено голям, за да може подреденият ѝ ум да го възприеме. А и жена като нея никога не би излязла от стаята си по комбинезон, никога. Господин Макмахън обаче не възнамеряваше да губи време. Метна ни на раменете си, сякаш носеше два чувала едновременно, без да обръща внимание на протестите ни, и се впусна по коридора като кон на надбягвания. Изведнъж се оказа, че вися на гърба на Макмахън. Ако погледнех надолу, виждах петите му, ако се обърнех, виждах главата на госпожа Пинкъртън успоредно на моята. Приличаше на току-що уловена змиорка. Още малко, и щях да пукна от смях.

— Здравейте, госпожо Пинкъртън! Здравейте! Здравейте! — казвах аз, като ѝ махах с ръка, сякаш бяхме двама познати, които пътуват в един и същи влак.

Когато обаче Макмахън заслиза по стълбата, нещата се усложниха. Имах чувството, че са ме качили на гърбицата на някоя камила. Когато излязохме на улицата и се отдалечихме на благоразумно разстояние, Макмахън ме остави на земята. Не се изправих. Бях твърде замаян. Едни твърде доброжелателни съседи ми помогнаха да седна. Нищо ми нямаше, само дето ми се гадеше.

Внезапно бомбата избухна със синкавочерен пламък. От мястото си можахме да видим как етажът на пансиона хвърква във въздуха. Това обаче не беше всичко. От силния взрив и тежестта на отломките четвъртият етаж падна върху третия. Третият върху втория и вторият върху първия. В крайна сметка цялата сграда се нагъна като гигантски акордеон.

Госпожа Пинкъртън плачеше неутешимо на гърдите на господин Макмахън, който я прегръщаше и поклащаше тъжно глава. Аз още не

осъзнавах мащаба на трагедията. Не преставах да се смея. Чувах как някъде отдалече госпожа Пинкъртън се оплаква, че е изгубила всичко, което е имала в този живот. Продължих да се смея. Да изгубя всичко? Какво можех да изгубя аз, нещастникът, освен един стар грамофон и пишещата машина? Изтръпнах. Книгата.

Всичко, което бях написал, включително четирите копия на оризова хартия, бяха в къщата. При тази мисъл пианството ми мина, така както кранът спира струята вода. Скочих като пантера и сграбчих господин Макмахън за яката на ризата.

— Господин Макмахън! Изгубихме всичко!

— Не всичко, синко. Все още сме живи — отвърна Макмахън.

Ръцете му прегръщаха мен и госпожа Пинкъртън без никакво затруднение. Успях да се отскубна.

— Господин Макмахън! Книгата е в къщата!

— Книгата? Каква книга?

— Книгата! — отвърнах аз нетърпеливо.

Макмахън все още утешаваше госпожа Пинкъртън. Със свободната си ръка ме тупна здраво по гърба и каза:

— Не се тревожи, момче. Това е само една книга. Ще напишеш друга.

Господин Макмахън не разбираше. Бях почти написал една книга, независимо дали беше добра или лоша. Вече се беше превърнала в нещо като банка, в която влагах всичките си усилия като човешко същество. А сега банката гореше и аз не можех да направя нищо.

Съседите ни гледаха повече подтикнати от любопитство, отколкото от съпричастност. Беше едно от първите въздушни нападения и лондончани не вземаха кой знае какви предпазни мерки. Възприемаха тази случайна бомбардировка повече като зрелище, отколкото като трагедия. Освен това къщата, която гореше, не беше тяхна. Вече казах, че беше огромна постройка, извисяваща се над скромните къщи около нея. Фактът, че изгорялата сграда беше най-голямата в квартала, прибавяше оперетен привкус към сцената.

Пожарникарите работиха цялата нощ. Призори наемателите още бяхме там, седнали стоически на отсрещния тротоар. Съседите ни бяха донесли одеяла, чай и бисквити. Една добра душа ми тикна чаша с топло мляко в ръцете. Аз бях най-умислен от всички. Стоях загърнат в

одеяло, опрял гръб в стената и не можех да повярвам, че съм изгубил книгата, просто не можех. Внезапно ме озари надежда. Един пожарникар идваше към нас. Носеше под мишница някакъв вързоп.

— Намерих това в къщата. На някого от вас ли е?

Утринната светлина беше все още слаба и не се виждаше добре. По размера и обема ми заприлича на пакет листа с прегънати краища. Сърцето ми се преобърна. Хартията е много по-устойчива на огъня, отколкото хората си мислят, поне когато е в компактни пакети. Хвърлих се към пожарникаря, за да взема вързоп с две ръце. Не беше хартия, беше дърво. През една дупка се показва главата на костенурка.

— Мария-Антониета! — възкликна госпожа Пинкъртън и заплака, този път от радост.

Има прокълнати книги, така както има прокълнати къщи. Всичко беше против мен, за да не завърша книгата — от костенурката Мария-Антониета до кайзера на Германия. Започнах да проклинам, размахвайки към небето стиснат юмрук.

— Дано Бог разруши германската империя! И кайзера й! И цепелините й!

Като ме видяха толкова възбуден, съседите се присъединиха към протеста ми и запяха патриотични песни. На мен не ми пукаше за родината, нито за горките белгийски деца. Моментът обаче не беше подходящ, за да им обяснявам, че омразата ми към Германия се основава на лични подбуди. В същото време се бе появил един пощальон с велосипед. Разпитваше хората и един ме посочи с пръст. Той се приближи и каза:

— Господин Томсън, Томас Томсън? Вие ли сте? Много трудно ви открихме.

Не му обърнах внимание. Продължих да ругая всички велики сили. Почщальонът обаче искаше да му подпиша разписка.

— Сега ще можете да направите нещо повече от това да ругаете немците — каза той любезно, — сега ще можете да убиете колкото си искате от тях.

— За какво ми говорите? — изръмжах аз. — И какво искате да подпиша?

— Призовка за мобилизация.

На следващия ден се представих в наборния център. Според един стар закон, осъвременен заради войната, всички питомци на

сиропиталища бяха длъжни да служат в армията в случай на война като отплата за услугите, получени от обществените заведения. Бяха ме търсили още от началото на враждебните действия. И имах късмет, че не ме бяха обявили за дезертьор с всичките произтичащи от това последствия. Колкото и невероятно да изглежда, седемдесет и два часа след като получих призовката, вече носех униформа. Дори нямах време да видя Нортън. По-добре. Написах му една бележка, в която му обяснявах внезапното си преобразяване от цивилен във военен. Изобщо не споменах за унищожената книга. С Гарви не успях дори да се сбогувам.

При нападението на тектона Маркърс изгубил съзнание. Или по-скоро халюцинирал. Кислородът във въздуха не достигал, а и тектонът продължавал да го удря с явното намерение да му счупи главата. Маркърс започнал да бълнува. Чувство за вина и спомени се смесили и удрящият го тектон, който го бил възседнал и бил притиснал гърдите му с крака, вече не бил тектон. Бил мечокът Пепе, който се връщал от отвъдното гневен, защото го бил предал на властите на уелското село. Мечокът Пепе казал: „Знаеш ли какво ми сториха, Маркърс? Искаш ли да ти кажа как използват инструментите на една кланица върху тялото на мечка?“ И веднага след това мечокът Пепе се превръщал в Годфроа и питал: „Знаеш ли какво ми сториха, Маркърс? Искаш ли да знаеш как се отнасят тектоните с пленниците си?“

— Не! — извикал Маркърс. — Не съм те предал, Пепе! Отведоха те, защото мама беше умряла! Аз бях само едно дете, не можах да се противопоставя!

Тектонът, който се борел с Маркърс, спрял да го удря. Дори неговото любопитство се събудило, като чул толкова тъжния и отчаян, толкова не на място тон. Прекратил ударите, за да огледа жертвата си с вида на ловец, който не успява да разпознае плячката, която е уловил. Това предоставило скъпоценни секунди на Маркърс. Високо горе, зад тектона, видял надничащите глави на Уилям и Ричард. И докато плюел мехурчета кръв, той извикал:

— Стреляйте! За бога, стреляйте!

Ричард се решил да рискува. И като по чудо куршумът се забил в гърба на тектона. Лицето му се сгърчило в гримаса, изразяваща по-скоро изненада, отколкото болка, и той се строполил върху Маркърс като повалено дърво.

Маркърс още не бил в безопасност. Бил затиснат от тектона и каменната му броня. Дишал с мъка, не можел да се освободи от трупа върху себе си. А последните сантиметри от фитила вече догаряли. Маркърс се опитал да избуца мъртвеца. Ръцете му напипали орнаменти

с геометрична форма върху предницата на ризницата. Тялото на мъртвеца обаче не помръднало дори с педя. Изстенал.

— Можеш да го направиш, Маркър! Отмести го от себе си!

Бил гласът на Уилям. Ричард бил изгубил всякакво присъствие на духа и не можел да го подкрепи дори морално. Уилям насърчил Маркър.

— Забий лакти в земята и бутай! Бутай!

И Маркър успял някак си да го направи. Не избутал туловището на тектона, а по-скоро се плъзнал под него. Потърсил пръскащия искри фитил. Бил обаче полузаслепен. Кървата покривала лицето му като течна маска. Гъста червена пелена закривала тъмната вътрешност на мината. Тектонът бил разцепил веждите му и струи кръв се стичали в очите му и оцветявали всичко в червено. Отгоре Уилям му викал да угаси фитила.

Трябвало да търси динамита, ориентирайки се по пращането на горящия фитил. Запълял и заопипвал земята, докато изведнъж усетил парване по ръката си. Едва ли друг човек се е чувствал толкова щастлив, че се е опарил.

Следващите му действия били почти машинални. Маркър избърсал кървата от лицето си. После, вече по-спокоен, изтръгнал полуизгорелия фитил и го заместил с друг, по-дълъг. Наострил уши: в дъното на тунела можело да се чуе шептенето на тектони. Нашествениците използвали тунела за укритие, така както били предвидили братята Крейвър. Маркър запалил новия фитил и със сетни сили хвърлил заряда в отвора. Тунелът завивал и после тръгвал надолу.

След като хвърлил динамита, Маркър отскочил назад. Докато се изкачвал по стълбата, можел да прочете по лицето на Уилям желанието му да го блъсне, да го остави вътре завинаги. Още една ръка обаче придържала стълбата с неподозирана твърдост: била ръката на Ричард.

Динамитът избухнал със закъснение и когато това станало, имали чувството, че избухва на голяма дълбочина. До тях достигнал трясък и някакво глухо ехо. В продължение на няколко секунди краката на англичаните треперели, сякаш в обувките си имали рояци пчели. После забелязали първите признаци, че всичко е свършило: от джунглата, обграждаща ги от всички страни, се чували шумовете на животинския свят, който се събуждал.

— Браво! — казал въодушевено Ричард, като тупал одобрително Маркъс по гърба. — Браво, момче! Днес беше чудесен!

В отговор Маркъс получил пристъп на нервен смях. Братята Крейвър разбрали причината едва когато Маркъс им посочил лицата: пушекът, излизащ от мината, бил изцапал лицата им в черно. Приличали на коминочистачи. Или на зулуси. Особено Уилям, винаги толкова бял, а сега черен, включително ризата му.

След смеха Маркъс почувствал непреодолима умора. Не бил спал вече цяло денонощие. Краката му се подкосили и той се свлякъл на колене. Уилям вече бил забравил за него.

— Да, жалко, че експлозиите са разрушили подпорите — казал той, като надникнал през отвора на мината. — Таванът може да падне върху нас. Трябва да изградим всичко наново.

Ричард обаче му възразил с леден глас.

— Господи... Все още ли мислиш за злато? Как е възможно, Уилям?

На Маркъс му направило впечатление, че Ричард, че човек като Ричард бил способен да изрази толкова ясна и дълбока мисъл. Бил обаче твърде изтощен, за да разсъждава. Имал нужда от сън. Отдалечил се от Уилям и Ричард, които спорели и викали. Този път Ричард не отстъпвал, сякаш преживяното му вдъхвало сили, за да се противопостави на брат си. Маркъс можел да се възползва от суматохата и да отиде в палатката на Амгам. Не, нямал сили дори за това. Едва стигнал до огнището в лагера и се отпуснал изтощен на земята.

Затворил очи. Една от бузите му се опирала в червеникавия пясък, този толкова ситен африкански пясък, сякаш го били пресели през сито с хиляди дупчици. Допирът бил много приятен. От оградата до него достигали ругатните, които Уилям и Ричард взаимно си отправяли. Маркъс едва сега откривал, че да стоиш настрана от една свада може да доставя наслада. И така, докато се наслаждавал на това блажено полусъзнателно състояние, мислите му за пореден път се върнали към нея, към Амгам.

Какво е искала да каже предния ден, докато пишела онези знаци върху пясъка? Маркъс не знаел да чете, още по-малко на езика на тектоните. Амгам била много умна жена, познавала недостатъците на любимия си. Защо е допуснала глупостта да пише онези знаци?

Изминали няколко минути. В ума на Маркърс проблеснала светлина. Глупавият бил той. Амгам никога не би допуснала подобна грешка. Амгам не е написала нищо. Рисувала е. Маркърс напрегнал паметта си. Било рисунка на някакво подобие на паяжина с център и точки, отдалечени от центъра. Какво можело да означава?

Боже мой, помислил си Маркърс, ами ако Амгам е искала да изобрази метода, по който тектоните копаели? И ако онези барабани, които отеквали под земята, онези нападения по двойки са били само отвличаща вниманието маневра, докато те копаели на друго място? И ако са искали да заглушат шума, който вдигали, докато дълбаели други тунели, за да ги нападнат в гръб?

Отворил очи. Огнището на лагера заемало цялото му зрително поле. Внезапно огнището изчезнало, потънало, сякаш го бил погълнал водовъртеж. Пред него се появила дупка, която се разширявала. Маркърс имал чувството, че тази част на поляната била горното отделение на пясъчен часовник и че бил настъпил моментът пясъкът да премине в долното отделение.

Всичко станало много бързо. Мигове след като дупката се отворила, тектоните наизлезли като бели сенки, движещи се със светкавична бързина. Приличали на гущери с човешки ръст. Един тичал надясно, друг наляво, следващите също, за да не станат лесна мишена за куршумите. Маркърс едва имал време да извика с цяло гърло:

— Тееектоони! — И побягнал към оградата.

Уилям и Ричард забелязали новата заплаха.

— Да влезем! — предложил Уилям. — Да се скрием вътре!

Предлагал да сменят отбранителната позиция и тримата да се укрият във вътрешното пространство на оградата. Било отчаяно предложение. Маркърс застинал на място. Не, не можел да понесе мисълта да се върне там вътре. И вместо да отиде с Крейвър, той побягнал. Отдалечил се от оградата и се отправил към джунглата.

Тичал дълго. Страхът се бил загнездил в коленете му. Тичал ли, тичал. Точно когато стигнал до края на поляната, се спънал и паднал. Погледнал назад.

Уилям и Ричард се били укрили зад оградата и стреляли през амбразуриите като обезумели, без да си правят труда да се прицелват. Маркърс видял също няколко тектони да изкачват оградата. Един от тях,

явно много ловък, пълзял по земята извън зрителното поле на Ричард. Промъкнал се под пушката му и хванал дулото с две ръце. Ричард успял да издърпа оръжието. Уилям и Ричард били принудени да се бият, опрели гръб един в друг в средата на ограденото пространство, до самия мравуняк, и да стрелят по всеки тектон, осмелил се да изкачи дървената ограда. Ричард крещял.

Това вече не било негова кауза. Маркъс вече не бил човек, бил само един заек. Не го интересувало нищо и никой. Тектон! Бягай, бягай, за да си спасиш живота, Маркъс Гарви, бягай!

Хиляди клони го шибали по лицето и краката. Спрял под едно дърво едва когато вече не можел да направи нито крачка повече. Свил се в ъгъла между дънера и коренището и кръстосал ръце върху коленете си. От поляната достигали шумовете от битката. Все още се чували изстрели и викове. Уилям и Ричард се насърчавали взаимно. Заповедите на тектоните звучали страховито. На какво приличали гласовете на тектоните? Никога не бил чувал нищо подобно.

Не знаел какво да прави. Треперел целият, подобно на луд след ледена баня. Хванал с ръце главата си и затворил очи. От време на време стрелбата и виковете се усилвали. Друг път пукотевиците се прекратявали, сякаш всичко било свършило, но скоро отново прозвучавали с възобновена сила. Братята Крейвър сигурно използвали патроните като ръчни бомби, защото се чували и експлозии. По едно време Маркъс отворил очи. И видял пред себе си един мъж.

Бил извънредно нисък, с черна кожа с червеникави нюанси. Облеклото му се състояло само от кора от дърво, която покривала гениталите му. Носел копие. Не изглеждал обаче агресивен. Бил съвсем друг вид човек. При това един недоумяващ човек. Гледал Маркъс строго, после в посока към шумовете от поляната, и когато отново поглеждал Маркъс, все едно искал обяснения от него.

Маркъс разбрал, че за този мъж тектоните и англичаните са едно и също. За този мъж нямало разлика между Маркъс и братята Крейвър, между братята Крейвър и тектоните. За онзи малък мъж имало само една неразбираема битка и неприятни шумове. Отново се втренчил в Маркъс с очи, преливащи от презрение, и го попитал за сетен път: кажи ми какво е всичко това?

Маркъс не проронил нито дума. Зъбите му тракали като кастанети. Само треперел, сгъшен в подножието на дървото. Малкият

човек се обърнал и си отишъл. Движел се като котките: без да поглежда назад и без да вдига шум.

Битката продължавала. Маркърс мислел, че никога няма да свърши. Внезапно обаче изстрелите, виковете и експлозиите секнали. Първо настъпила пълна тишина, а после отново се разнесе накърсаният ритъм от шумове на джунглата.

И какво направил Маркърс, когато дошъл на себе си? Върнал се на поляната. Когато го попитах за причините, породили подобна безсмислена постъпка, той не можа да ми отговори.

Какво безумие. Щях да разбера, ако Маркърс бе останал в лагера, за да се бие, и разбирах, че е избягал под въздействието на паниката. Не разбирах обаче това доброволно завръщане към ужаса. Вече бил видял, че положението на братята Крейвър е безнадеждно. Бил видял тектоните да влизат в ограденото пространство, преодолявайки последната отбранителна позиция. И въпреки това се върнал на поляната.

Настоях, исках да разбера реакцията му. Съществуваха обаче много моменти, които Маркърс не можеше да обясни. Млъкваше, загубил дар слово пред значимостта на събитията, които ми разказваше. Никога не го упрекнах за мълчанията и за колебанията му. Напротив, опитвах се да го насърча да говори. Често трябваше да следвам главната нишка на разказа му слепешком. Можех да разбера болката, която му причиняваше припомнянето на събитията, разиграли се в Конго. При това самият той се намираше в отчаяно положение — беше затворник и го очакваше смъртно наказание. От друга страна, случаят на Маркърс беше пример за човек, надраснат от собствения му опит. Всеки може да преживее лавина, война, разочарование. Не всеки обаче е способен да опише една лавина, една война, едно разочарование. Още по-малко нещастник като Маркърс Гарви. А отгоре на всичко аз исках от него да въведе логически ред в един свят, привидно лишен от логика.

И така, защо Маркърс Гарви се е върнал на поляната? След като го разпитах, успях да стигна до едно-единствено заключение.

Знаел ли е Маркърс какво го очаква? Отговорът ми е „да“, знаел е. Това е напълно сигурно, както е сигурно, че бил неразривно свързан с Амгам и вече не можел да я изостави, каквото и да става. За да се разбере постъпката на Маркърс, имаше само един логичен отговор: в

някои неща, като любовта, няма логика. Любовта не може да се сравнява с рационалността на един компас.

Маркъс отместил последните клони, които го отделяли от поляната. Денят гаснел. Слънцето се било превърнало в оранжева топка, която танцувала над короните на дърветата. Уилям и Ричард били живи — седели на земята с гръб един към друг, с наведени глави и надзиравани от един тек-тон. Лицата им все още били черни от пушека и барута по време на битката. Имало нещо противоестественно в гледката на претърпелите поражение двама братя. Те били обладани от ярост души, безмилостен бич. Били родени, за да побеждават, за да опожаряват света. А сега седели беззащитни, сразени от непредвидена стихия. Като факли под дъжда.

Видял около седем тектони, които си почивали до палатките. Друг тектон, който бил по-близо и с гръб към него, стоял прав. Тектоните имали овален череп, но черепът на този бил конусовиден като куршум. Бил висок над два метра. На светлината на залязващото слънце сянката му била дълга като на жираф. Държал каската със сгъната в лакътя ръка и гледал в слънцето с вирната напред брадичка. Начинът, по който държал каската, му придавал аристократична елегантност. Бил живо възплъщение на идеалния офицер: строен, с изпънат като струна гръб. Току-що бил преживял ужасна битка, но бронята му отново била чиста. Дори имал време да се заинтересува от слънцето. И изглеждал така, сякаш искал да го всмуче в себе си.

Изведнъж тектонът се обърнал. Видял Маркъс. Лицето му било като на кон, едро и с дългнести бузи. Сега, когато бил с гръб към слънцето, зениците на огромните му котешки очи се разширили с невероятна бързина. Ала не го нападнал. Напротив. Приближил се до Маркъс бавно и със свободната си ръка го хванал за лакътя. Завел го при Уилям и Ричард. Направил го без никаква враждебност, като човек, който помага на слепец да прекоси улицата. Маркъс не оказал съпротива. Дори се учудил на собствената си покорност. Непрекъснато въртял глава наляво и надясно, търсейки Амгам. Не я видял. Тектонът го накарал да седне при братята Крейвър. Отдръпнал се на няколко крачки и отново потънал в съзерцание на слънцето.

— Тя къде е? — попитал Маркъс.

— А ти къде беше? — отвърнал Уилям.

— Ние сме военнопленници и трябва да ни смятат за такива — разсъждавал Ричард. — Съществуват международни договори.

Маркърс го чул и дълго време не можел да мисли за нищо друго. Как можело човек като Ричард Крейвър да иска да се отнасят към него като към военнопленник? Ричард не разбирал нищо. А може би не желаел да разбере.

През целия ден тектоните само почивали и разглеждали плячката. Маркърс разбрал, че много малко тектони били оцелели от куршумите и динамита. Преброил ги: пет, шест, седем. Седем, само седем.

Когато се здрачило обаче, седемте тектони се приближили до пленниците. Елегантният офицер казал нещо. Останалите започнали да ги удрят с крака и юмруци. В началото несъмнено ставало дума за отмъщение заради всички убити тектони. Англичаните нищо не можели да направят, освен да прикриват главата и гениталите си в очакване боят да спре. Той обаче не спирал. Уилям, Ричард и Маркърс се намирали в кръга, образуван от тектоните, които яростно ги удряли. Постепенно ударите станали по-равномерни. Маркърс забелязал, че офицерът повтарял някакви звуци. Това вече не било наказание. Тектоните искали да превърнат ударите в универсален език. Видял, че офицерът сочел телата им с дългия си и тънък пръст. Какво се опитвал да им каже?

Болката е добър учител. Маркърс си свалил ризата. Като награда тектоните прекратили боя.

— Съблечете си дрехите! — казал Маркърс.

Послушали го. Докато си сваляли някоя дреха, не ги удряли. Ако обаче спирали, ударите се възобновявали. Съблекли дори долните си дрехи. До момента Маркърс бил виждал само загорелите от слънцето ръце и врат на Ричард. Сега откривал, че кожата му е розова като на прасенце. Тектоните се разсмели.

Шепа смеещи се тектони било ужасяваща гледка. Бели като брашно, смъртнобледи лица, които стояли около тях и се смеели с грачещ смях. Устните на тектоните били много по-тънки от устните на англичаните. А зъбите им много често били жълтеникави. Сочели между краката на тримата англичани и се кикотели. Смеховете им били смесица от завист, ирония и сарказъм в равни части. Смеели се и придружавали смеховете си с вой, като вълци, виещи срещу луната.

Пленниците прикривали с ръце гениталите си, но мъчителите им ги отстранявали, за да могат да виждат добре повода за смеховете си. Накрая ги принудили с удари да поставят ръце на тила.

— Защо трябва да търпим това? — възкликнал Ричард. — Ние сме англичани.

— Не върши глупости — предупредил го Уилям. — Съблечи си дрехите.

Най-абсурдното било, че Ричард вече бил напълно гол с изключение на вълнените си чорапи, хванати на пищяла със сребърни жартиери. Тези жартиери му стрували живота.

Металните жартиери се харесали много на един от тектоните и той се навел, за да му ги свали. Вбесен, Ричард ритнал крадеца в носа. Останалите тектони се нахвърлили върху него. Ричард оказал съпротива. Ръцете му от време на време се подавали от мелето от облицовани с камъни униформи. След малко се чуло хрущене, шум като от счупени орехи. Било коляното на Ричард. Това сложило край на съпротивата му и тектоните изоставили жертвата си, която стенела и се гърчела върху червеникавия пясък. Уилям и Маркърс не могли да му помогнат: тектоните поставили пред краката им някакви предмети с формата на половин яйце. Напомняли черупките на огромните костенурки в южните морета. Вътрешността им, покрита с плат, служела за носене на багаж. От двете страни висели черни кожени ремъци. Маркърс и Уилям гледали черупките, без да знаят какво да правят. Удари. Завързали черупките на гърба си, сякаш били раници. Ударите престанали.

Тектоните отново се заинтересували от Ричард. Двама от тях разглеждали раненото коляно така, както се разглежда крака на някой кон.

— Изправи се, Ричард, изправи се! — извикал Маркърс, без да си маха ръцете от тила.

— Не мога! — скимтял той. — Коляното ми е счупено.

— Можеш да ходиш! Трябва да ходиш! — настоял Маркърс.

Уилям разбрал и подкрепил Маркърс.

— Хайде, Ричард! Метни една черупка на гърба си и върви!

Един тектон извадил нож с много широко и късо острие.

Ричард го видял.

— Добре съм! — изкрещял той. — Чувате ли ме? Никога не съм бил толкова добре!

Какво е Конго? Конго не е място. Конго е другата страна на вселената. И измежду всички възможни страни, носещи името Конго, има със сигурност едно Конго, посветено на изкуплението. Разбрал ли го е Ричард Крейвър, преди да умре? Тектонът забил ножа в тила му.

Сигурно засегнал някой нерв, защото Ричард изпружил крака и ръце, сякаш бил подложен на силен електрически ток. Крайниците му изглеждали като вдървени. Но не умираше. Все още не. Тектонът го доубил с неумели удари с ножа. Вторият тектон смърлил палача за несръчността му. Конвулсиите на Ричард се засилили. Бил забелил очи, а едрото му тяло се мятало и гърчело. Били необходими още два-три удара с ножа.

После тектоните заблъскали англичаните. Нямащо съмнение относно съдбата, която ги очаквала: вътрешността на мината. Маркърс и Уилям се спуснали по стълбата, а тектоните по въжетата, които висели от отвора. Когато всички слезли в мината, двама тектони се пъкнали в единия тунел с главата напред. Други тектони поставили черупката на Маркърс в същия тунел. С мимики му показали какво искат от него: да влезе и да пълзи напред, като бута черупката пред себе си. Маркърс не можел да повярва на това, което правели с тях. Възпротивил се. Никога нямащо да влезе вътре, никога. Усетил ръце по цялото си тяло; едни извивали китките му, други го държали за тила, опитвайки се да го накарат да наведе глава. Маркърс се съпротивлявал като луд в усмирителна риза. Една палка го ударила по устните. Изплюл счупени зъби и кръв към нападателите си. Нямащо да влезе! И докато се борел, се появила тя, Амгам.

Тектоните я посрещнали мълчаливо. Все още носела белите панталони и бялата риза на Уилям. Приближила се към него. Тектоните прекратили ударите и наблюдавали сцената с престорено безразличие. Маркърс отгатнал, че я приемали без особен ентузиазъм. Тя била една от тях и в същото време напълно различна от тях. Видял също, че високият и строен офицер ѝ оказва голямо внимание. Спрял я любезно с ръка и започнал да я разпитва, сякаш били стари познати. Тонът на гласа му бил мек, нейните отговори — не. Маркърс никога не би предположил, че един мъж тектон може да говори толкова нежно. Ръката му все така пречела на Амгам да се приближи до Маркърс. Нещо

го боднало под лъжичката: дори безнадеждното му положение не му попречило да си даде сметка, че офицерът и Амгам са идеална двойка. Уилям стоял с наведена глава. Пред него била жената, която държал като затворничка нощ след нощ. Една нейна дума, и тектоните щели да му изтръгнат крайниците един по един и много бавно. Тя обаче дори не го забелязала. Вниманието ѝ било насочено към Маркъс.

Амгам погалила бузата на Маркъс. Той усетил топлината на ръката ѝ. По изрично желание на Маркъс Гарви няма да възпроизвеждам това, което тя му каза и което той разбрал напълно. (Колкото и смешно да изглежда, шейсет години по-късно и след всичко, което се случи, продължавам да зачитам това желание.) Тя го целунала по устните. Него. А публичната целувка на Амгам била много повече от целувка. Мисля, че е било жест, напълно противоположен на онази протегната ръка, която един ден поемала пръчките динамит.

Тектоните ги разделили. Маркъс се засъпротивлявал още по-ожесточено. Не знаел, че пред себе си имал специалисти в изкуството да опитомяват роби. Носели черни еластични палки. Заудряли го по бърбреците и ударите били невероятно болезнени. Маркъс крещял от ужас, издавал пронизителни викове, като от зле смазани панти. Никога нямало да влезе в тунела!

Влязъл. Разбира се, че влязъл.

След като постъпих в армията, имах само една цел: да стоя възможно най-далече от врага. Логиката ми беше много проста: щом германците бяха успели да пуснат тристакилограмова бомба в трапезарията на пансиона ми, какво ли бяха способни да ми сторят, ако се приближах до тях? За жалост намеренията и съдбата ми не следваха една и съща посока.

А сега е много възможно някой да се запита: наистина ли смята да прекрати разказа точно сега, когато Маркърс изживява един от най-тежките си моменти, за да ни разкаже някоя от малките си битки?

Е, отговорът е да, смятам да го направя. Защо? Защото така искам.

Препрочитам написаните досега страници и си давам сметка, че не съм изяснил достатъчно един аспект. И това е разбираемо: силният конфликт между ужаса и любовта замъглява намеренията, с които започнах разказа. Опитвам се да кажа, че това не е историята на Маркърс Гарви. Дори не е историята на любовта между Амгам и Маркърс. Това е историята на историята. Тоест на любовта на Томи Томсън Към Амгам. И споменавам за престоя ми в окопите именно защото има връзка с книгата.

* * *

Бяха ме зачислили в един пехотински полк. Когато вече бяхме на френска територия в очакване да ни изпратят на фронта, в лагера ни се появи един офицер. Накара ни да се строим пред морето от палатки в цвят каки и потърси доброволци за артилерията. Аз направих крачка напред. Смятах, че артилерията воюва от разстояние. С малко късмет нямаше да видя нито един германец през цялата война. Свещена простота.

Това, което не бях разбрал, беше, че пред думата „артилерия“ поставяха думата „доброволец“. Направиха ме артилерийски преден пост. Задачата ми се състоеше да проникна в неутралната зона, да пропълзя до някое място, от което да мога да наблюдавам вражеските линии, и да направлявам стрелбата на нашите оръдия. С други думи: три дни след като бях направил крачката напред, пълзах в калта под дъжда и под самия нос на германците.

Едва ли в цялата история на британската армия е имало понекадърен Томи от войника Томас Томсън. Носех портативен телефон и докато пълзах, развивах телефонния кабел. Излишно е да споменавам, че германските снайперисти имаха изричната заповед да стрелят по артилерийските разузнавачи. И сякаш това не беше достатъчно, някакъв гений от интендантството ме беше снабдил с каска, три пъти по-голяма от главата ми. Въртеше се като пумпал и ту се накланяше към едното ми ухо, ту към другото. Или пък още по-лошо, закриваше очите ми като прекалено голяма козирка. Служеше ми обаче вместо чадър. През седемте дни, които прекарах на фронта, почти не спря да вали дъжд. И то какъв дъжд! Как можеше да се иска от мен да предоставям сведения за движенията в германските окопи, като едва успявах да видя върховете на пръстите си, когато протягах ръка?

През дългите часове, които прекарах в неутралната зона, имах време да мисля за бъдещето си — в случай че оцелея. Реших, че ще се превърна в един нов доктор Флаг. Защо не? Щом бях работил като негов негр, нищо не ми пречеше да го заместя. Щях да обясня проекта си на някой смел издател. Всеки предприемач в издателския бранш щеше да ме подкрепи. Можехме да започнем нова поредица, която да конкурира поредицата на стария Флаг. Аз щях да напиша всичките книги. Без негри.

Спомням си, че на шестия ден от престоя ми на фронта утрото беше безоблачно. Не валише дъжд и аз се намирах върху един малък хълм. Относителната височина и сухият въздух ми позволиха да огледам околния пейзаж за пръв път. Установих, че океанът от кал се простира само между английските и германските позиции. Зад германската линия се виждаше прекрасна френска равнина — зелена, окъпана от дъжда, изпъстрена с камбанарии. Те се издигаха накъдето погледнеш, тук и там, като се очертаваха на синия хоризонт. Тези

камбанарии притежаваха особена красота. Извисяваха се като стройни елегантни кули, привличайки погледа като магнит.

Изобщо не предполагах, че някой би могъл да поиска да навреди на тези бижута на средновековната архитектура. Внезапно една камбанария се срути с глух шум. В началото помислих, че е някой заблуден снаряд на артилерията ни. Не. Други камбанарии започнаха да падат подред. Каква гледка! Оглеждах хоризонта с бинокъла и в същия миг, в който установявах местоположението на някоя камбанария, тя изчезваше в облак от дим и пепел. Рухваха, сякаш земята ги поглъщаше, а това ме наведе на мисълта, че става дума за контролирани експлозии. С други думи, извършителите бяха германците, които рушаха всяка точка, която артилерийските разузнавачи на противника биха могли да използват като ориентири. Почувствах смътна вина.

Не ме питайте как, но по някакъв начин установих връзка между бъдещето ми като нов доктор Флаг и моя дял от вината за тези разрушения. Поначало не бях виновен, че германците вдигаха във въздуха тези шедьоври от камък. Не можеше да се отрече обаче, че разрушаваха камбанариите, защото някой, в случая аз, ги наблюдаваше.

Бяха ме завели на фронта като агне на заколение. А щом веднъж бях надянал униформата на агне, беше безполезно да отричам вината си на агне. Агнетата не са невинни, те са глупави. Какво казах веднъж на Маркърс Гарви? „Аз никога не бих отишъл в Конго.“ Лъжа. Човек не можеше да си представи по-голяма масова сеч от тази война, и то в самото сърце на Европа. Конго не беше определено място, Конго бяхме ние. В деня, в който се записах в армията, се превърнах в Маркърс Гарви, който протяга ръка към братята Крейвър, за да поеме фишеците динамит. Той хвърлял фишеците динамит един по един, аз насочвах едрокалибрени оръдия към целта им. Всъщност кое беше по-лошо?

Свързах двете разсъждения. Би трябвало да го разбере по-рано. Ако приемех бъдещето си като доктор Флаг, ако се откажех от литературата, за да пиша просто подлистници, означаваше да се включа в редиците на човешкото примирение. Всяка хубава книга, която нямаше да напиша, щеше да бъде като разрушена камбанария. Разбрах това и си казах: „Майната му на Флаг, аз не съм негър на Флаг, не искам да бъда Флаг. Трябва да се върна у дома и да напиша книгата,

да я напиша отново хиляди пъти, и още хиляди, ако е необходимо, докато се превърне в една велика книга“.

Ето така доживях до седмия и последен ден на престоя ми на фронта. Никога няма да го забравя. Намирах се в една дупка, издълбана от едрокалибрен снаряд. Имаше формата на фуния и беше по-широка от кръг хванати за ръка първолаци. Отново валеше. Наместих се криво-ляво на дъното на този лунен кратер. През нощта бях свидетел на засилена артилерийска стрелба от двете страни на линията. Намирах се по средата между английските и немските позиции и снарядите на едните и на другите описваха парабола точно над главата ми. Това пиротехническо представление притежаваше неоспорима красота, съперничаща си с естествените явления. Каква дълга нощ. Намирах се под свод от снаряди и в същото време валеше дъжд, валеше по-силно от всякога. От краищата на прекалено голямата ми каска се стичаха струи вода. Никога не съм бил толкова мокър както този ден. Нищо не можех да направя, освен да се свия като криещо се дете и да обгърна с ръце коленете си.

Не можех да помръдна, можех само да чакам, затова се замислих за нея. В началото се опитах да възстановя ръката й до най-малките подробности. Матовата белота на кожата, шестте пръста, ноктите, забити дълбоко в месото, до първото кокалче на пръста. Още се виждам: свит като зародиш на дъното на калната локва, с мокри дрехи, скръстени ръце и водна пелена, стичаща се от краищата на каската. После си помислих за клитора на Амгам. Маркъс не беше споменал нищо за него. Какъв ли е? Бял като кожата й? Защо пък да не е черен, черен като очите й? Червен? Син? Жълт? В книгата, естествено, не споменавах за клитора на Амгам. Твърде непристойно е. Докато мислех за клитора на една тектонка, снарядите на цялата артилерия на английската и на германската армии се кръстосваха над главата ми.

Бурята от бомби и дъждът престанаха чак призори. Едновременно, сякаш артилерията и метеорологията бяха сключили споразумение. Крайниците ми се бяха вцепенили. Бяха твърди като дървета. Настана всеобща тишина, която беше още по-тревожна, защото настъпваше след чудовищна шумотевица. Обхвана ме безпокойство. Трябваше да се върна в нашите окопи, и то възможно най-бързо. Много предпазливо подадох нос навън. Видях картина от чистилицето: към мен плуваше виолетово-оранжев облак.

Никога три букви не са криели толкова ужас: газ! На следващите поколения им е трудно да разберат уплахата, която предизвикваше газът като оръжие. Газ! Сложих си маската, но гумата не прилепваше плътно. Излязох от дупката и запълзах на лакти и колене. Не можах обаче да стигна далече. На стотина метра, зад облака газ, видях хиляди фигури, които се приближаваха. Германци. По посока на английските окопи. Тоест към мен.

Дори сега, след толкова години, споменът за онова утро на френска територия нахлува в кошмарите ми. Германските офицери използваха свирки, за да окуражат пехотинците. Спомням си също един насечен, изпълнен с ругатни и викове език. Зелените, изцапани с кал униформи, и дългите щикове. Каските им бяха много по-компактни от нашите и приличаха на малки писоари. Маските им имаха огромни кръгли стъкла. Каските и маските скриваха главите им и те приличаха по-скоро на огромни насекоми, отколкото на хора. Бяха немци, но спокойно можеха да бъдат и марсианци.

Стъклата на маската ми се замъглиха. Бях ужасен. Ако останех, немците щяха да ме убият. А ако отстъпех, беше много вероятно нашите да стрелят по мен в суматохата, а в този сектор имаше ирландска бригада. Няколко дни по-рано бе избухнало ирландското въстание и всички се съмнявахме в лоялността им. (После научих, че бяха отбранявали позициите със смелост, достойна за по-висша кауза.) Отчаян, реших да се върна на дъното на кратера. Щях да се скрия, да се престоря на мъртъв. Не бях предвидил обаче, че газът обикновено се задържа във вдлъбнатините на терена. С ужас видях как на дъното на дупката се настанява голям оранжево-виолетов мехур. Практически се намирах в него. Маската ми беше зле сложена. Танцуваше на лицето ми както каската на главата ми. Погледнах за секунда нагоре и ми се стори, че гледам през очите на риба. Вълна от немци преминаваше през позицията ми. Виждах ботушите и краката им. Някои дори се спираха и използваха горната част на кратера, за да се укрият от огъня на англичаните, но офицерите ги призоваваха да продължат напред. Прииждаха още и още немци. Не предполагах, че в света има толкова немци. Какво можех да направя? Ако останех на дъното, газът щеше да ме довърши за няколко минути. Ако обаче излезех, немците щяха да ме открият. Не направих нищо, само зарових глава в земята като щраус. Усещах очите си подути като картофи. Червени сълзи се стекоха по

стъклата на маската и разбрах, че са кървави сълзи. Взех да копая с ръце и се пъгнах още малко в меката влажна пръст. Сякаш се потапах и плувах в нея. В началото си казвах, че го правя, за да се скрия от немците. Мисля обаче, че реагирах по този начин просто защото не можех да направя нищо друго.

И точно тогава започнаха миражите, предизвикани от отровите. Един инструктор ни бе предупредил, че вдишването на газ блокира достъпа на кислород до мозъка и че това предизвиква бълнувания. Знаех, че това, което виждам, са халюцинации, но изглеждаха толкова реални.

Земята се втечняваше. В началото беше океан от отвратително оранжево и виолетово, но после цветовете се сляха и океанът стана тъмнозелен. Противогазовата ми маска ми позволяваше да съзерцавам този воден свят. Не ми достигаше обаче въздух. Помислих си, че поне ще умра, наслаждавайки се на тази красота. И когато вече се задушавях, когато дробовете ми бяха на крачка да се пръснат, пред мен застана една фигура. В началото беше бяла искра някъде далече под мен, която се издигаше от мрака на невъобразими дълбини. Беше тя.

Газът беше втечил милиони тонове камък и ние можехме да плуваме един към друг. Телата ни се приближаваха през този течен и лек свят отчайващо бавно. Да, беше тя. От вдишания газ виждах фигурата ѝ много по-ясно, отколкото в който и да е от опитите ми да я опиша в книгата. Видях например че главата ѝ е крушовидна, а челото невероятно широко. Това прекалено голямо чело не отговаряше на естетическите ми критерии, но не ме дразнеше. Усмиваше се и на бузите ѝ имаше малки трапчинки.

Протегнах ръка надолу, към нея. Тя също протегна ръка към мен, като ме гледаше. Този толкова обикновен жест ме изпълни с огромно щастие. Пръстите ни вече бяха близо едни до други. Не успяхме да се докоснем. Мога само да кажа, че ако се бяхме докоснали, сега нямаше да пиша всичко това.

Да си представим сега нещо подобно на обратна лавина, природна сила, която вместо да ни влачи, ни всмуква в себе си. Сякаш някакви железни клещи бяха стиснали глезените ми и ме дърпаха, отдалечавайки ме от Амгам. Трябва да призная, че тези клещи ме върнаха към живота.

Никога не съм бил толкова близо до неосезаемото. Знам какво говоря. Как мога да призная, ако притежавам поне малко самоуважение, че един от върховните моменти в живота ми е бил плод на халюцинация, предизвикана от боен отровен газ? Истината обаче е тази.

Следващият спомен, който имам, е за едно безкрайно по-банално, но също особено усещане — че се събуждам, без да отворя очи. Не можех. Лицето ми беше бинтовано. Поех дълбоко въздух и дробовете ми се напълниха с някаква смесица от етер и мента. Болница, помислих си аз.

А тези толкова изискани миризми сочеха, че съм далече от фронта. Вдигнах ръце към лицето си. Спря ме женски глас, който с вик ме предупреди.

— Не го правете! Не си махайте бинтовете от очите, защото ще останете завинаги сляп!

Подчиних се. Други два гласа се включиха в разговора — двама лекари, които проявяваха интерес към случая ми.

— Би трябвало да сте мъртъв — обясни ми единият. — Затова се интересуваме толкова от вас.

Радвах се, че животът ми ги е заинтересувал достатъчно, за да го спасят. За раните ми знаеха само, че са били предизвикани в обгазен сектор на фронта. И човек като мен, стоял на предна позиция, би трябвало да е мъртъв като риба в пустиня. След обстоен разпит заключих, че съм оцелял благодарение на астмата, от която страдах — вдишвал съм по-малко въздух от нормалното и това ме е спасило от сигурна смърт.

— Астма! — заключи вторият лекар. — Как може да пращат астматици на фронта?

— И аз това казах в наборния център — обясних. — Но не ми обърнаха внимание.

— За вас войната е приключила — отсъдиха те.

И си тръгнаха.

Никой не можа да ми даде подробности относно обстоятелствата около спасяването ми. Лекарите и сестри само знаеха, че съм стигнал до тях. Докато съм бил в несвяст, са ме преместили от пункта за първа помощ в една полева болница, а оттам до този санаториум. Беше ми невъзможно да проследя дирите на спасителя си.

Кой ме беше издърпал за глезените? Никога няма да разбера. Искаше ми се да мисля, че е бил немец. Фактът, че някой толкова великодушно ми е спасил живота, и то против интересите на родината си, би бил неоспоримо доказателство за едно-единствено, но много важно нещо — че на бойното поле, където влизаха в стълкновение милиони бойци, е имало поне един човек.

Два месеца след като пощальонът ми беше връчил призовката за мобилизация, отново бях на мястото, където я бях получил: седях срещу развалините на пансиона, които си бяха, както ги бях оставил — все така имаха вид на каменен акордеон. Полицията беше поставила ограждения, за да обезсърчи крадците. Нищо повече.

Защо се връщах при разрушения пансион? Предполагам, от глупава носталгия, или пък с цел да започна да се ориентирам в новия живот. Седнах върху куфара. Стоях дълго, загледан в къщата и потънал в спомени, и изведнъж забелязах, че някой беше залепил бележка на една разрушена колона. Гласеше следното:

Здравей, Томи. Ако прочетеш това, значи си жив и всички ще се радваме много, много, че си жив и не си умрял. Мариантониета също ще се радва, бъди сигурен. Може би си осакатен и си без ръка или без двете. Или без крак, или без двата. Или без два крака и без две ръце, защото на война хората стрелят и има много експлозии. Уверявам те, че за нас и за Мариантониета е без значение какво ти липсва. Може би са ти извадили очите, и двете, и си сляп. Ако е така, кажи на някого да ти прочете бележката, тя е от мен.

Сега живеем на друго място. Писах ти в писмата, които ти изпратих в полка, но ти не ми отговаряш, а от полка ми казват, че вече не си в твоя полк, защото си отишъл доброволец в артилерията и не могат да ми кажат къде е артилерията, било поверително. (Не разбрах нашата артилерия или на немците.)

Ако прочетеш тази бележка, остани на място. Седни и чакай. Седни и чакай. Седни, по дяволите.

Твой добър приятел и другар по пансион:

Макмахън

Нямах време да следвам указанията. Зад себе си чух един добре познат глас.

— Томи!

Ще спестя описанието на взаимните излияния. Макмахън беше много сантиментален и се разплака, а когато ми каза, че откакто залепил бележката, идвал всеки ден, за да види дали съм дошъл, на мен също ми се доплака и понеже двамата плачехме, се прегърнахме, и при мисълта, че сме заедно и плачем, се разплакахме още по-силно. Но да не говорим повече за това.

Настоя да ми носи куфара. Докато вървахме към новия пансион, той ми обясни какво се бе случило по време на отсъствието ми.

Предвидливият дух на госпожа Пинкъртън поне веднъж беше послужил за нещо. Застраховката на къщата, която беше сключила преди десетки години, бе покрила щетите. И много повече: понеже беше една от първите английски къщи, пострадали от бомбардировка, компанията се бе възползвала, за да си направи реклама и да изтъкне патриотизма си. Президентът на застрахователната фирма си направил безброй снимки с госпожа Пинкъртън, докато ѝ връчвал чека. А сумата била наистина внушителна. И понеже по време на войната цените на имотите бяха паднали, с парите тя купи друг пансион.

— Това са добрите новини — каза Макмахън.

— Значи има и лоши?

Макмахън премина от възторжеността към унието почти мигновено. Притисна с два пръста основата на носа си, за да сдържи сълзите. Макмахън имаше дебели пръсти и едри китки. Тези толкова мъжествени ръце не бяха пригодени да бършат сълзи, поради което плачещият Макмахън представляваше много тъжна гледка.

Отгатнах причината.

— Мери ли е? Съпругата ви? Толкова болна ли беше? Не може да бъде — възкликнах аз.

Макмахън кимна с глава, без да ме погледне, и добави:

— Грип.

Преглътнах с труд. Не знаех какво да кажа.

— Стана много бързо — обясни Макмахън. — Случи се малко след като армията те мобилизира. За щастие Роуз ми позволи да заведа децата в пансиона.

— Коя е Роуз?

Бяхме стигнали до сградата на новия пансион. Намираше се в същия квартал и общото ѝ с предишната сграда беше това, че приличаше на великан сред джуджета. Ала докато предишната притежаваше крастата на пантеон, новата излъчваше селска приветливост, сякаш беше огромна ферма, пренесена в града. Всъщност беше обратното — ставаше дума за земеделски имот, който беше по-стар от квартала. Земите, които някога били обработвани, сега бяха заети от работнически къщи. Единствената следа от земеделското минало беше градинката, обграждаща цялата къща. Играеше ролята на зелен оазис сред един толкова населен квартал.

Като влязох, първият човек, когото срещнах, беше жена на годините на Макмахън. Носеше синя рокля на шарени цветя. Жена, която се облича с такава елегантност, скромност и добър вкус, винаги събужда симпатия. Аз обаче я изгледах бегло, защото търсех госпожа Пинкъртън. Трябваше да ѝ благодаря, макар и с неудоволствие, че ме приема в пансиона си. Макмахън обаче, който вървеше след мен, ми я представи.

— Роуз.

А жената каза:

— Добре дошъл у дома, Томи.

Споменът за този глас предизвика у мен неописуемо объркване.

— Госпожа Пинкъртън! — възкликнах аз.

— Госпожа Макмахън — поправи ме тя.

Бях забравил, че госпожа Пинкъртън — прекръстена на Макмахън след женитбата — се казва Роуз. Погледнах господин Макмахън, който гордо кимаше, за да потвърди революционната новина. Приблужи се до нея и я целуна по бузата. Не бях виждал толкова целомъдрена и същевременно толкова страстна целувка. Стоях със зяпнала уста. В онзи момент дори с помощта на клещи нямаше да могат да ми я затворят.

— Поздравявам ви, госпожо Макмахън — измънках аз.

— Благодаря, Томи — отвърна тя.

Гледаха се така, както само двама влюбени могат да се гледат. Както само господин Макмахън и госпожа Макмахън можеха да се гледат.

Любовта беше преобразила госпожа Пинкъртън. Промяната се отнасяше не само до облеклото и прическата, а до много повече. Беше друга личност. Само човек като Макмахън можеше да извърши такъв подвиг. Бях толкова зашеметен, че краката ми се подгънаха и трябваше да седна на един стол. И там останах, като ги съзерцавах с отворена уста. Госпожа Макмахън обичаше господин Макмахън. Господин Макмахън обичаше госпожа Макмахън. Нямаше никакво съмнение.

Искам да наблегна върху значението на този момент. Пред мен стоеше семейство Макмахън, в профил. Двамата се гледаха като влюбени гълъбчета и това не беше второстепенен факт. Напротив. Почувствах интуитивно, заподозрях, че Томас Томсън от много време живее объркан, че се е поддал на едно недоразумение, едно толкова голямо недоразумение, че самите пропорции му пречеха да го открие. Човек не трябваше да е гений, за да забележи основната разлика между един Томсън и един Макмахън. Мен любовта ме водеше до центъра на Земята, и то без никаква надежда, докато той я беше открил в трапезарията на пансиона.

Нямах време за много размишления, защото през вратата нахлу група от рижави джуджета. Бяха децата на Макмахън, седем, осем, може би девет, всичките еднакви. Момчетата носеха къси панталонки, а момичетата полички. Всички бяха червенокоси като баща си, на всички косата им беше къса като космите на четка, всички имаха кръгли като портокали лица, осеяни с хиляди лунички. И всички, момичета и момчета, имаха корички от рани на лактите и коленете. Започнаха да ме измъчват, като се опитваха да ме ръгнат в подмишниците и глезените с дървени пръчки. Спасителката ми (кой би могъл да предположи) беше госпожа Макмахън. Подчиниха ѝ се като на някоя мама гъска. Накара ги да се строят в моя чест по години. Разликата във височината между предния и следващия беше само два пръста.

— Това е господин Томсън — обяви тя. — Поздравете го.

— Здравейте, господин Томсън! — казаха те в един глас.

— От днес ще живее при нас. Да го поздравим с добре дошъл.

— Добре дошъл, господин Томсън!

Веднага след това госпожа Макмахън и децата отидоха в градината. Не се учудвах, че тази жена, която цял живот бе искала да бъде учителка, се чувства толкова щастлива в ролята си на майка на многобройна челяд. Господин Макмахън се обърна към мен.

— Томи, момчето ми, ела с мен, искам да те разведа из къщата. И да те запозная с един човек.

Макмахън ми показва къщата и накрая ме заведе във всекидневната за гости. Преди да влезем, той ми съобщи с тон на туристически гид:

— Сега ще се запознаеш с господин Модепа.

— Модепа?

Вместо отговор господин Макмахън отвори вратата. Стаята беше много голяма, нещо средно между библиотека и всекидневна. В едно кресло седеше мъж от черната раса и четеше илюстрирано списание. Като ни видя, той се изправи така, сякаш някой го беше убол по задните части. Веднага ми направи впечатление този условен рефлекс, както и начинът, по който застана мирно. Ръкувахме се. В бялото на очите му плуваха жълтеникави, подобни на червеи образувания. Това говореше по-ясно за здравословното състояние на тялото му, отколкото какъвто и да е медицински картон. Макмахън ми каза:

— Не говори английски — после се обърна към господин Модепа и като ме посочи с пръст, извика: — Томи! Тоомии! Разбирате ли? Казва се Томи!

Макмахън беше от хората, които смятат, че могат да заместят лингвистичните празноти на чужденците с викове. Силата на ревовете му беше правопрпорционална на незнанието на събеседниците му, така че като го чух, заключих, че господин Модепа не знае нито дума английски. Господин Модепа се усмихна.

— Горкото момче говори само френски — извини го Макмахън.

Въпреки това отведох господин Макмахън няколко метра встрани и го попитах тихичко на ухото.

— Откъде го изнамерихте?

— От същото място като теб — беше изненадващият отговор. — Както вече ти казах, ходех всеки ден при развалините на пансиона, за да видя дали си се появил. Един ден го видях да седи точно там, където намерих теб. Отидох при него, но не можахме да се разберем.

Постоянно повтаряше името си: Модепа, Модепа. На следващия ден отново отидох при развалините, а той все така стоеше там. Както и на по-следващия ден. И на по-следващия. Накрая така ми дожаля, че го доведох у дома.

— Просто така? Без да знаете кой е?

— Ами да.

Скоро след като ме бяха освободили от армията, имаше един случай, който нашумя много. Понесе се слух, че германската флота напускала пристанищата в боен строй и един конвой, който превозваше полк от сенегалски войници, потърси убежище на английския бряг. Приютиха стрелците в един склад в очакване тревогата да отmine и да ги откарат на континента. Бог знае как бяха научили, че няколко седмици по-рано друг африкански полк бил унищожен. Дезертираха масово. Бегълците бяха повече от хиляда. Започна невиждан лов на хора. Някои от сенегалците дори стигнаха до улиците на Лондон. Във вестниците публикуваха покъртителни снимки на английски полицаи, преследващи сенегалски стрелци. Припомних на Макмахън за случая.

— Е, възможно е — отвърна равнодушно той.

— Но не виждате ли? — казах аз. — В случая укривате дезертьор. А това е сериозно, много сериозно престъпление.

Макмахън обаче махна уморено с ръка.

— Ще видиш, че всичко ще се оправи. Един ден войната ще свърши и в този ден няма да има нито герои, нито дезертьори, само живи и мъртви. В този дом господин Модепа не е дезертьор. Той е градинарят.

Никога не можел да предположи, че е възможно да съществува толкова тъмно, толкова тясно, толкова дълго място. Вече часове наред напредвали като колона къртици. В началото се движели през участък от мека пръст. Най-дълбоките корени на дърветата все още се показвали през тавана на тунела, подобно на брадати репи, които го шибали по лицето. После пръстта била заменена от гранитна, твърда скала — дълбочината вече била твърде голяма, за да има живот.

Галерията била ужасно тясна. Стените ѝ притискали ребрата му, сякаш били негова втора кожа. Тялото му докосвало издатини, които го драскали като каменни гвоздеи. Не можел дори да вдигне глава или да извие врат. Можел единствено да бутне с две ръце черупката пред себе си. Напред, все напред. Сега разбирал ползата от тези черупки. Пасвали като снаряди в канала на оръдие. Овалната им форма била идеална за придвижване в тесните тунели. Не виждал нищо, нищичко. Понякога, когато галерията се разширявала с няколко сантиметра, стените се осветявали от зловещ зелен блясък, идващ от лампите, които тектоните носели.

Изгубил представа за времето. Не знаел колко време бутал черупката пред себе си без никаква почивка. Ако намалял темпото, черупката на Уилям зад него можела да счупи костите на краката му. Тунелът ги водел надолу. Макар че имало много завой, било очевидно, че пътят слизал. Китките и глезените му били като разглобени. Лактите и коленете му — разранени до живо месо, сякаш били проядени от месоядни червеи. И горещината. Въздухът бил станал по-гъст. И температурата се покачвала. Горещина, която изсмуквала въздуха около тях и размеквала плътта.

Ала болката и умората не го мъчели толкова, колкото недостигът на въздух. Дишал като риба на сухо. Имал чувството, че всеки момент сърцето му ще се пръсне като бомба. Не издържал повече. Спрял.

— Не спирай! — изкрещял с отчаян глас Уилям зад него. — Когато спираш, ме удрят с палките по краката!

Продължили. Било очевидно, че слизали спираловидно. Внезапно чул хлипания. Били на Уилям.

— Добре ли си? — попитал Маркърс в тъмнината просто за да каже нещо.

— Добре? — гласът на Уилям бил като плач на агне. И добавил с пресекалив глас: — Само допреди няколко месеца бях в дома на баща ми. Сега съм в някаква дупка, в която не може да се побере дори гущер. Изгубих златна мина, Ричард е мъртъв и ме водят в ада. Как искаш да съм добре?

Не знаели кога ще свърши това мъчение. Маркърс забелязал, че пред него някой удрял с ботуш по черупката, за да го накара да млъкне. Добавил шепнешком:

— Няма да ни убият. Преди да влезем в тунела, видях, че пълнят черупките с неща от лагера и поляната. Сигурно ги носят като образци. Имат нужда от нас, за да ги пренесат. — Той въздъхнал и казал иронично: — Кой знае, може и ние да сме част от колекцията.

Уилям обаче ридаел. Ридаел толкова много, че Маркърс не бил сигурен, че е чул думите му. В продължение на дълго време, часове наред до него достигали детинските хлипания на Уилям. Както и ругатните на тектоните, които ръчкали краката на Уилям, за да се движи по-бързо. Продължили да слизат. Все по-навътре и по-навътре, все по-надълбоко и по-надълбоко. Маркърс почти изпаднал в несвяст. Ала дори с размътено съзнание бутал черупката. Бутал и бутал. После — заповед за спиране. Временен отдих? Нощна почивка? Невъзможно било да знаят това. Унесъл се в сън с протегнати напред ръце. Било невъзможно по друг начин — галерията била твърде тясна, за да направи каквото и да е движение.

Минути, а може би и часове по-късно го събудил пронизителният вик на Уилям. Тектоните сигурно го били уболи по стъпалата, защото черупката на Уилям се удряла в краката на Маркърс. И подновили похода.

Бил гладен. По-лоша обаче била жаждата, отгоре на всичко топлината, отделяна от камъните, засилвала страданията му. Умирал от жажда. Маркърс дори махнал коричките от раните на веждите си и изблизал кръвта, която потекла от тях. „Мисли, Маркърс, мисли — казал си той, — щом си толкова гладен и жаден и спрехме да почиваме, значи пълзиш повече от един ден.“ Положението му било

толкова отчайващо, че нищо не губел, ако заложел на оптимизма: заключил, че не можели да продължават вечно по този начин. Дори тектоните, които не бутали черупките и били защитени от броните си, нямало да издържат още много дълго.

Чул, че един от тектоните вика и че викът бил отправен към него. Не била обаче заповед за спиране (колоната продължавала да се движи), нито закана, нито пък приличало на ругатня. Какво искали да му кажат? Разбрал едва когато видял, че зелената лампа осветява нещо на тавана. Вдигнал очи, без да престава да бута, и за своя изненада видял нещо като арабска питка, залепена на тавана. Тектоните пред него я били оставили. Била достатъчно тънка, така че черупката, която иначе пасвала идеално към тавана, можела да мине, без да я повлече.

Имало две питки, той взел едната и извикал:

— Уилям! Таванът!

Чул плача на Уилям, този път от радост. На тавана се появили още неща. Две листа като от маруля. Хлябът имал вкус на просо, листата били много сочни и смученето им утолявало жаждата. Били толкова жадни, че Уилям се зарадвал повече на марулята, отколкото на хляба. Маркъс обаче бил достатъчно досетлив, за да види лошата страна на това събитие — щом ги хранели, значи предвиждали дълъг, много дълъг преход.

Нахранили се и пили, без да спират. Може би вече от два дни пълзели в тунела. Само два? Отново им дали хляб и листа. Не били достатъчно питателна храна. Губели сили. Внезапно, когато телата им вече ставали почти змиевидни, излезли на едно разширение в скалата. От устните на Маркъс се отронил радостен стон. Били стигнали до въздушна камера. Място, където да променят позата, да отпуснат мускулите си. Смеел се като луд. И в същото време си давал сметка, че поводът за тази радост, за такова щастие било пространство, не по-голямо от два кубически метра.

Зад Маркъс се появила черупката на Уилям, а зад черупката — самият Уилям. Тектоните, които били влезли преди Маркъс, ги заплашили с викове и палки. Накарали англичаните да седнат с ръце на тила и на място, където ги виждали добре. Скоро пристигнали и двамата тектони, които били в края на колоната.

Намирали се в каменна камера. Шест тела споделяли една лисича дупка, опрели гръб в гръб. Маркъс не предполагал, че толкова

хора могат да се поберат в толкова малко пространство. Било достатъчно да протегне ръка, за да докосне най-отдалечения от него тектон. Сега обаче, след като бил пълзъл три дни в подземния комин, имал чувството, че е влязъл в танцувален салон. Тектоните познавали добре средството, чрез което да се отпуснат в толкова тясно пространство. В тишината се разнесъл шум, напомнящ шума, който издават опънати и мокри корабни въжета. Движели шията си в двете посоки и разтягали мускулите отмерено, бавно, като въртели крайниците подобно на цветя, които се разтварят. По този начин изтръсквали и голяма част от пръстта, полепнала по белите брони, които сега били станали жълтеникави.

Тази почивка им предоставила няколко минути за размишление. Всичко това не можело да бъде реално. Само че било реално. Двете лампи, пълни със светещи червеи, хвърляли слаба зелена светлина върху скалата и телата. Уилям бил изпаднал в пълна апатия. Да си представим акула в аквариум: ето в това положение се намирал Уилям Крейвър. У него все още имало някакъв живот, но в латентно състояние. Маркърс се опитал да му повдигне духа. Невъзможно. При първата дума един тектон го ударил през устата с една от онези ужасни палки. Уилям извил врат и го погледнал в очите. Маркърс се уплашил от това, което видял. Две хлътнали като фунии бузи; очи на препарирано животно. И напукани устни, сякаш били нарязани с брадва.

Уилям проговорил с глас, който не бил неговият. Сякаш вече бил мъртъв и се свързвал със света чрез медиум. През напуканите му устни със свистене се процедила една-единствена дума.

— Шампанско.

* * *

Три дни по-късно. (Аз самият ги изчислих, като взех предвид почивките на групата. Маркърс твърдеше, че през целия поход му било невъзможно да прецени колко време е минало.) Каменното черво, през което пълзели, започнало да се разширява. Таванът се издигал, страничните стени на тунела вече не жулели ребрата им. Въпреки това трудностите, пред които се изправяли, не били по-малки. На първо място релефът. Сега тунелът се спускал по-стръмно, наклонът стигал

до четирийсет градуса. На някои места напредвали практически с главата надолу. Кръвта нахлувала в мозъците им, а това предизвиквало зрителни халюцинации. На Маркърс му се привиждали светещи джуджета, които минавали през скалата и имали формата на зеленикав пламък от кибритена клечка (най-вероятно заради лампите на тектоните). Джуджетата минавали през скалата, както нашите призраци минават през стените, и поздравявали весело подземните пътешественици. Това блънуване имало и своята опасна страна. Замаян от нахлулата в мозъка му кръв, Уилям изпускат черупката и тя се блъскала в краката на Маркърс. Били тежки черупки, при това пълни с багаж. Маркърс изпитвал ужас от мисълта, че може да му се случи същото. Не искал да си представи реакцията на тектона, който бил пред него.

Освен това било горещо. Човек можел да се запита дали пътуват към вътрешността на земята, или по посока на слънцето. Маркърс имал усещането, че вдишва гореща пепел. Бил сигурен, че черният дроб и бъбреците му ще се стопят. Ала не можел да направи нищо друго, освен да тика черупката пред себе си и да мълчи.

Таванът се издигал по малко с всеки изминал ден. Сега за почивките тектоните избирали кухни, където поне можели да седнат. Надзиравали ги. Тектоните спели, но на смени. Винаги някой от тях стоял на пост. Един тектон правел особено впечатление на Маркърс. Имал дебели като на идиотите клепачи. Също бил най-якият от четиримата, едър като горила. Докато се намирили в най-тесната част на тунела, той винаги бил начело на групата. С каската си и със защитените от бронята рамене той изглаждал грапавините като жив свредел. Раздавал удари много често. Правел го обаче безпричинно, непредвидимо, по-скоро за да покаже, че той командва там. Именно това безсмислено насилие разкривало умствената му слабост. Когато другите тектони спели, когато оставал сам с двамата човеци, никога не бил сигурен, че контролира положението. Нито дори с палката в ръка. Гледал ги последователно, извъръщайки глава ту към единия, ту към другия с резки движения, подобно на кокошка.

Възползвали се, когато той бил на пост, за да поговорят.

— Пъхнах ръка в черупката, напълнили са я с боклуци — прошепнал Уилям. — Невероятно е. Интересуват ги напълно излишни предмети, носим непотребен товар. Погледни само този негодник.

Имал предвид тектона горила, от чийто колан висял кръст.

— Този железен кръст беше на Ричард — продължил Уилям. — А той го носи, все едно че е сабя. Те са престъпна раса.

— Не го прави отново — казал Маркърс.

— Да не правя какво?

— Да ровиш из багажа. Спомни си за онзи негър.

— Какъв негър? — попитал Уилям, който не разбирал нищо.

— Онзи, който гледаше шишето с бръмбара във формалина. — И настоял: — Не пипай в черупката.

Тектонът ги накарал да млъкнат със заплашително ръмжене. Извадили късмет, че сред четиримата тектони имало един толкова глупав, защото през последните дни ги надзиравали много по-строго. Засилването на охраната се дължало на промените в терена. Сега понякога можели дори да се изправят. Следващите дни се превърнали в кратко обобщение на праисторията на човека: с всеки изминал ден можели да се изправят малко повече от предишния, като човекоподобни маймуни, започващи да ходят на два крака. Що се отнася до пещерата, в която се движели, Маркърс я оприличил на вътрешността на кит. Под краката им дори имало стъпала, все едно че били костите на риба. Слизали все по-надолу и по-надолу като по спирала.

— Не усещаш ли? — попитал Маркърс.

— Какво искаш да кажеш? — отвърнал раздражено Уилям.

— Не е толкова горещо.

През последното денонощие (още една приблизителна стойност) температурата била спаднала с няколко градуса. В това нямало логика. Според Уилям, който бил много по-образован, с увеличаването на дълбочината температурата се повишавала. Побивали ги тръпки от мисълта за хилядите и хиляди тонове скала над главите им. Температурата обаче, противно на всякаква логика, се понижавала.

Откакто пространството го позволявало, Уилям и Маркърс спели като северните кучета — с преплетени едно в друго тела. В този подземен свят, където съществувала само нощта, часовете за сън били нощ и Уилям и Маркърс се прегръщали като малки деца, сякаш тялото на другия било преграда, която ги предпазвала от кошмарите. Било братството на осъдените, за които близостта на смъртта заличава

спомени и коварства. Една нощ Маркърс чул, че Уилям говори. Не бил сигурен дали искал да му съобщи нещо, или говорел насън. Казвал:

— А Конго беше моя идея... моя... моя...

В устата на Уилям това признание звучало невероятно. И Маркърс си помислил, че все нещо хубаво трябвало да има в ада, или в пътя към ада, щом можел да доближи същество като Уилям Крейвър до човешкия род.

На следващия ден ги събудили с ритници. Заповядали им да престанат да бутат черупките и да ги носят на гръб. Пространството, което се разширявало с всеки изминал ден, вече позволявало това. Вече можели да ходят прави и Маркърс помислил, че това било хубав повод, за да направи подарък на другаря си.

Докато нагласяли огромните черупки на гръба си, Маркърс се вгледал в пътя, който щели да следват. Сега лампите наистина им били от полза. Колкото повече пространство имало, толкова повече светлина отразявали стените. Видял, че каменната тръба стигала до една стена, на която зеели пет, шест, може би седем отвора.

— Вгледай се кой път ще изберат — прошепнал Маркърс.

Уилям изпрърхтял.

— Защо да се вглеждам? Никога няма да се върнем — проплакал той. — Господи, и твоята черупка ли тежи като моята? Колко ще издържим с това нещо на гръба?

Тектоните прекърснали разговора с удари на палките си. Не им позволявали да говорят, но особената ярост, с която сега ги ударили, показвала, че от този ден им било забранено категорично да си отварят устата. Маркърс отправил поглед към Уилям, поглед, който означавал: гледай ме в ръката, не откъсвай очи от нея.

Маркърс вървял пред Уилям. Вървял, свил в юмрук дясната си ръка. Когато сметнал, че моментът е подходящ, той го разтворил за миг, който бил достатъчен Уилям да види петте куршума. Малко преди това ги бил измъкнал от вътрешността на черупката, противно на собствените си съвети. Това възвърнало надеждите на Уилям. Имало обаче и други последици.

Уилям Крейвър никога нямало да се промени. Всъщност през тази кратка интерлюдия той не бил станал по-добър човек. Просто не бил човек. А сега се появявал непредвиден елемент: пет куршума.

Уилям взел светкавично решение и извършил една от типичните за него дръзки, непредвидими, привидно абсурдни постъпки, защото не се разбирало каква полза можело да има от тях. Блъснал с гърди черупката, която Маркъс носел на гърба си, и Маркъс се олюлял. Престорил се, че е станало случайно — търсел повод да се приближи до ръката на Маркъс. Всичко се разиграло много бързо. Уилям се мъчел да разтвори стиснатите пръсти на Маркъс. Тектоните викали, ядосани на тези толкова несръчни същества, които се спъвали дори когато можели да вървят спокойно. Маркъс усетил как пръстите на Уилям се вкопчват в неговите. Какво можел да направи? След две, най-много три секунди тектоните щели да си дадат сметка за истинската причина за инцидента. Щели да видят откраднатите куршуми, тяхната последна възможност. А Уилям не се отказвал. Било самоубийствено изнудване. Ако ги откриели, и двамата щели да бъдат наказани. Уилям обаче не се интересувал от последствията. Такъв бил Уилям Крейвър. Предизвиквал опасна ситуация за всички и извлечал облага от усилията, които другите полагали, за да избегнат катастрофата. Към управата на банката приложил подобна стратегия, но нещо явно не се получило. Сега обаче станало неговото.

Маркъс нямал друг изход, освен да разтвори пръсти. Куршумите сменили собственика си. Нищо друго не му оставало, освен да се пита отчаяно: защо, защо, защо?

Когато си легнали, Уилям го прегърнал както предните ноци. Сега обаче го направил, за да му даде заповед. Доближил устни до ухото му и му наредил с груб глас:

— Сега се нуждаем от револвер. Потърси го!

Маркъс не можел да повярва. Уилям не само си бил присвоил куршумите, но и му заповядвал да рискува живота си, като тършува из багажа в черупката.

Когато тектоните покрили с парчета плат лампите с изключение на една, Уилям се отделил от Маркъс. Една педя, две педи, три педи. И заспал със свит юмрук.

Подземният пейзаж притежавал безжизнена и мрачна красота. И извънмерно въздействие. Все едно че изживявали съня на един луд чрез собствените си очи. Над тях вече нямало нищо. Зелената светлина не успявала да стигне до каменния покров, който все повече се отдалечавал от главите им, все по-нагоре и по-нагоре. Вървели по пътечка, широка една педя; вляво се издигали стръмни стени, вдясно се разкривала черна пропаст.

Внезапно групата спряла. Един тектон взел една от лампите. Маркърс се питал как толкова червеи можели да оцелеят толкова време в торбичката. Сега знаел отговора: като се изяждали взаимно. В лампата бил останал само един червей, по-дълъг и по-дебел от наденица. Тектонът го извадил от торбичката. Червеят се съпротивлявал, като се извивал като опашка на куче. Излъчвал фантастична светлина — тялото му съдържало светлината на всичките му събрата. Тектонът искал да провери дълбочината на бездната и хвърлил червея. Вероятно го направил по-скоро за забавление, отколкото от нужда да пресметне дълбочината. Опитът обаче събудил любопитството на всички членове на групата. Хора и тектони се наредили на ръба на пропастта.

Живата зелена светлина падала в мрака, гърчейки се мълчаливо. Падала, падала и продължавала да пада. Вече се виждала тънка като игла. Маркърс се изненадал: била изминала една минута, а светлината на червея не гаснела. Тектоните решили да продължат пътя си. Маркърс хвърлил последен поглед и видял малка зелена точица, която все така падала ли, падала.

След няколко дни опасният проход ги извел в просторна долина, в море от твърда магма. Маркърс имал чувството, че това е хоризонтален безкрай, равнина без граници, където зелените светлини на лампите все пак успявали да осветят една твърда, тъмночервена, нагъната земя с причудливи форми, подобно на застинали медни вълни, залели безброй ракообразни. Навсякъде стърчали милиони

остри като ножове черупки, способни да подложат на инквизиторски мъки босите крака. Вървели по тясна и равна ивица, която пресичала местността. „Тук камъните хапят“, си казал Маркърс.

Лампите предоставяли ограничена видимост. Не им позволявали дори да си представят толкова огромни пространства, макар че можели да ги почувстват. В тази пустиня духал безмълвен и силен вятър, който шибал лицата на натрапниците, сякаш изпитвал към тях лична неприязън. Случило се и друго необичайно явление: температурата се понижила дотолкова, че дори станало студено. Спели наред пустошта, а като се събуждали, кожата им била покрита с някаква гъста роса. Толкова били гладни, че я облизвали. Била като желатин с вкус на целина и сира. Според Уилям таванът навярно се издигал толкова нависоко, че изпаренията се кондензирали.

Маркърс нарекъл долината Морето на девиците, защото отвсякъде покрай пътя им се появявали издути колони, които в средата били тесни, сякаш пристегната от твърде прилепнал корсет. Някои „девици“ били извънредно несъразмерни. Имали огромна основа, която се стеснявала колкото повече колоната се издигала — десет метра, петдесет метра, сто метра, петстотин метра, — и тогава отново се разширявала, все повече и повече, докато фигурата се изгубвала там горе, към покрива, скрит от най-непрогледния мрак.

— Господи — казал възхитен Уилям. — Древните хора са смятали, че светът се крепи върху черупката на костенурка. Никой обаче не е казал какво има под костенурката. Сега го знаем — той посочил няколко „девици“. — Стълбовете на земята.

Били първите хора, които стъпвали в този свят. Намирали се в положението на две товарни животни и в този момент от пътуването им Маркърс вече не можел да издържа повече. Бил осъзнал колко е несправедливо да разполагаш само с пет сетива за удоволствието и с цялата повърхност на тялото си за болката. Маркърс откривал, че адът не е място, а е пътуване. Откривал, че до ада се стига, докато човек върви към него, и че болката измества времето.

Истинският кошмар започвал след събуждане. Когато натоварвал черупката на гърба си, костите на Маркърс скърцали като стените на стара къща. Ядели само от онзи хляб и листата, които приличали на увяхнала маруля. Животът се свеждал до един товар, до поставянето

на единия крак пред другия. Нямали рани, те самите били рани. А Маркър бил подложен на допълнително мъчение: Уилям.

Били се научили да разговарят, без да издават практически никакъв звук. Езикът им напомнял този на глухонемите — водели се не толкова по движението на устните, колкото по звуците, и винаги по време на дежурството на горилата — тектонът със слонските клепачи. И вече не било диалог, а монолог на Уилям, който казал:

— Революерът! Намери го!

Нощем, по време на дежурството на горилата, Маркър се опитвал да рови в товара си. В края на деня спирани в подножието на някоя колона — някоя „девица“, която била близо до естествения път, пресичащ океана от вкаменени черупки. Колоната поне ги предпазвала донякъде от безмълвния вятър, който метял черната степ. Тектоните покривали с плат всички лампи с изключение на една, за да наблюдават пленниците. Уилям и Маркър спели с черупките, които им служели за възглавница. Това им позволявало да търсват из тях. Едно от малките предимства, с които разполагали, бил фактът, че тектоните всъщност ги надзиравали, за да осуетят евентуално непокорство, а не кражба.

— Намери го!

Уилям и Маркър се престрували, че спят. Стояли будни, докато настъпвала смяната на тектона горилата. Той скоро започвал да се прозява. Маркър издебвал момента, когато клепачите му падали над очите като кадифени завеси. Повдигал с една ръка черупката няколко сантиметра над земята, а с другата търсвал в нея. Безуспешно.

Уилям бил прав. Изглежда, тектоните били взели само непотребни вещи. Пръстите му напипвали незначителни предмети. Гребен. Чаши. Лули. Камъни. Клонии от дървета. Стара четка, ключове. Парче стъкло, на което си порязал лошо ръката... Било отчайващо.

— Намери го!

Когато си лягали, Уилям и Маркър си разменяли черупките тайно от тектоните — така Маркър можел да търси и в двете. Само че изобщо не било сигурно, че тектоните са взели революер. Пръстите на Маркър напипвали само незначителни вещи. Понякога клепачите на тектона горилата се раздвижвали, вдигали се много чевръсто и на два пъти за малко да го спипа как рови из багажа.

— Намери го!

— Не мога — отказал се Маркърс на третата вечер. — Черупките са прекалено дълбоки. Никога не ми стига времето, за да ги преровя изцяло.

— Трябва да го намериш! — настоял Уилям.

— Тогава трябва да му отвлечеш вниманието! — бил отговорът. — Необходимо ми е време. За да го преровя добре, трябва да си пхна ръката до дъното. Но ми трябва няколко секунди в повече. Ако не им отвлечеш вниманието, дори горилата ще ме види.

— Ако го направя, ще използва боздугана с гвоздеите — казал Уилям.

— Ако не му отвлечем вниманието, никога няма да намерим пистолета.

Изржението на Уилям било странно, като на лешояд, който се колебае дали не е настъпил моментът да слезе от висините.

— Може би искаш ти да преровиш багажа — предложил Маркърс. — Предпочиташ да те хванат как ровиш в черупката?

— Тази нощ — решил Уилям.

* * *

— Сега! — казал Маркърс и Уилям подскочил.

Тектонът горила не можел да повярва на очите си. Този човек вървял към него, като жестикулирал и говорел с властен тон.

— Съжалявам, господин Смит — викал Уилям, — трябва да ви съобщя, че банковият превод не е валиден. Не е стигнал до предназначението си!

Останалите тектони се събудили. Размахали боздуганите, но още не го нападали. Държането на Уилям било толкова самоубийствено, че заподозрели някаква клопка. Наобиколили Уилям, наблюдавайки го с подозрение. Маркърс се възползвал от това и заровил трескаво с пръсти в една от черупките.

— Кълна се, че това не е моят подпис, господин Смит! — продължавал Уилям. — Не знам кой е внесъл двеста хиляди лири в банкова сметка на мое име, господин Смит!

Револверът, револверът, повтаряли пръстите на Маркърс, като се движели по-бързо от пръстите на джебчия. Къде е? Не се появявал и не

се появявал. Тектоните решили, че лудостта на Уилям не е опасна. Четиримата едновременно се нахвърлили върху него. Маркърс плачел от яд. Къде е? Къде?

— Не съобщавайте на полицията, господин Смит! — стенел Уилям, докато го ритали и удряли с палките. — Баща ми ще уреди всичко, господин Смит!

Тектоните се смеели. Вече не биели Уилям за наказание, а по-скоро за забавление. Скоро обаче, щели да се отегчат. Сълзите на Маркърс били толкова солени, че парели лицето му. Пръстите му вече се движели, по-скоро направлявани от нервни импулси, отколкото от волята му. Внезапно усетил нещо студено.

— Всемогъщи боже — досетил се той внезапно, — револверът, това е револверът. Винаги е бил тук.

През всичките тези нощи той търсел формите на револвер. Предметът, който стискал обаче нямал дръжка и предпазител на ударника. Хората са свикнали да намират нещата на обичайното им място, поради което Маркърс не свързвал оръжието в черупката с предмета, който търсел. Ала бил той: револвер без дръжка.

Тектоните хвърлили Уилям до Маркърс като чувал с картофи и престанали да му обръщат внимание. Бил жалка гледка. От носа му шуртяла кръв, а дясното му око било подуто като автомобилна гума. Маркърс обаче притежавал най-доброто лекарство на света. Той извърнал ръка скришом и му показал дланта си: появил се револверът, който двамата толкова желали. Уилям изшептял, съдържайки вълнението си.

— Револверът! Слава богу. Дай ми го! — казал той и протегнал ръка, за да го вземе. — Гадни тектони... Веднага ще ги очистя!

Маркърс понечил да му го даде. Внезапно обаче една мисъл проблеснала в съзнанието му. За част от секундата си спомнил последната целувка на Амгам. И разбрал, сякаш бил осенен свише, че целта на тази публична целувка била по-скоро да отвлече вниманието на тектоните, докато Амгам скривала револвера и патроните в черупката, която носел още от първия ден. Дори било възможно тя да е изтръгнала дръжката, за да пъкне по-лесно оръжието.

Този револвер му принадлежал. Това оръжие било надеждата му.

Уилям и Маркърс били толкова близо един до друг, че носовете им се допирали. Маркърс отдръпнал ръката си. Нямало да му даде

револвера. Никога. Уилям зяпнал от изненада. Маркърс му обърнал гръб.

— Револверът, глупако! — извикал Уилям със стиснати устни, като разтърсвал рамото на Маркърс, а после го ударил силно в ребрата.

Маркърс обаче замахнал силно с лакът назад и той потънал в един мек корем. Уилям останал без дърх. А след боя, който получил, не бил в състояние да спори.

Уилям разбрал, че това е бунт. Подаръркът на Амгам бил на път да постигне целта си: да освободи Маркърс. Бил на път да го освободи от едни вериги, които били много по-тежки от робството при тектоните. Дори там, в далечната бездна, продължавали да съществуват отношенията на покорство, които свързвали конярчето Маркърс с аристократа Уилям. Ако Маркърс просто бил намерил един револвер, нямало да се случи нищо. Това обаче било нещо много повече от револвер без държка. Съдбата му предоставяла друга възможност и го карала да избира дали да остане покорният слуга Маркърс, или да бъде свободният човек Маркърс. А Маркърс знаел само едно: че докато диша, докато е жив, никога няма да отстъпи любовта на Амгам на Уилям Крейвър. Никога.

На следващия ден Уилям променил стратегията си. Знаел, че Маркърс е твърдоглав. Знаел също, че е по-уморен от самия него, така че решил да го изтощи.

— Револверът! Дай ми го! — извикал той в ухото му следващата вечер. — Ти си прост! През целия си живот си чистил само конски задници и си слагал тенджери на огъня. Как ще се справиш тогава с четирима тектони?

Маркърс не можел да подири убежище в съня. Било много вероятно Уилям да му открадне оръжието, докато той спи. Сторило му се, че Уилям е заспал, че се е отказал временно от препирнята им, за да възстанови силите си. Как обаче можел да бъде сигурен в това? Така че не мигнал цялата нощ.

Отново поели на път. Маркърс не бил си отпочинал. Черупката му тежала двойно. От няколко дни таванът отново се приближавал, снишавал се над главите им. Ала още не бил достатърчно нисърк, за да ги накара да пълзят и да бутат черупките, което би улеснило задачата им.

— Революерът! — настоявал Уилям през цялата следваща нощ. — Не умееш да стреляш! Ръката ти ще потрепери! Дай ми го! Или не искаш да излезеш оттук? Ти си откачил, Маркър. Напълно откачил.

В отговор обаче Маркър притиснал оръжието към корема си.

През следващия ден трябвало да ходят с наведени глави. Пространството около тях сякаш било фуния, която се стеснявала в една-единствена посока. Уилям губел търпение. Ако отново започнели да пълзят, вече нямало начин да вземе оръжието. Не можел да повярва. Имал пет патрона в дланта си, пет. Достатъчно, за да застреля четиримата тектони. А глупакът Гарви криел от него революера. Без дръжка. Ала в крайна сметка можел да послужи. В един момент Уилям изгубил самообладание.

Метнал се върху Маркър, който се огънал под тежестта на Уилям. На гърба си носел черупката, а върху нея — разярения Уилям, който бил седнал върху това импровизирано седло и го удрял яростно.

Маркър нямал сили дори да се изправи, още по-малко да отговори на нападението на освирепелия Уилям. Само успял да си покрие лицето с една ръка, докато с другата притискал революера към корема си. Парадоксално, ала го спасили самите тектони. Нахвърлили се върху Уилям с черните си палки. Заудряли го по главата и ребрата, а когато паднал, продължили да го удрят. Нападението на Уилям поставяло под въпрос монопола на тектонското насилие, а това било недопустимо.

През нощта отново легнали заедно. Уилям плачел от чувство за безпомощност — революерът бил толкова близо и едновременно толкова далече от него — и мърморел:

— Циганско копеле... ти... ти ни доведе в тази преизподня...

Това било твърде интересен обрат на логиката. Маркър дори не се обидил. Само казал:

— Спи, Уилям, спи.

Ето как, без предварително предупреждение, настъпил последният ден от пътуването на Маркър Гарви във вътрешността на земята. И това бил, според Маркър, денят, който най-много приличал на края на света според представите на едно човешко същество.

Каменната фуния се стеснявала все повече и повече. Скоро били принудени да пълзят като гущери, също както първите дни, когато

влезли под земята. И както през първите дни двама тектони се движели пред Маркъс и двама след Уилям.

Маркъс не смеел да проговори. Уринирал в движение. Урината му била послание за Уилям, начин да му каже да се подготви, защото приближавал решителният момент. Как Маркъс можел да знае това? Напоследък гласовете на тектоните звучали особено и те ускорили темпото, а тези подробности не били за пренебрегване.

— По дяволите! — казал Уилям, когато ръцете му усетили урината на Маркъс.

Не трябвало да говори. Тектоните зад него го ръгнаха в краката с особена жестокост. Уилям извикал от болка. Точно в този момент стигнал до едно извънредно тясно място на фунията. Тектоните успели да минат през него, но черупката се заклешила. Маркъс я бутал с ръце, но не можел да я помести. Уилям крещял. Тектоните продължавали да го ръгат с ножове в краката. Тази жестокост била нещо повече от наказание. Тектоните нямали търпение да стигнат до някакво място. Маркъс обаче не можел да се помръдне — черупката запушвала като тапа тунела. Извикал. Нуждаел се от помощта на тектоните пред него, които се заели да разширяват прохода с боздуганите си.

Когато тектоните разширили процепа между тунела и черупката, Маркъс усетил мощен полъх на въздух, който го блъснал в лицето. Бил силен вятър, толкова силен, че го заболели очите. Няма нищо общо с безмълвния и сух вятър в Морето на девиците. Тук вятърът бил студен, придружен от равномерно и силно свистене. И нещо още по-необичайно: от светлина. Една протиеестествена, оранжева светлина. Тектоните разширявали отвора и през него прониквали лъчи светлина, които наранявали очите.

Последното, което Маркъс очаквал, след като се измъкнал от тясното гърло, било да се озове на площадка под открито небе. Светлината, която заливала площадката, била толкова силна, че го заслепила. Маркъс се придвижил на колене, като си закрил очите с ръце. Разтворил пръсти и видял главата на Уилям да се показва от отвора.

— Затвори очи! — предупредил го той.

Оранжевата светлина господствала над всичко. Прекомерният блясък не дразнел котешките очи на тектоните, но бил опасен за

зрението на хора, които толкова време осветявали пътя си с лампи със зелени червеи.

Двамата тектони зад Уилям го блъснали грубо. Нямали търпение да излязат на площадката. Прескочили го и излезли напред. В продължение на дълги секунди Уилям и Маркърс лежали на земята един до друг, като се превивали и примигвали от болка. После Маркърс направил усилие и започнал да отваря бавно очи.

Площадката имала формата на гъбите, които растат по кората на дърветата. Четиримата тектони стояли прави на ръба, с гръб към англичаните. Какво гледали? Маркърс не можел да проумее. Някакъв далечен пейзаж? Отвъд каменната гъба нямало нищо, нищо, само празно пространство, въздушна пустош. Вдигнал очи. Таванът сигурно бил много висок, защото се виждали само тъмнолилави облаци. Червени светкавици яростно проблясвали и се чували гръмотевици, които ехтели като резове на биещи се лъвове. Маркърс разбрал, че тектоните гледали нещо, което било под тях. Пропълзъл на четири крака до ръба на гъбата, като внимавал да стои по-далече от ботушите на тектоните, и погледнал надолу. Издал вик на почуда.

От площадката се разкривала спираща дъха гледка към града на тектоните. Площадката била толкова нависоко или пък градът толкова ниско, че Маркърс се почувствал като човек, който съзерцава света от Луната. Градът обаче бил толкова огромен, че височината не смалявала размерите му. Напротив, той сякаш бил горд с необятността си, с това, че се виждал от толкова високо.

Някои булеварди сигурно били дълги стотици мили. Някои зони били проектирани със съвършена геометрия. На други места сградите се скупчвали хаотично, а най-високите небостъргачи сигурно надхвърляли и най-високия земен връх. Маркърс не можел да установи дали градът бил най-абсолютният хаос или най-съвършеният ред. Докъдето погледът му стигал, виждал само сгради от мрамор и въглища, мрамор и въглища, мрамор и въглища, сякаш двата материала водели неясна и вечна битка. Въпросът, заключил Маркърс накрая, не бил дали преобладавал мраморът или въглищата; въпросът бил, че този град никога нямало да позволи да има друг град. И си помислил, че Конго може да е много голямо, да, но градът на тектоните винаги щял да бъде по-голям от Конго.

Уилям последвал Маркърс. И когато видял града, получил някакъв пристъп като на астма. През отворената му уста излизало прърхтене, като на твърде натоварено магаре. Маркърс го издърпал няколко стърпки назад. Половината тяло на Уилям било парализирано.

И точно там, пред самата врата на ада, Маркърс изкупил всичките си грехове, които бил извършил в Конго. Безмилостно силният вятър сякаш тласкал очите на англичаните навътре в орбитите. Кожата на Уилям се нагървала като дрехите на плашило, ала по Маркърс нищо не помърдвало с изключение на косата, която по време на робството пораснала много. Останалата част на тялото му била като човешка скала, която протягала ръка и изисквала с тон, който не търпял възражения.

— Куршумите.

Тази разтворена ръка била напълно противоположна на онази друга ръка, която поемала прърчките динамит. Била ръката на друг човек, защото Маркърс Гарви, който отишърл в Конго, нямал нищо общо с Маркърс Гарви, който стигнал до града на тектоните.

Уилям се предал. Искал да му даде куршумите, но не можел. Бил ги стискал в юмука си в продължение на много дни и с все сила. Сега прърстите му отказвали да се разтворят, сякаш били капак на ръждясал сандърк.

— Куршумите — извикал Маркърс, защото знаел, че тектоните няма да стоят още дълго на ръба.

Започнал да разтваря прърстите на Уилям един по един. Когато отворил дланта му, Маркърс се слисал: куршумите били издърлбали рани, подобно на истински стигми. Не можел да губи време. Търбвало да постави петте куршума в барабана, а това се оказало много потрудно, отколкото изглеждало на прърв поглед.

Тектоните стояли само на няколко крачки с грърб към тях. Всеки момент можели да се обърнат и да ги спрат. Маркърс коленичил. Смятал, че така по-лесно ще зареди револвера. Не. Прърстите му треперели толкова силно, че куршумите се изплързвали като живи риби. А и вятърът, онзи ураганен вятър. Не успявал да пърхне нито един куршум в барабана. Нито един. Три се търколили на земята.

Нямало да може да зареди револвера. Не се чувствал способен да го направи. Пропилял цяла една секунда, истинска вечност, за да си каже: „В името на майка си, поеми въздух, мисли, овладей се!“ Ала

внезапно променил мнението си. Казал си: „Не дишай, не мисли, остави пръстите ти сами да го направят, те знаят как“.

Успял да зареди един куршум. И приятното усещане, което изпитал, когато той влязъл в гнездото, механичното плъзгане на малкия цилиндър насърчили пръстите му, които повторили успеха с друг куршум и с друг, и с друг, и накрая и петте куршума били в барабана. Оставала една празна дупка. Станало му неприятно, когато разбрал, че револверът е проектиран за шест куршума, а той има само пет. След кратко колебание вкарал барабана в оръжието, дръпнал ударника назад и се прицелил в тектоните.

Револверът нямал дръжка, затова Маркърс го бил хванал по един твърде неудобен за стрелба начин. Не се решавал да стреля. Уилям наблюдавал сцената и се хванал за главата. Четиримата тектони още стояли с гръб и съзерцавали града си. Маркърс бил само на два метра зад тях. И не стрелял.

Уилям не издържал. Извикал:

— Стреляй, проклет циганино! Стреляй!

Викът на Уилям стреснал тектоните, които гледали захласнато пейзажа. Четиримата се обърнали едновременно.

Маркърс натиснал спусъка. Ала вместо гърмеж се чуло изщракване. (В продължение на месеци Маркърс щял да сънува това щракване.) Уилям пръв реагира. Избягал през дупката, през която били дошли, на четири крака и с пъргавостта на катеричка. Маркърс отново натиснал спусъка.

Първият куршум се изгубил над града на тектоните.

Вторият куршум убил тектона, който понечил да тръгне след Уилям.

Третият куршум отскочил от една скала и не уцелил никого.

Четвъртият куршум ранил тежко един тектон в гърлото.

Петият куршум уцелил в стомаха друг тектон, който залитнал и паднал в пропастта.

Оставал един тектон — горилата със слонските клепачи. Маркърс имал чувството, че го връхлита лавина от плът.

Тектонът бил по-силен и едър. Имал по принцип тънък глас, ала Маркърс се учудил, че виковете му толкова приличали на пищенето на дете. Влачел го към пропастта, душал го и удрял главата му в скалата по същия начин, по който една горила би отворила кокосов орех.

Всичко едновременно. Сега е моментът да се запитаме: как е възможно един дребен и късокрак човек, със съсипано от робството тяло, недохранен, мършав и изтощен, да победи един мускулест тектонски воин, защитен от каменна броня и опитен в ръкопашен бой?

Естествено, Маркърс не можа да ми даде никакво разумно обяснение. Само споменаваше образи, гърлени звуци и непознат за нашите сетива световъртеж. Аз обаче се опитах да потърся обяснение.

Беше много просто. Тектонът не убил Маркърс, защото Маркърс не можел да умре. Оцелял, защото имал причина да живее: да се върне при нея. Маркърс не умрял в крайна сметка, защото човек, който е оцелял в Конго, който е оцелял при братята Крейвър, който е оцелял при тектоните и след онова адско пътуване под земята, не може да умре, когато се намира на прага на спасението. Не може.

Докато тектонът го душал, Маркърс гледал втренчено клепачите на палача си. „Колко кожа има в тези клепачи — помислил си той, — приличат на кадифени завеси.“ Борели се на ръба на площадката. Ръцете на слабоумния тектон му извили врата назад, така че Маркърс видял града под себе си, но наопаки. Всеки момент щял да го хвърли в пропастта.

Тук в паметта на Маркърс имаше бяло петно. Само си спомняше, че внезапно ръцете на тектона престанали да годушат. Нападателят закрил лицето си с ръце, като човек, който иска да пропъди неприятен образ. И си спомняше как самият той блъснал нападателя си с двата крака. Когато тектонът осъзнал, че пада, било твърде късно.

Тектонът го бил душил толкова силно, че доста време стоял и дишал като кон след дълъг бяг. Поради липсата на приток на кислород в мозъка му в продължение на дълги секунди халюцинирал. Всичко около него се въртяло. Можел като нищо да падне в бездната. По чиста случайност тялото му се свлякло към скалата, а не към пропастта.

Забелязал, че ръката му е изцапана с някакво мазно вещество. Замъгленият му мозък искал да го убеди, че това е мармалад от банани. Когато облизал и последната капчица мармалад, забелязал, че хвърлените в пропастта тектони продължават да падат. Също забелязал, че тектонът горила крещи и че няма очи. След тялото оставали две червени струйки. Била кръвта, която бликала от кухините на очите му. Маркърс му изтръгнал очните ябълки с пръстите си на отчаян плъх и после ги изял.

Изправил се на крака много бавно. На площадката били останали само две тела. Заел се с ранения тектон. Не мърдал и Маркърс не знаел със сигурност дали е жив, или мъртъв. За всеки случай почнал да го търкаля, все едно че увивал килим, и го хвърлил в пропастта. Бил толкова изтощен физически и психически, че не сторил същото с мъртвия тектон. Доближил се до отвора, през който били излезли на площадката, и извикал:

— Уилям? Уилям?

Никакъв отговор. Навярно Уилям още тичал и щял да тича още дълго време, без да поглежда назад. Това създавало проблем. Ала от друго естество. В момента не искал да мисли за това.

Хвърлил последен поглед към пропастта. Телата все така падали в почти безкрайното пространство, сякаш се гонели в печална надпревара между мъртви и агонизиращи тела. Градът оставал безмълвен. Нямащо защо да се безпокои за жителите му. В случай че телата не се разпаднали при падането, в случай че тектоните изпратели патрул, щели да стигнат до площадката след дни, след цели седмици. В съзнанието му бавно, сякаш не искал да я приеме, се появила смътната мисъл, че може да си позволи почивка. Проснал се върху камъните гол, без да откъсва очи от четвъртия тектон. Бил мъртъв и въпреки това му вдъхвал страх.

Имал чувството, че върху него тегне целият свят; все едно че върху плещите си носел всичките камъни, които го отделяли от повърхността. Бил обаче свободен човек.

Заспивай, Маркърс Гарви, заспивай.

Маркърс можел да бърде напълно сигурен, че е първото човешко същество, което се събужда на подобно място. Тържната оранжева светлина на тектонския свят осветявала потърналата в мъртвешки покой площадка. Било невърможно да разбере колко време е спал, дали часове наред, или кратки минути.

Заваляло, сякаш държдърт чакал той да се събуди, за да се изсипе над града на тектоните. От облаците на тази въррешна атмосфера се отделяли едри жърлти капки, които бомбардирали яростно площадката подобно на малки течни метеорити. Капките мокрели камърните на площадката и пълнели отворената уста на вкочанения труп на тектона. Падали върху бронята на мъртвеца и отскачали с отчетливо плоп-плот. Маркърс също станал вир-вода. За няколко минути станал мокър, щастливо мокър. Страдал от силно обезводняване, което описват всички хора, прекарали битка на живот и смърт. Коленичил и ловял с уста падащите капки, които жадното му тяло поглърщало.

Имал чувството, че държдърт отмивал болката, като че ли била някаква мърсотия. Отдавна не се бил чувствал толкова свеж, толкова силен. Дори безбройните драскотини по тялото му изглеждали по-кърси и незначителни. Човек можело да си помисли, че държдърт от това подземно небе е вълшебен мехлем.

Вода? Маркърс протегнал ръце. Вгледал се в капките, които падали върху дланите му. Не се разтваряли. И този жърлтеникав минерал му напомнил друг, до болка познат: златото, което добивали в мината.

В света на тектоните валяло злато. Маркърс изплюл течността от устата си. Валяло злато. Изненадата обаче отстъпила място на практичното мислене. До момента той не бил получил никаква облага от златото в мината. Защо да не се върползва от тектонското злато? Скочил пъргаво, отишърл при черупките и изсипал товара им върху площадката. Странната оранжева светлина осветила съдържанието им, което той най-после можел да види, без да се страхува.

Пръстите му не го били излъгали. Колко незначителни неща, помислил си Маркърс. Една от черупките практически съдържала три предмета: слонска бивна, каучуково дърво и камък, голям колкото оръдеен снаряд, с инкрустирани блестящи точици. Не могъл да сдържи презрителната си гримаса. И заради това за малко да умре, и заради това тектоните нападнали цял един нов свят! За да отнесат една бивна, едно растение и един камък.

Продължил да се рови и във втората черупка измежду непотребния багаж се появило съкровище под формата на консерви с говеждо месо и компот от праскови. Открил също още патрони, смесени с фъстъци. После се приближил до мъртвия тектон. Съблякъл му дългата ризница, която се закопчавала отзад чрез интересен механизъм от закопчалки. Под бронята тектонът носел нещо като подплатена пижама. Маркърс взел бронята. Пробвал я, но каменните люспи го боцкали по кожата. Накрая заключил, че щом тектоните носели пижамата отдолу, то сигурно имало причина за това, и съблякъл напълно трупа.

Да, чувствал се добре, много по-добре. Пижамата топлела и го предпазвала от грубата мозайка от камъчета, каквато представлявала тектонската ризница. От вътрешната ѝ страна Маркърс открил странични джобове, направени от кожени торбички, които висели успоредно на мишниците. В една от торбичките намерил с изненада втори револвер. Навярно тектонът го бил взел за спомен, без да знае какви смъртоносни възможности притежава.

Сложил в страничните торбички двата револвера, патроните, фъстъците, консервите с месо и компота от праскови. Направил няколко крачки. В началото се почувствал като католически свещеник или дори като една от онези госпожици от XVIII век, които носели поли с формата на камбана. Ала щом тектоните ходели с тази прилична на расо дреха, заключил той, сигурно имало основателна причина. После свалил ботушите от мъртвеца. Огледал ги и забелязал, че отвътре били подплатени с мъх, който можел да вирее в обувката и който омекотявал стъпките. Предпазливо обул левия ботуш. О, Господи, каква наслада било да обуе обувки след толкова време.

Отишъл до ръба на площадката и хвърлил последен поглед към града на тектоните. Нищо на света не можело да бъде толкова величествено и едновременно с това толкова ужасяващо. Безкрайни

булеварди. Съвършени небостъргачи. И освен това валяло злато. Златният дъжд обаче, помислил си Маркърс, не направил тектоните пощастливи, а само по-алчни. Видял също тримата тектони, които бил блърснал в пропастта. Все още падали, но много бавно, сякаш гравитацията се колебаела дали да ги привлече надолу.

* * *

В началото ризницата му пречела да се движи, но свикнал много бързо с нея. Все едно че се учел едновременно да кара велосипед и да гребе. Трябвало да координира движенията на лактите и на коленете. И така първоначалното неудобство скоро се превърнало във въодушевление.

Дрехата била изключително твърда и едновременно с това гървакава. Безкрайно по-лека от метална ризница, безкрайно поиздрържлива от която и да е кожена дреха. Било истинско удоволствие да се движи из кухнята с така бронирано тяло. Маркърс и туниката укрепвали дружбата си, докато напредвали по тунела. Едно, две, едно, две, правел с лактите, хип, хоп, хип, хоп, местел коленете. Вътрешните джобове висели под мишниците му и съдържанието им не му пречело. Едно, две, едно, две... хип, хоп, хип, хоп... На врата си бил увесил една лампа. В мяха били останали само два еднакво големи червея и понеже бил мек, той се местел ту от едната, ту от другата страна на врата подобно на светещ ярем. По-добре. Така имал по един червей от всяка страна, който осветявал пътя му няколко метра напред. Едно, две, едно, две... хип, хоп, хип, хоп... Напред, Маркърс Гарви, напред! Върни се при хората! Не спирай!

Животът се движи с различни скорости. А пътуването на връщане било като един миг. Благодарение на туниката и на енергията, която вдърхва възвърнатата свобода, Маркърс се движел невероятно бързо. Тревожел се единствено за Уилям. Когато стигнал до стената, осеяна с отвори, той го извикал.

— Уилям!

Надниквал във всеки тунел, като викал:

— Уилям! Уилям! Уилям!

Нямало отговор.

Не знаел какво да мисли. Радвал се, че Уилям не бил наблизно. Ала не му харесвало и че не знаел къде е. Какво всъщност искал?

Когато стигнал до Морето на девиците, извикал:

— Уиииляям!

Никога глас не бил звучал толкова самотно. Мрак без стени, необятна пустош, обитавана от компактна маса от милиони и милиони мъртви мекотели, мъртви от милиони и милиони векове.

Гласът му се отекнал из този пущинак надалече, много надалече, носен от лек ветреца, който не спирал звука, нито го размивал. Викът обгърнал колоните и се разпрострял над този огромен килим от вкаменени мекотели.

— Уииляям!

Никога глас не бил създавал такова чувство за самота. Маркърс се навел. На отиване използвали тази пътека. Само по нея можело да се прекоси равнината, осеяна от остри като ками черупки. Дирята, която групата оставила, била непокътната. На най-меките места се виждали следи от босите крака на Уилям и Маркърс. Ала само на отиване. Няколко следи от боси крака в обратната посока.

Маркърс си наложил строга дисциплина. Два пръста консервирано месо на ден, половин праскова и глътка от сока на консервата. Спял сгущен в подножието на някоя колона. Вятърът не го измъчвал както на отиване. Бронираният туника била доста широка. Измъквал ръцете си от ръкавите и заравял глава в яката. Издърпвал връзката по края на полата и така я затварял отдолу като спален чувал, както бил виждал да правят тектоните.

Веднъж го събудил някакъв непознат шум. Дори не можел да каже дали е рев на хипопотам, или съскане на змия. Накрая чул далечен глас, който викал:

— Мааар... къърс...

И ехото връщало сричка от името му.

— ъс!... ъс!... ъс!...

Чул този вик няколко пъти. Винаги неочаквано и когато вече бил заспал. Събуждал се потънал в пот и насочвал двата револвера към мрака.

— Уилям? — питал той, без да сваля оръжията.

Нищо обаче не се виждало отвъд малкия кръг слаба зелена светлина, която хвърляли лампите.

Тези гласове били ли реални? Та той дори не бил сигурен дали наистина ги е чул, дали ги е сънувал, или си ги е въобразил. В този безмълвен подземен свят, където дори мълчанието не говорело, границата между сън и бълуване се размивала.

За да се отърве от звуковите халюцинации, Маркъс решил да измисли план за действие в момента, когато стигне на повърхността. Но не бил добър стратег. Не успявал да се съсредоточи. Той бил сам, а на поляната останали трима тектони. Как ще се справи?

Единствено ръчната работа можела да го разсее донякъде. По време на почивките, преди да заспи, търсел черупки, за да възстанови счупената дръжка на револвера. Излизал извън пътеката и с лампата в ръка избирал най-хубавите черупки. Били забити в земята, сякаш били циментирани и трябвало да ги изтръгва със сила. През цялото това време се държал като пещерен човек, който полирал кремъчни остриета. Не било лесно да намери парче, което да пасне. Накрая обаче намерил подходящото. Пасвало идеално и дланта му го обхващала удобно. Направил няколко жеста с ръката, държаща револвера, като истински каубой от някой уестърн, и установил, че дръжката издържа на резки движения.

На следващата сутрин започнал да изкачва стръмнината със завоите. Когато искал да спи, пъхал се в някоя цепнатина встрани от пътя. Криел лампата под полата между краката си, за да не го издаде светлината. В лампата оставал само един червей. Бил погълнал другия, преди да стигнат до повърхността. Измъчвали го тревожни мисли за Уилям.

Същия този ден Маркъс погледнал назад. Сторило му се, че там долу, в Морето на девиците, блести светлинка. Било малък зелен мехур, плуващ сред мрака. Угаснал обаче много бързо. Някой преследващ го тектон? Не, невъзможно. Щели да им бъдат необходими седмици, за да организират експедиция, и още толкова, докато се изкачат от града до площадката, където убил четиримата тектони.

— Уилям! — извикал той, но не получил отговор.

Оптическа измама ли било тогава? Дълго време се чудел. Докато един ден си казал: „Не бъди глупав, не би трябвало да те е страх от това, което те заобикаля, а от това, което те очаква“.

Нямало повече инциденти. Влязъл в последната цепнатина, която водела към мината. Пълзял на лакти и колене с постоянството на атлет,

едно, две, едно, две, хип, хоп, хип, хоп, и въпреки теснините няколко дни по-късно пред него, в дъното на тунела, се появила бяла светлина. Пропълзял бавно към нея, като се стараел да не вдига шум. Светлината била много слаба.

Пъхнал лице в една от дупките. Естествено, била много малка. Все едно да си пъхнеш главата в яката на много тесен пуловер. Дълго време Маркърс оглеждал вътрешността на мината. Неподвижен, безмълвен, нащрек.

Обмислил положението, в което се намирал. Някъде, много наблизо, имало трима тектони. Били трима. Той обаче имал два револвера и предимството на изненадата. В мината — нищо. В същата тази мина, където кипял робски труд, където се били разиграли сцени на любов и на омраза. На битка. А сега не се виждало нищо, не се чувало нищо. Съборените от експлозиите дървени греди още били там. Някой бил прибрал труповете. И нищо повече. Виждали се отломки от счупени газени лампи, парчета от дрехи, изхвърлени непотребни неща, сякаш мината се била превърнала в сметище.

Маркърс се колебаел. Най-вероятно тектоните били на поляната. С една дума, много близо. За да ги нападне, трябвало да влезе във вътрешността на мината. Ала докато стоял вътре и се изкачвал (за щастие тектоните били оставили стълбата), щял да бъде изключително уязвим. Можел да потърси някой от страничните тунели, прокопани от тектоните по време на нападението, които излизали на повърхността извън мината. Именно така ги били нападнали тектоните, в гръб, и може би тази маневра била по-малко рискована.

Не, скоро открил, че тази възможност също криела рискове. До мината стигали много малки подземни галерии. Всеки отвор в стените на мината представлявал всъщност естествен тунел. Тектоните извършили доста изкопни работи в търсене на пътища, които да ги отвеждат на повърхността, като свързвали тези странични галерии една с друга. В началото Маркърс тръгнал по един от тези малки тунели. Надявал се той да го изведе до някой страничен изход на поляната. Там можел да огледа обстановката, преди да предприеме нападение. Ала се изгубил. Изпаднал в отчаяние. Околностите на мината били осеяни с тунели, които се изкачвали и слизали, завивали надясно и наляво. Не знаел дали този подземен лабиринт го приближавал или го отдалечавал от света. По едно време видял пред себе си слаб лъч светлина,

процеждащ се през процепа на един камък. Понеже тунелът се изкачвал, Маркъс помислил, че ще го изведе на повърхността. Запълзял трескаво с лакти и глезени. Ала се бил излъгал. Просто бил стигнал обратно до мината по друг тунел.

Примирен, Маркъс решил да си почине. Огледал вътрешността на мината без конкретна цел. Изненада: появява се земна пчела, която, дали от дързост, или защото се е изгубила, е решила да проучи този пуст кладенец. Прави пируети, ядосва се, възмуцава се с бръмчене.

Колко хубава може да бъде една земна пчела! Особено за човек, който се завръща от пътешествие под земята, по време на което е изпитал най-ужасните страни на болката и на робството. След като прекосил пространства, изпълнени със скали и мъртви от хилядолетия мекотели, тази земна пчела го връщала отново в света. Никога не вярвал, че в полета на една обикновена земна пчела може да се крие толкова живот. Сърцето му биело като на заек.

Появата на земната пчела го подтикнала да се раздвижи. Не можел да остане там вечно, така че решил да рискува. С бързи и решителни движения се измъкнал от дупката. Веднага щом стъпил на дъното, бързо и безшумно се заизкачвал по стълбата.

Когато стигнал до последните стъпала, подал глава до нивото на очите си. В южния край на поляната, в бившия лагер, видял огън. Един тектон, доста нисък на ръст, готвел в огромната тенджерата. Разбърквал яденето с дълга пръчка. Тектон номер две бил един много дебел индивид, който лежал блажено на тревата точно до тенджерата. Съзерцавал облаците, скръстил ръце на кръглия си корем. Единствената видима дейност на този индивид била съсредоточена в устата му, с която дъвчел дълга сламка, движейки челюстите си като крава. Къде бил третият тектон? Не го виждал никъде.

Маркъс се приближил. Движел се открито, като държал на прицел двамата тектони. Приближавал бавно и без да се крие. Бил много близо до тях, а те още не го били забелязали. Ниският все така разбърквал яденето, погълнат от работата си. Дебелият гледал замечтано формите на облаците.

Маркъс държал здраво револверите, по един във всяка ръка. Намирал се на трийсетина крачки от тенджерата. На двайсет, на десет. А тектоните не реагирали. Дори в най-безумните си фантазии не е могъл да предвиди такова нещо. Бил убеден, че веднага щом излезе от

мината, ще го забележат, ще го нападнат от три страни едновременно, че ще следват една съвършена и координирана военна стратегия. Само че не. Испитал някакво нелепо неудобство. Тектонът готвач все така бил погълнат от врящата тенджера; другият все така съзерцавал облаците. Накрая се наложило да съобщи за присъствието си. И единственото нещо, което му хрумнало да каже, било:

— Здравейте.

Готвачът се сгърчил. Изпуснал пръчката, с която разбърквал тенджерата, долната му челюст увиснала. Вдигнал ръце в знак, че се предава. Другият реагира по-хладнокръвно и по-войнствено. Надигнал се и като видял заплахата, посегнал с ръка към боздугана, който висял на колана му. Маркът обаче се прицелил с един от револверите право в лицето му, сякаш му казал: „Не, не го прави“.

Тектонът се подчинил с неудоволствие. И настанала странна пауза. Инициативата винаги принадлежи на този, който заплашва. Маркът обаче нямал представа как да действа и в същото време бил неспособен да ги убие хладнокръвно. Времето сякаш било спряло. Ръцете на тектона готвач треперели. Дебелият се досещал за слабостта на Маркът, но не можел да направи нищо.

Може би Маркът никога нямало да стреля, ако не се бил появил третият тектон. Излизал от палатката на Уилям. Бил слабият и висок офицер, който го заловил (имал чувството, че това било отдавна, много отдавна). Крачел решително с дългите си крака, които се подавали изпод ризницата. Приближавал се към тенджерата, като раздавал заповеди със силен и надменен тон. После забелязал Маркът. Онемял. Втренчил в Маркът очите си — били по-скоро като на плъх, отколкото като на котка — малки, черни и ненавистни. На излизане от палатката тектонът оставил брезентовата врата полуотворена. През процепа Маркът успял да види вътре Амгам — била със завързани за един от коловете ръце.

А сега малко отклонение, за да си зададем следния въпрос: наистина ли тримата тектони са изглеждали външно така, както ми ги описа Маркът? Единият бил слаб и висок като Уилям. Другият пълен и едър като Ричард. А третият бил нисичък готвач, подчинен на другите двама. По думите на Маркът (бележките ми, твърде педантични в това отношение, не лъжеха) тримата тектони били наистина такива. Аз обаче заключих, че паметта е гъвкава и явно се нагажда към

сърцевината на истината: че авантюрата на Маркърс Гарви всъщност е била пречистваща епопея и че елиминирането на тези три същества е била последната крачка, преди да се превърне в друг човек.

При вида на Амгам Маркърс полудял. Прицелил се с двата револвера във високия тектон. Той обаче със забележително самообладание извикал нещо и другите двама изскочили напред. Маркърс стрелял с двата револвера в гърдите на високия тектон. Дори при това положение другите двама може би щели да си спасят кожата, ако не се били помръднали. А движението подтиква стрелеца да стреля. Дебелият тектон връхлитал с боздугана си, готвачът бил извадил огромната пръчка от тенджерата, за да я използва като сопа.

Обезумял, Маркърс стрелял в трите тела пред себе си. Било невъзможно да не уцели от това разстояние. Ранени, тектоните падали, но после се изправяли и се опитвали да го хванат. Борбата била безпощадна. Маркърс стрелял в тектоните от упор. Те обаче знаели, че единственият им шанс бил да обезвредят нападателя. Маркърс стрелял ли, стрелял, докато револверите изщракали на празно, но и след много такива изщраквания той не си дал сметка, че тримата тектони са мъртви.

Всичко свършило. Той обаче не изпитал радост. Напротив. В гърдите му се надигала мъка, подобно на дим над изгоряла гора. Слабият и висок тектон лежал мъртъв с лице към земята, сякаш последното му желание, преди да умре, било да се върне в своя свят. Готвачът приличал на премазано от каруца куче. А дебелият бил паднал в тенджерата. Половината му тяло било вътре, а краката му висели отвън.

Маркърс пуснал оръжията. Двата тежки предмета тупнали глухо на земята. Откъснал очи от димящите дула едва когато чул гласа на Амгам. Изтичал в палатката, коленичил и я развързал. Както бил коленичил, избухнал в плач. И не било толкова плач, колкото взрив от сълзи.

Искаше ми се да съм там, за да го видя с очите си. Без завист, само за да присъствам на един щастлив миг, един наистина щастлив миг. Амгам, все още облечена с дрехите на Уилям, която го гледа и не вярва на очите си, че е той, че се е върнал. Маркърс, облечен с мръсните тектонски дрехи, заровил лице в ръцете си, за да скрие сълзите си. Тя се приближава, протяга ръка и с пръст докосва бузата му. Той вдига

поглед, избърсва си очите с изцапаните ръце, гледа поляната, гледа мъртвите, гледа мината и когато поглежда към нея, сякаш се събужда от дълъг кошмар, най-дългия от всички кошмари. Ти си ти, а аз съм тук, си казват един на друг, и всичко е свършило.

Нямало страстни целувки. По-скоро се прегърнали като две изгубени деца, които се срещат отново — двете деца не са намерили пътя, но поне са отново заедно. Маркърс си съблякъл туниката и пижамата. Направил го, защото мразел тези дрехи. Тя видяла раните му и също се разсъблякла, почти разкъсвайки дрехите на Уилям.

Тогава Маркърс извършил нещо неочаквано. След толкова страдания може би е смятал, че светът му дължи нещо. И в знак на символично отмъщение от името на всички носачи по света той грабнал една от онези ненавистни бутилки с шампанско. Една от големите бутилки, пет литра топло френско шампанско. После тя го хванала за ръка и се затичали. Стигнали до края на поляната и продължили да тичат навътре в джунглата. Къде го водела Амгам? Никъде. Просто бягали от поляната с преплетени пръсти, без посока. Клоните шибали лицата и телата им. Тази болка обаче не била страшна. Маркърс дори й бил благодарен. Била много по-различна от болката, която изстрадал под земята, била болка, която не потискала живота, а го изваждала наяве.

Не знаели колко време тичали през джунглата. Накрая Маркърс стигнал до стена от висока трева, която им препречвала пътя, и той се отпуснал на земята. Останали да лежат там, върху килима от дива трева. Дишали запъхтяно и се смеели. Намирали се на едно затънтено и влажно място в джунглата. Високата трева ги предпазвала от силното тропическо слънце. След известно време Маркърс забелязал, че са стигнали до странно място.

Стената от трева, която ги била спряла, била много компактна, отколкото изглеждаше. Изтръгнал с две ръце един слой. Скоро открил, че зад завесата от трева се издигала дървена стена. Била основата на дърво, на огромно дърво. Опитал се да го заобиколи, но не успял. Клони, бодли и храсти му пречели да се придвижи. Ревнивата джунгла не искала друг да гали нозете на великана. Стената се издигала нагоре и нагоре и не можели да зърнат дори контурите на върха. А щом основата на дървото била толкова широка, колко ли високо било? Маркърс разбрал, че стоят пред едно природно явление.

Започнал да се катери. Амгам не проумявала.

— Ела! — подканил я Маркърс, като направил жест с ръка.

В началото Маркърс налагал темпото, като проправял път през преплетените лиани, които като него пълзели по дървото. Амгам обаче скоро го изпреварила. Спелеологията и катеренето сигурно са сходни умения. А може би за тази жена, която била прекосила небето на тектонския свят, върхът на едно дърво, колкото и високо да е то, било само едно малко стъпало. Или пък Амгам не допускала никой да я води. Във всеки случай идеята била много добра. Шестте пръста на Амгам се вкопчвали в кората по-добре от пръстите на маймуна. Освен това притежавала дарбата да открива подходящи места, за които да се хване.

— Чакай! — извикал Маркърс, който бил изостанал назад.

И понеже тя не му обърнала внимание, той извикал още по-силно.

— Амгам!

Тя обърнала глава. Маркърс размахал ръката, с която държал бутилката с шампанско, за да я накара да разбере, че му е трудно да се придвижва с една ръка. Тя изцъкала с език, сякаш казвала: „А, това ли“. Върнала се, взела бутилката и отново се закатерила бързо, а може би още по-бързо. Приличала на бял паяк.

Първата отсечка от пътя била относително лесна благодарение на растителността, която обвивала ствола. Плетеница от лиани, пълзящи растения и клони от съседните дървета. Като ръце на хиляди поклонници, които благоговейно докосват нозете на своя идол. Когато обаче преминали покрива от растителност, изкачването станало по-трудно. Дървото било масивен, гладък, величествен, извисявал се гордо като вавилонска кула, а не като дело на природата. Започнали да съзнават величавостта на творението, което изкачвали. Точните размери? Когато помолих Маркърс да ги сравни с Биг Бен, той се изсмя в лицето ми.

На първия клон спрели да си починат. Бил огромен, здрав като украса на нос на кораб. Амгам казвала нещо. Изразявала се с радостно въодушевление, говорела по-бързо и възбудено от обикновено. Може би току-що била разбрала, че дървото не е планина от безжизнен камък, а живо същество, пълно с други живи същества. Маркърс никога не бил виждал котешките очи на Амгам толкова отворени. Той обаче

бил физически изтощен. Премеждията под земята изчерпали силите му. Усилията на волята, с които издържал на болката, на изпитанията, вече били излишни. И сега краката му се огъвали. Тя го разбрала. Прегърнала го и му заговорила нежно на тектонски език. Маркърс обаче се изтръгнал от тази прегръдка, сякаш това било обида за него.

— Не, не — настоял той, — нагоре, нагоре!

Двете голи тела продължили да изкачват дървото. Той напрягал мускулите на ръцете и краката си, като стенел при всяко свое движение, а тя носела бутилката с шампанско. (Беше безсмислено да го питам защо са носели тази бутилка, просто са я носели.) Амгам умеела да открива и най-малките грапавини по кората. Често спирала и помагала на Маркърс, като го хващала под мишницата. Колко ли метра били изкачили? Сто? Двеста? Накрая стигнали до върха — малко, но удобно място, лека вдлъбнатина в покритото с мъх дърво. Над главата им имало лек слой листа, които ги предпазвали от слънцето. Когато Маркърс успял най-сетне да си поеме дърх, изрекъл само една дума.

— Погледни.

От височината, на която се намирали, светът бил безкрайна степ от дървета. Дървета, дървета и пак дървета. Амгам вдишала дълбоко. Пълнела дробовете си толкова енергично, че Маркърс се уплашил. Целият кислород на Конго се побирал в това тяло, създадено да диша съвсем различен въздух.

Тя казала нещо.

— Да, вече знам — отвърнал той. — Нито Пепе, нито шампанско. Конго.

Маркърс вече бил виждал тази безкрайна джунгла от една подобна, макар и по-ниска наблюдателница по пътя на идване. И не му се сторила никак привлекателна. Напротив. Какво било по-различно сега? Амгам погледнала нагоре и втренчила очи в тропическото слънце. Маркърс понечил да засенчи лицето й с ръка, за да й покаже, че слънцето може да наранява. В същия миг обаче си спомнил за котешките й очи. Щом в мрака зениците на Амгам се разширявали докрай, заемайки целия ирис като слънце при затъмнение, сега се свивали и се превръщали в по-тънка от косъм вертикална чертица.

Още веднърж: какво превръщало Конго в едно толкова хубаво място? Маркърс разбрал, че разликата не била в пейзажа, а в самия

него. Красотата на пейзажа сега се дължала на факта, че той вече не бил той.

После се излегнах в дървеното ложе, постлано с мъх. Маркъс вдигнал бутилката с шампанско и се втренил в нея, без да вярва на очите си. Вече не си спомнял за какво я бил взел.

В книгата написах, че Маркъс предложил бутилката на Амгам. Тя я взела от чисто любопитство, но после чула от устата на Маркъс думата „шампанско“. Веднага я хвърлила от дървото, изпълнена с гняв заради ужасите, които били свързани с тази дума. Така написах в оригиналната версия. Ала свидетелството на Маркъс беше много различно. В тази част на разказа не устоях на литературната страст и на любовта си към Амгам. Много по-късно си дадох сметка за несъответствието между това, което бях записал в затвора, и текста. За да се абстрахирам от чувствата си, както и от книгата, реших да отразя точната версия на Маркъс. Затова в третото издание поисках да поправа написаното. Издателят обаче ме помоли да не го правя, тъй като една пияна Амгам щяла да навреди на книгата. Беше през двайсетте, — по време на сухия режим, а издателството поддържаше тесни делови връзки със САЩ, където се надяваше да продаде много екземпляри. По-късно, в петото издание, пак настоях да поправа грешката. Бях обаче отстъпил авторските права на друго издателство, което също ме помоли да не променям текста. Новият издател беше голям привърженик на символистите и твърдеше, че жестът на Амгам трябва да остане: героинята, която се бунтува срещу хора и тектони, срещу покварената цивилизация, символизирана от една бутилка с шампанско. Примирих се. През шейсетте ново издателство измъкна книгата от забравата, в която беше изпаднала. Също ме помолиха да не пипам абзаца с шампанското. На мода беше екологията и отказът на Амгам от една толкова изискана напитка като шампанското било доказателство за интегрирането на двойката в естествената среда и дрън-дрън-дрън. При последното издание най-после издателят беше от женски пол. Смяташе, че една еманципирана жена трябва да счупи бутилката на хиляди парчета, тъй като в описаната история думата „шампанско“ се била превърнала в синоним на мачисткия и патриархален ред. С една дума, за шейсет години така и не успях да поправа този откъс в съответствие с казаното от Маркъс Гарви. Сега най-после ще го направя.

Версията на Гарви, просташката версия на Маркър Гарви беше, че двамата се напипаха с шампанското от петлитровата бутилка. Ето това ми обясни Гарви, по дяволите.

Необходимо ли е да казвам, че този, който се бе качил на дървото, бях аз? В тази част на историята вече се отъждествявах напълно с Маркърс Гарви.

Дори най-добрият писател на света не би могъл да опише колко силна е била връзката между Маркърс и Амгам. Да се твърди, че били щастливи, би било смешно. Все едно един зоолог да ни съобщава, че пеперудите и бръмбарите са насекоми. Чудесно. Ала така и няма да узнаем най-благородната тайна на природата: поривът, който може да превърне една пеперуда и един бръмбар в любовници.

Чувствах се неспособен да опиша чувствата на Маркърс и Амгам, ето защо в книгата се ограничих да спомена действията, развили се на върха на дървото. Естествено, моралната цензура по онова време ме принуди на чудовищни компромиси. Защото какво са правили Амгам и Маркърс на върха на дървото? Любили са се през целия ден без пауза, нито почивка. Сега, шейсет години по-късно, се намирам пред обратната трудност: да описваш сексуална акробатика не представлява особено литературно достойнство. С една дума, каквото и да напиша, няма да бъде оригинален, така че ще го обобщя с една дума и каквото ще да става: чукали са се.

Нека си представим две голи тела на върха на едно дърво, нека ги оставим да се милват. Маркърс я прегръщал и имал чувството, че Амгам няма кости, притежавала изумителна гъвкавост. Когато обаче тялото ѝ стигало до определена граница на насладата, избухвало, сякаш се чупела дъска. По околните дървета, много под тях, живеело стадо маймуни. Стенанията на двойката ги възбуждали или ги възмущавали, или и двете неща едновременно, както обикновено се случва със стари пуританки, събрани на едно място, и те издавали остри писъци в най-различна тоналност.

Дори дъждът бил на страната на влюбените. Ако валяло силно, докато се любели, бурята ги възбуждала още повече. Ако валяло, след като са се любили, водата ги измивала. Някои капки били невероятно

големи и тежки и когато падали върху телата им, все едно че месести устни целували кожата им. Когато капвали от умора, заспивали вкопчени един в друг, той притиснал гръд към гърба ѝ, или обратното, подобно на втъкнати една в друга лъжици.

В сравнение с африканските бури европейските светкавици приличали на пламъчета на кибритена клечка — невзрачни и жалки. В Конго дори най-слабите светкавици били внушителни. Независимо дали било ден или нощ, дали били с отворени или със затворени очи, те винаги забелязвали мощното им избухване. Когато се святкало и очите им били отворени, нощта се превръщала в ден. Когато ги държали затворени, зад клепачите мракът бил прорязван от жълто сияние и тази светлина им напомняла, че не е достатъчно да затвориш очи, за да заличиш света. Всъщност не спели; тънка пелена разделяла нощите и дните. На това дърво Маркър научил, че между съня и будуването не съществува ясна граница. Ако сънят бил морето, а будуването — сушата, те живеели на един вечен плаж. Всичко това, както и диетата с плодове от дървото, разстройвали сетивата. Най-вече неговите. Понякога му се струвало, че ако докосне Амгам с пръст, тя ще се пръсне като сапунен мехур. Друг път пък тя била единствената реалност в света, по-осезаема от Конго, по-близка до него, отколкото собственото му тяло.

Докато бил в короната на дървото, Маркър успял да формулира една-единствена мисъл. Че целият му живот имал една-единствена цел: да стигне до върха на това дърво заедно с нея.

* * *

Или светът е несъвършен, или съвършенството има край, защото един ден Маркър решил да унищожи този рай, като слезе от дървото. Амгам не се противопоставила. Тя знаела преди Маркър какво ще направи той.

Може ли сам човек да спаси света? Според мен светът решава дали да се спаси чрез един-единствен човек. До този момент тектоните имали откъслечна информация за повърхността. Тектонските управители сигурно чакали завръщането на военната експедиция. Ако не се върнела, рано или късно щели да изпратят друга. Безкрайно по-

многобройна. Безкрайно по-могъща. Вече имало отворен път между света на тектоните и света на хората. И единствено Маркърс знаел какво означава това. Нима можел да остане на върха на дървото завинаги, докато тектонската армия се готвела да завладее света? Маркърс бил видял столицата им, която била по-голяма и могъща от милиони градове като Лондон. Първо щели да завладеят Конго. А после? Докъде щяла да ги отведе амбицията им? До Китайската стена? До Суецкия канал, до Панамския канал? Или до Ламанша? Не. Тектоните били упорити като термитите, и по-многобройни. В някои аспекти на техниката може би били изостанали в сравнение със земната наука. В други несъмнено били по-напреднали. В края на краищата те били открили Конго, а хората дори не подозирали за съществуването на техния свят. Щели да се научат да копират най-разрушителните машини на човечеството. И дори щели да ги усъвършенстват. Колко войници биха могли да изпратят на повърхността? Един милион? Десет милиона? Сто милиона? Маркърс вече бил живял под властта на тектоните. Дори не искал да си представи какво би означавало тя да бъде наложена в световен мащаб.

Идеята се зараждала постепенно в ума на Маркърс Гарви, без той да съзнава това. От пътя под земята си спомнял най-ярко Морето на девиците. Огромната равнина била осеяна с каменни колони. „Стълбовете на земята“, подхвърлил Уилям.

Ако някой можел да вдигне във въздуха колоните, вътрешният покрив щял да се срути. Обемът на съборената маса щял да бъде неизмерим. Морето на девиците се простирало по средата на пътя между двата свята, било задължителна спирка. И ако тектоните не се откажели пред тази непредвидена преграда, ако решили да я махнат камък по камък, щели да минат хиляди години, докато стигнат до повърхността.

Маркърс и Амгам се отправили към поляната. Вървели с примирена, но твърда крачка. Джунглата никога не била виждала живо същество да посреща съдбата си с такава енергия и решителност. И дано смелостта не ги напуснела, защото бъдещето на света било в ръцете на едно голо, слабовато и късокрако циганче. Дните, прекарани на дървото, били възродили по чудодееен начин тялото му. Невидим мехлем бил затворил всичките му рани, които сега изглеждали като следи от едно далечно минало. Диетата от дъжд, плодове и секс била

изгорила малкото тлъстини, които имал. Ала този промеждутък от удоволствия сякаш бил прочистил тялото му от всичките нечистотии.

Поляната била пуста, както я били оставили. Може би по-мрачна. Във въздуха се усещала някаква тропическа, чувствена и гореща печал. Разхвърляните вещи напомняли изхвърлени на плажа останки от корабокрушение. Само една палатка не била съборена, но няколко колчета били изскочили и вятърът издувал брезента като знаме на вехтошар. Голямата тенджерата, в която Маркърс готвел общата храна, била паднала с достойнството на сразен шахматен цар. От нея излязъл малък и космат мравояд, който избягал с възмутени писъци, като ги видял. Мъртвите тектони вече не били дори мърша. Джунглата ги била превърнала в скелети. Дрехите им били разкъсани от нокти и лапи, клюнове и бивни. Маркърс забелязал, че костите на тектоните са потъмни от кожата, която ги покривала. За всичко останало джунглата предпочела да стои настрана от поляната. Дори дърветата в края на поляната сякаш се били обърнали с гръб към мината погнусени.

Амгам му помогнала много. Нещо повече, тя поела инициативата. От багажа, останал от тектоните, тя подбрала най-подходящите вещи за похода, който ги очаквал. Особено две много дълбоки торби. Когато се напълнели, приличали на наденици — форма, която щяла да им позволи да ги пренасят и в най-тесните галерии. Амгам му обяснила с мимики, че се връзвали за глезените, така че този, който ги носел, ги влачел след себе си. Маркърс също избрал своя багаж: динамит, много динамит, всичките пръчки, които успели да намерят. После си помогнали взаимно да закопчат катарамите на тектонските ризници.

Ала когато вече се готвели да слязат в мината, спрял ги властен глас, който казал:

— Виждаш ли, Маркърс? Виждаш ли, че всички сме еднакви?

Бил Уилям, разбира се. Носел тектонска ризница и ги заплашвал с уинчестъра си. На Маркърс не му било трудно да възстанови фактите. След като избягал, изоставяйки Маркърс да се бори сам срещу четиримата тектони, Уилям навярно се е скрил. Мушнал се е в някой ъгъл малко по-встрани и е видял как Маркърс поема по обратния път. Един Маркърс, който бил победител, бил въоръжен и носел тектонска ризница. При тези обстоятелства Уилям предпочел да не го напада. Дори не се показал. Върнал се на площадката, където се разиграла

битката. Маркъс сигурно бил оставил някоя консерва, остатъци от храни, каквото и да е, с които Уилям се хранил по обратния път. Предпочел Маркъс винаги да върви пред него. В края на краищата там горе оставали трима живи тектони, а той бил невъоръжен. Когато Уилям се решил да излезе на повърхността, чакали го две приятни изненади: Маркъс бил убил тектоните на поляната, а торбичките със злато, които заровил под палатката, били непокътнати. За човек като Уилям това било неразбираемо. Защо този клетник Гарви не бил взел златото? Сигурно рано или късно щял да се върне в лагера и да потърси златото. Изчакал и сега присъствието на Маркъс потвърждавало преценката му за човешката душа.

Маркъс предугадил мислите на Уилям и казал:

— Не търся златото. — После се предал: — Не, изобщо не можеш да разбереш какво правя тук. Никога няма да разбереш.

И направил единственото, което Уилям не очаквал — престанал да му обръща внимание. Продължил да стои на колене и да опакова пръчките динамит, все едно че другия го нямало. Уилям заредил магазина на пушката с рязко движение. Така искал да привлече вниманието на Маркъс. Казал:

— Ти не разбираш. Не разбираш, че ти остава толкова живот, колкото пръстът ми на спусъка ще ти отпусне.

В този момент Амгам казала нещо. Нито Маркъс, нито Уилям я разбрали, но изглеждала тъжна. Всеки друг човек в положението на Амгам щял да бъде бесен, възмутен или уплашен. Тя само била тъжна. Не, нещо повече, сякаш тялото на Амгам било съд, в който се била събрала цялата тъга на света. Тя се насочила към двамата мъже. От друга страна, и колкото и трудноразбираемо да било, тъгата й също била заплаха. Маркъс видял, че изражението на Уилям се променя. Не знаел в кого да се прицели, дори изглеждал смутен. Маркъс се изправил.

— Изобщо не си я докоснал, нали? — казал той. — Признай си.

Приличали на двама дуелиращи се. И двамата носели тектонски ризници, били на десет метра един от друг. Уилям бил въоръжен с уинчестър, Маркъс с една току-що разкрита истина.

— През всички тези нощи в палатката си не си могъл да я докоснеш — рекъл той. — Дори ти не си могъл, не си посмял. И през

всичките тези дни си се криел тук с пушка в ръка... Не си чакал мен. Чакал си нея.

Маркърс гледал съперника си, сякаш бил книга, написана с толкова ситни букви, че едвам се четяла.

— Обичаш ли я? Не, не вярвам. Ти не можеш да обичаш никого. И въпреки това би искал тя да те обича. Затова не ме уби като куче. Искал си тектоните да ме убият, за да не може тя да те обвини за смъртта ми. Но щом е така, Уилям Крейвър, за какво ти е тази пушка? — Маркърс разперил ръце и му предложил гърдта си: — Ще те обича ли повече, след като ме убиеш? Мислиш ли, че тя не знае какъв си?

Вбесен, Уилям вдигнал пушката, за да го удари. Амгам обаче не му позволила. Хванала Уилям за китките. Държала го със стоманените си пръсти и с гримаса на отвращение. Всичко станало бързо, толкова бързо, че Уилям нямал време дори да се възпротиви. Внезапно Амгам направила рязко движение с ръцете си. Разнесъл се звук като от счупени лешници: били костите на Уилям. Уилям извикал по-скоро от изненада, отколкото от болка. Пушката била паднала и той гледал глупаво счупените си ръце, които висели като ръце на кукла. Тя все така била тъжна; не искала да го нарани, а само да го спре.

Жужене на насекоми се разнасяло над поляната. Тези весели звуци били в пълна противоположност със състоянието на Уилям.

— Вече не можеш да я използваш — казал Маркърс, нагласяйки ремъка на уинчестъра на рамото си. — Ще я взема, за да не се нараниш.

Амгам слязла в мината и Маркърс я последвал. Преди да се скрие в отвора на мината, той се сбогувал със следните думи:

— Ти си уникален, Уилям Крейвър. Би трябвало да те запазят като експонат в някой музей. Животът ти показва степента на безчовечност, до която може да стигне човек, когато си го постави за цел. Струва си да спася света дори само затова че останалите човешки създания биха могли да бъдат като теб, но са решили да не бъдат.

* * *

Маркърс не поиска да навлезе в подробности за повторното пътешествие към дълбините на земята. През първите дни напредвали

бързо. За разлика от предишното пътуване сега Маркърс не бил прикован към веригите на робството, а тя владеела до свършенство изкуството да се движи под земята. Казах, че Маркърс не пожела да разкаже повече за това пътуване. Една сцена обаче остана запечатана в съзнанието ми.

Както и по време на първото пътуване стигнали до онази малка въздушна камера, образувана в каменното черво, която била задължителна спирка по пътя към долния свят. Трогнат, аз си представих Амгам и Маркърс прегърнати в онова безкрайно малко пространство, без да издават нито звук, заедно за предпоследен път. Само те двамата и никой друг, заобиколени от всичките камъни на света и осветени от зеленикавата светлина на една лампа с червеи. Знаели, че скоро ще се разделят завинаги. Знаели, че веднага щом запалят фитила, всеки ще продължи към своя свят. И въпреки всичко били решени да направят каквото трябва — да спасят милиони непознати в замяна на нищо. Човек не можеше да си представи двама по-самотни влюбени. Притежавали единствено волята да спасят света, както и една шепа светещи червеи.

* * *

Когато вече не се налагало да пълзят, Амгам за пореден път му демонстрирала изключителната функционалност на тектонското оборудване. Дългите торби, които двамата влачили завързани за глезените си, можели да се сгънат и да се превърнат в раници благодарение на хитроумен комплект закопчалки.

След няколко дни стигнали до скалистия пролом, който водел надолу, и скоро се озовали в Морето на девиците. И през този последен етап Амгам проявила по-голяма сръчност от Маркърс. В битките, разиграли се на поляната, тя била научила почти всичко за разрушителната сила на динамита. Именно тя показала на Маркърс как да постави пръчките. Колоните имали формата на пясъчен часовник, достатъчно било да се постави малък заряд в най-тясната им част, за да бъдат вдигнати във въздуха. Още хитрини на Амгам: на някои места имало десет, двайсет или трийсет колони много близо една до друга, а тесните им части били на една и съща височина. Една стратегически

поставена пръчка динамит в някоя по-централна колона щяла да бъде достатъчна, за да вдигне всичките във въздуха. По този начин успели да поставят експлозивни върху огромна площ. Фитилът не можел да свърже всичките заряди, но Маркърс се надявал, че зарядите, които не били свързани, също ще избухнат под въздействието на останалите.

Всичко вече било почти готово. Маркърс нарочно се бавел, защото съзнавал, че когато зложат всички заряди, ще настъпи мигът да си кажат „сбогом“. Именно тя поставила в ръката му кибритената кутия, в противен случай той никога нямало да може да се реши. Трябвало да потеглят в противоположни посоки. Двамата идвали от различни светове. Маркърс никога нямало да може да живее в нейния свят, а тя никога нямало да може да води нормален живот в Лондон. С повече късмет щяла да се озове в зоологическата градина. И Амгам знаела това, защото вече била опознала братята Крейвър. Какъв избор им оставал? Да живеят в джунглата като първобитни хора? Не. Пепе бил умрял и вече нямало кой да се застъпи за тях пред африканското население. Маркърс не смеел да изложи на опасност живота на Амгам. Хората можели да се любят навсякъде, включително в короната на едно дърво. На дърветата обаче живеели само маймуните.

Маркърс стоял с наведена глава, стискал в ръце дългите като пръсти кибритени клечки и само повтарял: „Върви си“. Не можел да я погледне в лицето. Тя не си тръгвала. Маркърс разбрал, че Амгам плаче. От очите ѝ се отронили сълзи. Само две, по една от всяко. Гъста и зеленикава под светлината на лампата течност. Двете сълзи се стичали много бавно по дългите ѝ бузи. На всеки сантиметър ставали все по-големи и по-големи. Амгам решила да прекрати агонията. Целунала го по устата и по челото и когато и той поискал да я целуне, нея я нямало. Зърнал гърба ѝ в далечината. Тичала към мрака надолу, по посока на тектонския свят. На земята се виждали двете сълзи, превърнати в големи като топки за бейзбол диаманти. Маркърс ги прибрал в една от дългите тектонски торби.

Изчакал още две денонощия, преди да запали фитила. Нямам представа за мащаба на срутването, което щял да предизвика, и искал да бъде сигурен, че тя е имала време да се отдалечи на достатъчно разстояние.

На това място можем да поразмишляваме относно философския смисъл на фитила. Да го запали, означавало да раздели завинаги два

свята, двата свята, в които имало разумен живот на планетата Земя. Постъпили ли са правилно Маркърс и Амгам, като са разрушили единствения мост, който ги свързвал? Ще се осмеля да дам един отговор: никога няма да разберем доколко решението е било правилно, но било несъмнено, че двамата са имали най-голямо право да го вземат, защото познавали много добре и двата свята. И те губели най-много от разделянето им.

И така, два дни по-късно Маркърс запалил дългия фитил и се затичал в обратна посока. Изминали няколко мъчителни секунди. Маркърс тичал и зад него започнали да се разнасят вяли гърмежи: „Пум“, „пум“, „пум“. Всяко „пум“ била една разрушена колона. Експлозиите отеквали глухо, сякаш динамитът нямал особено желание да избухне в онова призрачно място. В продължение на доста време зеленикавият мрак се осветявал от кратките припламвания на пръчките динамит. Понякога цели групи колони избухвали почти едновременно с едни „пум“, „пум“, „пум“, които напомняли оркестър от барабани. Колко „пум“ бил чул? Сто? Двеста? Маркърс тичал ли, тичал, докато накрая, останал без дърх, спрял.

Районът с експлозиите останал далеч зад него. Всърщност вече около един-два часа изкачвал скалистия пролом. Седнал. Пижамата под ризницата била подгизнала от пот. Колкото и лека да била каменната броня, тя била допълнителен товар. Не издържал повече. Възползвал се от тази принудителна пауза и вдигнал лампата над главата си. Надявал се, че от височината, на която се намирал, ще може да зърне причинените разрушения там долу, в Морето на девиците. Това, което видял обаче, го накарало да занемее.

На една голяма площ наистина имало много съборени колони. Можел да съди за това по огромния килим от червени искри, от овъглени камъни, които горели като въглища. По всичко личало обаче, че динамитът не бил постигнал главната цел: да разруши основата, така че вътрешният покрив да се срути. А и щял да чуе шума, който биха предизвикали огромните скали при падането си. Освен това прахът щял да скрие искрите.

Маркърс изпаднал в униние. На следващия ден вървял през пролома и хапел кокалчетата на прърстите си, скимтейки като куче. Отчаянието обаче не му пречело да мисли. Според Уилям теренът бил порест и той нарекъл колоните „стърбовеите на земята“. Уилям обаче

грешал. Колоните сигурно били гигантски сталактити и сталагмити, чиито краища се допирали. Не били подпора на вътрешния покрив, а обикновен продукт на земните недра.

Нима всичко се било оказало безполезно? Наистина онзи Маркъс, който стъпил в Конго за пръв път, вече нямал нищо общо с другия Маркъс, който се опитал да спаси човечеството. Ала каква полза имал светът, че спасил Маркъс, след като после същият този свят не позволявал на Маркъс да спаси хората?

Продължил унило да се изкачва. Изгубил представа за времето. Може би вече бил близо до входа на пещерата, до тунела, който водел към повърхността. Или пък не. Не го интересувало. Проснал се на земята до зелената лампа, сгушил се и заспал.

Сънувал, че вали дъжд. В съня си Маркъс спял в конгоанската джунгла, но една гръмотевица го събудила. Първо се разнесъл слаб гръм, а после друг, малко по-силен. Събудил се. Дразнел се от сънищата, в които сънувал, че сънува. Той обаче не се намирал в джунглата, а все още в скалистия пролом. Чул друг гръм и се запитал: „Наистина ли съм буден, или още сънувам?“

Бил буден. И това не било точно гръмотевица. Приличало на шума на хартия, която се къса. Лист хартия, голям може би колкото небето. Също чул някакви изпуквания, някакви бавни и продължителни стържения на скали. Разбрал, че там горе покривът се пропуква като стената на язовир. Само че язовир, пълен с камъни, с всичките камъни на света.

Тичай, Маркъс Гарви, тичай! И наистина сега тичал, за да спаси живота си. Тичал и се смеел, защото, ако преди малко животът му не послужил за нищо, сега смъртта му нямало да осуети победата.

Стигнал до пещерата. На идване Амгам го убедила да преместят един огромен камък с формата на воденично колело до самия вход, като почти го запушили. Въпреки че Амгам се опитала да му обясни с жестове, Маркъс не я разбрал. Просто ѝ помогнал, защото искал да ѝ угоди. Сега разбирал колко ясна била целта ѝ. Маркъс успял да стигне до пещерата, но ако не затворел този вход след себе си, щял да бъде погълнат от лавината от камъни и прах.

Започнали да ваят камъни. В началото били отломки. Скоро заприличали на дъжд от метеорити. Можел само да ги усети как падат наоколо, как се разбиват в земята и се пръскат като шрапнел. Някои

скали падали толкова наблизко, че можел да ги види на светлината на лампата като зелени падащи звезди.

Земята се сгромолясвала върху главата му. Ако не успеел да се пъхне в пещерата като мишка в дупката си, щяла да го смаже. Най-после се промъкнал през тесния отвор във формата на лунен сърп, който двамата с Амгам били оставили между воденичното колело и пода на пещерата.

Пъхнал се навреме, защото веднага след това светът започнал да се люлее. Някои хора са били в центъра на ураган. Маркърс можел да си присъди странната чест, че се е намирал под земетресение. Представете си човек, който доближава кибритена кутия до ухото си и я разтърсва, за да разбере дали е останала някоя клечка: Маркърс бил клечката. И докато се люлеел и клатушкал, оглушал от хиляди барабани, които биели едновременно, продължил да бута воденичното колело. Трябвало да го постави така, че да пасне точно в отвора на пещерата. В противен случай нямало да изолира тунела от потоп от камъни. Но не успявал. Камъкът, който служел за шлюз, бил много тежък въпреки кръглата си форма. Мускулестите ръце на Амгам лесно го преместили. Той обаче не можел сам да го помръдне.

Входът на пещерата бил кръгъл, камъкът също. И в действителност бил почти наместен. Амгам го била оставила така, а Маркърс само трябвало да го помръдне няколко сантиметра, за да затвори входа. В отвора зеела малка цепнатина, която обаче била достатъчна, за да пропусне истински ад от прахообразна скала. Не можел да го помръдне. Не можел.

На светлината на лампата съзрял ужаса, който той сам бил предизвикал и който сега приближавал. Истински океан от сива пепел и раздробена скала, една гъста, тъмна вълна, която се изкачвала по пролома с мълниеносна скорост. Ако не затворел входа, с него било свършено.

Успял. Този нисичък и късокрак мъж успял да затвори импровизирания шлюз. Напрегнал докрай мускули и сухожилия и камъкът се придвижил с необходимите сантиметри.

Изтощен, той седнал и опрял гръб в огромния камък. Чувствал ръцете си така, сякаш ги били опъвали на някой средновековен инструмент за мъчение. Зад каменния шлюз се чувало как бурята бушува. Разтворил покритата си с мръсотия длан и се вгледал в двете

кристализирали сълзи. Разсмял се. Бил най-противоречивият смях на света. Не мислел за човечеството, което бил спасил, мислел само за нея. Бил най-щастливият мъж на света, защото я бил притежавал. И бил най-нещастният мъж в двата свята, защото я бил изгубил.

* * *

Може да се твърди, че премеждията на Маркърс Гарви приключили в момента, в който успял да оцелее от каменния потоп. Това, което последвало, било просто едно дълго странстване, което го отвело право в затвора.

На повърхността нямало и следа от Уилям Крейвър. Екипирал се възможно най-добре с европейски дрехи и тектонска раница и започнал дългия преход през джунглата. Всъщност пътеката не се различавала много от подземния тунел. Почти не се разклонявала, затова било трудно човек да се изгуби. Вървял дълго и стигнал до поляната, на която се извисявало гигантското дърво, на което преди време, на идване, той се изкачил, за да види Конго отгоре. Уилям бил там.

Висял с главата надолу от един нисък клон. Туземците го били оставали така, за да удължат агонията му. Главата му била на половин метър от земята. Уилям сигурно бил прекарал последните си часове, гърчейки се като червей, за да се предпази от нападащите го животни. Накрая зверовете победили.

Маркърс се доближил до висящото голо тяло. Гърдите, ръцете и главата били оглозгани. Маркърс се питал какви ли животни са могли да направят това. Не били достатъчно големи, за да свалят тялото от въжето, но били разкъсали и изяли частите, до които стигали, с педантична ненаситност. През оголените от плът ребра можело да се гледа, все едно били прозорец с решетки. Ръцете му до лакътя нямали нито кожа, нито мускули, само кости. Дланите липсвали — явно са се отделили лесно, след като китките му били счупени... Диваците отрязали горната част на главата му, сякаш била похлупак на тенджерата, но без да го убият. После изоставили Уилям буквално с отворен череп. Маркърс се навел, за да види вътрешността му. Черепът бил празен като чаша. Животните били изяли мозъка и облизали стените до последната

частица. Можем да си представим ужаса на жертвата, висяща с кървяща глава и открит мозък, докато под него се събирали всички гризачи на африканската джунгла. Маркърс не могъл да събере смелост, за да свали тялото и мълчаливо се отдалечил от мястото.

Такъв бил, по думите на Маркърс Гарви, краят на Уилям Крейвър. Един безсмислен край? Зависи. Бихме могли да заключим, че смъртта на Уилям е спасила живота на Маркърс: много е вероятно убийството на Уилям да е уталожило жаждата за мърт на местните племена, което позволило на Маркърс да прекоси огромния район без особени трудности.

Най-после един ден видял дървена колиба до голяма река. Имало малък кей, издаден навътре в реката. А на кея — десетки негри. Несъмнено чакали някой плавателен съд, за да натоварят на него каучука, който бил струпан на брега.

Негрите мързелували, изтегнати на кея и превърнати в лениви жертви за комарите. Съзерцавали течащите води на реката. Изобщо не очаквали откъм гората да се появи човек. Видели го и всички скочили изненадано. Най-пъргавите изтичали до колибата, за да уведомят един висок, потен, със зачервена кожа белгиец. Мържът излязъл от колибата, въръжен с пушка.

— Mon Dieu! C'est pas possible!^[1] — извикал белгиецът и свалил пушката. — Вие откъде идвате? Мислех, че няма нито един бял човек на хиляди километри наоколо!

Поканил го в колибата. Почерпил го с бира, която извадил от един сандък, където стояла дълго време. Бутилката била мърсна, покрита с паяжини и прах. Била обаче белгийска бира, била цивилизацията, и още с първата глътка Маркърс се върнал в Европа.

* * *

— И това е всичко — казах аз.

— Да — отвърна Маркърс, — това беше всичко. После, когато пристигнах в Лондон, ме обвиниха, че съм ограбил и убил братята Крейвър. — Той повдигна рамене. — Как можех да обясня на полицията, че диамантите са сълзи на една тектонска жена?

Има тишина, която предвещава знаменателно и ужасно събитие, като тишината, настъпила на поляната мигове преди първото нападение на тектоните. Има и друг вид тишина, която предвещава, че някакво ужасно събитие вече е история. Маркът произнесе онова „Да, това беше всичко“ и в затвора настана тишина. Затворниците сигурно се бяха преместили в друго крило на затвора; изглежда, беше часът за обяд или за разходка в двора, затова звуците бяха приглушени толкова. Аз обаче исках да си представя, че затворът, затворът като такъв, ни слуша, че краят на разказа го кара да затаи дъх. Всички шумове бяха изчезнали и не можех да си представя кой би могъл да наруши тази тишина.

— Време е — рече сержант Дългия гръб и отвори решетъчната врата, чиито желяза изскърцаха.

[1] Господи! Не е възможно! (фр.). — Б.пр. ↑

Годините, последвали завръщането ми от фронта, не се отличаваха с нищо интересно. Пиших и посещавах от време на време Маркърс Гарви, за да нанесе последни уточнения в книгата и да му повдигна духа. Приятелството и благосклонността на семейство Макмахън към мен бяха безгранични. Не искаха нищо от мен. Наистина вършех някои неща за тях, но по собствено желание. Не правех никакви разходи за издръжката си, бях спестил известна сума още в сиропиталището и нямах никакви грижи. Пиших непрекъснато и ежедневието ми беше монотонно като живота на монах, така че не мога да разкажа кой знае какво за онези години. Войната с Мария-Антониета обаче продължаваше.

Открих, че обича да вдишва боя за обувки. Ако някой забравеше отворена кутия, тя можеше с часове да си пъха муцуната в нея. Мисля, че миризмата я опияняваше, защото после се движеше на зигзаг като пияница, който търси осветителен стълб. Любезно предложих да лъскам всичките обувки в пансиона. Излишно е да казвам, че намерението ми беше да я дразня. Сядах на една табуретка, заобиколен от обувки, отварях голяма кутия боя и я поставях на видно място.

Не е трудно да предположим колко изкусителна е била кутията с боя за най-коварната костенурка в Обединеното кралство. Мария-Антониета не беше глупава, знаеше, че кутията е под зорките очи на най-големия ѝ враг, колкото и да се преструвах на разсеян. Виждах я как наднича от ъглите нерешително, разкъсвана от желание. Накрая животното не издържаше и се приближаваше, надявайки се, че вниманието ми е погълнато от лъскането на обувките.

Естествено, аз точно това чаках. Мацвах я хубаво с четката по голия гръб и Мария-Антониета се превръщаше в костенурка зулу, почерна и от въглища. Побягваше възмутена, с яростни подскоци, на каквито беше способна само една уродлива костенурка като нея.

В тази кампания на военни похвати и хитрини Мария-Антониета винаги контраатакуваше. За да си отмъсти, реши да пикае в леглото

ми. За този, който не е в течение, ще поясня, че смрадта, която излъчва урината на костенурка, може да се сравни единствено с вонята на омлет от развалени яйца, подправен с изгнили морски продукти. Когато най-малко очаквах, заварвах в стаята си това малко уродливо създание на леглото ми, с вирната опашка, изпод която излизаше тънка като от спринцовка струйка урина. Взех хиляди предпазни мерки, включително ключалки и катинари. Всичко беше напразно. Мария-Антониета винаги се възползваше от някой миг на разсеяност от моя страна и успяваше да се промъкне, да се изпикае и да избяга. Ако на някого това му се струва смешно, пожелавам му да си легне в леглото след уморителен ден и да положи глава върху възглавница, обилно напоена с урина на костенурка. С една дума, конфликтът с Мария-Антониета за пореден път стигна до равен резултат.

Единственият по-интересен момент от този период бяха отношенията ми с господин Модепа. Оказа се, че в пансиона от всички аз владея най-добре френски, така че се превърнах в официален преводач на Модепа. Въпреки това още от началото ограничих разговорите ни до чисто техническите аспекти. Съобщавах му задачите, които трябваше да свърши като градинар, и нищо повече. Не харесвах този човек, каквото и да казваше господин Макмахън. Вярно, че беше способен градинар, а и децата на господин Макмахън го обожаваша. Разбираше се добре дори с Мария-Антониета, а това не беше никак малко. Имаше си обаче своите недостатъци. Например държеше се с една ненужна церемониалност. В началото Макмахън се опита да го накара да се отпусне. Напразно. Ирландската му сърдечност се сблъскваше с едни непоправимо закостенели навици. Модепа приличаше по-скоро на сержант, отколкото на обикновен колониален войник. Накрая всички се примирихме. В края на краищата, ако един човек е по-щастлив, като получава заповеди, вместо да завързва приятелства, негова работа. Не можех да заглуша вътрешния си глас, който ми повтаряше да не му се доверявам, така че един ден в градината му казах направо:

— Сигурно сте забелязали — започнах аз, — че господин и госпожа Макмахън хранят към вас много по-топли чувства, отколкото аз храня към вас.

Не каза нищо. Аз продължих:

— Вие се криете. Отговорете ми, от какво или от кого?

— Не се крия — беше отговорът му. — Чакам.

— Кого или какво?

— Нямам разрешение да говоря за това.

— Чакате края на войната? За ваше сведение военните престъпления нямат давност — излъгах аз, за да го уплаша. И извиках с най-мелодраматичен тон на френски: — *Jamais!*^[1]

Патетичността ми изобщо не го трогна и той се скри отново в рачешката си черупка...

— Правосъдието ли ви търси? — настоях аз. — Кое правосъдие? На хората или Божието?

— Не! — отвърна лаконично и възмутено той. Неочаквано обаче се поправи: — Да!

— Обяснете.

— Не мога.

— Не желаете! — обвиних го аз. Той замълча и аз заявих: — Не вярвам на нито една ваша дума.

По-късно, при други случаи — които не бяха много — подновявах разговора, или по-скоро разпита, и винаги се сблъсках със същия лаконичен тон. От моята гледна точка хората, които говореха така, или бяха измамници, или мошеници. И беше много вероятно Модепа да принадлежи и към двете категории. Държах го постоянно под око.

Що се отнася до книгата, в края на 1917-а втората версия практически вече беше готова. Преди да напиша последната глава, реших да прочета текста задълбочено, критично и внимателно. Направих го. Заключение? Книгата беше пълен боклук.

Същата вечер прекарахме весело. Нямаше специален повод за това. Животът беше хубав. Семейство Макмахън беше щастливо. И имаха цяла тълпа дечурлига. Защо да не го отпразнуваме? След вечеря пихме по чаша, а Макмахън и Модепа се състезаваха да пеят. (Макмахън изпълняваше ирландски песни, защото така искаше, а Модепа пееше африкански мелодии, защото Макмахън му беше заповядал.) Госпожа Макмахън щедро ги угощаваше и всеки път, когато донасяше нещо на масата, мъжът ѝ я даряваше с едно „Благодаря, скъпа“ и не можеше да откъсне очи от нея.

Бракът им все още будеше у мен недоумение. Ала като ги наблюдавах и виждах колко са щастливи, не ми оставаше друго, освен

да ги поздравя.

Приблжих се до печката с Г-образния кюнец, която беше в един от ъглите. Макмахън забеляза, че използвам твърде много хартия, за да я запаля. Попита ме какво правя.

— О, нищо. Изгарям едно нещо.

Това „нещо“ беше едногодишният ми труд. Тоест втората провалена версия на книгата. Постъпих обаче правилно. Бих могъл да пренапиша отново книгата хиляди пъти, един след друг, без пауза, нито почивка. Познавах толкова добре историята на Маркърс Гарви в Конго, че можех да я напиша дори насън. Никога нямаше да мога да прегърна Амгам. Можех обаче да опиша как я е прегръщал Маркърс.

Накрая, почти една година по-късно, завърших третата и окончателна версия на историята на Амгам и Маркърс.

Развълнувах се като някакъв глупак. И какво точно ме вълнуваше в тази книга? Красотата ѝ? Не. Красотата е променлива: книгата, която сега пиша, е същата история, която написах преди шейсет години, но по форма двете са съвършено различни. Истината? Също не. От деня, в който започнах да записвам преживяванията на Маркърс в Конго, до деня, в който съзерцавах огромния пакет листове, бях чул милиони думи. Бяхме обсъдили заедно всяко действие, изтощавайки се взаимно. И на всяка среща Маркърс прибавяше или премахваше някаква подробност. Как можех да знам коя от версиите се доближава най-много до истината за това, което се бе случило в Конго? Паметта на Маркърс не беше непогрешима. Или с други думи, беше най-обикновена памет, която променяше контурите на събитията с отдалечаването им във времето. Много често записките ми си противоречаха и когато исках от него да ги изясни, той допълнително ги объркваше. Не можех да го упреквам. С мен се случваше същото, защото книгата вече беше част от моята памет и следователно аз я допълвах или съкращавах по същия коварен механизъм. Освен трите окончателни редакции бях пренаписал всяка страница по дузина пъти. Ако сравним първия вариант на една страница от която и да е глава с последния и окончателен вариант, сигурно ще намерим толкова варианти, колкото са били в устните разкази на Маркърс. Не ставаше дума за преднамерено желание да променя оригинала. Причината беше, че стилът се превръщаше в тълкувател на съдържанието. И

нашата обща памет, и нашите скрити желания зазвучаваха по различен начин.

Исках да преценя не толкова това, което Маркърс ми беше разказал, колкото това, което бе поискал да ми разкаже. Книгата издигаше хора от плът и кръв до категорията на литературни герои. Нямаше голямо значение дали са произнесли конкретна фраза, или не. Дали са изстреляли един куршум повече, или не. Важното беше не това, което вършеха героите в тази история, а това, което историята вършеше с тях. Може би процесът нямаше да свърши благоприятно и щяха да обесят Гарви, може би на следващия ден бомбата от някой заблуден цепелин щеше да превърне мен и Нортън в овъглени останки. Докато обаче съществуваха читатели, Маркърс и Амгам щяха все така да се любят на своето дърво. Аз можех само да го разкажа и точно това бях направил. Единствено съжалявах, че беше историята на друг, че се бях превърнал в паразит, хранещ се с преживяванията на друг, за да напиша един сносен разказ. Нищо не е свършено — това беше моята утеха и моята мъка.

Пушеше ми се, но цигарите ми бяха свършили. Излязох от стаята си. Господин Макмахън продължаваше да играе с три от децата си, които се катереха и слизаха от едно кресло във всекидневната. Поисках му назаем няколко шилинга и отидох да купя цигари. Беше тъмно и беше валило. Улиците бяха пуси и миришеше на току-що измити плочки. Всички места, от които можех да купя цигари, бяха затворени. За щастие срещнах един от онези хлапаци, които продават цигари на улицата. Беше заспал на един ъгъл, положил глава върху сандъчето с цигари. Подскочи от страх, когато го събудих. Запалих цигара и се отправих към къщи. Улицата беше невероятно тиха. Вдишвах с наслада приятната смесица от влажен въздух и тютюнев дим. Чувствах се празен и чист като сапунен мехур.

Какво значение има, че онази вечер съм излязъл да купя цигари? Не знам добре. След толкова време обаче паметта ми се носи като призрак на медуза и се връща към онова заспало момче. Странно, често се питам какво ли се е случило с него. Паметта е една вечно бременна жена, винаги проявява капризи. А може би не. Може би съм прекарал последните шейсет години като онзи хлапак. Заспал на един ъгъл от живота си, сънувайки нея. Затова мисля толкова за момчето.

Като се върнах в стаята си, запалих нова цигара. Понечих да се излегна в леглото. И кого виждам? Мария-Антониета, естествено, плакаеща върху възглавницата. Навих на руло един вестник и го превърнах в истинска хартиена палка. Този път бях решил да я направя на пихтия.

Тя избяга от леглото върху масата и оттам върху пишещата машина. Фатален избор: крачетата ѝ се заклешиха в пространството между клавишите. Вдигнах рулото, за да ѝ нанесе смъртоносния удар, когато забелязах, че в машината има лист хартия. По някаква случайност крачетата на Мария-Антониета бяха написали:

Ммммногo добре

Погледнах горката Мария-Антониета, заклещена между клавишите, със състрадание, каквото не бях изпитвал дотогава. Вече дори не си спомнях първопричината за враждата ни. Може би през цялото това време двамата се бяхме опитвали да се утвърдим пред света, тя като костенурка без черупка, а аз като писател без сюжет.

„Много добре“, беше написала Мария-Антониета. И имаше право. Какво значение имаше, че историята ми беше на друг? Сигурно почти никакво, също като изкуствената черупка на Мария-Антониета. Това не ме правеше по-малко писател, както и дървената черупка не я правеше по-малко костенурка.

Вместо да я ударя, аз я отнесох в кухнята, за да изпием по чашка заедно. Искам да кажа, че аз пих уиски, а тя дишаше боя за обувки.

(Може би някой се пита какво се е случило с Мария-Антониета. Изключително лесно ми е да отговоря на този въпрос: живее при мен. Съжителстваме с нея от 1955-а, когато госпожа Макмахън ми я остави в наследство. Според ветеринаря принадлежи към вид костенурки, които могат да живеят до триста години, така че ще надживее всички герои от тази история, включително и мен. Това последното не знам как да го приема.)

* * *

Отидох в кантората на Нортън, за да му връча ръкописа. Направих го в същия ден, в който изпратих по пощата копие на херцог Крейвъър, спазвайки джентълменската ни уговорка. С Нортън се споразумяхме да се срещнем след една седмица, за да прегледаме окончателния вариант. Възползвах се от паузата, за да посетя херцог Крейвъър.

Херцогът винаги е имал много смътна представа за това как са умрели синовете му. Изпращайки му този ръкопис, аз го заставях да вижда Ричард като звяр наред бикоборска арена, а Уилям с мозък, изяден от африкански гризачи. Появих се в дома на Крейвъър под претекст, че искам да чуя забележките на херцога.

— О, да! — поздрави ме икономът. — Напоследък пощата пристига със закъснение и едва вчера получихме ръкописа ви. Херцогът го чете цял ден. — И добави с траурен тон: — Още не е излизал от кабинета си.

Икономът ме въведе във всекидневната и два пъти излезе, за да отиде при херцога. Накрая се върна пребледнял и каза:

— Херцогът иска да ви види.

Вместо да съобщи за мен, икономът ме остави пред кабинета и си тръгна уплашен. Наложих се сам да бутна вратата. Пердетата в стаята все така бяха спуснати и стаята тънеше в мрак както при първото ми посещение. Единственият източник на светлина беше една газова лампа, чийто пламък гореше със свистене.

Очаквах да зърна едрата фигура на херцога зад голямото писалище, готов да ме унищожи със словесната си артилерия. Вместо това заварих един прегърбен мъж, седнал на стол в ъгъла на помещението. Херцог Крейвъър беше от мъжете, които изглеждат много по-едри прави, отколкото седнали. Сега, когато скелетът му имаше опорна точка, месата му се разстилаха и висяха отстрани. Брадичката му докосваше гърдите. Беше вперил поглед в ръцете си и играеше с пръстите си. Напомняше на Наполеон след Ватерлоо.

— Мога да си представя как се чувствате. Поне малко — казах аз. Той обаче не ми отговори. Всъщност дори не отдели очи от пръстите си. Добавих със съвсем различен тон: — Не съм искал да превърна нито Уилям, нито Ричард, най-вече Уилям, в един от най-злите образи на дваисети век.

Съскането на газта беше още по-лошо от мълчанието на херцога. Бях благодарен, че държа в ръце шапката си. В противен случай нямаше да зная какво да правя.

— Дойдох да ви кажа нещо — рекох аз. — Преценката на един баща никога не може да бъде заменена от преценката на един хронист. Смятам обаче, че си струва трудът да ме изслушате.

Пристъпих крачка към него, като си вдъхвах смелост и казах с възможно най-мек тон:

— Много е любопитно. Ако анализираме образа на Уилям обективно, той не изглежда толкова виновен, колкото сочат прилагателните. Аз самият бях изненадан да открия това. В края на краищата Уилям не извършва нито едно престъпление, което законът наказва. Отношението му към африканците е в унисон с колониалната система. А за това всички ние европейците сме отчасти отговорни. Що се отнася до тектоните, кой не би стрелял срещу тях? Остава момичето, естествено, и позорното похищение, на което е било обект. Похищение? Никога няма да узнаем какво се е случило между Уилям и Амгам в онази палатка. Единственото сигурно нещо, което се разкрива в края на разказа, е, че Уилям дори не я е докоснал. Бил неспособен да го стори. А не можем да мразим човек за това, че не е могъл да извърши едно престъпление — аз поклатих печално глава. — Господин Крейвъър, може би бях твърде жесток към Уилям. Може би това, което заклемява един човек, не са толкова неговите постъпки, колкото литературният стил на този, който ги описва.

Реших да уважава мълчанието на херцога. Отстъпих две крачки назад, без да му обръщам гръб, сякаш се сбогувах с някой крал. Вече бях хванал дръжката на вратата, когато той каза:

— Уилям се е превърнал в нещо много по-ненавистно от един насилник или убиец.

Застинах на място. Без да вдига очи от пръстите си, херцогът добави.

— Уилям е бил пречка за любовта.

* * *

Видях се с Нортън след седмица, както се бяхме уговорили. И така, след толкова безсънни нощи и толкова вълнения, четири години след случайната ни среща на гробището двамата отново седяхме заедно в кантората му. Сега обаче с окончателния ръкопис между двамата.

Никога не бях предполагал, че ще видя Нортън развълнуван, така както човек не очаква да види един камък да танцува. Този път той не направи толкова типичния за него жест, когато размишляваше — да докосва с пирамидката от пръсти върха на носа си.

— Това е велика книга — започна той, почуквайки с два пръста купчината подвързани листове, — върховна книга, Томи. Със стила си, със сюжета си, с образите си. Ала най-вече с проникателността си. Съумели сте да намерите зърното истина в тази толкова заплетена, толкова объркана и неясна история.

Той млъкна. Вдигна очи от масата и одобрително ме погледна.

— Някой ден, в едно все още неопределено бъдеще, критиците ще кажат за авторите, които днес са звездите на английския литературен небосвод: този е бил съвременник на Томас Томсън. И няма да изрекат нищо повече — той се облегна назад и заключи: — Ще направите кариера, сигурен съм.

Трябва ли да отричам, че похвалите на Нортън поласкаха самолюбие то ми?

— Ще спасим Маркърс от бесилото, нали? — попитах аз, старайки се да разгранича похвалите на Нортън от творбата ми.

Нортън отвърна:

— С помощта на правосъдието — да.

Беше по-скоро пожелание, отколкото убеждение. Ала сложи край на срещата ни. Нямахше какво повече да добави. Плати ми в брой хонорара, който ми дължеше. Бяхме квит. Нортън не задаваше въпроси, нито очакваше аз да му задам. Застана съвършено неподвижен. Дори не мигаше. По този начин ми казваше, че сме приключили. Внезапно се почувствах неудобно, макар да не знаех точно защо. Всичко беше точно. Разбира се, тръгнах си. Какво друго можех да направя?

Когато излязох на улицата, обхвана ме смътно предчувствие, че нещо не е наред. Предполагам, че това бяха симптомите на преумората. Не можех да проумея, че вече всичко е приключило, поне

по отношение на мен. Бях взел твърде присърце „случая Гарви“, за да мога да го зачеркна толкова бързо, толкова безучастно. Нортън беше такъв. Отношенията ни винаги се бяха придържали към строго професионални рамки.

И така, в онзи есенен ден на 1918-а аз внезапно се оказах на улицата с празни ръце. Чувствах се така, сякаш затворникът, когото се бяхме опитали да освободим, съм аз, а не Маркъс. Също като бивш затворник излизах с малка сума в джоба и също като него нямах никаква представа какво да правя с живота си. Книгата ме беше обсебила до такава степен, че докато я пишех, бъдещето ми сякаш нямаше никакво значение.

Както винаги господин Макмахън ми помогна, преди дори да разбере, че се нуждая от помощта му. След няколко дни той ми извика:

— Томи, момче! На витрината на „Таймс ъф Бритън“ има обява, че търсят кандидати за журналисти. Ти нали пишеше онези книжки, помислих, че ще те интересува.

„Таймс ъф Бритън“ беше малък креслив седмичник, който изчезна през петдесетте години. Отидох и ме поканиха да се явя на изпит. Изпит по какво? По писане на есе. Трябваше да напиша съчинение от осемдесет реда по дадена тема. Можех да избирам между „Епосът на модерните картечници“ и „Критика на дарвинистките теории от християнска гледна точка“. По това време на всички ни беше писнало от войни и избрах Дарвин. Явих се на изпита единствено за да угодя на господин Макмахън. За моя изненада след няколко дни ме извикаха в кабинета на директора.

— Затворете вратата, ако обичате — каза ми той.

От този човек си спомням най-вече устните му, които приличаха на червени пипала на октопод, създадени предимно за да пушат пура. И че имаше твърде раздалечени очи и беше огромен, дебел и тежък като жаба без крака. Изглеждаше така, сякаш го бяха наместили с кран в креслото му и повече никога нямаше да му се наложи да стане от него.

— Pamфлетът ви против Дарвин ми се струва много оригинален — заяви той, когато седнах срещу него. — На мен никога нямаше да ми хрумне да разказвам от името на една костенурка без черупка. И имате право! Ако костенурките са по-леки и щастливи без черупка,

защо, по дяволите, трябва да я носят? Това противоречи на всички Дарвинови принципи.

Той се наведе напред.

— Вие сте много млад. Как „Таймс ъф Бритън“ да разбере дали ставате за журналист?

Свих рамене. Всъщност аз бях по-любопитен от него да разбере това. Мъжът имаше много дебели пръсти и държеше толкова дълга пура, че тя приличаше на бастун, бълващ дим от единия си край. Посочи с пурата към вратата, която току-що бях затворил.

— Опитайте се да превърнете тази врата в новинарско заглавие.

Извърнах глава към вратата, която той лично ми бе наредил да затворя. После се обърнах към него и казах:

— Вратата на директора на „Таймс ъф Бритън“ винаги е отворена.

Хареса му и ме нае на работа.

И така, голямата промяна, настъпила през тези дни, беше в трудовото ми поприще. Бях завършил книгата си и имах нова работа. Въпреки това не можех да прогоня Амгам от главата си.

Колкото и глупаво да изглежда, мислех с часове за нея. Представях си, че се разхождаме под един и същи чадър, че живеем заедно и се караме за незначителни неща. Изживявах тези фантазии с юношеска страст. Почти усещах с кожата си баналните причини за някое скарване, аргументите и контрааргументите на всеки един, процеса на сдобряване. Когато се унасях в такива мисли, вживявайки се във всяка една подробност от тези фикции, усещах сладостна болка, която е невъзможно да опиша. Докато накрая си казвах: „Събуди се, та ти дори никога няма да видиш лицето ѝ“. След което ме обземаше тъга.

[1] Никога! (фр.). — Б.пр. ↑

Когато казах, че „Таймс ъф Бритън“ е злободневен вестник, бях доста снизходителен. Според днешните критерии щяха да го смятат за истинска фабрика за лъжи. Ако например по телеграфа пристигнеше съобщение за разливи в устието на Буенос Айрес, заглавието се превръщаше в „Сериозни наводнения потопяват една трета от Република Аржентина“. Ако китайски разбойници нападнеха влак в околностите на Шанхай, „Таймс ъф Бритън“ озаглавяваше материала: „Жълтата опасност пред вратите на Европа“. А ако някоя разновидност на грипа шестваше из западната част на Кримския полуостров, новината беше: „Болшевиките разпространяват нова азиатска болест, която заплашва да унищожи човешкия род“. Такъв беше духът на епохата. „Таймс ъф Бритън“ не се различаваше много от останалите седмичници. Силата му беше в снимките, щампите и цветните рисунки, а от текстовете само се очакваше да обясняват нагледния материал.

Възложиха ми да изпълнявам прости задачи. В качеството ми на кандидат за редактор не можех да участвам в съчиняването на самите текстове. Бях чирак и вършех по-дребни неща, например пишех текстовете под снимките. Изискване на печатницата беше тези текстове да имат точен брой букви. Не можеше да има нито една буква повече, нито една по-малко, и това включваше интервалите между думите. Оттогава уважавам много тези невидими дейности, истински и непризнати литературни поджанрове. И не беше никак лесно!

Спомням си веднъж например че случайно смених мястото на един удивителен знак и на следващата главна буква. Бяха само едни грешно поставени удивителен знак и главна буква, но резултатът беше катастрофален. Намирахме се в разгара на голямата германска офанзива през 1918-а. На корицата на седмичника имаше снимка на Париж под обстрела на *Берта* — огромните немски оръдия. В онези дни се водеше обществена полемика дали е удачно, или не, да се защитава Париж. Едните, „героичните“, твърдяха, че градът трябва да

се отбранява до последна капка кръв. Според другите, „реалистите“, беше по-удачно отбраната да се премести на по-сигурна позиция, на юг, преди да се предприеме контраатака с американски подкрепления. Естествено, привържениците на отбраната до смърт обвиняваха „реалистите“ в поражение. В крайна сметка това беше полемика на кръчмарски стратегии, но благодарение на нея продавахме много екземпляри. Разбира се, ръководството реши да заеме страната на героичните. Но вместо:

Париж! Няма да ни победят!

Аз го превърнах в:

Париж няма! Да ни победят!

Това беше основателен повод господин Хардлингтън да ме порицае за пореден път.

Господин Хардлингтън беше мой шеф в „Таймс ъф Бритън“. По някаква причина, която така и не разбрах, за него аз бях човешкото олицетворение на всички недостатъци на журналистическия занаят. Предполагам, че беше от хората, които имат нужда да изтъкват властта си, и понеже аз бях единственият му подчинен, страдах двойно от това. На външен вид Хардлингтън приличаше изключително много на класически стълпник, само дето брадата му беше по-поддържана и беше сресана с път по средата. Носеше монокъл, този смешен атрибут, за щастие днес излязъл от употреба. По онова време се запознах с много хора, които носеха монокли, и трябва да кажа, че всички бяха педантични и досадни. В очите на Хардлингтън блестеше онзи зле насочен фанатизъм, който обикновено докарва до отчаяние всеки събеседник и изтощава самия пророк. Беше голям последовател на Зола. Ала да сравняваме Хардлингтън със Зола, би било равностойно да сравняваме червея в някоя ябълка с бразилска анаконда.

Всички английски издателства без изключение бяха отхвърлили романите му. Често с употребата на словесно насилие, защото болезнената му настойчивост изчерпваше търпението и на най-възпитаните издатели. Единственият талант, който Хардлингтън притежаваше — както обикновено се случва с определена категория неудачници, — беше упоритостта. При това в превъзходна степен: бомбардираше с ръкописите си издателствата в САЩ, Канада, Австралия и дори Нова Зеландия. Колкото и невероятно да изглежда, някои издателства дори му връщаха ръкописите, прилагайки бележка,

в която изразяваха съжаление, че не могат да го поставят сред най-изтъкнатите фигури на световната литература.

Беше лесно да се отгатне дали са му върнали някой ръкопис по изражението, с което прекриваше прага на „Таймс ъф Бритън“ рано сутринта. Да си представим човек, който гледа към небето с надеждата слънцето да се покаже, и в същия миг в лицето го блъска метеорит, голям колкото трамвай. Целият персонал познаваше това изражение и когато някой редактор минаваше край него, му подхвърляше:

— Уважаеми господин Хардлингтън, всички тук горим от желание да прочетем творбата ви. Контактите ви с издателствата напредват ли в желаната от всички посока?

Отговорът му обикновено беше следният:

— Вие тънете в калта на първобитно невежество, но аз имам неоспорими доказателства, че семитските пипала са стигнали до Нова Зеландия.

Или Тасмания, или Нигерия, или където бе изпратил последната си книга. Беше изключително забавно да гледаш как господин Хардлингтън върви между бюрата на „Таймс ъф Бритън“ и бодее с чадъра си във въздуха... Първопричината за неговите неудачи? Еврейски заговор, целящ да заглуши човешкия гений, където и да се прояви той. Притежаваше огромна способност да оправдава своите провали с една по-висша и независеща от него причина. Колкото повече издателствата упорито го пренебрегваха, толкова по-убеден беше, че е жертва на заговор. Според Хардлингтън германският генерален щаб се състоеше изцяло от еврейски генерали. Всичките бунтове срещу империята, включително този на махдитите в Судан, въстанието на бурите и скорошните размирици в Ирландия бяха предизвикани от евреите. Евреите бяха виновни за твърде студените зими и за задушните лета, за сушите и градушките. Те бяха измислили сифилиса, маларията, тифуса, въшките и изпъкналото кокалче на големия пръст на крака вследствие на подагра.

Макар понякога да беше забавен, то постоянното общуване с него беше истинско мъчение. Гласът му беше дразнец, неприятен. Да си представим човек, който говори така, сякаш устата му е пълна със счупени стъкла. А сега да си представим, че този глас се е превърнал в господар и повелител на времето ни.

Може би някой ден Томи Томсън щеше да стане журналист. За момента обаче Томи Томсън беше обект, върху който господин Хардлингтън изливаше разочарованията си. Всеки човек на мое място би изпаднал в депресия. Сутрин, когато сирената на „Ройъл Стийл“ ме събуждаше, първата мисъл, която изникваше в съзнанието ми, беше Хардлингтън, и чаршафите ми изведнъж ставаха корави, като че бяха напоени със синтетична кола.

Мисля, че фигурата на Хардлингтън — по-скоро незначителна, — не беше истинската причина за огорченията ми. Хардлингтън само доусъвършенстваше кръга, в който се въртеше животът ми. Преди книгата изпълнявах заповедите на Флаг. А сега отново бях под властта на друг Флаг. Един умален Флаг може би, но с него приключваше периодът на творческо въодушевление, какъвто беше за мен написването на книгата.

Естествено, мислех за Амгам повече от всякога. Ала без онази импулсивност, която съпътства желанието. А и какво можех да направя? Да отида да я търся в Конго? Да изкопая дупка, по-голяма от онази, която бях изкопал на бойното поле? Не. Щях да стигна до заключението, че любовта е тъжно, отчайващо и жестоко преживяване. Моята версия за любовта беше мъгла под камъните и нищо повече.

С такива тъжни и горчиви мисли приключи първият месец от работата ми в „Таймс ъф Бритън“. Получих заплатата си, първата си заплата и предполагам, че това ми подейства като утеха.

Да излезеш да се разхождаш с пълен джоб! Каква интересна и приятна новост! Лятото беше отминало, но времето все още ни ощастливяваше със слънчеви и радостни — доколкото ни позволяваше войната — утрини. Отправих се към една книжарница. Искях да купя няколко книги, без да ме е грижа колко струват. Преди, когато зависех от временната и зле платена работа на доктор Флаг, винаги преценявах книгите и се питах: наистина ли си струват цената, която искат от мен? Ще оправдае ли очакванията ми фантастичната сума, която искат за тях? И трябва да призная, че бедността е най-големият критик. В онзи момент обаче за пръв път възнамерявах да купя каквито книги исках.

Влязох в една книжарница, която винаги бях харесвал. Стените бяха направо тапицирани с гръбчета на книги. И то тапицирани догоре. Таванът беше много висок и до него се стигаше с помощта на стълба с

двайсет стъпала. Почти можеше да се чуе как книгите говорят помежду си.

Замислих се и разбрах, че чувствата на Маркъс към дърветата са също като чувствата, които аз изпитвах към книгите. Затова ли бях наблегнал толкова върху привързаността на Маркъс към дърветата? Впрочем това нямаше особено значение.

Това беше книжарница-джунгла. Книжарят се беше качил на стълбата и подреждаше нещо на един рафт. Заявих присъствието си.

— Какво ще ми препоръчате, господине?

Книжарят имаше напълно бяла коса и беше леко глух. Доближи длан до ухото си и попита:

— Какво казахте, младежо?

Свих ръцете си на тръба и извиках:

— Какво ново ще ми препоръчате!

— Да, напълно сте прав! — беше отговорът му. — Наистина една необикновена книга.

И продължи работата си на интелектуалец лесовъд. Трудно беше да се разбере с него, затова заразглеждах изложените книги. Хвърлих поглед върху една полица, после върху друга и на третата зърнах книгата си, която сякаш ме поздравяваше. Имах чувството, че кръвта ми за секунда застина във вените, а после продължи да циркулира в обратна посока.

На корицата бяха нарисувани мъж и жена. Държаха се за ръце и бягаха през една джунгла, изобразена в черно-бяло. Кожата на момчето беше с цвят на маслина. Художникът не беше пресъздал дефекта на Маркъс в краката. Тя беше много по-висока, бяла, с плитки като миши опашки. Маркъс и Амгам бяха голи, но стратегически поставените сенки и растителност спомагаха всички клишета за порядъчност да бъдат спазени. Тя беше хубава. Глуповато хубава. Нежно, слабичко девойче. Художникът не беше разбрал нищо.

На задната корица историята беше представена като „невероятните преживявания на един млад англичанин, сблъскал се със суровостите на тропика, с безумствата на двама покварени братя и с нашествието на една живееца под земята цивилизация“. Нортън беше успял да я публикува в добро издателство. Може би не най-доброто от всички, но не и в най-лошото.

Не знам колко време стоях там прав, държейки книгата в ръце. Коленете ми се бяха превърнали в кубчета лед. Ако останех дълго време прав, щяха да се стопят и щях да се свлека на пода. Най-последно до мен достигна глас:

— Нали е доста необичайна книга?

Беше книжарят, вече слязъл от стълбата. Отворих уста, но не успях да отвърна нищо.

— Приятелю! — изсмя се книжарят развеселен. — Добре ли сте? По-бял сте и от героите в книгата!

Приближи се още малко и ми каза с поверителен и примирен тон:

— Винаги съм смятал, че заплахата ще дойде от Марс. Лъгали сме се, вижте откъде идва. Големият ужас не е отвъд звездите, той е под краката ни. А ние си губим времето, като водим война срещу тези зелени глави.

В отговор аз извърших най-безразсъдната постъпка през краткия си живот — купих собствената си книга. Най-жалкото беше, че не можех да се оплача. Нортън ми беше платил до стотинка. Какво щеше да прави след това с книгата, не беше моя работа.

Препрочетох собствената си книга с най-противоречиви чувства. Доколкото успях да преценя, Нортън не беше променил дори една запетая. Беше добавил обаче въведение. Обясняваше, че историята е действителна, но от уважение към участниците в нея бил сменил истинските имена. Стигнах до извода, че намерението му е било не да скрие истинската самоличност на героите, а да заобиколи закона, в случай че херцог Крейвър решише да го даде под съд. Говореше за Маркърс Гарви като за Руфърс Гарви, а що се отнася до Уилям и Ричард, просто не споменаваше фамилията им. (Уточняваше обаче, че са наследници на „изтъкнат джентълмен, активно участвал в кампанията в Судан и в трагичната ѝ развръзка“.) Навремето убийството на братята Крейвър беше вдигнало голям шум. Сега всички свързваха „случая Гарви“ с книгата. Както знаем, историята оневиняваше напълно Маркърс. Нещо повече, издигаше го до ранга на герой. Може би това беше от полза за Маркърс. Ала ми се стори должно, че Нортън е използвал подобна хитрост. Въпреки това не възнамерявах да му искам обяснения. Познавах ораторските му умения — беше способен да ме убеди, че Англия е съюзник на Германия и във война с Франция.

Вместо това реших да посетя Маркър. Отдавна не го бях виждал. Заподозрях, че дори е възможно той да не знае за съществуването на книгата.

В случая не отивах при него като юридически помощник на Нортън, затова нямах право на обичайната зала за посещения. Според правилника трябваше да се срещна с него в една от малките стаички, в които затворникът и посетителят са отделени един от друг с решетка. Когато обаче пристигнах, видях, че сержант Дългия гръб го няма. Един от служителите, които обикновено водеха Маркър от килията му до стаята за посещения, минаваше оттам и го попитах:

— Господин Дългия гръб не е ли на работа днес?

— Дългия гръб? — усмихна се той. — Откъде знаете, че подчинените му го наричаме така?

— Не знаех. Съвпадение. И аз го кръстих с това прозвище — извиних се. — В действителност така и не благоволи да ми каже името си.

Служителят се усмихна.

— Аз се казвам Джон — обяви той. — Така няма да се налага да ме кръщавате.

В отсъствието на Дългия гръб Джон се държеше по-човешки. Почерпих го с цигара, той почерпи мен и човекът ми обясни, без да съм го молил:

— В празнични дни като днешния има много повече посетители и Дългия гръб обикновено „регулира движението“, както сам се изразява.

Вече знаех къде е. Всъщност дотогава винаги бях влизал в крилото, отредено за юридическите помощници. Когато обаче с Нортън прекратихме договора си, трябваше да върна пропуска, който ми бяха издали като на юридически сътрудник. Въпреки това току-що бях влязъл през обичайната врата, а не би трябвало да съм там, би трябвало да чакам на опашка като всички останали и Джон знаеше това.

— Вече не работите за адвоката на Гарви, нали? — попита ме той с известно подозрение в гласа. После махна пренебрежително с ръка. — Няма значение.

Смачка фасата, огледа се наоколо, пъхнал ръце в джобовете подобно на истински сводник, и ми каза:

— Да доведе ли Гарви в обичайното помещение? Там ще ви е по-удобно.

Така и направи. Джон ни заключи и каза, че ще дойде, след като изтече установеното време. Дори свали веригите от ръцете на Гарви (но не и тези на краката му). Можехме да ставаме и дори да пушим. Никога не бяхме разполагали с толкова свобода. Всичко обаче тръгна зле още от началото.

Когато ме видя, вместо да се зарадва, Маркът само произнесе едно „А, вие“, което изразяваше разочарование и униние. Пушеше, вдишвайки тютюна настървено, сякаш цигарата му беше личен враг. Въпреки че глезените му бяха оковани, непрестанно се движеше от единия до другия край на стаята с трескаво безпокойство, подобно на звяр, който току-що са затворили в зоопарка. Беше очевидно, че не се интересува от мен. Сигурно го бях посетил в един от лошите му дни. Ала нима в един затвор можеше да има добри дни? Чувствах се неловко. Бях отишъл, за да го разсея, а вместо това присъствието ми сякаш го изнервяше. Не можех обаче да обвинявам един невинен човек, чийто живот висеше на косъм, че е в лошо настроение.

Показах му книгата. Това го успокои за известно време. Пое я в ръце. На все така красивите му устни се появи лека усмивка. После внезапно вдигна глава, зелените му очи се впиха в мен почти с ненавист и той каза:

— Какво трябва да правя с това?

Не можех да му отговоря, аз не бях Нортън. Той сам произнесе името му. Остави книгата, която го интересуваше много повече от цигарата, и извика:

— Какво прави Нортън? Можете ли да ми обясните?

Реших, че ако му изложа убедителни аргументи, ще го заставя да се замисли, за да ми отговори, и това ще го успокои. Опасявах се, че пазачите ще дойдат, а аз най-малко исках те да се намесват.

— Нортън работи неуморно по делото — започнах аз, — но знаете, че случаят не е никак лесен. Помислете само, има клетвена декларация на британския консул, в която ви обвинява. Не е лесно да се обори такова свидетелство.

— Кейсмънт? Консулт Кейсмънт? — попита той със смръщени вежди.

— Именно. Той и подписката, която е събрал от британската колония в Леополдвил. Профилът на поданика на Негово Величество Маркърс Гарви е обрисован в една, така да се каже, неблагоприятна светлина.

Само успях да го раздразня още повече.

— Кейсмънт? — повтори той и вдигна ръце нагоре. — Господи, та Кейсмънт е содомит! Попитайте който и да е бял, живял в Африка, и ще ви каже същото! През цялото време, докато бях в Африка, ме преследваше. Всеки ден и всяка нощ, които съм прекарал в Леополдвил, бях мишена на желанията му. Кейсмънт е озлобен. Понеже не можа да осъществи долните си намерения, си отмъщава на мен по същия долен начин.

— Защо не се предадохте на английските власти след събитията?

— Но вие какво си мислите? Че корабът, на който ме взеха като готвач, ще се отклони от пътя си, за да ме отведе в Лондон? Следваха търговски маршрут и чак след цяла година хвърлиха котва в английско пристанище.

— Добре, както и да е — настоях аз, — но въпреки че е било минало толкова време, защо не се предадохте на властите, когато пристигнахте в Англия?

Маркърс никога не беше отварял толкова широко очи. Не се огледа наляво и надясно. Внезапно сниши глас, който дотогава звучеше като сърдит крясък, и каза:

— Томсън, как може да сте толкова глупав?

Седнах на стола напълно победен. Погледнах стената, за да избегна погледа му. Беше прав. Аз самият бях писал историята му в продължение на четири години. Как можех да искам от човек като него, без препоръки, без приятели, без минало и без бъдеще, да се представи в английската полиция и така внезапно да им разкаже цялата история? Все така, без да го гледам в очите, добавих:

— Остават вашите показания. Признали сте писмено, че сте убили Уилям и Ричард Крейвър. Самият аз прочетох копието, което има Нортън.

Беше грешка, не трябваше да споменавам за признанието му. Маркърс направо полудя.

— Признал съм, че съм убил Уилям и Ричард? — изкрещя той. — Разбира се, че признах! Вие какво мислите, че прави полицията с

хора като мен? За да престанат да ме бият, щях да призная, че съм убил и ерцхерцога на Австрия!

Нищо не можех да направя, освен да го помоля да говори тихо. Напразно. Той се гърчеше като луд в усмирителна риза и крещеше.

— На Нортън сигурно му е удобно в кабинета! И представа няма колко е студено в килията. — Той включи и мен в упреците си: — Вие също. Никой не може да си представи колко е студено в една килия! Студът прониква в костите, както дървоядът — в дървото. И това се случва на мен, на мен, който съм живял в Конго, в Конго! Защо не ме пуснат да се върна в Конго? Искам да се върна в Конго!

Чух звук от отварящи се решетки отвъд коридора и го помолих:

— Млъкнете, моля ви.

Той не ме чуваше. Движеше се в кръг като пумпал и гледаше в тавана.

— Аз бях в Конго. В Конго! А сега, докато чакам да ме обесят, шия чували. Шия чували в затворническа работилница!

Появи се Джон, може би за да ми поиска още една цигара, защото времето за свиждане още не беше свършило. Маркърс обаче почти се нахвърли върху него. Хвана се за решетките и закрепця така, сякаш плюеше думите.

— Чували, чували, чували, чували!

Приличаше на луд. Беше луд. Служителят се уплаши и избяга.

— Знаете ли какво направихте? — извиках аз. — Ще извика подкрепление! Млъкнете!

В отговор Маркърс се опита да изтръгне единия крак на масата, за да го използва като тояга. Не успя. Появи се Дългия гръб с двама пазачи.

— Господин Томсън, какво правите тук? — обърна се към мен Дългия гръб с тон, в който личеше по-скоро морален, отколкото официален упрек. — Познавате добре тази институция, знаете, че нямате разрешение да влизате при затворниците през това крило. Трябва да минете към групата посетители без юридическа акредитация!

Маркърс все така крещеше като обезумял.

— Аз съм бил в Конго, в Конго! — И продължаваше да дърпа крака на масата.

Масата обаче явно беше проектирана именно за да осуети такива опити. Дългия гръб го предупреди три пъти, както повеляваше затворническият правилник. Веднага след това отвори вратата, той и тримата пазачи влязоха и заудряха Маркърс с гумените си палки.

Никога не бях предполагал, че толкова брутално приложена сила може да бъде и толкова рационална. Дългия гръб и подчинените му го биеха с целенасочена жестокост. Палките удряха врата, бъбреците, тестикулите — в този ред, и започваха отново — врата, двата бъбрека, тестикулите. Маркърс се беше свил на пода и се защитаваше като котка, като ги драскаше и хапеше по глезените. Предпочитах да изпитам това насилие върху себе си, вместо да бъда негов свидетел.

Тръгнах си, преди да свършат. Излязох от помещението, завих два пъти по коридора и още чувах виковете на Маркърс. И настойчивото повтаряне: „Искам да отида в Конго, искам да отида в Конго!“ На едно място намерих чешма. В този ден открих, че човек може да бъде дълбоко благодарен за толкова обикновено нещо като една чешма. Намокрих си лицето с трескавите движения на муха, която си търка главата с крачетата... После, вече по-спокоен, се сетих за нещо: беше много възможно в същия този момент приятелят на Маркърс, за когото Нортън ми беше говорил, да чака на опашка, за да го посети. Знаех, че старите африкански заселници са много солидарни помежду си, до степен, която останалите цивилизовани хора трудно можеха да проумеят. Беше празничен ден и той като нищо можеше да е дошъл в затвора. И който и да беше той, несъмнено щеше да е благодарен някой да го осведоми за това, което току-що се беше случило. Така че се отправих към крилото за свиждания и заоглеждах дългата върволица от мъже и жени, които чакаха на опашка. Обслужваха ги четирима служители, които попълваха документи и ги претърсваха един по един, преди да ги въведат в помещението. Четирима служители бяха твърде недостатъчни, за да обслужат толкова хора, и опашката напредваше изключително бавно.

Сред хората, които чакаха, имаше една невероятно висока жена. Беше много слаба и висока най-малко два метра. Беше облечена цялата в черно. Дълга пола до глезените, черни боти, черна шапка и, защит на шапката ѝ, черен воал от фина мрежа, който покриваше лицето ѝ. В началото не ѝ обърнах никакво внимание. Аз търсех мъж с вид на ветеран от Африка, с лице, по което да личат следи от тропическите

наслади и несгоди. Накрая обаче се загледах във високата и слаба като аспержа жена, която неминуемо изпъкваше с ръста си.

Сигурно беше доста особена, след като беше скрила женствеността си под толкова пласта дрехи. И изглеждаше толкова тъжна, толкова погълната от опашката, от това да се придвижи с крачка напред, че светът ѝ се свеждаше до гърба пред нея. Приличаше на привиденията, обитаващи гръцкия ад, за които времето и пространството не съществуват. Видът ѝ ме изпълни с тъжни мисли. За да стигне до любимия човек, трябваше да се потопи в зловещия свят на затвора. И освен това беше принудена да чака на тази бавно придвижваща се опашка, което беше допълнително мъчение. Отправих се към изхода, поклащайки тъжно глава, и си казах: ето една жена, която е антипод на Амгам. Помислих си го и се спрях, сякаш се бях блъснал в невидима стена.

За част от секундата историята, която бях изграждал през последните четири години, промени всичките си цветове. Да си припомним епизода със свети Павел, който пада от коня. Е, аз бях конят.

Колко жени, високи два метра, можеше да има в Лондон, в Англия, в света? Кого посещаваше тази жена? Търсех с очи ръцете ѝ. Носеше копринени ръкавици, но бяха странен модел, бяха цели, поради което не можах да преброя пръстите ѝ.

Ами ако Маркърс беше променил епизоди от разказа си, за да предпази Амгам? Внезапно прозрях: двама влюбени като Маркърс и Амгам никога не биха се разделили, никога. Казах си: „Ако в онзи ден ти беше в Морето на девиците с фитил в ръка, щеше ли да я пуснеш да си отиде?“

Отговорът беше повече от ясен. Въпросът не беше какво би направил Маркърс. Въпросът беше, че тя, Амгам, никога не би се отказала от любовта си заради нещо толкова тривиално като спасяването на света. И когато е трябвало да избира между света на тектоните и света на хората, избрала любовта, независимо къде щяла да я отведе тя.

Пипнах челото си, за да се уверя, че нямам температура. Как съм могъл да бъда толкова глупав? Маркърс се беше опитал да ме излъже с дребни подробности относно Пепе само за да спаси доброто име на

своя африкански приятел. В такъв случай какво ли не би казал или не би премълчал, за да скрие следите на Амгам?

Спомням си как стоях като зашеметен там в затвора, с очи, втрещени в една жена, която чакаше на опашка. Не можех да помръдна. Сякаш обувките ми бяха пуснали корени. Докато я гледах втрещено, без тя да ме забележи, аз мислено пресъздавах цялата история на Маркърс и Амгам, истинската история, или поне онази част, която Маркърс беше скрил от мен, за да предпази любимата си. Пресъздадох я за миг, като паяжина, изплетена със светкавична бързина.

Виждах как Амгам поема инициативата. Виждах я как убеждава Маркърс да се върне в Лондон — домът на любимия ѝ. Виждах как повисшият ѝ интелект се опитва да проумее един нов и непознат свят. И да оцелее. Виждах я да стои пред огледалото, разучавайки изкуството на грима, за да скрие твърде светлите си черти. Виждах я преобразена от викторианските рокли, от модата на една епоха, която е задушавала свободата на жените, но от която тя се е възползвала, за да спаси своята. А после? Маркърс е в затвора, а тя не може да разбере защо. Защо хората затваряха човека, който бе спасил човечеството от най-разрушителната раса във вселената?

В този ден изпитах срам, че принадлежа към човешкия род. Амгам оставя всичко, за да дойде в нашия свят. Избира да живее сред нас, едно „нас“, чието възплъщение е Маркърс. А кое е първото, което ние правим? Похищаваме любимия ѝ, затваряме го зад каменни стени. Стени, изградени с по-здрави и големи камъни от всичките, които разделяха човешкия свят от тектонския свят, защото между хората и тектоните имаше само камъни, но между нея и него сега заставаха законите на една империя.

Обля ме студена пот. Да застава лице в лице с Амгам беше най-голямото ми желание на света. Както и последното нещо, което мислех, че ще ми се случи. Мястото беше повече от жалко. Никой не ѝ обръщаше внимание. За посетителите, редящи се на опашка, беше важно единствено да се придвижат с една педя напред. А служителите в затвора, които притежаваха интелект на дресирани бълхи, бяха обучени да търсят пили, а не жени тектонки.

Приближих се към нея, твърдо решен да повдигна воала ѝ. Когато обаче пръстите ми бяха на десет сантиметра от лицето ѝ, се

спрях. Ами ако грешах? Ако просто беше една висока жена? Съществуваше и по-страшна възможност: да не греша. Ако беше тя и я разкриех пред всички, последствията щяха да бъдат фатални.

Тя беше толкова погълната от опашката, че едва след секунди видя пръстите ми толкова близо до воала си. Най-после си даде сметка за намеренията ми и изпищя с един по-скоро мъжки глас. Аз се уплаших колкото нея, а може би и повече от нея. Тя отскочи назад и избяга. Хукнах да я преследвам, но преди да изляза от сградата, се разнесе заповеднически глас:

— Господин Томсън! Може ли да знам какво правите?

Понечих да отмина, но Дългия гръб изръмжа едно недвусмислено „Стойте“. Не можех да не се подчиня на толкова директна заповед.

— Винаги съм имал добро мнение за вас, господин Томсън — укори ме той. — Защо искате да го развалите? Знаете ли, че днес допуснахте сериозно провинение? Две провинения! Първо се срещате със затворник, използвайки забранен за вас достъп, а после безпокоите посетителка.

Хората, които носят униформа, колкото и незначителна да е тя, не целят толкова да се спазва законът, колкото да се подчини заподозреният. Най-добрият начин властите да забравят за нас е да се признаем за виновни, така че казах:

— Просто съм объркан. Приемете извиненията ми. — И веднага след това: — Може ли да си тръгна?

Естествено, Дългия гръб стана по-снизходителен.

— Господин Нортън ми каза, че сте били в окопите. Сражавали сте се за страната, това ви прави чест.

— Да, в артилерията. Може ли да си тръгна?

Дългия гръб говореше, с поглед, зареян някъде над главата ми и встрани от нея, сякаш аз бях последното нещо на този свят, което го интересуваше.

— Оръдията са велико оръжие. И предполагам, най-безопасното. Имам предвид разстоянието, на което се намират от врага. Е, не го приемайте като упрек. Раниха ли ви?

— О, не. Според лекарите белите ми дробове вече не са толкова еластични. Ала предполагам, че мога да се смятам за късметлия.

Задържа ме още малко. Докато преди не ме забелязваше, сега се взираше изпитателно в мен с онзи свой поглед на нощен фар. Дългия гръб гледаше всеки човек така, сякаш знаеше нещо лошо за него. После вдигна очи и ме бодна приятелски два пъти по гърдите с палката.

— Този път ще премълчим какво са видели очите ни. Но това неправомерно държане да не се повтаря повече. — Най-последно ми посочи изхода с гумената си палка и рече: — Вървете, господин Томсън.

Когато излязох, вече беше твърде късно. На улицата нямаше никого, освен черната и мокра настилка и пустите циментови ъгли.

Неочаквано животът ми се сблъска с две сериозни предизвикателства. От една страна, присъствието на Амгам. От друга, успехът на книгата. Пресата пишеше за нея, отзивите бяха добри. Сега, повече от половин век по-късно, е много лесно да се прозрат факторите, които дадоха тласък на историята на Маркъс. Войната се водеше вече четвърта година. Всички копнееха за някаква промяна. А Маркъс Гарви, действащото лице Маркъс Гарви беше идеален за утвърждаването на нов тип герой. Обществото беше преситено от една абсурдна и безкрайна война. Докато каузата на Маркъс беше чиста и невинна. Голямата война беше един вид световна гражданска война. Докато одисеята на Маркъс помиряваше човечеството със самото себе си.

Светът около мен се сгромолясваше. Гордеех се, че аз съм писателят, който беше пресъздал историята... В същото време не бях признат и никога нямаше да бъда признат за такъв. Можете ли да си представите по-трагично положение за един автор? При това книгата вече беше стигнала и до редакцията на „Таймс ъф Бритън“. Донесена именно от неизтощимия господин Хардлингтън.

Един ден той се появи в редакцията, кудкудякайки с неприятния си като на прегракнал папагал глас.

— Ако обичате, прочетете това, господин Томсън!

И остави един екземпляр от книгата на бюрото. Пусна я изневиделица отвисоко, като че беше тухла.

— Здрава като желязо конструкция и лек като перо стил. — И отсече победоносно: — Сбогом, романтизъм! Сбогом, социален реализъм! Ето това се нарича модерна проза, господин Томсън!

Жалко, че не ми направиха снимка в този момент. На мен и на Хардлингтън. Най-вече на Хардлингтън. Беше въодушевен.

— Едва ли можете да оцените величието на тази творба, защото вие сте бълха в литературата. Но се опитайте, господин Томсън, поне

се опитайте — рече той с престорено бащински глас. — Ще ми бъдете вечно благодарен, че съм ви насочил към този литературен шедьовър.

Той млъкна, после поде с обичайния си подигравателен тон.

— Между другото западният фронт как е днес? Войските ни държат ли се? Или вече сме изгубили Париж?

Аз обаче му върнах екземпляра и казах с остър тон:

— Случайно съм прочел книгата и не е необходимо да ми я давате.

С това успях само да го настроя още повече срещу себе си.

— Наистина ли? — попита той учудено. — Кажете, господин Томсън, каква е вашата екзегеза?

Не знаех какво е екзегеза. Хардлингтън се изсмя.

— Коя концепция ви хареса най-много? — каза той със злобна усмивка. — Изкуплението на двамата братя? Извисяването на готвача Гарви? Или превъзходството на английската раса над семитската заплаха?

Това ме изкара извън кожата.

— За какво изкупление говорите? Братята Крейвър са били бездушни и извратени! Това е ясно показано в книгата.

— Виждате ли? Неспособен сте да разберете вътрешните кодове, които крие всяка велика творба. Много е вероятно двамата английски благородници да са извършили някаква осъдителна постъпка. Ала те изкупват вината си с борбата, която водят в Конго.

Аз се разгорещих.

— Но те са рушители на живота! Гарви спасява света! Двамата братя, особено Уилям, се опитват всячески да му попречат!

Хардлингтън беше предвидил отговора ми, защото още преди да довърша, каза:

— Ето това е извисяването, за което говорех. Дори един обикновен готвач, когато следва примера на двама английски аристократи, накрая придобива духовното благородство на английската раса.

— Но Гарви с наполовина циганин! — отвърнах аз. — Каква раса и какви ти там глупости!

Хардлингтън рече с престорено примирение:

— Ах, приятелю. Виждам, че не сте разбрали нищо. Очевидно е, че книгата съдържа скрита символика и така трябва да бъде тълкувана.

Дори вие бихте могли да разберете, че тектонските дълбини са метафора на заплахата, която е надвиснала понастоящем над нас. — Хардлингтън скръсти тържествено ръце на гърдите си и попита: — Да видим, господин Томсън, коя раса се крие в канализацията и чака удобния момент, за да атакува общите интереси на човечеството?

— Тектоните не са никакъв символ на международния юдаизъм! — отвърнах аз. За миг се почувствах отново автор на книгата. Ръгнах с пръст корицата, сякаш исках да я продупча, и заявих: — Книгата казва това, което пише в нея, и нищо повече.

— Браво! — каза Хардлингтън и изръкопляска подигравателно.

Не му обърнах внимание и продължих:

— Тектоните са тектони. А двамата английски благородници са точно копие на тектоните. Или обратното. Ето това е проблемът! — Посочих към гърдите си с двата палеца: — Ние сме тектоните.

Хардлингтън изцъка с език по един особено неприятен начин. Приличаше на тренъор на кенгура. И отхвърляше моите претенции за тълкуване, поклащайки пръста си като махало.

— Не, приятелю, не. Вашата наивност ме учудва. — Той млъкна, сетне попита: — Според стажанта за редактор Томас Томсън коя е сърцевината на тази велика творба?

Никога не се бях изправял толкова решително срещу Хардлингтън. Може би затова бях привлякъл вниманието на колегите, които прекратиха работата си, за да следят спора в качеството си на зрители. Когато десет пишещи машини спират да тракат едновременно, настъпва оглушителна тишина. Хардлингтън очакваше отговора ми. Колегите ми очакваха моя отговор. Аз очаквах своя отговор. След дълго размишление казах.

— Че Амгам и Маркъс се обичат. И че любовта им спасява света.

Очите на Хардлингтън заприличаха на билиардни топки. Толкова набъбнаха, че за миг помислих, че ще паднат на пода, както зрелият плод пада от дърветата.

— Опитвайте се да ми кажете, че толкова сложна повествователна конструкция има за цел да разкаже за флирта между един куц полуциганин и една белезникава и грозна жена?

Поколебах се и накрая отвърнах:

— Ами да.

Той се разсмя. Толкова дълго се смя, че останалите служители се изненадаха, че господин Хардлингтън, обикновено толкова сериозен, хаби белите си дробове за една безсмислена дейност, каквато е смехът. После се приближи още повече към мен, потупа ме три пъти по рамото с привидно любезен жест, макар че всъщност се възползваше, за да си избърше ръцете в ризата ми, и каза:

— Свеждате един космически конфликт до необузdana плътска авантюра. Не, приятелю, не. Висшата литература не е залък за низшите духом.

Хардлингтън се забавляваше, като издевателстваше над мен, а това беше твърде недостойно. Аз бях твърде млад и системният натиск на Хардлингтън накрая ме накара да се усъмня. В какво? Във всичко.

Дори не бях сигурен какъв е бил действителният ми принос за книгата. Истинският главен герой в тази история беше Маркъс Гарви. И неговият ангел-хранител Едуард Нортън. Без тях нямаше да има история. Двамата бяха необходими, за да има книга. Аз обаче не. Имаше достатъчно писатели, способни да напишат историята на Маркъс Гарви. Имаше обаче само един Маркъс Гарви. В Лондон гъмжеше от адвокати. Само един обаче можеше да води „делото Гарви“ като Нортън. Всичко вече ми изглеждаше неясно и сиво.

Що се отнася до Хардлингтън, аз още не знаех, че посредствените хора обичат да се обграждат с още по-ограничени от тях хора. По този начин им е по-лесно да приписват неудачите си на някаква несправедливост от космическо естество. Сякаш ни казват: сравнете моя интелект с този на човека до мен, не е ли очевидно, че заслужавам по-достойно за духа ми място? Хората като Хардлингтън издигат личните си проблеми до нивото на социален симптом. (В случая с Хардлингтън виновните бяха евреите, ала това се дължеше на присъщата му методичност, защото можеха да съществуват безкрайно много варианти.) Най-любопитното беше, че аз страдах от обратното ограничение: никога нямаше да мога да разкрия истината на Хардлингтън, така че дори не си правех труда да я изрека. При мисълта за това се отчайвах, понякога с дни не исках да си спомня кой е истинският автор. Може би защото умът ми беше твърде зает с друг проблем. Какъв? Беше лесно да се отгатне: присъствието на Хардлингтън ме разстройваше толкова, колкото и отсъствието на Амгам.

Самото предположение, че в същия този момент тя се намира някъде в Лондон, ме подлудяваше. Не можех да излича от съзнанието си образа на онази толкова висока и слаба, облечена в черно и бягаща фигура. Пръстите ми за малко щяха да я докоснат и този път това не беше халюцинация, причинена от отровния газ. Защо беше избягала от мен? Всяка оскърбена жена при такива обстоятелства щеше да ме порицае, че съм приближил най-нахално пръстите си до лицето ѝ. Тя обаче бе предпочела да избяга.

Тази война на два фронта беше твърде изтощителна за горкия Томи Томсън. През следващите дни ме обзе странна апатия. Когато не бях на работа, лежах в стаята си или стоях в някой ъгъл на пансиона и не правех нищо, освен ако не беше по нечие изрично указание. Чувствах се объркан, като човек, който се блъска в стена в края на задънена улица. Изпитвах пълно безразличие към всичко. Превърнах се в безцветно копие на господин Модепа, с тази разлика, че той поне се усмихваше по цял ден. Често с него се оказвахме по едно и също време във всекидневната. Той се усмихваше с онази своя глупава и щастлива усмивка и аз бях принуден да му отвръщам с усмивка в един ням диалог. От време на време господин Макмахън ни извеждаше от къщи. Тримата отивахме в една ирландска кръчма на две преки от пансиона и пиехме бира с ирландските приятели на Макмахън, които ходеха редовно там. Модепа стоеше безучастен, с вечната си усмивка на устните. Какъв контраст между ирландците, които викаха и се ругаеха приятелски сред облаци тютюнев дим, и нас двамата.

И именно тогава един човек, от когото най-малко очаквах това, ми вдъхна живот. И кой беше той? Разбира се, неотразимият господин Хардлингтън.

Не знам защо говоря толкова лошо за Хардлингтън. По свой начин той заема доста важно място в тази история. Книгата печелеше популярност и огорчението, което това ми причиняваше, най-сетне ме накара да реагирам. Случи се, когато обожанието на Хардлингтън към книгата започна да секва. В началото хвалеше съдържанието. После превъзнасяше ежедневно литературните ѝ достойнства, като се представяше за единствения човек на земята, способен да тълкува правилно смисъла на произведението. „Думата читател няма множествено число“, твърдеше той, а после навлезе в етап на снизходително интимничене с автора. Всъщност накрая зае мястото

му: „Е, би трябвало да признаем, че аз щях да изгледа по-добре някои абзаци“, казваше той. И добавяше и задраскваше думи върху един екземпляр от книгата с писалката си. Един ден не можах да се сдържа и го нападнах.

— Щом ви се струва толкова лесно да поправяте грешките в един шедьовър, защо не напишете един и вие?

Отвърна ми, без да откъсва очи от книгата и с възхитително самочувствие.

— Изобщо не бързам да довърша творбата си. Днес лихварството господства навсякъде. Евреите са господари на издателския бранш и отричат всяка творба, която не носи доходи. Аз обаче се стремя към безсмъртие, а не към обогатяване. И не смесвам изкуството с икономическите интереси. — Размаха назидателно пръст и каза: — Границата между литературата и литературната индустрия, господин Томсън, е, че първата борави с букви, а втората с цифри.

Размишлявах дълго върху тези негови думи. Никога не се бях замислял, че една успешна книга може да донесе толкова пари. Човек като Нортън обаче със сигурност знаеше. Тази мисъл накърняваше представата, която си бях съставил за него и за „случая Гарви“. Сякаш виждах познат пейзаж, но от друг ъгъл. Колкото повече мислех, толкова по-наранен, възмутен и измамен се чувствах и на третия ден се отправих към дома на Нортън. Беше тъмно, този ден бях излязъл много късно от „Таймс ъф Бритън“. Хардлингтън ме порицаваше всеки път, когато грешах с печатането. По-добре. Така задействаше бомба. Бомбата бях аз.

Нортън не ме очакваше. Беше по пантофи и копринен халат. Въведе ме обаче в кабинета си. Не му дадох време да седне. В съзнанието ми все още беше жива сцената от скорошното ми посещение в затвора и аз започнах така.

— Трябва да направите нещо за Маркъс. Това момче няма да издържи още дълго. Много скоро ще превърти напълно.

Нортън беше много умен човек. Мразех това негово качество. Бях подготвил грижливо речта си, ала той я направи на пух и прах още щом си отвори устата.

— Не сте дошли да ми говорите за Гарви.

След първите секунди на объркване реагирах, като вдигнах юмруци. Никога не бях предполагал, че съм способен да вдигна

юмруци над главата си.

— Да и не! — извиках аз. — Вие ме излъгахте!

Той направи странна гримаса, помръдвайки веждите и тънкия си мустак. Това ме вбеси още повече. Човек, който е вдигнал и двата си юмрука, показва, че е във война със света, но когато вдига само един, и то на височината на носа, показва, че е във война с този, който стои пред него. Казах:

— Не се правете, че не разбирате! Ако тук има някой хитрец, то със сигурност не съм аз! И ако има някой глупак, то със сигурност не сте вие!

Нортън остана невъзмутим. Ограничи се да овладее положението.

— Желаете ли чаша коняк?

И посочи с ръка вратата, която водеше към жилището му.

Влязохме в уютно салонче. Имаше две кресла и дори камина. Почерпи ме с коняк. Струваше ми се странно човек като него да ми сервира. И, естествено, промяната на обстановката оказа своето въздействие. Бяхме седнали от двете страни на камината и аз постепенно се успокоих, макар че бях все така възмутен. Нортън нямаше намерение да ме накара да мълча. Поднесе чашата към устните си и със свободната си ръка направи снизходителен жест, с който казваше: обяснете се, моля ви.

— Смятам, че вие ни предадохте — започнах аз. — Маркърс и мен! Мисля, че никога не сте ме приемали като ваш юридически помощник. Никога не сте вярвали, че бих могъл да помогна на Маркърс. — Докато говорех, аз все повече се екзалтирах. Насочих обвинително пръст към него. — Мисля, че още от първия миг сте действали като капиталист, воден от користни подбуди, и че с Маркърс сме изиграли ролята на експлоатирани пролетарии. Пролетарии на перото и на решетките, но в края на краищата пролетарии!

— Така ли мислите?

— Какво искате да мисля? Разбрали сте, че историята на Маркърс може да се окаже доходна. Вие обаче не сте писател. Затова наехте мен, един двайсетгодишен наивник. Дори нито едно издателство да не приемеше книгата, вие нямаше да изгубите нищо. Ала ако се превърнеше в бестселър, а всичко предвещаваше това, щяхте да спечелите много пари!

Аз изсумтях гневно и отпих дълга глътка. Направих го по-скоро за да се успокоя, отколкото заради удоволствието от пиенето. Сетне продължих.

— Мен ме отстранихте от пътя с незначителен хонорар. И понеже не съм подписал никакъв договор, какво мога да искам? Ако бях протестирали, кой щеше да повярва, че един толкова млад и без професионална биография автор е написал толкова успешна книга? Още когато се запознахме онзи ден на гробището, вие сте знаели, че доктор Флаг никога няма да ми даде каквато и да е препоръка. Има само още един свидетел: Маркърс. А Маркърс отива на бесилото. Съвършено престъпление!

Нортън следеше логиката ми с леки и утвърдителни поклащания на главата.

— Да, разбира се, винаги съм смятал, че съвършените престъпления се извършват в рамките на закона — пошегува се той. Но веднага добави с остър тон, какъвто дотогава не бях чувал от него и който ме накара да занемея: — Не знаех, че имате толкова ниско мнение за мен, господин Томсън.

Нортън беше много по-завършена личност от мен. По-зрял, по-уверен, по-образован. Беше ми трудно да запазя хладнокръвие. Не казах нищо, но и не помръднах. Той се отпусна. Сякаш креслото омекваше и го поглъщаше постепенно.

— Много ме затруднявате, господин Томсън. Каквото и да ви отговоря, няма да ми повярвате. Както се казва в правото, у мен е тежестта на доказване. Тоест аз трябва да докажа невинността си.

Каза това и потъна в дълбоко размишление. Не можех да не му се възхищавам заради пълната хармония между личността му и външния му вид. Аз се бях постарал да се явя в дома му облечен с възможно най-голямата елегантност, която можех да си позволя. Въпреки това с резките си движения бях успял да измачкам костюма си. Докато той, въпреки че не бе очаквал посещението ми, имаше вид на денди: чорапите от черна коприна, правият ръб на безупречно изгладените панталони, халатът, също от коприна. И плешивостта му, както винаги съвършена. Тази плешивост възвестяваше на света, че между чистите и овални стени на черепа се крие интелект, който не трябва да бъде смущаван. Освен това към непринудената елегантност Нортън прибавяше неоспорим драматургичен елемент.

Нортън размишляваше и аз знаех, че се забавлява, като се прави, че не ме забелязва. По този начин искаше да покаже, че за да спре налудничавите ми пориви, е достатъчно да се отдаде на размисъл с чаша коняк в ръка. Докато мислеше, той разклащаше чашата, държейки я с палеца и показалеца като експерт. За коняка ли мислеше, или за „случая Гарви“? Бях сигурен, че Нортън притежава толкова познания за коняка, колкото тектоните за астрономия. Вдигна поглед от дълбините на течността и каза с високопарен тон:

— Много добре, господин Томсън, ето какво ще направим. По стечение на обстоятелствата е настъпил точният момент. Поради големия успех ще бъде отпечатано второ издание. Преди да го направят, ще изпратя една бележка, която да включат на първата страница. Сега ще я напиша.

Остави ме в креслото и с коняка. Стените на дома на Нортън също бяха боядисани в цвят на коняк.

Когато се върна, тикна лист хартия в ръцете ми. Прочетох го. Текстът беше безупречен. В по-малко от четирийсет реда обясняваше връзката ми с Нортън и с книгата, без да я променя и изопачава. Нортън се извиняваше, че си е присвоил името ми. В началото не отдавал никакво значение на факта, че е използвал един „негър“. Ала когато книгата напуснала юридическата сфера и се наредила сред литературните шедьоври, сторило му се справедливо да огласи името на истинския автор: Томас Томсън. Той самият бил послужил само като мост между Маркъс Гарви и Томас Томсън — факт, с който се гордеел изключително. От това издание нататък той оттеглял името си и молел младият Томас Томсън да бъде смятан завинаги за истинския и единствен автор. Накрая Нортън искаше справедливост за Гарви.

Критиците няма да одобрят тези редове, защото книгите са безсмъртни, докато ние хората имаме само един живот, а юридическите казуси, които са още по-ограничени, имат срокове. Не съм авторът и никога не би трябвало да фигурирам като такъв. Следователно сега мога да се върна към моята истинска роля и да направя обективна преценка. А това ми позволява да установя един факт: че художествените висоти, до които се издига тази

книга, са пропорционални на подземните дълбини, до които е стигнал Маркъс Гарви, и че двете пътувания имат благородна цел. Първо, да издигнат английската литература на още по-високо стъпало; второ, да спасят човечеството. И именно тук умолявам читателя да си зададе следния въпрос: не би ли било прекрасно прочитът на тази книга да ни помогне да превърнем света в едно по-справедливо място? Когато един невинен е осъден, част от невинността ни като общество загива с него. Да не допускаме това.

Естествено, аз стоях със зяпнала уста. Нортън отсъди:

— На литературата — каквото е на литературата, и на правото — каквото е на правото. — После добави: — От този момент и със задна дата всички авторски права на книгата ви принадлежат, господин Томсън. Това включва литературната слава и финансовите печалби. — Усмихна се и добави с лек укор: — Промених ли поне малко мнението ви за мен?

Какво можех да отговоря? Едно обикновено, „да“ щеше да бъде твърде слаба дума. Нортън не само беше разсеял всичките ми съмнения, но дори удовлетворяваше искания, които не бях отправял към него. Бях твърде млад. Все още не знаех, че пресметливите хора обикновено се показват щедри.

— Наистина стратегията ми относно „случая Гарви“ излиза извън рамките на правото, господин Томсън. Ала не в посоката, в която вие предполагате — рече той, докато се сбогувахме.

През следващите дни тази стратегия ясно пролича. Книгата направи огромен скок — от страниците на литературната критика премина на страниците на неспециализираните издания. Всички пишеха за Гарви — Гарви тук, Гарви там. Един ден в редакцията носех огромен куп книжа. Бях го обгърнал с две ръце. Купът беше толкова голям, че стигаше до брадичката ми. Вървах зад гърба на господин Хардлингтън, който ме товареше с папки, които подбираше от прашните лавици. Товарът ми беше толкова голям, че влязох в положението на носачите в Конго. Бяхме по средата на пътя до бюрата ни, когато един глас нареди на Хардлингтън да отиде в кабинета на

директора. Последвах го, воден от инстинкта на мулетата, които не се отделят от гърба на господаря си.

— Хардлингтън! — извика директорът още преди да прекрачим прага.

Пред него имаше два листа хартия и той гледаше последователно ту единия, ту другия.

— Каква да бъде темата на следващия брой? Случаят „Бергстрьом“ или „случаят Гарви“? Между другото, знаете ли кой е този човек?

Случаят „Бергстрьом“ не се нуждаеше от пояснение. Бергстрьом беше шведски предприемач, обвинен, че е продавал оръжие на германците. Това щеше да бъде напълно приемливо за един предприемач от неутрална страна, но тъй като Бергстрьом имаше делови интереси в Англия, винаги бе отричал, че поддържа връзка с великите сили. Бергстрьом беше добре познат сред бохемските среди в Лондон. Беше богат, млад, привлекателен и известен с частните си празненства. Фактът, че такъв човек е могъл да изпадне в немилост, беше скандал, който обхващаше както шпионажа, така и висшата политика, и всичко това обгърнато от светски блясък. Тоест, специалитетът на „Таймс ъф Бритън“. Що се отнася до Маркълс, Хардлингтън обобщи информацията за него лаконично:

— Господин Гарви е второстепенно действащо лице в една странна история за Конго.

— Не, не! — възроптах аз иззад купчината хартии.

Никой не ми беше разрешил да седна, нито да си почина и ръцете ми вече се огъваха под тежестта на папките. Аз обаче бях длъжен да защита Маркълс.

— Гарви е главен герой в една световна епопея. Историята му заслужава да бъде отразена в цял един брой на „Таймс ъф Бритън“!

Директорът попита:

— Коя от двете истории представлява по-голям интерес за хората?

— И двете — отвърна Хардлингтън, — но историята на Бергстрьом е по-патриотична. Става дума за финансов скандал, свързан с оръжие. Благодарение на намесата на счетоводния отдел на Министерството на вътрешните работи се е разкрило, че шведският

предприемач е играел двойна игра. Със сигурност е еврейн... — И той заяви въодушевено: — Момчетата от отдела са истински герои!

— Господин директоре — осмелих се да се намеся, — героизмът е въпрос на нравствено величие, а не на цифри. А Маркъс е истински герой.

— Герой — заинтересува се директорът. — Харесвам героите.

— Да! — казах аз. — Гарви е спасил цялото човечество!

— Човечеството в целия свят? Този човек е спасил живота на всичките хора по света? — Той размаха пурата, гледайки иронично Хардлингтън и попита: — И живота на тъща ми?

Хардлингтън, който в някои отношения беше по-скоро глупав, отколкото ограничен, не разбра шегата. А аз не можех да се засмея, защото тежката купчина заплашваше да ме смаже. Възползвах се, докато Хардлингтън се чудеше дали Маркъс е спасил тъщата на директора, и казах:

— Бергстрьом е просто един шведски милионер, станал жертва на обстоятелствата — говорех, като правех нечовешки усилия, — докато Гарви е анонимен герой. И за разлика от днешните герои не е унищожил картечно гнездо. Той е герой, защото е пожертвал щастието си за свободата на всички хора.

— Добре, добре — каза директорът и махна нетърпеливо с ръка. — Но в коя история има повече секс? В тази на Бергстрьом или в тази на Гарви?

— И в двете — извиках аз полузадушен. Накланях се като кулата в Пиза. Въпреки това все още имах сили да изрека: — Но в историята на Маркъс има и любов.

— Любов! — възкликна директорът. — Любовта продава много екземпляри. Нека бъде Гарви.

Чух това и се олюлях. Мускулите на ръцете ми омекнаха като скъсани пружини. Папките се разпиляха по земята и аз паднах върху тях като върху хартиен дюшек. Директорът дори не беше видял лицето ми. Едва сега ме разпозна.

— А, Томсън, това сте били вие. Младежът с костенурката без черупка. — Той се наведе леко: — Как е работата?

* * *

„Таймс ъф Бритън“ не беше първият вестник, който пишеше за „случая Гарви“; не беше дори първият седмичник. Беше обаче един от първите, който зае недвусмислена позиция. Задачата на „Таймс ъф Бритън“ беше да предлага истории за добри и лоши, без никакви нюанси. Целта беше да подбужда чувства, а не да поражда дебати. А в случая жертвата, естествено, беше Маркъс. Тоест за пръв път сензацията се съюзяваше с истината. Е, всъщност и това не беше съвсем вярно. Когато „Таймс ъф Бритън“ публикуваше заглавия, с които съобщаваше, че „английският народ гръмка призовава за освобождаването на Маркъс Гарви“, с това искаше да каже, че „Таймс ъф Бритън“ гръмка призовава за освобождаването на Гарви. Или още по-точно: че „Таймс ъф Бритън“ очаква да продаде много екземпляри, като гръмка призовава за освобождаването на Маркъс Гарви.

Скоро се създаде една затворена верига, която се самозахранваше: книгата караше хората да купуват издания като „Таймс ъф Бритън“, а четенето на „Таймс ъф Бритън“ увеличаваше продажбите на книгата. Благодарение на работата ми в редакцията можех да узная в каква насока се движи общественото мнение. Накратко, нещата бяха много сложни. От една страна, „Таймс ъф Бритън“ искаше да знае накъде клони интересът на общественото мнение. (За да продаде повече екземпляри.) От друга, беше очевидно, че „Таймс ъф Бритън“ допринася за създаването на същото това обществено мнение. (Поради факта че хората четяха „Таймс ъф Бритън“.)

Един ден пристигат две писма от читатели, които се интересуват от Гарви. Друг ден пристигат още три. На следващия ден нито едно, но на по-следващия пет, и то на възмутени читатели. Друг ден се появява един журналист, който работи за конкуренцията, но е приятел на момчетата от редакцията и ни съобщава, че те също ще пуснат специален брой, посветен на Гарви. А друг ден един от най-авторитетните колумнисти на един от най-авторитетните вестници в страната посвещава колоната си на „случая Гарви“.

Всичко това ме радваше. Но щом беше така, щом отзивите се множаха и следователно се продаваха все повече екземпляри от книгата, какво чакаше издателството, та не публикуваше второто издание с бележката на Нортън? Минаха още две седмици без никакви новини и аз си казах: „Нортън пак ме излъга“. Защото беше очевидно,

че историята на Гарви излизаше извън пределите на скромната ни редакция. През тези дни успях да се отърва от Хардлингтън поне за известно време, като присъствах като репортер от „Таймс ъф Бритън“ на пресконференциите на армията, които бяха толкова скучни, че никой не искаше да ги отразява. Докато един ден, на връщане в редакцията след една такава пресконференция, заварих необичайна сцена.

Директорът търчеше като луд из редакцията, като държеше във вдигнатата си ръка една книга.

— Всички при мен! — повтаряше той любимия си боен възглас. Както и: — Трябва да сменим заглавието!

Дотогава не бях виждал директора прав. Вече казах, че приличаше на гигантска жаба, потънала в креслото си, но сега се движеше с ловкостта на хипопотам, излязъл от водата: бързо, за да може да се потопи по-скоро в обичайната си среда. Неистовите му движения бяха превърнали редакцията в кокошарник. Той ревеше с пура в уста.

— Излязло е второто издание на книгата с историята на циганина, който спи с някакво момиче, по-бяло и от хартия!

— Напълно съм съгласен, господин директоре! — побърза да го подкрепи Хардлингтън, носейки се в тръс след него. Не беше свикнал да прави физически упражнения и тичаше, като вдигаше прекалено високо коленете си. — Тази книга е изключителен образец на английската литература и заслужава хиляди уводни статии на „Таймс ъф Бритън“!

— Глупак! Кого го интересува литературата? — скара му се директорът, без да спира.

Погледът му ме откри и той се приближи към мен.

— Оказва се, че авторът е служител в „Таймс ъф Бритън“! Чухте ли? — И той огледа обвинително всички. — Защо никой не ми каза? Трябваше ли да го науча от жена си, която си губи времето по сбирки, на които има само анасон, ангорски котки и дами, по-набръчкани от Библията на някой осъден на смърт? — Той насочи пурата си към техническия редактор: — Запишете — заглавие с големи букви: „Авторът на историята на Маркърс Гарви е служител в «Таймс ъф Бритън». Подзаглавие: «Таймс ъф Бритън» все така настоява за незабавното освобождаване на Маркърс Гарви“.

Сетне се обърна към мен и каза:

— Томсън, момче, защо не ни казахте?

Директорът ми подаде книгата сред всеобщо удивление. Наистина беше второто издание. Като автор вместо Нортън фигурираше името на Томас Томсън. А на първата страница беше добавена бележката, за която се бяхме споразумели. И така, Нортън бе удържал на думата си.

Най-засегнат след мен беше, естествено, господин Хардлингтън. Ако в този момент някой го беше докоснал с пръст, той щеше да се разпадне като пясъчна статуя. Никога повече не видях толкова слисан човек. Долната му устна беше увиснала до брадичката. Тази месеста, червена и блестяща кожа беше най-отблъскващото нещо, което бях виждал. За пръв път в живота си имах желание да се смея и да повръщам едновременно.

Директорът ме прегърна през рамо и ме представи на целия персонал, сякаш изобщо не се познавахме. Когато стигнахме до Хардлингтън, който стоеше като вкаменен, уплаших се да не получи инфаркт. Бях обаче твърде нервен, за да мисля за отмъщение. На следващия ден започваше процесът на Маркъс и се възползвах от общото въодушевление, за да поискам от директора няколко свободни дни.

— Разбира се! — отвърна ми той. — Но преди това някой трябва да ви интервюира. — После промени мнението си. — По дяволите! За какво да губим време? Откакто съм основал „Таймс ъф Бритън“ не сме публикували нито едно интервю, без преди това да го пренапишем от горе до долу. Представа нямате какви глупости изричат интервюираните. Вървете и елате когато искате. Аз лично ще напиша интервюто.

Побързах да отида в затвора с намерението да повдигна духа на Маркъс. Бях убеден, че ще срещна спънки, защото вече няха пропуск на юридически помощник. За щастие този ден Дългия гръб беше в добро настроение и се държа сърдечно.

— А, господин Томсън! — каза той. — Интересно, с господин Нортън обикновено не идвате по едно и също време. Е, предполагам, че Гарви ще понесе и двете посещения.

Изпитах странно чувство, като ги видях заедно. Всъщност никой от тях не ми обърна особено внимание. Бяха погълнати от

подготовката по делото. Приличаха на театрален режисьор и на главен актьор в някоя пиеса по време на генералната репетиция. Нортън беше съблякъл самото си, стоеше прав до Гарви и сочеше с пръст към носа му.

— Ако някой в залата каже нещо смешно, не започвай да се смееш пръв. Изчакай за всеки случай да се разсмеят всички. Разбираш ли?

— Да, да — казваше послушно Маркърс, като мислено запаметяваше указанията на Нортън.

— Не свеждай никога поглед, ще помислят, че искаш да скриеш истината. Не гледай никога към тавана, ще помислят, че се каниш да излъжеш. В случай че се съмняваш, печели време. Как? С печален и искрен жест. Съдията трябва да повярва, че пред него стои човек, неспособен да обиди и краставо куче. Можеш ли да създадеш такава представа?

— Ами... не... аз... никога — каза колебливо Маркърс, като погледна към единия и към другия край на масата.

— Чудесно! — рече Нортън. — Така, точно така! Репетирай този жест колкото се може повече.

Делото на Гарви беше събудило необичайни очаквания. Може би защото беше един от първите случаи на ХХ век, при който правосъдието и героизмът се сблъскваха. Журналистът, когото „Таймс ъф Бритън“ беше изпратил — истински ветеран, — се учудваше на наплива от колеги. Каза ми, че на пресконференцията на военните, на която бе обявена офанзивата при река Сома, били отишли трийсет и осем журналисти. А вече бил преброил почти петдесет колеги, които отразявали „случая Гарви“. Трудно беше да се определи дали това, което привличаше тази публика, беше литературният Маркърс, или мъченикът Маркърс. Както и да е, залата беше препълнена. За щастие предвидливо отидох един час преди началото на заседанието. Въпреки това и макар че залата побираше около петстотин души, бях измежду последните, които пузнаха вътре, така че седнах в дъното, близо до вратата. Това поне ми донесе известна утеха — когато доведоха Маркърс в съда, окован и конвоиран от двама стражи, успях набързо да го поздравя.

— Не се безпокой, Маркърс — казах аз и стиснах ръката му. — Всичко ще бъде наред, имай доверие в Нортън!

Стражите не ми позволиха да го задържа повече от един кратък миг. Може би така беше по-добре. Аз съм от хората, които от вълнение едва говорят и думите ми вдъхват повече униние, отколкото надежда.

Едва сега започвах да разбирам обхвата на стратегията, за която ми бе споменал Нортън. Тълпата желаше свободата на Маркърс. А народното възмущение не е сила за подценяване. На това първо заседание обаче пролича и огромната власт на силите, срещу които трябваше да се борим.

На първо място, театралността на самата обстановка. Импазантността зашеметяваше. Съдията, перуките, тогите в червено и черно, махагоновите мебели. Всичко беше преднамерено замислено в мащаб, който да принизи човека до положението на насекомо. А когато прокурорът се изправи, когато посочи с пръст Маркърс и го обвини от

името на английската корона, сърцето ми се сви до размера на череша. А щом аз бях разстроен, какво оставаше за горкия Маркърс. Стори ми се по-нисък от всякога. От мястото си виждах само тила му. Сякаш го бяха свързали към електрически източник: косата му беше така щръкнала, че главата му приличаше на морски таралеж. Цялата тежест на британската империя се стоварваше върху един-единствен човек.

В началото на речта си прокурорът говореше сдържано. Ала постепенно започна да повишава тон, чрез който се изливаше една търсеца възмездие ярост. Описа Маркърс като долно същество, като коварна змия, като чудовище, недостойно да принадлежи към човешкия род. Когато поиска бесило за него, настъпи пълна тишина. Петстотинте души, които се намирахме там, си поехме дъх едновременно.

Двамата с Маркърс се сблъскахме за пръв път със света на правосъдието, ала за Едуард Нортън той беше предпочитана територия. Още го виждам — прав, спокоен, но решителен, с бялата перука, скриваща плешивото му теме, и с дръзкия си мустак. Речта на прокурора беше сурова, дълга и досадна. Нортън обаче произнесе следните думи, които си спомням до една:

— Господин Гарви е невинен. И до края на този процес ние ще оборим всички доводи, които могат да наведат на обратния извод. Господин Гарви е невинен. И е герой. И до края на този процес ние ще представим всички необходими елементи, за да докажем това.

Мисля, че с това Нортън спечели половината процес. Тонът му беше толкова отмерен, толкова уверен в истината, която изричаше, и толкова различен от разпалеността на прокурора, че един сравнително неутрален зрител със сигурност щеше да вземе страната на Гарви.

След няколко дни извикаха Маркърс, за да даде показания. Той се раздвижи с мъка, като тътреше силно крака, подчертавайки така недостатъка си. Знаех, че краката му са къси и че коленете му не са съвсем наред. Знаех, че когато Маркърс върви, тялото му се клатушка така, сякаш капачките на коленете му са дефектни бутала. Ала знаех също, че се преструва. И правеше много добре, като се преструваше.

Прокурорът го попита нещо. Не си спомням въпроса. Спомням си, че Маркърс се огледа, сякаш търсеше подкрепа, а после това циганче, което обвиняваха в две жестоки убийства, изненада всички, като попита с извънредно възпитан тон:

— Извинете, бихте ли били така любезен да повторите въпроса?

Аз, който от собствен опит познавах въздействието на този колеблив поглед, успях само да си помисля: „Браво“.

Прокурорът не беше преценил добре мащаба на съпротивата, с която щеше да се сблъска. През първата фаза на процеса Нортън постоянно го възпираше. Сякаш усилията на обвинението се разбиваха в непредвидена преграда, която размиваше всеки довод, който можеше да вмени някаква вина на Маркъс. Този вълнолом се наричаше Едуард Нортън. През първите дни той обори всяко едно от доказателствата срещу Маркъс. И го направи по един методичен, умишлено бавен начин, сякаш изпитваше наслада, разбивайки надеждите на противника си. После навлязохме в по-спокойна фаза.

Един процес съдържа невероятно количество незначителни подробности. Процесите, дори най-зрелищните, са по същество скучни. По-голямата част от заседанията преминаха в разглеждане на процесуални въпроси, които поне за нас, непосветените в юридическата материя, бяха свършено незначителни. През втората седмица залата опустя. Тези, които не бяха свързани пряко с делото, се отказаха да присъстват в очакване да настъпят по-решителни дни. На осмия ден в залата нямаше почти никого. Аз самият присъствах единствено от солидарност с Маркъс. Спомням си, че един ден прокурорът спомена херцог Крейвър. Стана ми жал. Когато прокурорът произнесе името му, почувствах как в гърлото ми засяда буца, все едно че се бях задавил. В съзнанието ми изникна едрата му фигура. Беше възрастен мъж и бе починал преди половин година. В това бягане на дълги разстояния, в което се бе превърнал „случаят Гарви“, той бе една от жертвите, останали по пътя. Може би така беше по-добре. Какъвто и да бе резултатът от процеса, успехът на книгата вече бе осъдил синовете му в един паралелен процес, който той никога нямаше да спечели.

В същия този осми ден седях на един от първите редове. Бях много близо до трибуната и се опитвах да закрия с ръка устата си. Така обаче прозевките ми ставаха още по-очевидни. По едно време се полуобърнах назад, за да се скрия от укорителния поглед на съдията.

Дървените скамейки зад мен бяха почти празни. Най-много да имаше десетина души. Някои бяха напълно безучастни към процеса, като една около петдесетгодишна жена, която най-невъзмутимо

плетеше на една кука. В залата цареше тъжен полумрак. На високия таван имаше големи капандури, проектирани да пропускат светлината. Похвално намерение на архитекта, който не бе съобразил, че в британското небе съществуват атмосферни явления, наречени облаци. Стоях си аз така, потисках поредната прозявка, мислех си за архитектурата и слабата посещаемост и внезапно я видях.

Беше тя. На последния ред, съвсем близо до изхода. Макар и седнала, тя беше висока колкото разсилния, който стоеше прав до нея и отваряше вратата на напускащите залата. Беше облечена в строг траур, както в затвора, и носеше същия плътен черен воал, който скриваше лицето ѝ.

Бях вцепенен от изненада. Това обаче беше добре дошло, защото ми предостави няколко извънредни секунди, за да помисля. Вместо да се приближа глупашки, както бях направил в затвора, аз се придвижих бавно до страничната пътека, където тъмнината беше още по-гъста. Като стигнах до нея, прилепих се до стената и започнах да напредвам пипнешком. Покритото с воал лице се завъртя няколко градуса. Беше ме забелязала. Зад черния плат две очи следяха внимателно всяко мое движение. Спрях. „Невъзможно е да ме е видяла“, казах си аз. „Не и за човек с котешки зеници“, отговорих си сам. Пристъпих крачка напред. В отговор тя се изправи. Въпреки това не си тръгваше. Разбрах, че бе установила безопасно разстояние между нас двамата. Ако го нарушах, щеше да избяга. Какво можех да направя? Твърде малко. Допрях длани една до друга, сякаш се молех, показвайки ѝ с този жест да не бяга от мен, че няма да ѝ сторя нищо. Престорих се, че пиша с ръка във въздуха с невидим молив. Така ѝ казвах: аз съм авторът на книгата, аз мога да разбера чувствата и мъката ви по-добре от всеки друг. Зад мен красноречието на Нортън хипнотизираше съдебните заседатели. Не чувах какво казва. А и не ме интересуваше. Направих лек поклон с глава и после пристъпих крачка напред. Тя остана неподвижна. Пристъпих две крачки. Обърна се и излезе от залата.

Боже мой, какво разочарование. Обзе ме трескаво желание да закрепця и да се затичам, а точно тези две неща бяха забранени в една съдебна зала. Тя знаеше, че трябва да прекося бавно пътеката, която ме отделяше от вратата. Промеждутък от време, през което щеше да установи непреодолимо разстояние между нас двамата. Въпреки всичко излязох да я търся. Отвън имаше само един стар разсилен,

застанал между огромните каменни колони пред входа. Беше седнал на дървено столче, което контрастираше с рамката от гигантски колони и мраморни стълби. Попитах го дали е видял една висока, облечена в траур жена. Отговори ми утвърдително. Попитах го за посоката, в която бе тръгнала. Мъжът направи вял жест с ръка, сякаш хвърляше карта, и ми каза с глас на уморен служител:

— Натам.

Това „натам“ беше целият Лондон.

Когато премислих събитията, имах причини да се почувствам виновен. Рано или късно Амгам трябваше да се появи на процеса на Маркърс, нейния любим. Беше толкова очевидно. Как не се бях досетил по-рано? Сигурно защото е много по-лесно да прозреш нещата, отколкото да ги предвидиш. Беше също очевидно, че заради мен нямаше да присъства през останалото време на процеса. Това съвсем не ме караше да се гордея. И към тези заключения трябваше да добавя най-потискащия извод: не беше нужно човек да бъде гений, за да се досети, че в миговете, в които стоеше права до вратата, тя ми съобщаваше нещо. Щеше да й бъде много по-лесно да избяга, когато ме видя. Не го направи. Предпочете да установи диалог с мен. Поиска да ми покаже, че ме отблъсква. Бях й представил препоръките си и я бях помолил за аудиенция, но тя ми бе отказала: „Моля ви, не желая да се доближавате до мен“. Край на историята. Това беше нейното суверенно мнение и аз не бях никой, за да го оспорвам.

Прекарах нощта седнал в леглото, опрял лакти на коленете и обхванал с длани главата си. А сега едно болезнено и искрено признание: колкото и странно да изглежда, любовта и обичта към ближния могат да се движат в противоположни посоки. Както в моя случай. Нима моята любов към Амгам не съперничеше на любовта на Маркърс? Кой е казал, че любовта е красива? Любовта е преди всичко могъща. Любовта може да изкриви морала ни, също както една желязна греда, толкова твърда и здрава, се огъва в пещта. С разума си желязах Маркърс да бъде оневинен. Естествено, че исках. Ала една част от мен настояваше да бъде езекутиран. Никой не я познаваше колкото мен, никой друг не можеше да се доближи до нея с ясното съзнание за това.

Амгам беше изключително умна. Сигурно беше научила английски. Писмено и говоримо. Никой не беше по-заинтересуван от

нея да прочете книгата. Каква беше тогава причината за толкова категоричното ѝ отхвърляне? Не бе ли разбрала, че протягах към нея ръка най-сърдечно и доброжелателно?

А може би го беше разбрала. Може би беше единственото същество на планетата, способно да прозре чувствата, които движеха клавишите на пишещата ми машина. И може би именно затова отказваше да говори с мен. Освен съображенията за сигурност навярно съществуваше допълнителна причина, поради която пазеше тази дистанция, за да ме накара да проумея, че е жена на Маркърс, а не моя.

Нека си представим, че любовта на живота ни се крие под милиарди камъни. Не може да има нищо по-лошо от това. Или пък има: да живее на съседен ъгъл и да не иска и да знае за нас.

* * *

Месец след като бе започнал, процесът срещу Маркърс Гарви отново се оживи. Явиха се по-интересни свидетели и развързката наближаваше. В последния ден присъстващите бяхме толкова нагъсто, че сякаш образувахме едно общо и неспокойно тяло. Достатъчно беше едно ощипване по нечия ръка, и всички ръце го усещаха. Бях взел предварително мерки и този път седях на първия ред, точно срещу преградата, която отделяше публиката от съда.

Било е писано, че това ще бъде великият ден на Едуард Нортън на земята. Още продължавам да се възхищавам на начина, по който беше разположил огледалата така, че да отразят славата му. Пресата беше там. Публиката — разпалена. И в добавка, един прокурор, който от седмици вече беше морално сломен. Не беше некомпетентен в никакъв случай. Ала още на първото заседание ми заприлича на борец, на когото са обещали, че ще се бори срещу джудже, а когато се качва на ринга, заварва великан. Или пък беше от кучетата, които повече лаят, отколкото хапят. В пристъп на отчаяние той прибягна към документите на Кейсмънт, британския консул в Конго. Господи, какво неубедително средство. Кейсмънт наистина е бил блестящ дипломат. Съдбата обаче беше на страната на Маркърс. Две години по-рано, през 1916 година, Кейсмънт беше един от лидерите на Дъблинското въстание. Когато го задържаха, бяха намерени безспорни доказателства

за хомосексуалността му, което го съсипа напълно. Никой не го оплака, когато го разстреляха. Каквото и да казват, политиката винаги ще бъде опасна игра. При такива факти, а и през 1918 година кой английски съд би взел предвид мнението на Кейсмънт? Не трябва да забравяме, че в онези дни войната достигаше кулминационната си точка и патриотичните настроения бяха толкова силни, че цветовете на английското знаме присъстваха дори в маслото на ресторантите.

Именно това чакаше Нортън, за да призове Гарви да свидетелства за последен път. Зададе му един-единствен въпрос.

— Господин Гарви, какво мнение заслужава според вас господин Кейсмънт?

Маркърс мелодраматично изчака няколко секунди, сякаш се сдържаше да не изрече нещо нетактично, после възкликна:

— Същото, което заслужава всеки предател на империята. Че би трябвало да отиде да гние за вечни времена в ада.

Шапки захвърчаха във въздуха. И сред въодушевлението, граничещо с умопомрачение, Нортън пристъпи към съдията с вдигната ръка, в която държеше трийсет и седемте („да, наистина, Ваша милост, трийсет и седем“) молби за записване като доброволец в армията, които Маркърс Гарви беше подал след избухването на войната и които бяха отхвърлени от военната администрация. Всъщност Нортън беше посъветвал Маркърс да подаде тези молби, защото знаеше, че армията никога няма да приеме човек, когото съдят за убийство. Жестът на Нортън обаче постигна ефект — държейки във вдигнатата си ръка документите, той тържествено се приближи до съдията и му ги връчи. Според правилника би трябвало да ги връчи на разсилен, който от своя страна да ги предаде на секретаря, а секретарят трябваше да се погрижи те да стигнат до съдията. Ала това беше победоносният марш на Нортън. Кой можеше да го лиши от него? Във всеки случай, макар и само за да спази реда, съдията удряше с чукчето и по едно време за малко да изгуби търпение.

А сега едно отклонение. Аз все още не знаех, но делото беше спечелено, преди да е започнало. Как? Много просто. Нортън беше член на един от най-престижните клубове в Лондон. Макар че нямаше нито пари, нито знатен произход, аз не се учудих, че са го приели. На лицето му беше изписано, че рано или късно ще влезе в кръга на избраниците. Както едно писмо може да стигне до грешен адрес, така

и съдбата понякога прави пропуски и даден индивид се ражда в погрешна къща. Ала писмата рано или късно стигат до получателя си, а хората — до съдбата си.

В този клуб хората от висшето общество се срещаха и уреждаха деловите си отношения под претекст, че играят бiliarд или са дошли да изпият едно питие. Съдията, който беше натоварен със „случая Гарви“, също беше член на клуба. Изобщо не става дума за корупция. Не беше в стила на Нортън. От друга страна, в клуба съществуваха неписани правила, които никой не смееше да наруши. Мястото беше дискретно, достъпно само за елита (вече казах, че Нортън, начинаещ адвокат, беше изключение), и понякога се случваше адвокати от големи кантори да срещнат там съдиите, които отговаряха за техните дела. В такива случаи едните и другите се избягваха възпитано до края на процеса. Дискретният поглед не се забелязва, а когато двама души искат да се избягват, те го правят.

Веднъж Нортън си бил поръчал чаша коняк. Запътил се към една кръгла маса, над която светел двестакилограмов полилей. Обикновено там се събирал с познатите си. Когато обаче забелязал, че съдията по „случая Гарви“ също седи там, той спрял и понечил да си тръгне. Не успял да се отдалечи.

— А, Нортън! — казал съдията. — Заповядайте, седнете при нас. Знаем, че ме избягвате от професионални съображения. Известно ми е обаче, че освен адвокатската практика пишете и книги. Сътрапезниците ни не биха издържали разговор на юридически теми, но едва ли някой ще ни укори, ако говорим за литература, която след юриспруденцията е най-възвишеното писмено занимание, на което може да се посвети човек.

Масата била много голяма и всички присъстващи, сред които имало един депутат и трима лордове, щракнали с пръсти — така членовете на елитния клуб изразявали одобрението си.

— Предполагам, че всички сте имали удоволствието да прочетете превъзходната книга, издадена със съдействието на тук присъстващия господин Едуард Нортън — казал съдията.

И в продължение на двацет минути възхвалявал книгата. Нортън го приел като шифровано съобщение, че Маркът ще бъде оправдан. Съдията обаче бил още по-недвусмислен. Когато

изглеждало, че вече е свършил, той се разпрострял върху един случай, пример за правна философия.

— Драги господа, знаете ли историята за гръцката дъска? — Сред присъстващите се разнесе шепот на отрицание и съдията продължил: — Това е стара дилема, с която вече са се сблъскали съдилищата на древна Атина. Да си представим корабокрушение в открито море. Оцеляват само двама моряци, които се носят безпомощно по вълните. Намират една дъска. За нещастие дървото можело да издържи тежестта само на един от мъжете. Корабокрушенците се борят и накрая по-силният надвива другия и го убива. Каква присъда заслужава този човек?

Като юрист Нортън знаел отговора. Ала замълчал. А съдията не бързал да го оповести. Отпил глътка уиски, после продължил:

— Има места, драги мои, където правото няма права. Има действия, които са извън човешката юрисдикция. Нашите закони изискват от гражданите да бъдат почитени. Ала нито един закон не може да изисква от даден човек да бъде герой.

Той млъкна. Пое си въздух и сетне каза възмутено:

— А сега да си представим случая на един човек, който трябва да се бори в условия, които са извън морала, извън географията. Да си представим, освен това, че с действията си спасява човешкия род от заплахата, която е по-страшна от едрата шарка и от германската артилерия. Трябва ли да го осъдим заради факта че по време на тази борба изгубва двама от другарите си?

Съдията се отпуснал в креслото си. Според Нортън гледал тавана на помещението по същия начин, по който Мойсей сигурно е гледал облаците, когато Йехова му е дал скрижалите. И казал:

— Заявявам и не ме е страх да го обявя публично, че докато съм съдия, нито един човек няма да бъде осъден за действие от такова естество.

А седналите около кръглата маса го приветствали, щракайки с пръсти. Все едно че имало тенджерата, пълна с щурци. От този ден Нортън имал само една цел: да привлича вниманието по време на публичните заседания, така че оправдаването на Маркърс да се превърне в огромен професионален успех.

Нортън ми разказа всичко това по-късно, когато излязохме от съда. В този момент обаче, докато съдията произнасяше прочутата

фраза „И от този момент обвиняемият е свободен да си тръгне веднага“, радостта ни за малко щеше да причини голяма неприятност. В известен смисъл аз бях един от виновниците. Книгата ми беше струвала толкова усилия, свободата на Маркърс ни беше изглеждала толкова невероятна, че аз прескочих преградата, която ме отделяше от подсъдимата скамейка.

— О, Маркърс, момче! — казах му аз, притискайки го към себе си.

Докато го прегръщах, си дадох сметка, че никога досега не го бях прегръщал, че за пръв път имах физически контакт с него. Скокът ми завари неподготвени двамата полицаи, които го охраняваха. Не се противопоставиха. Нещо повече, не можеха. Маркърс вече беше свободен човек и всеки можеше да го прегърне.

В тази прегръдка влагах много чувства, които в голяма степен бяха противоречиви. Какво сме ние хората? Една точка във времето и пространството. И тази толкова малка и разкривена точка във времето и пространството, тази точка, наречена Маркърс Гарви, обединяваше в себе си значения, които пряко ме засягаха.

Исках да вярвам, че усилията ми да напиша книгата бяха допринесли за постигането на една цел извън границите на литературата — свободата на Маркърс. Обективно погледнато обаче, този успех ме отдалечаваше от Амгам. Човек не трябваше да е много умен, за да предугади следващите ходове на двойката. На тяхно място аз щях да избягам на някой вулканичен и щастлив остров, където рядко щяхме да срещаме други хора и никой нямаше да задава въпроси за кожата и очите на Амгам. Въпреки това не бях тъжен. Докато прегръщах Маркърс, осъзнах, че щастието, което изпитвах от факта, че съм допринесъл за освобождаването му, беше по-голямо от тъгата, която ми причиняваше загубата на Амгам. И си казах, че може би книгата в крайна сметка е имала и друга цел освен освобождаването на Маркърс Гарви: да превърне нейния автор в нещо по-добро от това, което е бил, преди да я напише.

Но да оставим настрана какво чувствах аз. Когато съдията обяви Маркърс за невинен, в залата се разнесоха радостни викове. И понеже аз бях прескочил преградата, отделяща ме от Маркърс, тълпата не се поколеба да ме последва. Импулсивният ми жест бе изтълкуван като позволение тя да направи същото. Всички искаха да докоснат героя на

деня. Само че въодушевляването предизвика истинска човешка лавина. Да не забравяме, че залата беше препълнена до такава степен, че стотици хора бяха следили последните заседания отвън. Процесът беше завършил и вратите бяха отворени. Ала вместо хората, които бяха вътре, да излязат, влязоха тези отвън.

Въодушевляването беше създавало едно наистина опасно положение. Подобно на свличаща се земна маса хората прииждаха към дъното на залата, където бяхме ние. Вътре имаше само четирима разсилни и двама полицаи, които охраняваха Маркърс. Какво можеха да направят пред тази приливна вълна от кости и плът? Съдията удряше ли, удряше с чукчето. Каква смешна картина. Чукчето беше съвършеното въплъщение на съдебната власт. Сега, когато никой не искаше или не можеше да му се подчини, то разкриваше своята незначителност. Какъв беше в крайна сметка великият символ на съдията? Едно дървено чукче, което извън залата не можеше да счупи дори орех.

Все повече и повече ни притискаха към стената. Ако нещо или някой не се намесеше, щяхме да умрем от задушаване. Дори голямата маса, от която съдията председателстваше заседанията, се обърна под натиска на човешкото море. Маркърс, съдията и аз се покачихме на масивната махагонова мебел със струговани крака. Масата плуваше сред морето от тела като спасителна лодка по време на корабкрушение и наистина имахме късмет, че се добрахме до нея. Около нас хората се задушаваха и молеха за помощ, притиснати плътно един до друг. Видях, че множеството в другия край не съзнава опасността. Продължаваха да се блъскат като заслепени овци, търсеци убежище в кошарата. Всички реагираха като лишени от разум зверове. Всички? Не.

Когато трагедията изглеждаше неизбежна, прозвуча глас, който се издигаше над виковете. Беше Нортън. Не говореше, пееше. Не можех да повярвам, че един толкова сдържан човек може да пее наред такава бедствие. Дадох си сметка, че пее националния химн и недоумението ми нарасна още повече. Нортън пееше „Бог да пази кралицата“, обкръжен от океан от тела!

Знаеше много добре какво прави. Първа беше една дебела жена, която обикновено по време на скучните заседания плетеше на една кука. Тя се присъедини към Нортън с глас, който беше много по-

деликатен от тялото ѝ. После едно момче, което сигурно беше научило текста през войната. Нортън размахваше ръка, сякаш гребеше, подканвайки хората да го последват. Успя. След малко яростната вихрушка затихна и възбудената тълпа се превърна в музикален хор. Опасността не беше толкова в тълпата, колкото в движението на тълпата. А музиката ни принуждаваше да застанем на място. Всички пееха. Аз също! За моя изненада си дадох сметка, че пея с пълно гърло „Бог да пази кралицата“, със страст, която никога преди не бях изпитвал нито към Бог, нито към монархията.

Маркърс стоеше прав върху обърнатата маса, над всички и пред погледа на всички. Хиляди очи бяха обърнати към него. Беше сгърчил лице и плачеше като някоя Мария Магдалена. Опасността отмина по същия начин, по който прогоненият демон напуска тялото. Признавам, че плачех. Защото в онзи момент препълнената зала беше нещо много повече от обикновено помещение на правосъдната администрация. Беше място, където хиляди хора изливаха най-благородните си чувства. Там имаше мъже, жени, деца и старци. А сред тях — богати и бедни, светци и пияници. Дори може да е имало и германски шпиони. Всички бяхме обединени от един химн, който в онзи момент олицетворяваше нещо много повече от английската монархия, много повече. Всички пееха и с това показваха, че най-благородният инстинкт на човека е обичта към слабите. И нещо странно, в онзи ден обичта към по-слабите бе извоювала неочаквана победа над най-голямата власт в света. Толкова се развълнувах, че за малко да си избърша сополите с перуката на съдията, който стоеше до мен зашеметен и унижен.

Когато последната нота стихна, Нортън вдигна ръка. Качи се на масата, прегърна Маркърс и мисля, че прочете мислите на всички ни, защото каза в присъщия си блестящ и стегнат стил:

— Сега трябва да се разотидем спокойно. И когато се приберем по домовете си, когато вратата се затвори зад нас, ще изпитаме радост от това, че сме се върнали вкъщи като по-добри граждани, отколкото сме били на излизане.

И наистина хората напуснаха залата спокойно, сякаш излизаха от черква след служба. Нортън, Маркърс и аз изчакахме помещението да се опразни. После излязохме заедно. Преди да слезем по огромната

стълба пред входа, ние се сбогувахме с Маркъс. Не можах да се сдържа и го попитах какво смята да прави.

— Светът е голям, а аз съм малък. Сега съм свободен и бих искал да го пообиколя — отвърна той. И добави простодушно: — Е, това е светът, който спасих, нали така?

С Нортън се разсмяхме. Маркъс направи жест с ръка за сбогом и заслиза по огромните каменни стъпала с малките си крака. Знаех, че тези крака щяха да го заведат при нея. На света нямаше по-голям щастливец от него. Обърнах глава.

Останах още малко на горната площадка на стълбата. Нортън ми разказа историята за клуба и съдията. После се разделихме. И докато си слагах шапката, чух един безкрайно студен и разсъдлив Едуард Нортън. Идеята да изпее националния химн беше негова, затова го поздравих, че ни спаси с това навременно хрумване. Той отвърна:

— Всичко е въпрос на стил. Химните имат една полезна страна — те са великолепни инструменти за сплотяване на групи. В спешни случаи с тяхна помощ човешки зверове се превръщат в кротки агънца. — И докато си нахлупваше шапката и слизаше по стълбата, той се сбогува с мен: — Всичко хубаво, господин Томсън.

На път за къщи не можех да пропъдя от съзнанието си образа на Маркъс и Амгам, отправящи се към някоя спокойна далечна страна. Хрумна ми една история, в която главната героиня е тайнствената госпожа Гарви. По време на пътуването по море никога не излиза от каютата си и с това събужда подозренията на останалите пасажери, които настояват да узнаят кой се крие зад това име.

За жалост Едгар Алън По имаше подобен разказ. Открих това по-късно. Никога нямаше да убедя критиците, че моят разказ не е плагиат. Всъщност бяха две напълно противоположни истории. В разказа на По съпругът превозва трупа на покойната си съпруга: смъртта. В моя Гарви пътува с Амгам: животът. В разказа на По пасажерите нахлуват в каютата на съпруга, който превозва трупа, и се ужасяват. В моята история откриват една жена, родена под каменно небе. Ала Амгам си е Амгам. И множеството, вместо да я линчува, става по-толерантно, по-благородно.

Както и да е, това няма значение. Никой нямаше да повярва, че идеята за разказа е моя, и накрая го изхвърлих в кошчето. Ала моят разказ беше по-хубав от разказа на По. Поне да си го кажа тук.

По време на едно от свижданията Маркърс ми разказа за един псевдонаучен спор между братята Крейвър. Било през един от най-скупните периоди на поляната, когато още не се били появили тектоните. Не си спомням точните термини на полемиката. Мисля, че беше свързана с въртенето на планетата. Според Ричард един стрелец, който стреля точно по вертикалата над себе си, изобщо не е изложен на опасността да бъде ранен от този куршум. В краткото време, през което куршумът спре да се издига и започне да пада, земята ще се е преместила и куршумът ще падне под ъгъл спрямо дулото на оръжието. Казах, че не си спомням как е протекъл този спор, нито какви са били разногласията. Ала накрая Ричард стрелял с револвера си към небето, застанал в позата на човек, който дава старт на състезание по бягане.

Куршумът се отправил към небето на Конго. Този жалък куршум стигнал дори по-високо от Маркърс и Амгам, когато се качили на високото дърво на своята любов. В определен момент силата на издигане и силата на гравитацията сигурно са се изравнили. И точно в този момент, ако куршумът имал очи, щял да види Конго от много по-висока перспектива в сравнение с лицата, участващи в разигралата се на поляната драма. Падането му също е било по-болезнено: който повече е видял, повече губи, и колкото по-прекрасно е това, което сме видели, толкова по-трудно ни е да се откажем от него. В известен смисъл аз бях онзи куршум. Изживях моя миг на равновесие между силата на издигане и на падане там, на излизане от съда. И също като онзи куршум не можех да се озова на мястото, от което бях тръгнал. Ала падането щеше да ме нарани.

През следващите дни мислех за едно-единствено нещо — да насоча живота си към някоя конструктивна цел. Благодарение на поредицата от събития директорът на „Таймс ъф Бритън“ ме беше издигнал в йерархията на седмичника. В действителност новата ми позиция не беше нищо особено, но аз се посветих на работата с

трескавата енергия на хората, домогнали се преждевременно до някоя длъжност. Първият проблем, с който се сблъсках, си имаше име: Хардлингтън.

Годините само потвърдиха извода, до който случаят с Хардлингтън водеше по безспорен начин: че неприятните ситуации се срещат много по-често, отколкото неприятните хора, и че съжителството с унижени хора накрая унижава и нас самите. И наистина след като йерархичните отношения между Хардлингтън и мен се преобърнаха, този човек от деспот се превърна в призрак. Не понасях вечно разкаяната му физиономия, струваше ми се недопустимо от морална гледна точка, така че един ден го заговорих. Можех да го извикам в кабинета си. Предпочетох да отида до бюрото му, за да могат всички да бъдат свидетели.

— Драги ми господин Хардлингтън — казах аз, — мисля, че трябва да проведем кратък разговор относно основните литературни принципи.

Когато всички машини спряха да тракат, продължих:

— Прочетох цялото ви творчество — беше лъжа, но щеше да е хубаво да го кажа — и мисля, че вие допускате една грешка, само една, но решаваща. Вие сте голям читател на класиците, но само на класиците. Замислете се върху следното: нито един от авторите, признати за класици, не желаел да бъде като класическите автори, които били четени по негово време. Възхищавали им се, но не им подражавали. От друга страна, господин Хардлингтън, очевидно е, че най-добрите не могат да се сравняват помежду си. За да се оцени по достойнство един добър автор, всъщност трябва да го сравним с лошите автори.

Държах с две ръце една книга: протегнах ги към Хардлингтън, все едно че правех приношение. Беше едно старо мое произведение, и то най-лошото — „Пандора в Конго“, първата поръчка на доктор Лутър Флаг.

— Смятам, господин Хардлингтън, че един добър автор трябва да следва своя собствен път, различен от пътя, прокаран от класиците. Един автор трябва да се води не по книгите, на които иска да подражава, а по тези, на които не иска неговите книги да приличат.

И завърших:

— Мнението ми, господин Хардлингтън, е, че един добър писател трябва да има само една цел в творческия си живот, само една: никога да не напише тази книга.

Нещата се подобриха. Понеже бях написал „Пандора в Конго“ и публично бях разрешил на Хардлингтън да ме критикува, унижението му беше донякъде компенсирано. Дори възвърна малко от предишната си безочливост. Но понеже вече нямаше никаква власт, от неприятен стана забавен и съжителството ни се подобри.

Така изминаха още няколко дни. С внезапно увеличената си заплата можех да си позволя да кроя планове за бъдещето. Не знаех как да се отблагодаря на семейство Макмахън за гостоприемството им. Междувременно Макмахън пожела да прочете историята на Гарви. Никога не беше чел книга, така че можех да смятам това за чест, както и за предизвикателство. Щеше ли да я прочете от край до край, или накрая щеше да подпре с нея крака на някой стол?

Отговорът не закъсня. След две нощи Макмахън явно беше стигнал до кулминационната точка на книгата. Бях заспал, когато една ръка разтърси рамото ми.

— Томи, Томи! Събуди се, момче!

Подскочих, убеден, че отново ни бомбардират, но преди да стана от леглото, Макмахън ми каза:

— Кой са тези хора?

— Кой хора? За кого говорите? — попитах аз.

— Тектоните! Какво ще правим, ако решат да ни нападнат?

Говореше така, сякаш под леглото му имаше някой тек-тон.

— Господин Макмахън — осведомих го аз, разтърквайки ечите си, — книгата свършва едва на последната страница.

И трябва да кажа, че когато Макмахън стигна до края на книгата, беше по-доволен, отколкото аз, когато бях приключил с писането ѝ. Беше една неделна сутрин.

— Прочетох една книга! Прочетох една книга! — повтаряше той и показваше книгата като някакъв трофей.

Подскачаше из трапезарията, а дечурлигата му танцуваха около него, без да знаят каква е причината за тази радост, ала участвайки с удоволствие в нея.

Същия този ден, след като току-що бяхме приключили с обяда, но още седяхме около масата, Макмахън ми каза:

— Може ли да те попитам нещо за книгата, Томи? Много ми е любопитно.

— Питайте, господин Макмахън — отвърнах аз.

Той приближи глава до моята и ме попита с поверителен тон:

— Спомняш ли си главата, в която Гарви и Амгам са на дървото?

— Той заговори тихо със съучастническа усмивка на устните. — Да, човече, когато са на онова грамадно дърво, на което се натискат и вършат мръсотии.

— Спомням си отлично, господин Макмахън — осведомих го аз. — Книгата съм я написал аз.

Макмахън попита:

— Къде са се изхождали?

За момент занемях, след което възразих:

— Това ли беше важният ви въпрос? — рекох аз и сбърчих нос.

— Всъщност имам и други. Но този е важен, не мислиш ли? Виж, Томи, направих изчисления — той ми показа лист хартия, изписан с прости аритметични формули. — Умножих приблизителното дневно количество изпражнения, които двама души отделят, по седем дни, през които според книгата Гарви и Амгам са били заедно на дървото. И се получава значително количество лайна! Въпросът е: как са могли да устоят на смрадта? Щом дървото е било толкова голямо и с гъста корона, изпражненията на двойката би трябвало да се задържат върху клоните под тях. А поради горещината вонята би трябвало да е ужасна! Как са могли да я изтърпят?

— Не знам! — отвърнах аз. — Конго е огромна и влажна страна, дъждовете са проливни. Може би те са измивали нечистотиите.

— Не, не — настоя господин Макмахън с упоритостта на термит. — Направих справка в Британската енциклопедия и установих, че Маркъс е бил в Конго през сухия период. Не е валило дъжд или е валило много малко! И е било ужасно горещо! Гниенето в близост до тях би трябвало да им е попречило да вършат каквато и да било любовна дейност!

Ядосах се.

— Моля ви, господин Макмахън! Защо да съсипваме една толкова красива сцена, като припомним човешките слабости?

Господин Макмахън се предаде. Или по-скоро престана да настоява. И понеже имаше изражение на разочарован читател,

подканих го да ми зададе други въпроси. Може би обясненията ми щяха да го задоволят и щяхме да приключим спора. Тогава Макмахън ми изложи невероятно количество формални несъответствия. Например на еди-коя си страница Ричард се оплаква, че тютюнът му е свършил, а по-нататък пуши пура. Неща от този род.

— Да, знам — защитих се аз. — Преживяванията в Конго са предизвикали у Маркъс емоционален срив. Мисля, че трябва да бъдем по-снизходителни към дребните пропуски. Всеки, който се е борил за живота си, за любовта си и за свободата на човешката раса, едва ли би могъл да запомни толкова незначителни дреболии като тези, които ми цитирахте.

С това успях да убедя Макмахън. Но не убедих себе си. Имах чувството, че ме разпитва прокурор, хиляди пъти по-неумолим от онзи, срещу когото Нортън се беше изправил. Макмахън прелисти няколко страници. После напълни с въздух големите си като бъчви бели дробове с шумно сумтене и попита с присъщото си простодушие:

— Томи, защо негрите не бягат? Ти разбираш ли го?

— Но, господин Макмахън — отвърнах аз с победоносна усмивка, — били са завързани за вратовете с нашийници, проектирани специално за носачи, за да не бягат. Не си ли спомняте?

— Не, не — поправи ме той. — Говоря за втория етап, когато ги превръщат в миньори.

Това ме разтревожи. Страхувах се, че описанието ми на мината не е било достатъчно ясно. Обясних на Макмахън, че вътрешността на мината е било сферично пространство и единственият изход е бил отворът отгоре.

— Представете си някакво подобие на капандура — рекох аз и посочих с пръст центъра на тавана. — Колкото и да се катерим по стените, ще ни бъде невъзможно да стигнем до изхода, защото няма да имаме къде да се хванем.

Макмахън обаче прелистваше книгата и въртеше глава.

— Не.

— Не? — попитах аз.

— Не — настоя той.

Продължаваше да разлиства книгата с гримаса, сякаш не аз, а тя трябваше да разсее съмненията му. Накрая вдигна глава, погледна ме с очите си на уличен пес и каза:

— Томи, какво им е струвало на тези момчета да се качат едни върху други? С обикновена човешка кула са щели да стигнат до „мравуняка“. Не мислиш ли? После са щели да си помогнат взаимно. И за един миг всички са вън!

Не знаех какво да отговоря. Внезапно осъзнах, че правя до болка познат жест — погледнах към едната и към другата страна на масата. И не правех този жест, защото се съмнявах, а защото трябваше да спечеля време, докато измисля нещо, за да се измъкна от положението. Усетих как във въздуха се прокрадва някакъв ужас. Неприличен ужас, ако ужасът изобщо може да има определения. Макмахън размаха укорително пръст неизвестно към кого.

— Знаеш ли защо на братята не им е хрумнало това? — И той сам ми отговори: — Защото са били англичани. Знаем това, защото съм ирландец. Англичаните мислят, че владеят Ирландия, защото са по-умни от ирландците. Не е вярно. Командват, защото са по-силни. Затова не им е минало през ума, че шепа негри могат да измислят един толкова прост план за бягство. Смятали негрите за идиоти. Но не били идиоти, само роби.

Макмахън отново се вторачи в книгата, като я заразглежда срещу светлината, сякаш така щеше да открие истината, написана със симпатично мастило. И заключи, все още без да ме гледа.

— Щом е така, защо негрите не са избягали от мината?

Нямах отговор. Всъщност нямах отговор на нито един от въпросите, които Макмахън ми беше задал тази сутрин.

— Добре — казах аз с пресъхнало гърло и едва преглъщайки, — аз също съм англичанин, господин Макмахън, и нямам нищо против интелигентността на ирландците. Нито на африканците.

— О, разбира се, че не, Томи! — извини се Макмахън. — Човек може да е англичанин, и пак да е свестен! Само казвам, че англичаните, добри или лоши, мислят като англичани. Тоест никога не мислят като потиснати, защото никога не са изпитвали потисничеството, което те упражняват върху другите.

Макмахън прелисти още две страници и внезапно сякаш в ума му проблесна някаква светлинка. Изглежда ме с широко отворени очи и каза:

— Сега се сетих, че ти се срещаше и разпитваше Маркърс Гарви.

— Да. Много пъти.

— Ти си добър англичанин и уважавах интелгентността на африканците, затова сигурно си му задавал този въпрос много пъти. Какво ти отговори господин Гарви?

Не можех да понеса да ме сравнява с братята Крейвър. Или по-скоро не понасях, че нямам отговор на толкова лесни въпроси. Или пък че не съм сметнал за необходимо да задам толкова очевиден въпрос на Маркърс Гарви. Отговорих му рязко и грубо и излязох ядосан от пансиона под претекст, че искам да се разходя. Горкият господин Макмахън. Още не мога да си го простя.

Разходих се из квартала, като пушех непрекъснато. Бях толкова разстроен, че палех нова цигара от фасата на предишната. Искях да пропъдя въпроса на Макмахън от ума — си, но не можех. Защо негрите не бяха избягали от мината?

На връщане спрях пред останките на стария пансион. Сградата приличаше на зле направена торта, а в горния ъгъл все още можеше да се види, превърнат в ромб, прозорецът на моята стая. Мислех си за разни незначителни неща, когато някой ме потупа по дясното рамо.

— Извинете, вие не се ли казвате Томсън, Томас Томсън?

Беше кварталният пощальон с обичайната си чанта, шапка и неразделния си велосипед. Потвърдих предположенията му, като отвърнах утвърдително на въпроса и той ми каза с широка усмивка:

— Спомням си ви много добре. Вие сте младежът, който ругаеше кайзера в деня, когато цепелините бомбардираха онази сграда. — Той посочи разрушения пансион. — Аз дойдох точно тогава, за да ви връча едно известие. Бяхте истински възмутен! Трудно бих забравил млад човек като вас.

— Да, наистина бях аз — спомних си аз и му върнах усмивката.

Сега, гледана с очите на оцелелите, историята изглеждаше по-забавна, отколкото беше.

— Прощавайте за безпокойството — продължи пощальонът, — но скоро след това имаше и друго писмо, адресирано до вас, до господин Томас Томсън. За жалост сградата беше опразнена и не знаех кой е адресът ви в армията. Въпреки това предадох писмото в централното хранилище. Казах си, че ако един толкова пламенен и решителен младеж като вас научи, че някой му е написал писмо, непременно ще дойде да го потърси. Някой ден.

Свих рамене.

— Благодаря за вниманието. Но нямам семейство, нито кой знае колко приятели — отвърнах аз. — Така че не вярвам да е много важно.

— Беше — настоя пощальонът. — Идваше от един затвор, а подателят беше осъден на смърт. Знам това, защото името му беше много известно.

Мъжът отново се качи на велосипеда. И докато се отдалечаваше надолу по улицата, каза:

— Е, както желаете. Ако се интересувате, писмото още е в централната поща. Знаете ли? Някои писма са чакали десетки години, докато стигнат до получателя си.

Защо ми беше писано да срещна този отзивчив пощальон? Когато германската бомба унищожил книгата ми, беше неизбежно човек като Томи Томсън да крещи възмутено на сред улицата. И беше неизбежно пощальонът да ме запомни заради бурните ми ръкомахания, а това практически правеше неизбежна срещата ми рано или късно с него.

Защо ни беше бомбардирал онзи германски цепелин? Защото бяхме във война с Германия. А защо бяхме във война с Германия? Заради колониите, защото колониите обогатяват страните и хората. Затова братята Крейвър бяха отишли в колониите: за да забогатеят. И ако не бяха отишли, аз никога нямаше да напиша нищо. Всичко е много просто и едновременно с това много сложно.

От думите на пощальона заключих, че писмото е от Маркърс. „Може би — казах си аз — Маркърс ми е писал след постъпването ми в армията.“ Не бях успял дори да се сбогувам с него. През онези дни имах много свободно време и дори само заради това отидох да взема писмото.

Грешах. Не беше от Гарви. Беше от консула Кейсмънт. Кейсмънт не е могъл да знае, че докато е писал писмото, аз обличах военната униформа, срещу която той се беше борил, и че вследствие на това писмото ще остане в архива в продължение на две години. Нека си припомним, че то стигна до мен през есента на 1918-а и че Кейсмънт беше екзекутиран през 1916-а, докато аз съм бил на фронта. Господи, това писмо! Не го отворих в пощата. Спомням си, че се върнах в пансиона, отправих се към всекидневната и седнах в едно кресло с гръб към прозореца. В креслото отсреща седеше както обикновено господин Модера. Прелистваше последния брой на „Таймс ъф

Бритън“, за който бяхме абонирани безплатно благодарение на моята дължност.

Никога друго четиво не ме е трогвало толкова. Минали са шейсет години и още го помня дума по дума.

Пишеше следното:

Драги господин Томас Томсън,

Когато прочетете тези редове, в тялото ми вече ще бъдат изстреляни дващест и четири куршума. С една дума, остава ми малко време и не искам да го губя в оплаквания. През краткото време, което прекарахме с Вас, Вие ми се сторихте младеж, притежаващ едно качество, което изпъкваше над всички останали: любов към истината. Във всеки случай пиша тези редове, за да убедя господин Томсън да се опита да промени присъдата, но не тази, която тегне над мен — невъзможна задача, — а друга, свързана с един случай, от който се интересуваме и двамата.

„Случаят Гарви“, който започна преди моя и ще приключи след моя. Припомнете си, че аз бях един от инициаторите за събирането на подписи сред европейската колония в Леополдвил. Всички онези добросъвестни граждани подписаха документ, в който се изтъкваше престъпният нрав на Маркъс Гарви. Знаем какво мислите: че сега на защитата на Гарви ще й бъде много лесно да всее съмнение в моята искреност. Няма значение. Ако преценките ми са верни, Маркъс няма да се измъкне толкова лесно от правосъдието.

Сигурно вече си давате сметка — ако не сте го направили, съжалявам, че имате толкова ниско мнение за мен, — че човек като мен никога не би се задоволил да връчи на съда обикновена подписка. Разполагам също със свидетел, с чиято помощ Гарви би могъл да бъде осъден. Ала по време на срещата, която имахме с Вас, ирландският бунт вече беше в ход. И съдбата ми — победа или поражение, вече беше написана. Претърпях поражение.

Сега ми е невъзможно да се погрижа лично за този свидетел. Мога ли да се доверя на друг освен на Вас? В положението, в което се намирам, не ми остава друг избор. Дал съм на този свидетел указания да отиде на адреса, който Вие ми дадохте. Надявам се да му осигурите закрилата, която аз не успях да му дам. Накарайте го да се яви пред съда и да даде показания. Не Ви моля за нищо друго. Знаем, че сте на заплата при адвоката на Гарви. Вярвам обаче, че в тази борба на интереси между йерархията и правдата Вие ще изберете истината.

И едно последно нещо: човекът, когото Ви пращам, е верен, сигурен и дисциплиниран. Наредих му да отиде в пансиона Ви и да не мърда оттам, докато някой не го потърси. И повярвайте, щом съм го помолил да не мърда, няма да мръдне. Дори да вали дъжд, да грее слънце или да минат хиляди години.

(Затова Ви моля да следите за пристигането му.)
Нещо повече, нашият човек е получил изричната заповед да не разкрива самоличността си и да говори за „случая Гарви“ единствено пред подходящия човек. А как ще се легитимира този човек (т.е. Вие)? С парола. Тя е следната:

Конго е Конго е Конго е Конго.

Повторете това изречение три пъти. Общо дванайсет пъти думата „Конго“. Съжالياвам, не съм много оригинален с паролите. Но именно тази дума може да легитимира моя свидетел. А здравият разум ми подсказваше да търся нещо по-просто, за да избегна цензурата по пощата; скоро ще бъда труп като всички останали, но засега не съм човек като всички останали.

П.П. След като прочетоха това писмо, представителите на властта — доста снизходителни — установиха, че съдържанието му не е политическо, и го

одобриха. Следователно няма да упражнят никаква цензура и ще бъде изпратено на адреса, който съм написал.

Пожелавам Ви да живеете много години и правдата да расте около Вас като гъста гора.

Бях приключил с четенето, но писмото имаше своето живо възплъщение в креслото отсреща, под формата на господин Модепа.

— Не се казвате Модепа, нали? — попитах аз.

Ала още докато изричах това, си дадох сметка, че „Модепа“ е фонетичното съответствие на френския израз *mot depas*^[1], т.е. „парола“. Когато ме чу, Модепа отместа „Таймс ъф Бритън“ със същия рязък жест, с който аз бях свалил писмото.

— Вие сте Пепе. — Той ме гледаше внимателно и аз казах: — Вие би трябвало да сте мъртъв.

Той обмисли внимателно твърдението ми и заключи:

— Не. Жив съм.

Станах, подадох му ръка и без да успея да скрия лекото треперене, обхванало тялото ми, казах:

— Господин Годфроа, ще съм извънредно щастлив, ако ми позволите да ви покая да изпием по едно питие.

Изведох го от къщи. Защо? Сигурно защото дълбоко в себе си знаех истината и търсех отсрочка, за да не я чуя. Отидохме в ирландската кръчма на Макмахън, където имаше сепаре.

Сцената, която последва, показва, че най-драматичните моменти в живота ни може да бъдат най-смешните. Знаех истинското име на Годфроа и следователно неговата самоличност. Така че беше ненужно да произнасям паролата. Той обаче настоя с фанатична упоритост. Имаше заповеди да не се разкрива пред никого, докато въпросната личност не я произнесе и щом беше чакал упорито две години, като нищо можеше да чака още две.

Така че трябваше да изрецитирам цялата парола, но това повтаряне на думата „Конго“ ми се струваше извънредно смешно. Ако Кейсмънт ни гледаше отнякъде, сигурно се превиваше от смях. Годфроа съдействаше с готовност. „Смелост, смелост“, сякаш ми казваше с изражението си всеки път, когато произнасях „Конго“. Нещата започнаха да стават гротескни, когато след това безкрайно

повтаряне на „Конго“ Годфроа погледна дълбокомислено към тавана и каза:

— Извинете, може ли да повторите? Не успях да преброя добре...

Все пак се справихме някак си. И когато всичко беше наред, Годфроа се разкри като голям бърбинец.

— Господин Кейсмънт ми каза да отида на адреса на стария пансион. Според господин Кейсмънт рано или късно някой щеше да се появи и да ми предложи подслон и рано или късно някой щеше да ми поиска паролата. И така и стана — той отпи от уискито и продължи, — но вместо сграда намерих куп отломки, така че седнах и когато някой се появи, аз повтарях: „Парола? Парола?“ Ала никой не произнасяше паролата. До днес. Защо се забавихте толкова?

Беше ми струвало много усилия да произнеса паролата просто защото ми се бе сторило нелепо. А сега, когато можех да задам единствения логичен въпрос, не бях много сигурен дали искам да знам отговора. Ала всъщност нямах избор. Беше истинско чудо, че Годфроа седи срещу мен, готов да говори. Четири години бях писал една книга, позовавайки се на невидими герои, а сега един от тях се бе появил. Беше достатъчно да му задам един-единствен въпрос.

— Годфроа, какво се случи в джунглата?

В началото разказът на Годфроа приличаше много на разказа на Маркъс. Бяха наели Годфроа за помощник в една експедиция на бели: тази на братята Крейвър. Потеглили от Леополдвил със сто носачи. Навлезли в джунглата през тунел, който си проправял път през най-агресивната растителност на планетата.

— Един ден — продължи Годфроа, — когато бяхме навлезли много дълбоко в гората, спряхме на едно открито място. Господарят Ричард беше сигурен, че там има голямо находище на диаманти.

— Диаманти? Сигурен ли сте? — прекъснах го аз. — Какво сте намерили, находище на диаманти или на злато?

— Диаманти. Господарят Ричард казваше, че златото се вижда, а диамантите се подушват. А той подушвал диаманти — отвърна без колебание Годфроа. — Направихме лагер на поляната. Братята Крейвър спяха в една палатка, ние с Маркъс в друга. Истината е, че намериха само два диаманта. Но какви диаманти само! Всеки от тях беше голям колкото юмруче на новородено. В нощта след като ги

намериха, Маркърс беше много нервен и не можеше да заспи. Въртеше се непрекъснато на нара и мърмореше: „По дяволите, защо тези двамата трябва да вземат двата диаманта, а аз нито един?“ Аз му казвах: „Спи ми се, господарю Гарви, моля ви“. Той обаче настояваше: „По дяволите, защо тези двамата трябва да вземат двата диаманта, а аз нито един?“ А аз му повтарях: „Спи ми се, господарю Гарви, моля ви“.

Повторенията на Годфроа започваха да ми писват. Хванах го за ръката и попитах:

— Годфроа! Какво още се случи?

Той разтвори широко очите си. На черното му лице тези очи с жълтеникави ириса приличаха на две пържени яйца. Годфроа продължи.

— Тогава господарят Гарви ми каза: „Млъкни, скапан негър“, излезе от палатката с една газена лампа и револвер и се отправи към палатката на братята Крейвър. Хвърли лампата вътре, за да ги вижда по-добре и чух как изстрелва шестте патрона на оръжието. И аз бях излязъл от палатката. Виждах силуетите на господарите Крейвър да се очертават върху плата. Уилям беше по-слаб, а Ричард, по-пълн. Също така ги чувах. Бяха ранени. Стенеха, плачеха и молеха господаря Гарви да не ги доубива. Ала господарят Гарви, който стоеше прав извън палатката, зареждаше спокойно револвера с още шест патрона. Отново стреля срещу господарите Крейвър от много близо. И шестте куршума. Мисля, че шестте куршума уцелиха братята. Ала въпреки това не ги уби. Господарят Уилям плачеше като котенце, мяукаше много тъжно. Господарят Ричард издаваше странни звуци, сякаш се давеше. Господарят Гарви зареди отново и изстреля още шест патрона. Разпределяше равномерно изстрелите, ту Уилям, ту Ричард, ту Уилям, ту Ричард, ту Уилям, ту Ричард, ту Уилям, ту Ричард. И така, докато изпразни третия барабан. Когато се увери, че са мъртви, господарят Гарви се обърна, видя, че съм зад него и каза: „А ти какво гледаш, гадна чернилка?“ Ала промени държането си и ми каза: „Чакай малко, Пепе, нека поговорим“. Когато господарят Гарви беше в добро настроение, не ме наричаше „гадна чернилка“, казваше ми Пепе. Ала почти никога не беше в добро настроение. Разбрах, че се прави на любезен, но същевременно зареждаше револвера все така спокойно както преди. За какво го зареждаше, като господарите Уилям и Ричард

бяха мъртви? Това означаваше, че ще убие и мен, а понеже аз не исках да ме убие, побягнах като стрела. Господарю Томас!

Годфроа бе забелязал, че дланта ми кърви. Бях си забил ноктите в месото и сега кървеше. Бях толкова погълнат от разказа, че дори не си бях дал сметка. Полях раната с уиски и я превързах с носната си кърпичка.

— Годфроа — казах аз. — Защо не ми разкажете всичко?

— Всичко? Какво искате да кажете, господарю Томас?

— Всичко значи всичко — отвърнах аз.

— Добре, всичко — съгласи се Годфроа. — Успях да се върна в Леополдвил, но не знаех какво да правя. Ужасявах се от мисълта, че ще срещна господаря Гарви отново в Леополдвил и се страхувах, че ще обвини мен в убийството. Нали аз съм черен, а той е кафяв, белите щяха да повярват повече на него, отколкото на мен. И наистина един ден го видях да върви по улиците на Леополдвил! Уплаших се, толкова се уплаших, че се изповядах пред един белгийски мисионер. Изповядах греховете си, но най-вече тези на господаря Маркърс Гарви. Мисионерът ме познаваше от много години и познаваше също господин Кейсмънт. Мисионерът ме срещна с господин Кейсмънт и господин Кейсмънт ми повярва и ми каза да мълча, че ако искаме справедливост, трябва да действаме хитро, много хитро. Господин Кейсмънт нямаше доверие на белгийските съдилища. Ала когато научи, че господарят Гарви е задържан в Англия, изпрати ми пари, за да си купя билет за кораб. Трябваше да свидетелствам на едно дело. За жалост това дело все не започваше. После избухна войната и пътуването ми се отложи много пъти, защото не беше лесно да се качиш на кораб. Останалата част от историята вече ви е позната. Когато стана възможно да пътувам, господин Кейсмънт ми изпрати съобщение. Имах адрес, където да отида и където щяха да ми дадат подслон. Ала не трябваше да свидетелствам, докато не чуя от устата на един и същ човек думата „Конго“, повторена дванайсет пъти. Господин Кейсмънт нареди така, за да запомня по-лесно: думата „Конго“, където съм роден, и дванайсет пъти като дванайсетте апостоли на Исус.

— И какво още? Къде е останалата част от историята?

Годфроа не разбираше нетърпението ми. Погледна към тавана, после отново мен и каза ясно и лаконично:

— Това е всичко. Какво още би трябвало да знам?

— А белите хора?

— Всички бели хора от експедицията са мъртви, с изключение на господин Гарви, който е кафяв и ги уби. — Годфроа ме попита искрено натъжен: — Може би не съм се изразил достатъчно ясно? Господин Гарви е убиец и трябва да се въздаде правосъдие. Господарю Томсън, ръката ви още кърви.

Не исках да ме нарича „господарю“. Той го знаеше. Ала беше безсмислено да настоявам. Годфроа беше от хората, готови да жертват живота си за своите господари, но неспособни да променят навичките си, дори да им го заповядаше самият Исус Христос. Музиката достигаше отчетливо до нас през дървените стени на сепарето. Не знаех, че ирландската музика може да бъде толкова, толкова тъжна. Годфроа ми беше хванал ръката. Развърза кърпичката и я намокри с уиски от чашата си. Докато ме превързваше отново, той продължи:

— Бях уплашен до смърт и когато избягах, не погледнах назад. Върнах се сам през джунглата и оцелях по чудо. Ядях гъби от кората на дърветата и скакалци, които виждах, когато скачаха над тревата. Трябваше да се крия от диваците, защото на идване им бяхме сторили ужасни неща. Толкова ужасни, господарю Томсън, че дори не можете да си ги представите! Господарят Гарви беше много зъл. На идване обичаше да хвърля динамит в селата, така се забавляваше. Господарите Крейвъър, които искаха да имат здрави носачи, често му се караха, защото прекаляваше и хвърляше повече бомби от необходимото. Той също се е върнал сам като мен, но въоръжен с пушки и динамит, и предполагам, че никой не се е осмелил да го доближи. Сигурно е бомбардирал дори гущерите, които са пресичали пътя му!

— Уилям не е ли бил убит от съотечествениците ти? Не са ли го увесили с главата надолу, така че гризачите да изядат мозъка му?

— Господарят Уилям увесен с главата надолу? — засмя се Годфроа. — Не, разбира се! Никой не би сторил такова нещо на господаря Уилям. Братята Крейвъър налагаха това наказание на недисциплинираните носачи. Е, първоначалната идея беше на господаря Гарви, който го намираще за много по-забавно, отколкото да ги връзват за дърветата.

— А какво стана с бялото момиче? — опитах аз отново.

— За какво бяло момиче говорите? В експедицията нямаше жени, още по-малко бели.

— Прибери се в пансиона, Годфроа — казах внезапно аз.

В същия момент музикантите спряха да свирят. Промяната на тона ми и музикалната пауза объркаха Годфроа.

— Нещо лошо ли казах, господарю Томсън? Ядосан ли сте ми?

— Върви си.

Отиде си. Имаше още половин бутилка уиски и аз я изпих. В началото си казвах, че пия, защото уискито ми помага да мисля. Беше лъжа. Пиех, защото пиенето ми помагаше да не мисля.

Мислите ми и аз бяхме две отделни същества. В гърдите ми се трупаша поравно страх и униение. Мислите ми искаха да заклеят Годфроа, или Модепа, или който и да беше той в действителност. Казвах си: той е измамник; дезертър; това е капан на Кейсмънт, който е бил озлобен содомит; той е невеж негър, не му вярвай. Бутилката уиски обаче свърши и забелязах, че без гориво тези мисли нямат никаква подплата. „Добре тогава — реших аз, — потърси още гориво.“

Исках да се махна оттам. Ала вместо да се върна в пансиона, влязох в друг бар. Когато го затвориха, в друг. Всяко поредно място беше по-лошо от предишното. Накрая вече не намирах отворено заведение. Ала не се отказвах с героичната и тъпа упоритост на пианите. Близо до кейовете открих последния отворен бар, най-лошия от всички. Не беше заведение, беше свърталище. Всички жени бяха курви, а всички мъже крадци, или обратното. Изобщо не ми пукаше. Можех да намеря пиене срещу пари.

Помещението имаше формата на лабораторна колба с много тясно гърло, стеснено още повече от тезгяха, и с разширение в края. Беше претъпкано с хора, а акустиката беше толкова лоша, че всички говореха с крясъци. Наложих да викам в ухото на сервитьора, за да ме чуе. Телата се скупчваха едно върху друго и се движеха така, сякаш плуваха в кална локва. За да отвлека мислите си, се запитах каква е причината за тази странна архитектура. Въпреки алкохолните пари, които замъгляваха съзнанието ми, не ми беше трудно да се досетя. Разбрах и се разсмях.

Това беше най-гнусният, извратен и покварен бардак в Лондон. Обичайните клиенти трябваше да бъдат винаги нащрек заради полицейските хайки. Ако полицията влезеше, формата на колба им позволяваше да я видят отдалече. Скупчените тела щяха да затруднят бързото придвижване на полицаите. Преследваните имаха време да

избягат през един от прозорците, намиращи се в другия край на тръбата, където разширението беше проектирано, за да се танцува в него.

Бях пил твърде много. Мислите ми бяха объркани. Помислих, че Англия е най-голямата империя в света, а това я превръщаше в най-опасната страна в света. Помислих, че Лондон е нейна столица, а това го превръщаше в най-покварения град в света. И понеже се намирах в най-лошия бар на най-лошия град на най-лошата страна в целия свят, логично беше неговите посетители да са най-лошите представители на човешкия род. Следвайки това размишление, най-лошите измежду най-лошите от най-лошите би трябвало да се намират на дъното на колбата, далече от входа и близо до прозореца. Протегнах врат от мястото, където се намирах — по средата на тезгяха, — за да видя тези представители на човешката измет, и, естествено, Маркърс Гарви беше там, начело на всички.

Танцуваше с една стара проститутка, изрисувана като тропически папагал. Музиката се осигуряваше от една цигулка, от токове, тропаци върху дъсчения под, от ръце, които пляскаха без ритъм, и от много гласове, прегракнали от тютюна. Маркърс и жената се смееха. Тя се смееше като луда, а той се смееше на нея. Роклята на жената беше цялата на лекета — големи и малки, стари и нови. Бог знае колко течности бяха участвали в създаването на безбройните архипелази. Един от танцуващите беше толкова пиян, че не можеше да се държи на краката си. Ала хората бяха толкова нагъсто, че не падаше. Пътешестваше от гръб на гръб, опирайки глава на нечие рамо, после две ръце го блъскаха по-нататък, към друго тяло.

Маркърс се отегчи от проститутката и я смени с халба бира. Жената възрази нещо и Маркърс счупи халбата в главата ѝ. Хората наоколо се разсмяха. По главата на жената се стичаше смесица от кръв, бира и боя за руса коса. Беше припаднала, но също като заспалия пияница не падаше на земята. Известно време гледах като хипнотизиран главите на пияния и на проститутката. Дватама плуваха сред море от рамене — изпаднали в несвяст, движейки се като пумпали. Рано или късно щяха да се срещнат на нечие рамо и да се целунат, без да разберат това. Тогава си казах: „Събуди се“.

Отправих се към Маркърс. Да си проправя път сред тази гора от гърди и гърбове беше твърде тежка задача. Трябваше да ги блъскам

най-безцеремонно, като ги отмествах с ръце и забивах лакти в ребрата. Маркъс ме видя едва когато бях на три метра от него. В онзи бардак обаче три метра бяха неизмеримо разстояние. Застана неподвижно като гушер на слънце. Сега гледаше само мен. И беше друг човек: внезапно прословутите му зелени очи ми се сториха като кладенци с изгнили водорасли. Никога не бях виждал това изражение на лицето му. Беше безочлива, неумолима, концентрирана и плътна като куршум омраза. Нямаше нищо общо с тъжното и безпомощно изражение по време на нашите свиждания. Крясъците наоколо ни пречеха да се чуем, макар че се намирахме толкова близо един до друг, затова Маркъс раздвижи много бавно устните си, за да го разбере, и каза: „Кучи син“. И изскочи през прозореца.

Естествено, последвах го. Уродливата му фигура се отправяше към кейовете и преди мъглата да го погълне, аз изтичах след него. Разтоварените стоки образуваха истински лабиринт от малки улички. Струпани вързопи, бали и контейнери с различни форми и обеми създаваха импровизирани пътеки. Маркъс искаше да ми се изплъзне зад някой ъгъл на тези стени от стоки. Малките му крака тичаха с учудваща бързина, сякаш задвижени от мотор, отделен от останалата част на тялото му. А аз бях пил твърде много. Можех само да тичам и да викам:

— Спри, проклетнико!

Преследвах го доста време. Маркъс беше черна бягаща сянка, бръмбар с човешки форми. Благодарях се на Бога, че носи черен панталон и черен пуловер, иначе нямаше да мога да го виждам в гъстата като масло мъгла. Въпреки това той се отдалечаваше все повече и повече. Уличките между стоките бяха наистина дяволски. Завивах зад някой ъгъл и едва имах време да го зърна, преди да се изгуби зад следващия ъгъл. Понякога пътят се разделяше на две и не виждах Маркъс нито в едната, нито в другата посока. В тези случаи избирах по-чистия от плъхове път, тъй като предполагах, че Маркъс ги е пропъдил на минаване. Не исках да се предавам. Ала съдбата взе решение вместо мен.

Тичах и внезапно усетих, че нещо сякаш се скъса в гърдите ми. Не знаех какво ми се е случило, ала знаех, че е нещо много лошо. Почти не можех да дишам. И най-лекото движение ми причиняваше непоносима болка, сякаш пробиваха гърдите ми с нагорещено желязо.

Седнах и опрях гръб в един грамаден като железопътен вагон контейнер. (На следващия ден лекарите ми казаха, че белите ми дробове са се отлепили. Танцувах в гърдите ми като две клечки в празна кутия. Нужен ми бе цял месец почивка, за да се закрепят отново.)

Не зная колко време прекарах там, седнал апатично. Ако не беше уискито, което бях изпил и което действаше като обезболяващо лекарство, щях да вия от болка. Студът през онзи ноември беше особено остър. А Маркърс ми се беше изплъзнал.

Внезапно усетих, че вали. Струята обаче беше твърде плътна, за да е дъжд. Погледнах нагоре. Струваше ми доста усилия, докато разбере, че течността, която се стича в очите ми, е урината на Маркърс.

Беше се качил на контейнера, на който се бях облегал. Изпразваше преспокойно мехура си върху мен. Аз нямах сили дори да се изправам на крака. Само мърдах глава, така че струята да пада върху тила ми, а не върху лицето. После, докато си закопчаваше панталоните, той ме попита:

— Може ли да знам защо ме преследваш? Искаш да те убия ли?

Дъхът от устата му се сливаше с мъглата. Ала беше по-сивкав и блестящ от нея. И можех да го помириша. Всяка негова дума излъчваше различно зловоние. Този глас нямаше нищо общо с гласа, който познавах. Този глас не се колебаеше, не молеше, не плачеше. Беше тонът на закоравял престъпник, който се смята за непобедим, докато се намира в своя гъмжащ от зараза свят.

— Говорих с Годфроа — казах аз. — Ще накарам да подновят делото!

Маркърс не изглеждаше особено впечатлен.

— Единственото ми престъпление е, че се отнесох с едни англичани като с негри. — Той се изплю по посока на вятъра и добави: — А ти няма да подновиш нищо, нещастнико.

— Ще го подновя — възразих аз. — Ще те обесят!

Той разпери ръце и се разсмя.

— Мен? Но нали аз спасих света? Или вече не си спомняш?

Изкикоти се като маймуна. Млъкна и когато заговори отново, гласът му беше леден:

— Ако дойдеш пак насам, ще ти изтръгна бъбреците и ще ги изям. А после ще те убия. Представа нямаш какво е Конго.

Скочи и изчезна от другата страна на контейнера. Аз казах нещо, но не си спомням точно какво. Той ми отвърна. През мъглата до мен достигна грубият му глас.

— Нортън, глупако, Нортън!

[1] Точният израз е *mot de passe*. — Б.пр. ↑

Разказът за смъртта на Стенли, великият изследовател на Африка, винаги е предизвиквал у мен противоречиви чувства. Докато бил на смъртното си ложе, Стенли чувал ударите на часовник. Една вечер в полунощ, след дванайсетия удар, той прошепнал:

— Виж ти, дойде времето... колко странно...

Това били последните му думи.

Понякога мога да разбера интуицията на Стенли: великата власт на времето е, че може да реши, че не е време. Преди шейсет години се намирах на дъсчения под на кея — обезсърчен, обграден от мъгла и плъхове, с отлепени бели дробове. Преди шейсет години и само преди един абзац.

В продължение на цял час не можех да отделя гърба си от стената на контейнера. Не можех, не исках. Всичко ми беше безразлично. Студът, урината на Маркърс, която се стичаше по ушите ми, дори пристанищните плъхове, които свикнаха с присъствието ми и си играеха между коленете ми. Мислех за всичко и не мислех за нищо. Главата ми сякаш беше пустиня: човек би могъл да върви с дни във вътрешността ѝ и пейзажът нямаше да се промени.

Ала същата тази вечер Томас Томсън извърши нещо, което може да се смята за действително смела постъпка — той стана и се отправи към дома на Едуард Нортън. Можех да се върна в пансиона. Предпочетох да отида в кантората на Нортън. Не успях да пропъдя от ума си вика на Маркърс: „Нортън, глупако, Нортън!“ Сега се колебаех дали тази фраза я бе изрекъл Маркърс или вятърът. Във всеки случай Нортън трябваше да ми обясни много неща.

Пригладих с ръце косата си и избърсах с лакът жълтите капки, които се стичаха от върха на носа ми. Движех се машинално. Трябваше да вървя изправен, като че ли бях глътнал бастун, като с едната ръка притисках гърдите си, а с другата гърба. Иначе болката ставаше непоносима. Представете си гръден кош, превърнат в чувал с гвоздеи.

Само като си го помисля, стигам до заключението, че отиването до кантората на Нортън е било истинско чудо.

Рано сутринта застанах пред вратата на Нортън. Слънцето още не беше изгряло, но над града вече се прокрадваше бледа светлина. Ако спазваше работното си време, Нортън скоро щеше да превърне дома си в кантора.

Отвори вратата. Естествено, беше повече от учуден, като ме видя. Укори ме с присъщия си безучастен тон.

— Знаете ли колко е часът?

Аз отвърнах:

— Знаете ли с кого току-що говорих?

Беше много умен мъж. Изглежда ме и това беше достатъчно, за да разбере какво се е случило.

— Влезте, господин Томсън — каза ми той с безукорна вежливост. — В края на краищата не сме отпразнували успеха на нашето начинание.

Когато Нортън затвори вратата след мен, аз казах:

— С удоволствие бих ви убил.

— Не го правете — отвърна Нортън спокойно. — Ще ви обесят. И знаете ли защо? Защото единственият адвокат, способен да ви спаси, ще бъде мъртъв.

Огледа ме мълчаливо. И заключи:

— Не, не искате да убиете никого. Всъщност искате обяснение.

Протегна ръка, сякаш ми казваше: „Заповядайте“. Видях едно кресло и се строполих в него. Бях в плачевно състояние. Бях прекъснал Нортън точно в момента, когато се е обличал. Обърна се с гръб към мен, за да си оправи вратовръзката пред огледалото. Забелязах, че е поиздокаран от друг път. Жартиерите на чорапите му бяха сребърни, а иглата на вратовръзката — златна. Нортън винаги носеше хубав елек над ризата, но тази сутрин елекът му беше от най-скъпите.

— Как изглеждате? — попита ме той, разпервайки ръце. Явно изражението на лицето ми е било достатъчно красноречиво, защото побърза да каже: — Имайте търпение. Искате обяснение. Скоро ще го получите.

— Не, грешите — отвърнах аз. — Защо го направихте, Нортън? Какво точно спечелихте? Искам да знам само това.

Нортън обаче не ме слушаше. Вниманието му беше погълнато от вратата и от часовника на стената. Каза, без да ме погледне:

— Сега аз ще ви задам един въпрос: какво движи света, господин Томсън?

Не му отвърнах. Нортън се приближи към креслото ми изотзад и го обърна така, че да гледа към вратата. Застана от едната му страна. Наведе се към мен и прошепна:

— Тази раса е изключително точна.

Часовникът отброи седем сутринта. И наистина последният удар съвпадна с позвъняването на вратата. Като насън чух Нортън да казва:

— Заповядай, скъпа, вратата е отворена.

Изобщо не ми беше минавала през ума толкова елементарна мисъл: че освен Маркъс Гарви и мен, още един човек знае цялата история: самият Едуард Нортън. Защо да не се влюби и той като мен в Амгам, ако не и повече?

Една висока като кула, слаба и черна фигура пристъпи към нас. Шапката ѝ приличаше на торта, от която се спускаше черен воал подобно на миниатюрна театрална завеса. Когато жената ме видя, спря рязко. Нортън обаче галантно ѝ посочи с ръка едно кресло срещу моето с думите:

— Седни, скъпа. Той е приятел.

Исках да умра. Не ми беше трудно да си представя последните месеци. Щом Гарви бе разказал историята си на Нортън, своя адвокат, логично беше да е улеснил връзката му с Амгам. Докато аз мечтаех за нея, пушейки в леглото си в пансиона, тя е прекарвала часове наред в кантората на Нортън. Нощем, когато страдах заради присъдата, която още не бе произнесена, Нортън е спал с нея.

Нортън напусна мястото си до моето кресло и застана до нейното. Хвана леко воала ѝ с четири пръста и го вдигна много бавно. Светът около мен замря. Единствено воалът се движеше. Когато го вдигна, Нортън ме попита:

— Познавате я, нали?

Свих се още повече в креслото. Разбира се, че я познавах. В „Таймс ъф Бритън“ бях писал текстовете под много снимки, на които тя присъстваше, придружена от мъжа си или сама. Беше Берит Бергстрьом, съпругата на шведския предприемач, арестуван заради тъмните си сделки. Не беше Амгам.

— Вече имате отговор — каза Нортън. — Престижът движи света. А сега аз съм адвокатът от „случая Гарви“, благодарение на когото кантората ми стана най-известната в Лондон. Клиентите ми са каймакът на обществото в страната. Госпожа Бергстрьом е пример за клиентите, които сега имам. Дори един ден присъства на процеса, за да се убеди, че наема добър адвокат. Между другото, знаете ли, че съпругът на госпожа Бергстрьом очаква да бъде съден и е в същия затвор, в който беше Гарви?

Доволен, той млькна и накрая подчерта.

— Престижът, Томас, престижът. Писателите искат да имат успех, за да имат престиж. Адвокатите искат да имат престиж, за да имат успех. В известен смисъл се допълваме, не мислите ли?

Не можех да откъсна очи от госпожа Бергстрьом, не можех. Казах, без да погледна Нортън:

— Мислех, че вас ви движат парите.

— Да. Това е въпрос на фактори или на връзки: обичам парите, а престижът движи парите. Ако вие бяхте мултимиллионер, който има сериозни проблеми със закона, в коя кантора щяхте да отидете? И колко щяхте да сте готов да платите, за да се отървете от затвора?

Той въздъхна щастливо.

— Ако човек иска да стане богат, никога не трябва да върви след парите, трябва да направи така, че парите да вървят след него. И знаете ли какво, господин Томсън? Репутацията е пастир на капитала.

Заявих от чисто интелектуално любопитство:

— Маркърс не е измислил сам историята за тектоните.

— Не — призна Нортън. — Гарви беше невероятно ограничена личност. Той следваше инструкциите ми.

Говореше за Маркърс, сякаш той беше изчезнал от света преди много време. Може би за Нортън, за когото действителността се свеждаше до съдебните дела, беше така. Нортън погледна през прозореца. Слънчев лъч се прокрадна в стаята, възвестявайки новия ден. Седна в трето кресло до госпожа Бергстрьом. Отметна глава назад и впери очи в тавана. Тилът му пасваше идеално на цилиндричната извивка на облегалката. Сега говореше със затворени очи.

— Нямахме никакви шансове да спечелим делото. Затова се замислих за някаква извънсъдебна стратегия. Хрумна ми, че можем да настроим общественото мнение в наша полза. Изгледите за успех бяха

минимални, но това беше единствената възможност. В този смисъл книгата беше последното спасително средство, което ми хрумна. Обяснявах историята на Маркърс по глави. Той ги репетираше в килията си. Репетираше дотогава, докато станеше готов да се покаже пред вас. Е, нямаше кой знае какво друго да прави в килията. На младини е бил актьор и го убедих да играе добре. Животът му зависеше от това. Обясних му изрично, че единственият ни шанс е книгата.

Нортън отвори очи и без да мигне, каза с най-бездушния глас, който някога бях чувал:

— Ако книгата не постигнеше очаквания успех и не мобилизираше общественото мнение, само щяха да обесят Маркърс. Ако го постигнеше, аз щях да спечеля делото и слава като адвокат.

Нямах сили да му отговоря. Чувствах се като маслено петно в океана. А маслените петна не говорят, те само се косят на повърхността. Погледнах към жената. Тя беше отишла в затвора, за да посети мъжа си. Криеше се под траурни дрехи просто защото хората не искат да ги разпознават, когато чакат на опашка в затвора. Особено богатите. Тайнственият приятел, който посещаваше Маркърс, не е била Амгам, бил е Нортън, който му е диктувал главите. Тази жена не беше Амгам. Маркърс Гарви беше убиец. Нортън беше амбициозен адвокат, комуто не бяха нужни ограничените печалби от една книга. Със славата, придобита благодарение на делото „Гарви“, богатите клиенти щяха да го направят богат. Нищо повече.

Нортън отвори очи. Направи познатата пирамидка с пръсти. И ми каза с необичайна за него искреност:

— Възхищавах се много на литературната стойност на главите, които вие пишехте. Историята, която разказвах на Маркърс, беше гротескна, повърхностна и безлична. Вие обаче притежавате неимоверната способност да ѝ вдъхнете живот. Издигнахте я до естествената ѝ висота. Човешката душа е изключително субективна. Предполагам, че литературата е точно това — тя превръща човешката шлака в злато. Може да се напише цял труд за този случай.

Можех да отвърна, че този труд е нашата книга. Не го направих. Не чувствах нищо. Нито дори омраза. Може би не ми бе оставил време, за да го намразя. Или пък бях твърде изтощен след една нощ на алкохол, безплодно преследване и отлепени бели дробове, за да

нападам когото и да било. Нортън пристъпи крачка напред, опитвайки се да се защити от обвинение, каквото не му бях отправил.

— Трябва да знаете, че се основавах на силни аргументи. От една страна, аз наистина съм против смъртното наказание. Един английски съд никога не би отсъдил справедливо в случай като този. А мисля, че всеки англичанин би трябвало да бъде освободен от отговорност за това, което се случва по екзотичните ширини, както каза съдията. Що се отнася до останалото, съжалявам, че ви излъгах, но не можех да ви разкажа всичко, преди да завършите книгата. Вие трябваше да бъдете въодушевен от историята, иначе нямаше да я напишете така, че да звучи достоверно. А единственият начин да си подсигурия победата, беше да издигна една книга до нивото на справедлива кауза.

Госпожа Бергстрьом леко се изкашля. През останалото време все едно че я нямаше. Аз попитах:

— А момичето? Амгам?

Нортън обаче беше погълнат от своя свят на аргументи. Продължи да ми дава обяснения и да размишлява, като избягваше да ме гледа, сякаш се защитаваше от някакво неясно, неопределено и поради това трудно за оборване обвинение.

— Вие не ми дадохте друга възможност, освен да преработя историята на Маркъс — заяви той. — В деня, когато ми казахте, че сте връчили копие на херцог Крейвър, аз се принудих да променя стратегията. До появата на господин Тектон всичко съответстваше горе-долу на истината.

Бяхме стигнали до точка, в която принципи като справедливост, истина и свобода нямаха почти никакво значение.

— Да, но момичето?

Не ме чуваше. Размишляваше, като потъркваше с ръка брадичката си.

— Разбира се, това не променя факта, че освободихме един убиец... От друга страна, той е убиец на убийци във време на убийци...

Нортън заговори съвсем тихо и не чух последните му думи. Внезапно се обърна към мен, сякаш се събуждаше от сън.

— Момичето? Какво момиче?

Аз самият бях учуден от търпението, любезността и деликатността, с които настоях.

— Момичето от книгата. Главната героиня. Тя откъде се взе?

— А, да. Момичето — отвърна Нортън, сякаш се връщаше към забравена тема, поглаждайки с два пръста веждата си. — Добавих я в крачка.

Спомням си, че направо занемях. Искях да кажа нещо, но все едно ми бяха впръснали някаква течност в устата. Като по чудо успях да изрека:

— Някой ден ще се разбере, че всичко е било лъжа.

Нортън поклати отрицателно глава.

— Хората не се интересуват дали фактите съответстват точно на истината — каза той. — Това, което искат, е те да ги развълнуват.

— Но ще се разбере, че е лъжа — настоях аз. — Рано или късно.

— Рано или късно? — изненада се Нортън. — Никога. Случаят е приключен.

Аз обаче не се предавах.

— Някой ден — отвърнах — цяла Централна Африка ще бъде изследвана. И няма да намерят и следа от тектони.

— Да, Томи, някой ден — каза Нортън. Сега в гласа му се долавяше съчувствие. — И в този ден все така ще поздравяват вас, а не мен за литературните достойнства на книгата. И ако някой ден, което не вярвам да стане, но човек никога не знае, изобличат някого в лъжесвидетелстване, това ще бъде Томас Томсън, не аз. Защото авторът сте вие.

Сега Нортън ме погледна по съвсем различен начин. Напомняше ми на преситен орел, който съзерцава от висините зайче. Приглади тънките си мустачки с пръст и каза:

— Спомням си, че поводът на последното ви посещение беше да изискате полагаемите ви се авторски права. Или се лъжа?

Дори когато изрече това, не го намразих. Всъщност изпитвах странна душевна апатия, сякаш истината ме бе освободила от всякакво чувство. Освен това съзнавах, че за човек като Нортън коварството е само една от формите, които приема пресметливостта. Естествено, той нямаше нищо против мен.

Погледнах към госпожа Бергстрьом. Беше висока скандинавка, лишена от всякакъв чар. Докато я наблюдавах, се питах дали липсата на реакция от моя страна се дължи не само на умората и болката, а и на нещо повече.

— Но вие сте човек без въображение — рекох. — Как можахте да съчините толкова стройна история?

— Кой? Аз ли? — изненада се Нортън. — Не съм съчинил нищо. Както казахте, аз съм човек без въображение. Извън юридическата сфера съм кръгла нула.

— Тогава?

— Един ден вие споменахте за първостепенната роля на литературните сценарии. Така че развих една книга на доктор Флаг, която използвах за литературен сценарий. И се постарях да се придържам към него.

— Доктор Флаг?

— Да. „Пандора в Конго“.

Понякога, когато си припомням този миг, чувам камбаните на Биг Бен. Така ли беше, или така си го спомням? Удариха ли камбаните точно когато Нортън ми разкри, че е следвал таен сценарий, наречен „Пандора в Конго“? Не знам. Минали са много години от тази сцена и вече не съм сигурен дали помня всички подробности, дали не съм забравил или прибавил някоя.

— В деня на първата ни среща ви я показах, не си ли спомняте? — продължи Нортън. — Вие бяхте авторът. Стори ми се удачно да я използвам като наръчник. Трябваше само да преработя образите. Мисионерът, който преживява духовна криза, стана Маркъс. Лъвът Симба, приятелят на главния герой, се превърна в Пепе. Братята Крейвър са двамата легионери, които защитават лагера до смърт. В „Пандора в Конго“ пигмеите живеят по дърветата. В книгата ги превърнах в тектони, защото няха никаква представа за африканските племена и се страхувах, че Гарви ще допусне твърде много етнографски неточности, които можеха да го издадат. Но какъв африкански народ можех да избира? Никакъв! — възнегодува Нортън. — Каквото и племе да бях споменал, щеше да бъде обект на изучаване от някой антрополог. Направих справка в енциклопедиите и се оказа, че дори най-непознатите племена в Централно Конго си имат специалист, пък бил той и малко известен. Не исках да рискувам и да оставя бърбовеца Маркъс да говори глупости, които на процеса можеха да бъдат оборени от някой скептичен африканист. И си помислих: „Къде мога да скрия племе, което никой не познава, включително проклетите антрополози?“ Хрумна ми само един отговор:

щом пигмеите живееха по дърветата, тектоните щяха да живеят под земята. — И добави: — Знаете ли какво, господин Томсън? Разпитал съм твърде много свидетели и съм научил един особен урок — че най-голямата лъжа обикновено се оказва най-правдоподобна. Защо ме гледате така?

Незнайно защо Нортън се беше оживил. Беше се изправил и жестикулираше енергично. Приличаше на човек, който разказва на приятеля си приятните моменти, които е преживял, отдавайки се на любимото си занимание.

— Преди се чудех за момичето. В „Пандора в Конго“ се появява една принцеса. Обсъдих го с Маркърс, защото не знаех какво да правя. От една страна, трябваше ни главна героиня, за да следваме литературния сценарий на Флаг. Ала включването на любовна история ми се струваше излишно и мелодраматично. Колебаех се, понеже, както вие отбелязахте, не съм романист, и накрая казах на Гарви: „Виж, Маркърс, направи така, че едно момиче да излезе от мината. Ако на Томсън му хареса, нека живее. А ако забележиш, че не му харесва, направи така, че братята Крейвър да я убият под някакъв претекст. Импровизирай“. А той ми отвърна: „О, не се тревожете, господин Нортън. Вече му хванах цаката на този глупак. Просто трябва да му кажеш каквото иска да чуе. Всеки път, когато започваме разговора, е необходимо само лекичко да го побутна, за да ми подскаже сам накъде иска да върви историята. Разказвам му каквото му харесва, и точка“.

— И точка — казах аз.

Нортън спря рязко. Колкото и невероятно да изглеждаше, все още не си бе дал сметка, че думите му могат да ме обидят. Разтърси глава, съзнавайки, че е постъпил жестоко. Ала не можа да потисне една срамежлива усмивчица, като на човек, който си спомня някоя незначителна, но приятна случка. Със същата тази усмивка ми каза:

— Гарви често се бунтуваше. Един ден отидох при него с куп листове, които вие бяхте вече написали, и му казах: „Гарви, тук има един пропуск. На тези листове, а те са много, не се споменава тенджерата на канибалите. Искам една от тези кръгли и достатъчно големи тенджери, в които да могат да се сварят двама души“. Гарви ми отвърна, че в Африка никога не е виждал такива тенджери. Че в лагера използвали военни алуминиеви казани, които били доста големи, но не чак толкова, колкото съм искал аз. „Няма значение — казах, — в

книгата на доктор Флаг има тенджера, ако обичаш, обясни на Томсън, че сте имали една в лагера.“ Гарви обаче се възпротиви с едно от присъщите си гневни избухвания на капризно дете. Твърдеше, че експедицията никога не би могла да пренесе такава огромна овална тенджера от тежка керамика, че и без това носели твърде много багаж. Казваше, че в нашата история почти не се появявали африканци, а ако се появявали, били само фигуранти. И че в Конго дори не бил чувал за човекоядци. Така че защо трябвало да готвят в някаква си шибана тенджера на канибали? „Как искаш да се напише роман за Африка без канибалска тенджера? — попитах го аз. — Или ще разкажеш на Томсън за една огромна тенджера, или си търси друг адвокат.“

Слушах го внимателно. Той се почувства задължен да каже още нещо. Погледът му минаваше през мен, като че бях прозрачен. Впусна се в разсъждения.

— Вие не знаехте, но с вас бяхме добър екип. Например един от проблемите, с които се сблъсках, беше образът на Пепе. В „Пандора в Конго“ лъвът Симба се връща и спасява главния герой в последния момент. Е, аз направих така, че Пепе да се върне на поляната, за да спаси Маркърс. Макар че, както сигурно добре си спомняте, в „Пандора в Конго“ Симба накрая се озовава в лондонската зоологическа градина. По очевидни причини не можехме да позволим Пепе да се озове в Англия. Не знаех какво да правя. Маркърс се ангажира да намери решение. По неговия си начин — изтезвайки и убивайки Пепе.

Нортън направи пауза. Аз все така мълчах и той отбеляза:

— Гарви беше жесток човек. Можем да затворим в клетка една хиена, но никога няма да можем да я опитомим. Често се карахме. Изгубихме цели три свиждания например, обсъждайки предполагаемите му сексуални подвизи с главната героиня. Аз го укорявах — Нортън посочи с пръст празното пространство, сякаш Маркърс още беше пред него. — „Пази благоприличие, Гарви! Доктор Флаг връзва героите си на отделни колове, за да избегне изкушенията на плътта. А виж какво правиш ти! Не се отклонявай от сценария, следвай проклетия сценарий!“ Той обаче се смееше с присъщия си сатанински смях, оголвайки долните си зъби и ми отвърщаше: „Млъкнете, не знаете колко скучен е животът в затвора! Оставете ме да се позабавлявам малко с този нещастник Томсън“.

— Преди малко казахте, че адвокатите и писателите се допълват взаимно — прекъснах го рязко аз. — Съществува една разлика: лъжите на писателите не вредят на никого.

Нортън разпери ръце и контраатакува.

— Човече, не разбирате ли? Това превръща книгата ви в истинско литературно произведение. Досега сте били хронист от разстояние, журналист с второстепенни източници. Веднъж призната за художествено произведение, книгата ви ще бъде роман в истинския смисъл на думата.

Исках да му възразя, но всеки път, когато се опитвах да кажа нещо, се отказвах точно когато думите бяха на върха на езика ми. Нортън зачиташе мълчанията ми по-скоро коварно, отколкото търпеливо. Не можех да говоря. Бях пил и белите ми дробове висяха в гръдния ми кош. Беше очевидно, че няма да успея да се изразя с подобаваща за случая пълнота. Нортън се усмихна. Негов специалитет беше да оставя без думи опонентите си. Дори и седнал, аз едвам се държах да не рухна. С една ръка притисках гърдите си, а с другата гърба, опитвайки се да спра люшкането на белите си дробове. Как бих могъл да говоря в това състояние? Този път обаче Нортън се лъжеше. Накрая успях да изразя мислите си с три думи. И като дете, което изплюва хапка, която за малко да го задуши, аз казах:

— Вие ме излъгахте.

Лицето на Нортън се нагърчи като парцал. Защо отдаваше такова значение на обвиненията ми? Не знам. Може би така помрачавах радостта му от изкусното решаване на „случая Гарви“, който беше една съвършена юридическа конспирация. Или пък не искаше да чуе нито един глас, който да му напомни каква е крайната същност на професията му.

Отново седна. Под привидно спокойното му изражение се криеше зле сдържано неудоволствие. Бях го обидил и сега се чувстваше длъжен да ме смаже. Тялото му пасваше идеално на креслото. Чак сега забелязах, че крайниците му са извънредно дълги. Ръцете му стигаха до края на страничните облегалки. Пръстите му бяха вкопчени в кадифето. В тази поза приличаше на фараон, готов да издаде присъда. Мълчеше. Накрая каза:

— Колкото и да са хубави, любовните истории винаги създават проблеми, цял куп проблеми. Ала когато една любовна история е

идеална, има само един проблем: че е лъжа.

Вероятно Нортън желаше да го прекъсна, да заговорим за други неща. Аз обаче не го направих. Не исках да му спестя присъдата.

— Вие сте умен, талантлив и образован човек — продължи той.
— А сега ми отговорете с ръка на сърцето на един въпрос, само на един.

Струваше му много да зададе този въпрос. Бях твърде млад и още не знаех, че победителите обикновено са снизходителни. С една дума, Нортън не искаше да ме нарани повече, отколкото беше необходимо. Аз обаче упорито мълчах. Накрая не му остана друг изход, освен да стисне с пръсти облегалките на креслото и да ме атакува.

— Кажете ми нещо, господин Томсън, нито в един момент ли не се усъмнихте в Гарви? Наистина ли повярвахте на цялата тази история за подземна раса, за Гарви героя, за жени с цвят на сирене и гореща кожа? — Нортън направи за последен път пирамидката с пръсти. — Вярвахте на историята на Гарви, защото искахте да го спасите или защото искахте да напишете роман? Обичате главната героиня заради това, което можем да прочетем за нея в книгата? Или тя е толкова очарователна в книгата, защото искате да обичате жена като нея?

Не отговорих. Не поисках. Или по-скоро поисках да не отговоря. Само мога да кажа, че минаха повече от шейсет години и още не мога да отговоря на въпроса на Нортън. Отговорът е всъщност тази книга.

Станах от креслото. Беше ми трудно да пазя равновесие, като боксьор, който не иска да признае, че е нокаутиран. Нортън също се изправи. Отново беше любезният домакин, който изпраща гостите си до вратата. И с ръце в джобовете, невъзмутим и спокоен, той каза:

— Томи, може ли един въпрос?

Нямах сили да му откажа нищо. Едва можех да различа вратата, която се въртеше пред очите ми като пумпал.

— В „Пандора в Конго“ има едно понятие, което не разбирам — рече той. — Не посмях да ви попитам за него от страх да не свържете книгата с историята на Гарви. Е, мисля, че сега вече няма значение. — Той смръщи вежди, сериозен и замислен, завъртя пръст във въздуха и ме попита: — В какво се състои Теорията на спорите?

Не си спомням нищо от последвалия диалог. Нито дори как съм излязъл оттам. Само си спомням, че докато прекривах прага, мислех

на глас.

— Представяте ли си законите в света да са били писани така? Декларациите за независимост, завещанията на кралете, свещените ни книги. Представяте ли си всичко да е дело на литературен негър и зад този негър да няма абсолютно нищо? Най-много един посредствен сценарист.

Нортън ме прегърна през рамо с ръка. Стараеше се да бъде мил. Искам да кажа, че един лекар може да ни упоява с хлороформ машинално и в същото време воден от искрено съчувствие. Ръката му ме утешаваше и ме тласкаше вън от дома му.

— Послушайте ме — каза Нортън, — човек като вас не бива да мисли такива неща.

След като вече бях на улицата, той добави:

— Всичко е въпрос на стил. — И преди да затвори вратата: — Сбогом.

Дневната светлина нарани зениците ми. Дадох си сметка за състоянието си. Бях съсипан, мръсен, пиан и с отлепени бели дробове. Бузите ми приличаха на изхабен гласпапир. Собственият ми дъх на застоял тютюн ме отвращаваше. Мислех само за нея, за нея. Преставаме ли да обичаме един човек, когато научаваме, че е умрял? Нима трябва да престанем да го обичаме, когато знаем, че не се е родил?

Вървах по улиците, които ми се сториха еднакви. В началото беше далечен шум. После — врява, сред която звучаха тимпани и барабани и която постепенно се усилваше... Привлечен от виковете, неусетно се приближих към източника им. Стигнах до широк булевард. Преди да се усетя, вече бях погълнат от радостната тълпа.

Празнуваха примирието, войната беше свършила. Хората пееха, приветстваха и прегръщаха всеки, който носеше униформа. Войната беше свършила и с нея си отиваше и мъката по света. Тълпата ме сграбчи като октопод с пипалата си. И не ме пускаше.

Хората бяха щастливи. Нортън беше щастлив. Гарви беше щастлив. Всички бяха щастливи. Искях да се прибера у дома. Има ли по-самотно съществуване от един тъжен човек сред множество, празнуващо победа?

* * *

Конго. Зелен океан. А под дърветата — нищо.

Издание:

Автор: Алберт Санчес Пиньол

Заглавие: Пандора в Конго

Преводач: Мариана Китипова

Език, от който е преведено: Каталонски

Издание: Първо

Издател: ИК „Колибри“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2010 (не е указано)

Тип: Роман

Националност: Каталонска

Печатница: „Инвестпрес“

Художник: Стефан Касъров

Коректор: Стефка Добрева

ISBN: 978-954-529-742-7

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/4601>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.